

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'DE ÖĞRETMEN ÖRGÜTLENMELERİ
(1960-1980)

Hidayet YILDIRIM

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Oktay GÖKDEMİR

İZMİR-2013

YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

2003800562

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Hidayet YILDIRIM
Tez Başlığı : Türkiye'de Öğretmen Örgütlenmeleri (1960-1980)

Savunma Tarihi : 25.12.2012
Danışmanı : Yrd.Doç.Dr.Ökay GÖKDEMİR

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Unvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Yrd.Doç.Dr.Ökay GÖKDEMİR	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Yrd.Doç.Dr.Meilih TINAL	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Yrd.Doç.Dr.Erdal AŞI AN	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	

Oybirliği ()
Oy Çokluğu ()

Hidayet YILDIRIM tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "Türkiye'de Öğretmen Örgütlenmeleri (1960-1980)" başlıklı Tezi () / Projesi () kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Utku UTKULU
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmeleri (1960-1980)**” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2013

Hidayet YILDIRIM

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmeleri (1960-1980)

Hidayet YILDIRIM

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Programı

Bu çalışmanın konusu 1960-1980 yılları arasında kurulan ve aynı dönemde kapatılan öğretmen örgütlenmelerinin mücadele tarihidir. Öğretmen örgütlerinin 1960-1980 dönemindeki teşkilatları, kuruluş amaçları ve savundukları fikirler yönü ile bölümlere ayrılarak anlatılmıştır. Toplumların gelişiminde de öncü olmak isteyen öğretmenlerin bir araya gelerek daha güzel bir yaşam, bir ülke ve dünya oluşturma hareketi olan örgütlenme mücadelesi bazı engellerle karşılaşsa da 1908’den beri devam etmiştir. Türkiye’de öğretmen mücadelesinin 120 yıl gibi bir geçmişi mevcuttur. Sendikalaşmanın ilk yaşandığı 1965 yılı önemli bir başlangıç noktasıdır. İzleyen süre içinde onlarca öğretmen sendikası kurulmasına rağmen kısa bir süre sonra 1971’de Anayasa’da yapılan değişiklikle tüm öğretmen sendikaları kapatılmıştır. Daha sonra, öğretmen dernekleri olarak kurulan yapılarda siyasal gruplaşmaların olduğu görülmekle birlikte 1980’den sonra bu derneklerin kapatılması ile 1990’larda tekrar öğretmen sendikaları olarak kurulmuştur. Öğretmen örgütlenme mücadelesi, çeşitli aksamalar ile birlikte halen sürmektedir.

Bu çalışmada ilkin örgütlenmesini tamamlayan Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu’nu ele alınmıştır. Dönemin bazı bürokratlarını içinde barındırsa da ve bu yüzden pasiflikle suçlansa da içinde Köy Enstitü’lü öğretmenlerin bulunması; bu öğretmenlerin birliktelik oluşturma ve sendikalaşma faaliyetlerini başlatmaları önemlidir. Daha sonra ele alınan Türkiye Öğretmenler Sendikası’nın on binlerce öğretmeni bünyesine alması, üyesi olsun veya olmasın tüm öğretmenleri, halkı da bilinçlendirerek

“aydınlatarak” etkinliklere katılması anlatılmıştır. TÖS, denildiğinde Fakir BAYKURT ismi öne çıkmaktadır. Genel başkanı olduğu TÖS’ün gelişiminde önemli roller üstlenmiştir.

Daha sonra kurulan Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği (TÖB-DER) kuruluşu, faaliyetleri, yayımları, diğer bir bölümün konusudur. TÖB-DER, ülkede yaşanan siyasi çatışma arenasından etkilenmiştir.1980 askeri darbenin ardından yargılanan dernek kapatılmış ve yöneticileri ile onlarca üyesine çeşitli sürelerde hapis cezası verilmiştir. TÖB-DER’in taşınmazları hazineye devredilmiştir. Son bölümde diğer sendika ve derneklerin kuruluş ve etkinliklerine yer verilmiştir. Bu bölümde yer alan sendika ve dernekler diğer bölümlere göre fazlaca bir etkinlik ve varlık gösterememişlerdir.

Öğretmen örgütlerinin, Türkiye’de en etkin oldukları dönem olan 1960-1980’lerin siyasi, sosyal ve ekonomik olaylarını incelerken sebep ve sonuçlar itibari ile sorumlulukları nelerdir, amaçları doğrultusunda hareket etmişler midir vb. soruların cevapları aranmıştır. Çalışma ile ilgili yapılacak eleştiri ve katkıların araştırma konusunu zenginleştireceği açıktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Öğretmenler Sendikası, TÖS, Dernekler, Öğretmen Dernekleri, Fakir BAYKURT, TÖB-DER, TÖDMF, Örgütler, MTÖS, TÜMOD, Sendikalar.

ABSTRACT

Master's Thesis

Organizations of Teachers' In Turkey (1960-1980)

Hidayet YILDIRIM

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of History

History of the Turkish Republic Program

The subject of this study is struggle history of the teachers' organizations which were founded between the years 1960-1980 and abolished at the same period. Teachers' organisations in that period were separated and presented according to their objectives and arguments. However it faced some obstacles, the struggle for becoming organised, which means the act of teachers who want to be leader in the societies developments creating a better life,better country and better world ,continued from 1908.In Turkey, Not only this struggle has nearly a-120-year-past but also 1965,the first unionization experienced, is an important starting point. Dozens of Teachers' associations were set up in the following years but shortly after than that all teachers' syndicates were annulled in 1971.Then, some political groupings were observed in these organizations which were established as teachers' associations .However these organizations were closed after 1980,they were reopened in 1990s. This struggle has continued until today.

In this study, firstly The National Federation of Turkish Teachers' Organizations is discussed. Despite it accommodated some of bureaucrats of that time and was blamed for passiveness, the presence of the teachers from the Village Institutes and these teachers' becoming together and their attempt to start syndicalism activities is important.

Later, Teachers' Organizations of Turkey getting the thousands of the teachers into its structure, its participating all of the teachers,no matter they were a member or not,and its attending the activities to raise public awareness

is discussed. Fakir Baykurt comes into prominence when TOT is mentioned. He plays an important role in the development of TOT.

The establishment, field of activity and publications of Ass occupation of all Teachers' Alliance and Solidarity (ATAS), which was constructed later, is the subject of the other chapter. ATAS was struck by the arena of political conflict in the country. Following the 1980 military coup, the association was adjudicated and shut down and dozens of directors with members were sentenced to prison in various periods. The properties of ATAS were assigned to treasury. In the final section, trade unions, the organizations and activities of other unions and associations were included. These unions and associations which took part in this part could not denote any assets and efficiency.

While examining the political, social and economical events of between 1960 and 1980 in which the organizations of teachers are the most effective, the causes and consequences of, the questions and the answers of what the responsibilities are whether it acted in accordance with their aims were searched. The criticism, and contributions to this research related to the study will enrich the topic of the study.

Keywords: Teacher Organizations of Turkey (TOS), Associations, Teachers, Fakir BAYKURT, TOB-DER, TODMF, MTOS, TUMOD Organizations, Unions.

TÜRKİYE'DE ÖĞRETMEN ÖRGÜTLENMELERİ (1960-1980)

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xii
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
EKLER LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE ÖĞRETMEN DERNEKLERİ MİLLİ FEDERASYONU (TÖDMF)

1.1. TÖDMF'İN KURULUŞU	16
1.1.1 Türkiye'nin Siyasal-Ekonomik ve Toplumsal Durumu(1945-1965)	16
1.1.2. Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu'nun Kurulması	21
1.2.TÖDMF'İN İLKE ve AMAÇLARI	26
1.3. TÖDMF'İN ÖRGÜTLENME ŞEKLİ ve FAALİYETLERİ	27
1.4.TÖDMF'İN SİYASİ İLİŞKİLERİ	30
1.5.TÖDMF'İN YAPTIĞI ETKİNLİKLER	31
1.5.1. Öğretmen Örgütleri İle İlgili Bazı Yazılar	34

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE ÖĞRETMENLER SENDİKASI (TÖS)

2.1.TÖS'ÜN KURULUŞU	36
2.1.1.Dönemin Öğretmenlerince TÖS	42
2.2.TÖS DÖNEMİ SOSYAL VE EKONOMİK DURUM	45
2.3.TÖS'ÜN ÇALIŞMA YÖNTEMİ ve ÖRGÜTLENME FAALİYETİ	49
2.3.1.Genel Merkez	52
2.3.1.1.İç Yönetmelikler:	53
2.3.1.2.Denetleme	53
2.3.2.Bölgeler	53
2.3.3.Şubeler	53
2.3.4.Sendikal Eğitim	54
2.3.5.Araştırma ve Yayın	54
2.3.6.Yan Sendikalar	55
2.4. TÖS'ÜN ÜÇ ÖNEMLİ EYLEMİ	55
2.5. TÖS VE ÖĞRETMENLİK	56
2.6.TÖS'ÜN SİYASAL İLİŞKİLERİ	60
2.6.1. Hükümetle İlişkiler	60
2.6.3. Siyasi Partilerle İlişkiler	63
2.6.4. TÖDMF İle İlişkiler	66
2.6.5. Diğer Kuruluşlarla İlişkiler	67
2.6.6. Dönemin Basın ve Yayını İle İlişkiler	67
2.6.7.Uluslararası Sendika ve Derneklerle İlişkiler	68
2.7. TÖS'ÜN ÜLKE SORUNLARI'NA BAKIŞI	68
2.8. TÖS'E YÖNELİK ELEŞTİRİLER	70
2.8.1 TÖS Davası (İDDİANAME)	70
2.8.2. Dönemin Basımında TÖS	76
2.8.3. TÖS Davası (İFADE)	78
2.8.4.TÖS'ün Örgüt İçi Muhalefet Grupları	84
2.9. TÖS'ÜN YAYINLARI	85
2.9.1. Gazete, Kitap	86

2.9.1.1.TÖS Gazetesi	86
2.9.1.2 Şube Gazeteleri	86
2.9.1.3 Eğitim El Kitapları	86
2.10. BİLDİRİLER VE TOPLANTILAR	87
2.10.1.Seminerler	89
2.10.2 TÖS Şuraları	90
2.10.2.1.Birinci Devrimci Eğitim Şurası:	90
2.10.2.2.Devrimci Eğitim Şurasına Katılan Mesleki Kuruluşlar:	90
2.10.2.3. Devrimci Eğitim Şurasına Katılan İşçi Kuruluşları:	90
2.10.2.4. Devrimci Eğitim Şurasına Katılan Gençlik Kuruluşları:	91
2.10.2.5.Devrimci Eğitim Şurasına Katılan Diğer Kuruluş ve Temsilciler:	91
2.10.2.6.Devrimci Eğitim Şurasının Çalışmaları:	91
2.10.2.7. Devrimci Eğitim Şurası'nın Önemi	93
2.10.3.1 Büyük Eğitim Yürüyüşü	94
2.10.3.2 Büyük Öğretmen Boykotu	98
2.11.TÖS'ÜN ÖĞRETMEN MÜCADELESİ'NE BAKIŞ'I	101
2.12.1. TÖS Genel Merkez Yöneticileri	103

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜM ÖĞRETMENLER BİRLEŞME VE DAYANIŞMA DERNEĞİ (T Ö B-D E R)

3.1 TÜRKİYE'DE 1970'LER DE SİYASAL, SOSYAL VE EKONOMİK DURUM	105
3.2. TÖB-DER'İN KURULUŞU	107
3.3. TÖB-DER'İN İLKE ve AMAÇLARI ve ÇALIŞMA YÖNTEMİ	111
3.5.TÖB-DER SİYASET İLİŞKİLERİ	116
3.6. TÖB-DER'İN EĞİTİME BAKIŞI	117
3.7.TÖB-DER ve ÖĞRETMENLİK	120
3.8.TÖB-DER'İN ÖZLÜK SORUNUNA BAKIŞI	123
3.9. TÖB-DER'DE ÖRGÜTLENME VE ŞUBELERİN GENEL MERKEZLE İLİŞKİLERİ	124

3.10. TÖB-DER YAYINLARI	127
3.10.1. TÖB-DER Gazetesinden Yansıyanlar	129
3.11. TÖB-DER DAVASI	132
3.11.1. Basında TÖB-DER Davası	134
3.11.2 TÖB-DER'lilerden Mektup	136
3.12. TÖB DER'İN EYLEM VE MİTİNG'LERİ	137
3.12.1. Demokratik Eğitim Kurultayı	138
4.1. DİĞER ÖĞRETMEN ÖRGÜTLENMELERİ	139
4.1.1. Milliyetçi Öğretmenler Birliği	140
4.1.2. Milliyetçi Türk Öğretmenleri Sendikası	153
4.1.2.1. MTÖS'ün Organları	155
4.1.3. Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası	164
4.1.3.1 T.İLK-SEN'in Kuruluşu	164
4.1.3.2. T. İLKSEN'in Kapatılması	166
4.1.4. Ülkücü Öğretim Üyeleri ve Öğretmenler Derneği	167
4.1.5. Tüm Üniversite, Akademi ve Yüksekokul Asistanları Birliği	172
4.1.6. Hürriyetçi Öğretmenler Yardımlaşma ve Dayanışma Birliği	173
4.1.7. Hürriyetçi Öğretmenler Derneği	173
4.1.8. Mefkûreci Öğretmenler Derneği	174
4.1.9. Tüm İlköğretim Müfetişleri Derneği	174
4.1.9.1. TİM-DER' in İşlevi	175
4.1.10. Tüm Öğretim Üyeleri Derneği (TÜMOD)	176
SONUÇ	177
KAYNAKÇA	180
EKLER	

KISALTMALAR

DEK	Devrimci Eğitim Kurultayı
DEŞ	Devrimci Eğitim Şurası
DEV-GÜÇ	Devrimci Güç Birliği
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DP	Demokrat Parti
FİSE	Uluslararası Eğitim Sendikaları Federasyonu
FKF	Fikir Kulüpleri Federasyonu
HÜR-DER	Hürriyetçi Öğretmenler Derneği
HÜR-ÖĞRET-BİR	Hürriyetçi Öğretmenler Yardımlaşma ve Dayanışma Birliği
İLKSEN	Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası
MDD	Milli Demokratik Devrim
MEF-DER	Mefkûreci Öğretmenler Derneği
MÖB	Milliyetçi Öğretmenler Birliği
MTÖS	Milliyetçi Türk Öğretmenleri Sendikası
TİM-DER	Tüm İlköğretim Müfettişleri Derneği
TİP	Türkiye İşçi Partisi
TMGT	Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı
TÖB	Türkiye Öğretmenler Birliği
TÖB-DER	Tüm Eğitim Öğretim Emekçileri Birleşme ve Dayanışma Derneği
TÖDMF	Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu
TÖS	Türkiye Öğretmenler Sendikası
TÜMOD	Tüm Öğretim Üyeleri Derneği
TÜRK PERSEN	Türkiye Kamu Personeli Sendikaları Federasyonu
TÜTÖS	Türkiye Teknik Öğretmenler Sendikası
ÜLKÜ-BİR	Ülkücü Öğretim Üyeleri ve Öğretmenler Derneği
ÜNAS	Üniversite Asistanları Sendikası

TABLÖLÄR LİSTESİ

Tablo 1: 1960-1980 Öğretmen Sayıları	s. 10
Tablo 2: Yetişkin Nüfusun Cinsiyete Göre Okur-Yazarlık Oranı (1935-1980)	s. 20
Tablo 3: TÖS Eğitim El Kitapları	s. 87
Tablo 4: TÖS Örgütsel Etkinlikleri İçeren Kitaplar	s. 87
Tablo 5: TÖB-DER Eğitim Kitapları (1974 1977)	s. 128

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Ege Bölgesi Köy Öğretmen Dernekleri'nden Bir Grup Öğretmen	s. 24
Şekil 2: TÖS Büyük Eğitim Yürüyüşü 15 Şubat 1969	s. 95
Şekil 3: Kayseri Olayları (Yakılmaya çalışılan Alemdar Sineması ve Saldırganlar)	s. 101
Şekil 4: TÖB-DER İşareti	s. 110
Şekil 5: TÖB-DER Mührü	s. 113
Şekil 6: Köy Enstitülerini Konu Alan Bir Karikatür	s. 118

EKLER LİSTESİ

EK 1: Röportajlar (Görüşme)	ek. s.1
EK 2: Cumhuriyet'in İlk Öğretmenlerden Bir Kare	ek. s.2
EK 3: Emekli Öğretmen Dergisi Kapak (Mayıs 1960)	ek. s.3
EK 4: Birlik Gazetesi (TÖDMF)1 Haziran 1948	ek. s. 4
EK 5: TÖS, Yıl:1, Sayı:1, (20.02.1968)	ek. s. 5
EK 6: Milliyetçi Öğretmen Gazetesi (15.08.1969)	ek. s. 6
EK 7: TÖB-DER, Yıl:1,Sayı:1(18.11.1971)	ek. s. 7
EK 8: TÖB-DER, Yıl:1,Sayı:4 (11.08.1971)	ek. s. 8
EK 9: TÖB-DER Üyesi İsmail Aydın Göz Altı Belgesi (07.08.1980)	ek. s. 9
EK 10: TÖB-DER Üyesi İsmail Aydın, Arama Tutanağı-1(28.12.1979)	ek. s. 10
EK 11: TÖB-DER Üyesi İsmail Aydın, Arama Tutanağı-2 (28.12.1979)	ek. s.11
EK 12: Öğretmenler Gazetesi (03.06.1967)	ek. s.12

GİRİŞ

Öğretmenliğin bir meslek olarak kabul edildiği ve aynı zamanda Öğretmen Okulu'nun da kuruluşu olan 16 Mart 1848 tarihi üzerinden 164 yıl geçmiştir. Öğretmenler ilk yıllardan itibaren bu güne kadar birçok değişim ve yeniliği, hem mesleklerinde hem de toplumda meydana getirmenin sevincini yaşamaktadır. Öğretmenler, öğretmenlik mesleğinin daha iyi olması ve toplumun eğitim ve öğretim ihtiyacını karşılamak amacıyla her dönemde çeşitli mücadelelerin içine girmişlerdir. Bu mücadelelerin tümüne öğretmen örgütlenme mücadelesi denilmektedir.

Türkiye'de uzunca bir geçmişe dayanmamakla birlikte, ilk öğretmen örgütü örneklerini Osmanlı Devleti'nin son dönemlerini yaşadığı, önemli demokratik atılımların yapıldığı II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte görülmektedir. Sendikal faaliyet olarak da 1865'te Dilaver Paşa'nın hazırladığı bir yönetmelikle ilk kez bir işçi sendikası kurulmuş ve beş yıl sonra da grev yapmıştır.¹Bu tarihten 100 yıl sonra, 1965'te ilk öğretmen sendikası kurulmuştur. Bu alanda çeşitli çalışmalara sahip olan Yahya Akyüz, ilk öğretmen örgütünün tarihini 1908 olarak vermekte. Bunun yanında Türkiye'de öğretmen örgütleri ile ilgili çok fazla kaynağın ve araştırmanın bulunmadığı, yapılmış olan diğer çalışmalarda da kendi çalışmalarına atıf yapıldığını teyit etmiştir.²Akyüz'ün öğretmenlerle ilgili yazdığı doçentlik tezinde şu bilgiler yer almaktadır:³

Bizde ilk öğretmen örgütü Darülfünun ve Darümuallimin mezunlarının Temmuz 1908 İnkılâbından hemen sonra İstanbulda kurdukları Encüman-ı Muallimin'dir. Bu girişimden çok az bir süre sonra yine İstanbul'da İdadi, Rüşdi ve İptidai okulların öğretmenleri Muhafaza-i Hukuku Muallimin Cemiyeti adında ikinci bir örgüt kurmuşlardır.

Yahya Akyüz bir başka çalışmasında da Encümeni Muallimin kuruluş amacını belirtmiştir:⁴

Türkiye'de ilk öğretmen örgütü olan Encümeni Muallimin amacı, öğretmenlerin ekonomik ve sosyal haklarını savunmanın yanında çeşitli eğitim ve ülke

¹ Salim Kara, "Öğretmen Sendikacılığı", **TÖS Gazetesi**, Yıl:1,Sayı:1, 20.02.1968.

² Yahya Akyüz ile 12.11.2011'de yapılan görüşmeden.

³Yahya Akyüz, "**Türkiyede Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1848-1940)**",Doğan Basımevi, Ankara, 1978, (Etkileri),s.99.

⁴Yahya Akyüz, "Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye'de Öğretmen Örgütlenmenin İlk On Yılı'na Bakışlar (1908-1918)", **OTAM**, Sayı: 22, 2007.

sorunlarının çözümü için öneriler geliştirip hükümet politikalarına yardımcı olmaktır. Öğretmenlerin ilk kez böyle bir meslek örgütü kurmaları, 1908'de II. Meşrutiyet rejiminin ve onunla beraber özgürlükçü bir siyasal ortamın gelmesi ile mümkün olmuştur.

II. Meşrutiyet ilan edildikten sonra örgütlenmeler hızla artmıştır. İlan edilen özgürlük ortamında sınıf ve tabakalar siyaset sahnesine atılmış, haklarını koruyup geliştirecek örgütler kurmaya başlamışlardır. Bu dönemle birlikte toplantı ve gösteri yapmak, dernek kurmak gibi kimi haklar serbest bırakılmıştır. Yıllarca süren baskının ardından böyle bir özgürlük ortamının yaşanması siyasal ve toplumsal alanda başlangıçları da beraberinde getirmiştir. İlk öğretmen örgütünün bu dönemde kurulması da aynı nedenlere bağlanabilir.

Bu dönemde öğretmen sorunları yanında eğitim alanında da çeşitli konular ön plana çıkmıştır.Örneğin Cavit Binbaşıoğlu dönemle ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapmıştır:⁵

II. Meşrutiyet döneminde en çok tartışılan eğitim sorunları ulusal eğitim, üretici eğitim, zorunlu eğitim, meslek ve iş okullarının açılmasıdır. Fakat savaşlar dolayısı ile bu dönemde somut ve ileri adımlar pek atılmamıştır. Bununla birlikte İkinci Meşrutiyet dönemi, eğitim bilimleri açısından bir hazine değerindeki çağdaş fikirlerle doludur. Bunların yaşama geçirilebilmeleri için Cumhuriyet dönemi beklenmiştir.

Osmanlı Devleti'nde bir çok alanda olduğu gibi öğretmen örgütlerinin kuruluşunda da gecikmenin birden çok nedeni vardır. Bu nedenlerin içinde eğitim ve öğretimin uzunca bir süre geleneksel yöntemlerle yapılmasıdır. Yine devletin sanayileşememesi, işçi sınıfı ve işçi hakları olgusunun gelişmemesi de benzer örgütlerin kurulmasını geciktirmiştir. Bu konuda Oya Sencer şu değerlendirmeyi yapmıştır:⁶

Osmanlı İmparatorluğu kuruluşundan itibaren merkezi devlet geleneğine bağlı kalmış, bu örgütün bir parçası olan tımar sistemi batıdan farklı olarak toprak mülkiyetine sahip bir sınıfın doğmasını ve gelişmesini yüzyıllarca geciktirmiştir.

⁵ Cavit Binbaşıoğlu, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Bilimleri Tarihi**, Tekışık Yayıncılık, Ankara, 1999, s.193.

⁶ Oya Sencer, **Türk Toplumunun Tarihsel Evrimi**, Habora Yayınları, İstanbul, 1969, ss.26-27.

Sanayileşmenin gecikmesi sonucunda çalışma yaşamı ile ilgili birçok yeni kavramın, devlet ve toplum yaşamına çok sonradan girebilmiştir. Engin Ünsal göre:⁷

Sanayileşme olgusu ile Osmanlı İmparatorluğu'nun çok geç tanışması çalışma yaşamının ve buna ilişkin sorunların da gecikerek toplumun gündemine girmesine neden olmuştur. Osmanlı döneminde ilk fabrikanın kurulması 1835 yılında gerçekleşmiş ve işçi sorunları tartışılmaya başlanmıştır.

Osmanlı Devleti'nin son döneminde kurulmuş ve döneme damgasını vuran önemli kuruluşlardan bazıları Türk Derneği, Türk Yurdu ve Türk Ocağı'dır. "Bu kültür kurumlarının temel aldıkları fikir,Türçülük akımıdır.Hareketin hızlı gelişme ve örgütlene olanağı buluşunda iktidardaki İttihat ve Terakki Partisinden gördüğü destek ve Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Ali Canip, Hamdullah Suphi, Ethem Nejat, İsmail Hakkı gibi önder öğretmen ve sanatçı kişilere sahip olması ve olayların zoru ile diğer akımların zayıflaması büyük rol oynamıştır."⁸ Cumhuriyet döneminde Türkiye'de millî devletin oluşumuna katkıda bulunmuş, bir milliyetçi örgüt olan Türk Ocakları Derneği'nin, Kurtuluş Savaşı'ndaki faaliyetleri ve sonrasındaki etkinlikleri ,bir çok alanda roller üstlenmesi ,kendinden sonra kurulacak olan öğretmen örgütlerini de etkilemiştir.Türk Ocak'ları konusunda İsmail Göldaş şu değerlendirmeyi yapmıştır:⁹

Denilebilir ki Türk Ocağı ilerde kurulacak olan öğretmen örgütlerinin nüvelerini içinde taşımıştır.Kurulacak olan ilk öğretmen örgütü Mualimler Cemiyeti'nin kuruluş ve çalışma yeri Türk Ocağı olmuştur.Buna karşın ilerde kurulacak öğretmen örgütlerinin bir çoğu, siyasi ve politik yönden Türk Ocağı'ndan farklı yapıya sahip olmuşlardır.

1931 yılında kapatılan Türk Ocak'larının yerini 1932 yılında kurulan Halkevleri almıştır.Halkevleri'nin kuruluş amaçlarından biri olan okur-yazarlığın toplumun tüm kesimine yaymak olması,bu alandaki sorumluluğu bütün öğretmenlere verilmesini gerekli kılmıştır.

⁷Engin Ünsal, **Memur Sendikaları**, Boyut Yayınları, İstanbul, 1999, s.51.

⁸ Akyüz, Etkileri, s.113.

⁹ İsmail Göldaş, **Milli Kurtuluş Savaşında Öğretmenler I**,Öğretmenler Dünyası Yayınları, İstanbul, 1981, s.9.

Birinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği günlerde kurulan *Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti* bir öğretmen örgütü olmamasına karşın bir eğitim örgütü olarak Milli Kongre Cemiyeti'ne katılması ile bu alanda önemli bir yere sahiptir. Aynı şekilde Milli Kongre Cemiyeti de kurulacak olan öğretmen örgütlerine bir anlamda temel olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'nın sürdüğü yıllarda olumsuzlukların baş göstermeye başlamasıyla halkın tepkisiyle birlikte öğretmen camiasında da örgütlenme çalışmaları başlamıştır. Bu çalışmaların sonucunda kurulan öğretmen örgütü Muallimler Cemiyeti'dir. Türkiye'de öğretmen örgütlenmesinde ikinci hareketlilik, 8 Mart 1918 günü İstanbul'da kurulması kararlaştırılan Muallimler Cemiyeti ile başlar değerlendirmesi yapan Niyazi Altunya şöyle devam etmiştir.¹⁰

Öğretmen örgütlenmesi konusundaki ilk denemelerin, ülkeyi yönetenlerin hışmina uğrayıp yaşayamadıkları, kalıcı örgütlenmelerin İttihat ve Terakki Parti iktidarının gücünü yitirmeye başladığı döneme rastladığı görülüyor... Kurulan ilk örgüt Muallimler Cemiyeti'dir. Bu cemiyet, tüzüğüne göre taşrada da şubeler açabilecekti. Cemiyetin amacı, öğretmenlerin tanışıp kaynaşmalarını sağlamak, toplumsal ve ekonomik gereksinimlerini ve saygınlıklarını koruyup geliştirmek, halkın kültür düzeyini yükseltmektir.

Muallimler Cemiyeti'nin Anadolu'daki şubeleri ve üyeleri milli devrimci harekete katılmışlar, bunlardan birçoğu Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ve Kuvvay-ı Milliye Birlikleri'nin kurulmasında da etkili olmuşlardır.

Bu dönemde öğretmen örgütü olarak Muallimler Cemiyeti'nden ayrılan öğretmenler tarafından kurulan Mekatib-i İptidaiye Muallimler Cemiyeti (İlkokul Öğretmenler Derneği) daha çok ilkokul öğretmenlerin haklarını savunmak amacı ile kurulsada çok etkili olamamış bir örgüttür. Aynı şekilde Anadolu'da başarı ile devam eden Kurtuluş Savaşı'nın bitiminde kurulan Muallim ve Muallimler Cemiyeti kendisine Ankara'yı merkez yapmıştır. Aynı sürede Ankara'da kurulmuş bir diğer örgüt Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği'dir. İsmail Göldaş'a göre Kurtuluş Savaşı döneminde öğretmenler güçlü demokratik mesleki örgütlere sahip olamamışlardır. 1918-1923 yılları arasında kurulan bu örgütler bir müddet sonra hayır işleri ile ilgilenmişler, meslek sorunlarına yeteri kadar eğilmemişler, demokratik ve özlük haklarının, ekonomik çıkarlarının elde edilmesi doğrultusunda etkili ve kalıcı

¹⁰ Niyazi Altunya, *Türkiye'de Öğretmen Örgütlenmesi 1908-1998*, Ürün Yayınları, Ankara, 1998 ss.26-27.

çalışmalar yapamamışlardır.¹¹ Göldaş'ın açıklamalarını destekler nitelikte aşağıda alıntılanan duyurudan birçok bilgi edinilmektedir.

Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği, 26 Haziran 1922'de yayınladıkları beyannamede şu çağrışı yapmışlardır:¹²

Kardaşlar!

Cihan Harbi'nden, dört yıl süren kanlı, yangınlı dünya vuruşmasından pek derin sosyal ve ekonomik yaralarla çıkan Türkiye'miz Mondros savaşı bırakılması yazının daha mürekebi kurumadan imza edenlerce yırtıldığını gördü. Bu anlaşmanın bozulmasını Sevr Antlaşması izledi. Bütün bir Batı Türklüğü kendisini son yüzyıl uluslararası hukuk tarihinde örneği görülmemiş bir korkunç olay karşısında buldu. Artık memleketimize hayat ve bağımsızlık tanınmıyordu... Bugün, memleketimiz bütün tarih boyunca karşılaşmadığı büyük bir tehlike, ölüm kalım kavgası önünde bulunuyor. Fakat Batı Türklüğü belki tarihinin bütün devirlerinde yüklendiği büyük dava ve ülkün bu günkü kadar yüksek ve solu olanını savunmadı. Türkiye halkı, özgürlük ve bağımsızlığını, efendiliğini istiyor; bütün uluslar içinde aynı hakkın ve efendiliğin tanınmasını diliyor.

...Burası Türklüğün anavatanı idi. Her yanında masumların çığlıkları yükselen bu kara bahtlı ülke, bu özgür insanlar tapınağı, bir anda her şeyi, her acıyı unuttu, elini yaralı bağına bastı, yaşlı gözerini sildi, silkindi ve ayağa kalktı, geçmiş yüz yıllara baktı, orada tarihin her köşesinden yükselen küme küme ata seslerini dinledi. Zulme alay edercesine güldü. Özgürlük ve bağımsızlık için yürüdü ve yürüyor; büyük çok parlak geleceğe karşı, önüne çıkan her zulüm engelini yıkarak ilerliyor...

Türkiye Öğretmenleri memleketeye karşı yapacakları görevin, canlı ve kımıldatıcı hareketin en büyük günlerinde bulunuyorlar. Almanya, Rusya, Bulgaristan, gibi büyük ve ufak ulusların yenileşme, bağımsızlık ve özgürlük savaşları kalıcı ürünler verdi. Napolyon orduları Almanya'ya girdikleri zamanlarda, Fichte'nin güçlü söylevleri bir üniversitede, bir kültür hareketi yarattı. Bu fikir hareketi önünde dirilen Almanya, fikir Almanya'sına Napolyon orduları kısa bir süre sonra silahlarını teslim ettiler. Fikir gücünün karşısında kaleler, kılıçlar, silahlar kırıldı; düşman bayrakları, haşmetli taşlar düştü ve teslim oldular. O gün, büyük Almanya özgür ve bağımsız olarak doğdu.

Rusya'da uzun ve sürekli devrimleri, kültür ve fikir gücü; bunun solu ve özveri örneği olan öğretmen ve aydınlar yaptılar. Milyonlarca insanlardan birleşik orduları ile Çarlar zayıf ve güçsüz kaldılar. Kültür ordusu Çarların başlarından taşları alarak halkın başına geçirdi. Bulgarlar bu günkü varlıklarını daskallarına (öğretmenlerine) borçludurlar.

Değerli meslektaşlar!

Bugün Türkiye'mizin durumu Almanya'nın çiğnendiği günlerdeki halinin eşiği idi... Almanya, Goethe'lerin, Schiller'lerin, Karl Marks'ların, Bebel'lerin, Hegel'lerin, Fichte'lerin ve daha bir filozofların, yazarların, düşünürlerin dillerinden düşürmedikleri uygarlığı, özgürlüğü ve bağımsızlığı sağladı... Rus devrimlerinin başında yine öğretmenler yürüyordu. Tolstoy, Gorki, Kropotki, Puşkin gibi büyük adamların ruhunu, Batı bilim ve kültürlerini Rus'lara bunlar öğretti.

¹¹ Göldaş, s.52.

¹² "Türkiye Muallim ve Muallimleri'ne Beyanname" **Hâkimiyet-i Milliye**, Sayı: 541, 26.06.1922 s.2'den aktaran **TÖB-DER Dergisi**, Sayı:66, Şubat 1974, ss.14-16.

...Türk tarihi, öğretmenlerinden harekete geçmelerini bekliyor. Öğretmen topluluğunu harekete geçtiği gündür ki Türkiye yirminci yüz yıla layık olma hakkını elde edecek ulusal devrim ve bağımsızlık savaşı bir kere daha güç bulacak ve ölmezleşecektir...

Bütün bir tarihte belki her gün hazin ve kara bahtı ağlayan Türk halkı şimdi büyük bir kesin karar ve inançla düşmanları ile çarpışırken bilincinin geliştirilmesini devrimin güçlendirilmesini öğretmenlerinden bekliyor. Öğretmenler harekete geldiği gün, bilinç yaşayacak, devrim kendisini başarı yolunda sağlamlaştıracaktır.

Onursal başkanlığında Mustafa Kemal Paşa Hazretleri bulunan Öğretmenler Büyük Kongresi toplanıncaya kadar Ankara'da bu maksatla ile kurulmuş ve seçilmiş olan Birlik Geçici Yönetim Kurulu, bütün Türkiye öğretmenlerini birliğe örgütlenmeye, ulusal savaşı destekleme yolunda harekete ve vatanın bu büyük kurtuluş günlerinde düşünsel ve bilinçli harekete çağırıyor. Türkiye devrimi, öğretmenlerin mesleksi örgütlenme ve dayanışmaları ile kazanılacaktır. İleri...

Değerli Kardeşler!

Geçen Cihan Harbi'nde Türkiye'miz için ölen ve sevine sevine hayatlarını feda eden şehit meslektaşlarımızı şuanda saygı ile anarken, hepimizi kurtuluş davamızın bilimsel savunmasına, yeni belirmeye başlayan Türkiye devrim ve yenileşme savaşındaki büyük görevinizin başına çağırıyoruz.

Türkiye Muallime ve Muallim Dernekleri Birliği Muvakkat İdare Heyeti'nden:

Bursa Mebusu: Muhittin Baha

İzmir Mebusu: Mahmut Esat

Kütahya Mebusu: Cevdet

İktisat Müderrisi: Vehbi

Maarif Vekaleti Kalemî Md.: Vasıf

Muallim: Sadri

Muallime: Leman

Hâkimiyet-i Milliye'de yayınlanan bu bildiride yer alan görüşlerden dolayı TBMM'de yer alan dönemin bazı milletvekilleri tepki göstermişlerdir. Örneğin Karahisar Sahip milletvekili İsmail Şükrü Efendi, metinde Almanya'dan, Rusya'dan bolca bahsedilip, buların ihtilalleri yüceltilirken, İslamiyet'ten tek bir kelime olmamasını eleştirmiş ve dönemin İçişleri Bakanı'na ve Maarif Vekâleti'ne soru önergesi vermiştir.¹³

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte ülkede öğretmen kesiminin de katıldığı yeni bir ulus oluşturma hareketi ve beraberinde yapılacak olan bir dizi devrimin savunuculuğu ülkenin aydınları olarak öğretmenlerce yürütülmüştür. Bir anlamda öğretmenler kendi mesleklerinin sorunlarını çözümünü ve özlük haklarını

¹³ Taylan Filiz, "Milli Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Örgütlerinin Eğitim Sorununa Bakışı (1920-1935)", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2005, s.31.

ertelemiştir dinilebilir. Bu noktada bir örgüt veya birlikten de söz edilmez. Bunun sebebi yeni kurulmuş olan Cumhuriyet'in kökleşip yaygınlaşması için izlenen politikalarıdır. Bu konuda Cemil Öztürk şu değerlendirmeyi yapmıştır:¹⁴

1930'lu yılların ilk yarısında, basında Falih Rıfki, İbrahim Necmi, Zeki Mesut, Behçet Kemal, Yunus Nadi ve Yaşar Nabi Nayır gibi kalemler yazdıkları yazılarda; genellikle öğretmen yetiştirmenin Türk İnkılâbının idolojisini geliştirme ve yayma hareketleri ile yeni Türk devletinin sosyal, kültürel ve ekonomik sahalarda kalkınması yönünden üzerinde durulmuştur.

Turan Güneş aynı konuda şu değerlendirmeyi yapmıştır¹⁵ “...topluma getirilmek istenen yeni sosyal hayat ve yeni kıymet hükümleri, aydın-bürokratların görüşleri olmuştur. Cumhuriyet yönetimi, eşrafın yardımıyla aydın-bürokratların yönetimi olmuştur. Bu yönetimde toplumun diğer sınıfları, halk yoktu.”

Bu dönemde özellikle öğretmenlerin toplumsal anlamda etkin görev aldıkları örgütler Millet Mektepleri ve Halkevleri'dir. Özellikle Türk Ocağı'nın kapatılması (Nisan 1931) ile birlikte CHP tarafından açılması sağlanan Millet Mektepleri ve Halkevleri (Şubat 1932), toplumun yeniden inşa edilmesinde aktif görev üstlenmiştir. Akyüz, Millet Mektepleri'nin amacının “Harf devrimini bir an önce kökleştirmek ve halka siyasi eğitim vermek amacı ile Atatürk'ün Başöğretmenliği doğrultusunda açılmışlardır”¹⁶ demektedir. Doğal olarak bu süreçte en çok çalışacak olanlar ise “Genç Cumhuriyetin Fedakâr” öğretmenleri olmuşlardır. Selçuk Uygun konu ile ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapmıştır:¹⁷ “1931-1945 yılları arasında öğretmen örgütlenmesi açısından bir ara dönem ve resmî örgütler dönemi olarak adlandırılır. Bu dönemde öğretmenlerin aktif görev aldığı resmî örgütlerden biri Halkevleri'dir”

Osmanlı Devleti'nin son dönemi ve Cumhuriyet'in kuruluşundan 1940'lara kadarki süreci Yahya Akyüz, öğretmenlerin kitle halindeki etkilerinin çok sınırlı kalmasını şu nedenlere bağlamıştır:¹⁸ Öğretmenler sayısal bakımdan varlıklarını asla duyuramamışlar, her zaman ihtiyacın çok altında kalmışlardır.1935'te 40 bin köyden 35 bini öğretmensiz kalmıştır. Öğretmenlerin eğitilmesi de her yön ile eksik

¹⁴ Cemil Öztürk, **Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1996, s.70.

¹⁵ Turan Güneş, **Araba Devrilmeden Önce**, Kaynak Yayınları, 1983, Ankara, s.112.

¹⁶ Akyüz, Etkileri, s.273.

¹⁷ Selçuk Uygun, **Türkiye'de Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Bir Sözlü Tarih Araştırması (1937-1954)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara,2003.

¹⁸ Akyüz, Etkileri, ss.314-315.

olmasından dolayı toplumsal değişme için gerekli oranda nitelikli insan yetiştirilememiştir. Benzer bir çalışmada Halim Akgöl ise öğretmenlerin kitlesel olarak hareketlerini şu şekilde değerlendirmiştir.¹⁹

Türkiye’de öğretmen örgütçülüğünün tarihçesine bakıldığında, Osmanlı Devleti’nin son yılları ile Cumhuriyet Dönemi’nin 1946’ya kadar arasını kapsayan öğretmen örgütlerinin doğuş, cemiyet ve dernekler halinde gelişme dönemidir. 1946-1964 yılları arasındaki dönem dernekçilik ve federasyonculuk dönemi, 1965-1971 arası öğretmenlerin kitle halinde örgütlendikleri ve güçlü örgütler oluşturdukları sendikacılık dönemi, 1971’den sonra ise tekrar dernekçilik dönemi olarak görülebilir.

Ayrıca 1960 yılındaki öğretmen örgütleri ile ilgili olarak, yaptığı değerlendirme ise şu şekildedir:²⁰ “Öğretmen örgütlerinin, 1960’lı yıllardan itibaren toplumun ilgisini daha çok çekmelerine karşılık, iktidarların ise tepkisini çektiği görülmektedir. Bu durum meslek örgütlerinin siyasal yaşamda etkinliklerini artırdığını göstermesi açısından önemlidir.”

1960-1980 dönemi incelenirken gerek ülke içerisinde gerekse, dış ilişkilerde çeşitli müdahalelerin yaşandığı ve bunu sonucunda da siyasi çatışmaların ortaya çıktığı ve öğretmen örgütlerinin de doğal olarak bu durumdan etkilendiği söylenebilir.

Ayrıca bu dönemle ilgili olarak çok fazla detaylı çalışmanın yapılmamasının birçok nedeni vardır. Bu nedenler arasında özellikle devletin gücünü kullanan iktidarların, ülkedeki sivilleşmeye yönelik yapılan tüm örgütlenmeleri baskı altında tutması ve ya bu örgütleri kapatma eğiliminde bulunması söylenebilir. İncelenen dönemde iki askeri darbenin yaşanması da her alanda olumsuzlukların yaşanmasını beraberinde getirmiştir. Bu dönemdeki işçi hareketlerinin de benzer baskılara uğradığını yaptığı araştırmada Şehmus Güzel şu şekilde dile getirmiştir:²¹

Türkiye’de işçi hareketi tarihi üzerine yapılan incelemelerin sayısı, 1960’tan sonra gerçekleştirilen birçok araştırma ve yapıta karşın yinede sınırlı kalmıştır. Bunun birçok nedeni vardır. Önce devletin, bu tarihi unutturmak, işçi sınıfının müsterek hafızasını, birikim ve deneylerini tahrip etmek için izlediği politikayı

¹⁹ Halim Akgöl, **Türkiye Öğretmenler Sendikası 1965-1971**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara, 1981, s.9.

²⁰ Artun Ünsal, **Umuttan Yalnızlığa Türkiye İşçi Partisi (1961-1971)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2002, s.269.

²¹ M.Şehmus Güzel, **Türkiyede İşçi Hareketi (1908-1984)**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996 s.19.

belirtmek gerekir. Sonra burjuva basının bu konudaki suskunluğu vurgulanmalıdır. İşçi sınıfının varlığının ret edilmesi, bu fikrin bazı bilim adamı ve üniversiteler tarafından desteklenmesi de bu konuda belirleyici roller oynamıştır... Aynı bağlamda yıllarca süren devlet baskı ve şiddeti, sıkıyönetimler altında geçen dönemler, bu konulardaki araştırma ve incelemelerin tehlikeli konulardan sayılıp ele alınmamasına neden olmuştur.

1960 ve sonrasındaki toplumsal durum çok iyi olmayan Türkiye’de birçok siyasal ve ekonomik hareketler yaşanmıştır. Ülkede yaşayan herkes gibi öğretmenler de bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. Bu yıllardaki eğitimin özelliklerini Mustafa Gazalıcı şu şekilde özelemiştir:²² “1-Bugünkü eğitimimizin planlaması bozuktur. 2-Bugünkü eğitimimizde fırsat eşitliği yoktur.3-Bugünkü eğitimimiz ulusal değildir.4-Bugünkü eğitimimizde eğitim-öğretim birliği yoktur.5-Bugünkü eğitim düzenimiz tüketicidir.6-Bugünkü eğitimimiz çarpıktır.”

1970’lerin sonlarına doğru Türkiye’de giderek yoğunlaşan ideolojik çatışmalar öğretmen örgütlerini ve üyelerini de derinden etkiledi. Bu etkilemeler sonucunda kapatılan örgütlenmelerle ilgili olarak Yahya Akyüz şu tespitlerde bulunmuştur:²³

Türkiye, öğretmenlerine yeterli sendikal hak ve olanaklar tanımakta geç kalan ülkeler arasında yer almamalıdır (...) Fakat örgüt yöneticileri, öğretmenlere, eğitim sistemine ve Türk toplumuna ilişkin görev ve sorumluluklarının önemini daha iyi kavramak ve ona göre davranmak zorundadırlar. Kısır fraksiyonlaşmadan kurtulamayan, kaba kuvvete başvurmadan çekinmeyeyöneticiler ve üyeler, bunun örgütlerini ve daha önemlisi öğretmenlik mesleğini yıprattığını görmelidirler.

Türkiye 1960 ve 1980 yılları arasında özellikle ABD ile yapılan siyasi ve ekonomik işbirlikleri nedeniyle Soğuk Savaş’ın etkilediği ülkelerden biri olmuştur. Ülkede değişik aralıklarla ABD ve NATO’ya karşı protesto ve mitingler yapılmıştır. Bu mitinglerin çoğunda öğretmen örgütlerinin etkin olduğu görülür. Özellikle öğretmenlerin ABD karşıtı olmaları konusunda Fakir Baykurt şu değerlendirmeleri yapmıştır:²⁴

²² Mustafa Gazalıcı, **Çağdaş Eğitim Yolunda**, İletişim Yayınları, Ankara, 1996,ss.208-215.

²³ Yahya Akyüz, **Öğretmen Örgütlenmesi, Türkiye, Fransa, İsviçre ve Uluslararası Düzeyde, Kuruluşlar, Etkinlikler, Sorunlar**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara,1980, s.146.

²⁴ Fakir Baykurt, **Türk Eğitiminde Emperyalist Etkiler**, Öğretmen Dünyası Yayınları, Ankara 1999, s.33.

Mayıs 1950’de iktidar değişikliği ve devlet politikasının Amerikaya sınımsıkı bağılı hale getirilmesi, eğitim sisteminin de Amerikanlaştırılmasına yol açtı. Sınıflara ve köşelere itilmiş Amerikancılar birden itibar kazandı. Belçika-Alman modeli teknik öğretim, Franso-Türko orta öğretim ve genel olarak Avrupasantrik eğitim bırakıldı; ve her şey ayçiçeği gibi Amerikanofil bir yöne döndü. Kalabalık bir Amerikalı uzman akını başladı.

Bu dönemde öğretmen sayıları aşağıdaki gibidir.

Tablo 1: 1960-1980 Öğretmen Sayıları

Yıl	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Toplam
1960	62526	1208	4219	12404	80357
1965	89105	15084	5994	16910	127093
1970	132721	22301	10136	24070	189228
1975	171032	27814	2698	35524	237068
1980	215459	35933	41334	54886	347612

Kaynak:TÜİK,İstatistik Göstergeler 1923-2011, www.tuik.gov.tr (06.01.2013)

Bu araştırmanın konusu, Türkiye’de 1960 ile 1980 yılları arasında öğretmenler tarafından kurulan dernek- sendika-dernek sürecinde önemli etkiler bırakan Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu (TÖDMF),Türkiye Öğretmen Sendikası (TÖS), Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği (TÖB-DER), ile Diğer Öğretmen Örgütleri olarak dört bölümden oluşmaktadır.

Bu öğretmen örgütlerinin, Türkiye’deki öğretmen örgütlenmesindeki yerini belirlerken, kuruluşlarını, genel özelliklerini, yasal temellerini, içyapılarını, örgüt etkinlikleri, vs. gibi temel konuları açıklığa kavuşturmak amacıyla bilgi ve belgelerden yararlanma yoluna gidildi. Bu konularda ilk akla gelebilecek sorular şunlardır:

Bu dönemde kurulan öğretmen örgütlerinin genel politikası, eylemleri, etkinlikleri, resmi makamlarla, meslek içi ve meslek dışı kuruluşlarla ve halkla ilişkileri nedir?

Dernek ve sendikaların, üyelerinin mesleki ve özlük sorunlarına yönelik ne tür çalışmaları olmuştur?

Araştırmaya konu olan dönemin (1960-1980) hem siyasi hem de ekonomik olarak çok fazla değişkenin barındırması, kurulmuş olan öğretmen örgütlerinin, kapanmasını beraberinde getirmiş ve öğretmenlik mesleğinin de halk nezdinde değer yitirmesine sebep olmuştur. Birlik amacıyla kurulan bu dernek ve sendikalar dışarıdan ve örgüt içi muhalefetten dolayı ayrılığa gitmişlerdir. Türkiye’de 1960-1980 yılları arasında öğretmen mücadele tarihine adlarını yazdırmış olan bu oluşumlar her yönüyle inceleme ve araştırılması, öğretmen örgütleri tarihini daha zenginleştirecektir.

1965 yılında kurulan TÖS ile birlikte çok sayıda sendikanın kurulduğunu ama içlerinde en etkin sendikanın TÖS olduğudur. Çünkü bu tarihe kadar sendikal anlamda bir çalışma yapılmamıştır. Altı yıllık etkinlik süresi içerisinde 80 bin kayıtlı üyeye ulaşmış olması bunun en açık göstergesidir. TÖS ile birlikte aynı yılda kurulan Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası (T.İLK-SEN) bu süreçte aynı oranda olmasa da benzer bir özellik taşıdığından bu çalışmada ilerdeki bölümlerde değinilecektir. Aynı şekilde öğretmen örgütlenmesi tarihinin önemli bir diğer adı olan ve TÖS’ü kuran öğretmenlerin bu süreçteki ilk deneyimi olan Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu (TÖDMF) da ayrı olarak birinci bölümünde ele alınmıştır. Bir anlamda bir zincirin halkası olan, TÖS’ün mirasını her yönüyle sahiplenen TÖB-DER de bu çalışmada üçüncü bölüm olarak ele alınmıştır. Bunlarla birlikte araştırma konusu olan dönemde farklı olan Milliyetçi Öğretmenler Birliği ve Milliyetçi Türk Öğretmenleri Sendikası ve Ülkü-Bir(Ülkücü Öğretim Üyeleri ve Öğretmen Derneği) de dönem itibariyle çok etkili olmamalarına karşın konu bütünlüğünü tamamlaması açısından diğer sendika ve dernekler ile birlikte dördüncü bölümde ele alınmıştır. Dördüncü bölümün diğer bölümlere oranla araştırma da daha az yer kaplamasının nedenlerinden biri bu bölümde bulunan öğretmen örgütlerinin çok fazla etkin ve üretken olmamaları olarak söylenebilir. Bu durumdan da burada yer alan örgütlerin daha az önemli oldukları anlamı çıkarılması doğru bir yaklaşım olmamakla birlikte, araştırmacının bu alanda ulaştığı bilgi, belge ve kaynağın da yeterli düzeyde olmaması sebeplerden biridir.

Bu çalışmada en çok yer verilen sendika olan TÖS, dönemi itibari ile yaptığı çalışmaların öğretmen örgütlenme mücadelesinde bir çığır açtığı gerçeğidir. TÖS’ün her çalışmasında bütüncül bir dil kullanması önemlidir. Ayrıca öğretmenler hem

bilinçli hem de etkin bir sendikal mücadele için yoğun bir çalışmanın içine girmişlerdir. TÖS üyesi öğretmenler için, geri kalmışlığın başlıca nedenlerine dokunmadan Türkiye'yi tam bağımsızlığa kavuşturmak, kalkındırmak hayaldir. Türkiye'de 1960'tan itibaren nüfus yüksek bir oranla artmıştır. Bu gerçek çok önemli olan işsizlik sorununu, temel dönüşümler yapılmadığı için, daha ağır bir duruma sokmuştur. 1970 yılından itibaren yaşanan siyasal çatışmaların ön uyarılarını TÖS çeşitli yayınlarında vermiştir. Öğretmen, içinde bulunulan çağda, sadece ya da büyük ölçüde tarımcı olan bir ulusun gelişmemiş, fakir ve sömürülen bir ulus kalmaya mecbur olduğunu idrak ederek gerçek çözüm yolunun halk eliyle hızla endüstrileşmek olduğuna inanmıştır. TÖS sanayileşmeden kalkınamayacağını ve büyük çoğunluğu geleneksel yöntemlerle yapılan tarım aslında geri kalmanın da sebebi olduğunu, bunun sonucunda çok fazla sorunları olan bir ülke olarak zayıfladıkça sömürüleceğini ileri sürmüşlerdir. Sendikanın temel görevi bilinçli öğretmen öncülüğünde tüm halkın aydınlatılarak devrimsel yöntemlerle yeni çözümler oluşturmaktır. Mücadele yoluna çıkışı, ülkesel ve devrimseldir. Bir anlamda Cumhuriyet'in tamamlanamayan yeniliklerini tamamlamak, gericiğe karşı verilen tavizleri gücü ölçüsünde önlemektir. Bu sorumluluğu öğretmen camiasında görmek şaşırtıcı olmadığı gibi yerinde karar ve eylemlerinde de cesaretli bir şekilde öne çıkmaları önemle üzerinde durulmalıdır. Öğretmen örgütleri mücadelesinin fiilen içinde yer alan Feyzullah Ertuğrul, yazdığı kitabında şu değerlendirmeyi yapmıştır:²⁵

1950'li yılların başlarında köy enstitüydüler. Köy öğretmen dernekleri antikomünist, şovenist saldırılara, dinsel bağnazlıklara, devlet güdümlü örgütçülüğe karşı örgütlü, özgürlükçü savaşım geleneğini başlattılar. TÖDMF, TÖS, İLKSEN ve TÖB-DER olarak bilinen dernekleri ve sendikaları ile tarihin yüz yıla yaklaşan derinliklerinden Encümeni Muallim'den, Cemiyeti Muallim'den, Muallim ve Muallimler Cemiyeti'nden geçip geliyorlardı. Zor yasaları ile ya da ideolojik uyutmalarla dayatılan çalışma ve yaşam koşullarına karşı, özellikle yakın geçmişimizde yürüttükleri savaşımmlarla, öğretmen örgütçülüğüne ve demokrasi tarihimize nice deneyimler armağan etmişlerdi.

Öğretmen örgütleri konusunda yazmış olduğu kitabında Muammer Aksoy da şunları belirtmiştir:²⁶

²⁵Feyzullah Ertuğrul, **Sendikal Eğitim ve Savaşım Yazıları**, Eğitimsen Yayını, Ankara, 2007, s.1.

²⁶ Muammer Aksoy, **Devrimci Öğretmen Kıyımı ve Mücadelesi**, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1975, ss.13-14.

Türk halkının ve Türk toplumun yararına olan ve belli bir evrede artık hak duygusuna da uygun düşen çözümlerin kanun koyucu tarafından da kabul edilmesi için daha birçok kişinin savaşları ve özverileri gerekmektedir. Onların bazen mum gibi yanması, ne kadar acı olursa olsun; bir halkın ve toplumun şerefini de bu yananlar taşımaktadırlar ve taşıyacaktırlar. Bugün TÖS ve İLKSEN'in ülkücü öğretmenleri Türk toplumunun ve hele gelecek kuşaklarının gururla ve iftiharla anacakları savaşçılar olarak, Türk sosyal tarihini süsleyecek üstün varlıklardır. Halk düşmanı bütün yönetimlere karşı, halkın yararı için savaşmış öncüler Tarih mahkemesinde haklı çıkmışlar; buna karşılık halka karşı bazı kanunların, hatta yanlış hukuk kurallarının arkasına sığınmış olanlar ise Tarih mahkemesince hükümlülük kararını yemişlerdir ve yiyeceklerdir.

a. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı 1960-1980 yılları arasında kurulmuş olan öğretmen örgütlerinin hangileri oldukları, bu örgütlenmelerin, kuruldukları günden itibaren yapmış oldukları önemli etkinliklerin neler olduğu sonuçları ile birlikte ortaya konulmasıdır. Öğretmen örgütlenme tarihinde sendikal deneyimin ilk defa yaşandığı 1965 ve 1971 yıllarının öğretmenlere neler kazandırdığı ve daha sonra yaşanan dernekleşme sürecinin sonunda kazanımların yanında yaşanan maddi ve manevi kayıpların neler olduğunu bütünsel olarak ortaya koymaktır. Bunun yanında araştırma konusunun seçilmesindeki bir başka amaç ise Türkiye’de altı yüz bin çalışanı ile kamu kesiminin eğitim sektöründe çalışmakta olan öğretmenlerin geçmişte vermiş oldukları örgütsel mücadeleleri sonuçları ile öğrenmesini sağlamak ve bu konuda daha bilinçli hareket etmesini sağlamaktır. Atılması gereken ilk adımın tek bir sendikada birleşmek olduğu gerçeğidir.

Bu araştırma konusunun seçilmesindeki diğer nedenler şöyledir:

1965’te çok kısa bir süre içerisinde öğretmenler, sendikalara üye olmuş ve binlerce öğretmenin katıldığı mitingler, boykot ve grevler ilk defa bu dönemde yaşanmıştır. Bu dönem içinde yapılmış olan ekinlikler sonucunda öğretmenler birçok kazanım elde etmişlerdir. Birçok sürgün ve görevden uzaklaştırma olarak isimlendirilen “*Öğretmen Kiyımı*” bu dönem içerisinde yaşanmıştır. Tüm yaşananların unutulmamasının, örgütsel mücadele açısından önemi büyüktür.

Araştırmaya başlarken, ilkin konuyla ilgili daha önce hazırlanmış çalışmaların neler olduğu belirlenip, ortaya konulmuştur. Örneğin İsmail Göldaş’ın “*Milli Kurtuluş Savaşı’nda Öğretmenler*” kitabı, Muammer Aksoy’un “*Devrimci Öğretmen Kiyımı ve Mücadelesi*” kitabı, Yahya Akyüz’ün “*Öğretmen Örgütlenmesi*

(Türkiye/Fransa/İsviçre ve Uluslar arası Düzeyde)”,ve “Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1848-1940) kitapları ile Niyazi Altunya’nın “Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmesi 1908-1998”adlı kitabı araştırma konusunda yer alan öğretmen örgütleri ile ilgili temel bilgiler içermeleri sebebi ile başvuru kaynakları arasındadır. Bunlara ek olarak da araştırma konusuna kaynak bilgiler içeren ve yararlanılan yüksek lisans tezleri, Halim Akgöl, “Türkiye Öğretmenler Sendikası 1965-1971”, Taylan Filiz, “Milli Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Örgütlerinin Eğitim Sorununa Bakışı (1920-1935)”, Engin İnceoğlu, “Türkiye’de 1960 Sonrası Öğretmen Sendikacılığı”, Şebnem Maraşlı, “Türkiye’de Eğitimle İlgili Süreli Yayınlarla Yansıyan Öğretmen Sorunları,(1970-2007)”, Kadir Okçu, “Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu 1948-1969”, Selçuk Uygun, “Türkiye’de Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Bir Sözlü Tarih Araştırması” İhsan Sabri Yıldırım, “Türkiye’de Sendikalaşma Sürecinde Öğretmen Sendikaları Ve Siyasetle İlişkisi (Adapazarı Örneği)”dir.Yazılı kaynakların dışında 1960-1980 yıllarında öğretmen örgütlerinde üye olmuş bazı öğretmenler ile görüşülmüş ve bazı konulardaki görüşlerinden yararlanma yoluna gidilmiştir. Bu öğretmenler şunlardır: E.Öğretmen Hüseyin GÖKBULUT, E.Öğretmen Nurettin ÖZKAN, E.Öğretmen Zeki SENER, E.Öğretmen Bekir Cavit ŞAHİN, Resim Öğretmeni Erkan TAŞKIRDI. Başvurulan diğer kişiler şunlardır: Prof. Dr. Yahya AKYÜZ, Yar. Doç. Dr. Halim AKGÖL, Yazar Yıldırım KOÇ, E.Öğretmen İsmail AYDIN’dır.

Sözü edilen kişilerle işyerlerinde, evlerinde ve telefonla görüşülmüş, tüm çalışmalar yalnızca tarafımdan yapılmıştır.

b. Araştırma Yöntemi ve Veri Toplama

Araştırmada kaynak tarama ve kimi konularda görüşme teknikleri uygulanmıştır.

Araştırma şu plana göre raporlaştırılmıştır:

1-1960-1980 arasındaki öğretmen örgütlerinin kuruluşları, örgütsel yapıları ve işleyişleri,

2-Öğretmen örgütlerinin eylemleri, etkinlikleri ve ilişkileri,

3-Dernek ve sendikaların sorunları ve kapatılma nedenleri ve süreçleri

4-Dernek ve sendikaların sorunlara yönelik ortaya koydukları çözüm önerileri ve eleştirileri

5-Öğretmen örgütlerinin yazılı ve görsel ürünlerinin hangileri olduğu

6-Dönemin basınına yansıyan önemli haber ve bilgilerden örnekler

Elde edilen bilgi ve belgenin genel değerlendirmesi yapıldıktan sonra tez aşamasına geçilmiş, olaylar ve konuların aktarılmasında tarihsel süreç akışına

uyulmuş, konular arasındaki ilişkiler dikkatte alınarak parçadan bütüne doğru gidilerek araştırma bütünlüğü sağlanmıştır.

Araştırmanın sınırlandırılmasında, Prof. Dr. Yahya AKYÜZ'ün "*Öğretmen Örgütlenmesi*" adlı Profesörlük tezi, Niyazi Altunya'nın "*Türkiye'de Öğretmen Örgütlenmesi 1908-1998*" kitabı, Fakir Baykut'un "*Bir TÖS Vardı*", "*Türk Eğitiminde Emperyalist Ekiler*" kitabı ile yüksek lisans tezleri olarak hazırlanmış Halim AKGÖL'ün "*Türkiye Öğretmenler Sendikası 1965-1971*" ile Kadir OKÇU'nun "*Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu*", çalışmalarını örnek alınmıştır. Bu çalışmalarda yer alan bilgiler yanında TÖS'ün yayınladığı 10 kitap, TÖS gazetesi 40 adet (1-76 arası,), TÖB-DER'e ait altı kitap ve 46 adet TÖB-DER dergisi (52-106.sayı), Emekli Öğretmen Dergisi 48 adet (1959-1963), Ülkücü Öğretmen Dergisi 201 adet (1965-1976), İmece Dergisi'nin bazı sayıları (1966-1968), Milli Hareket Dergisi'nin bazı sayıları (1970), Yeni Sözcü Dergisi'nin bazı sayıları (1980) taranarak araştırma konusu ile ilgili bilgiler toplanmıştır. Aynı dönem içinde yayın yapan bazı gazetelerden haber ve makaleler taranarak ilgili kısımları alıntı yapılmıştır. Toplanan tüm bilgiler araştırma konusuna uyarlanması ile araştırmanın sınırlılıkları belirlenmiştir.

Kimi konular daha fazla yer kaplarken kimi konular belirli bir düzeyde incelenebilmiştir. Bilgi tekrarı olmaması için görüşmelerden elde edilen bilgilerin bazıları ayıklanmıştır. Dönemin basınında araştırma konusu ile ilgili haberler ve makalelerden yararlanma yoluna gidilmiştir. Sendika ve dernekler içinde en çok eylem ve faaliyetin TÖS ve TÖB-DER tarafından yapıldığı tespit edilmesi ile birlikte, yazınsal ürün yönü ile de iki kuruluşun diğerlerine oranla daha fazla üretken olmuş oldukları ortaya çıkmıştır. 1960 döneminden sonraki birçok arşiv belgesinin kapalı olması bilgi ve belgenin toplanmasını kısıtlaması nedeni ile bazı konularda karşılaştırma ve eleştiri imkânını zayıflatmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE ÖĞRETMEN DERNEKLERİ MİLLİ FEDERASYONU
(TÖDMF)

1.1. TÖDMF’İN KURULUŞU

1.1.1 Türkiye’nin Siyasal-Ekonomik ve Toplumsal Durumu
(1945-1965)

TÖDMF’in kurulduğu yıllarda Türkiye’de siyasal, ekonomik ve toplumsal duruma bakıldığında şu bilgiler ön plana çıkmaktadır:

Türkiye bu dönemde az gelişmiş bir ülkedir. İlhan Tekeli, 1950-1980 dönemini “*Popülist Modernite Projesi*”²⁷ olarak nitelendirmektedir. Cavit Orhan Tütengil “*Türkiye’nin toplumsal yapısı ve sorunları üzerine yapılan toplumbilimsel araştırmalar, Türkiye’nin az gelişmiş bir ülke olduğunu ortaya koymaktadır*”²⁸ demiştir. Bu durum sonraki yıllarda da devam etmiştir.

Türkiye’de bu dönemde II. Dünya Savaşı’nın sebep olduğu ekonomik sıkıntı ve çöküntülerin etkisinde idi. Tek partili yılların sonu olan bu dönemde ülke ekonomisi uygulanan yüksek vergi oranları ile ve uygulanan politikalarının sonucunda kısır döngü içine girmiştir.1963 yılında hazırlanan I. Beş Yıllık Kalkınma Planı’ndaki değerlendirme şöyledir:²⁹

“Türkiye, İkinci Dünya Savaşı’nın dışında kalmakla beraber savaşın zararlarından kendini kurtaramadı. Gerek savaşa hazırlıklı bulunma zorunluluğunun ekonomiye yüklediği külfet gerekse dış ülkelerle ilişkilerin kesilmesi büyük sıkıntılar yarattı. İnsan gücünün ve başka iktisadi kaynakların büyük bir kısmının orduya verilmesi, dış ticaret imkânlarının ortadan kalkması, piyasalarda darlık ve sıkıntılar doğurdu; enflasyon hızla yükseldi. Savaş yılları iktisadi bakımdan büyük bir sıkıntı dönemi olmuştur ”

Buna ek olarak Cemil Koçak, “*Savaş yıllarında hükümetler, giderlerde mümkün olduğunca tasarrufa önem verirken, vergilerde artış sağlamaya çalıştılar... Türkiye’nin iç borcu savaşın başında,1939 yılında 620 milyon TL iken savaşın sonunda,1945 yılında, yaklaşık 1,5 trilyon TL’ye yükselecektir. Yani altı yılda iki kattan fazla artış olmuştur.*”³⁰ bilgisini vermektedir.

²⁷ İlhan Tekeli,İlkin,**Cumhuriyetin Harcı, Köktenci Modernitenin Doğuşu**,İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003, s.10.

²⁸ Cavit Orhan Tütengil, **Az Gelişmenin Sosyolojisi**, İkinci Baskı, Ankara, 1971, s.9.

²⁹ DPT, Kalkınma Planı,1963-1967 Birinci Beş Yıllık, Ankara,1963, s.10.

³⁰ Cemil Koçak, **Türkiyede Milli Şef Dönemi (1939-1945)**,İletişim Yayınları, Cilt:2,İstanbul, 2003, s.537.

Ayrıca Koçak sürecin sonunda yaşanacak değişimi şu şekilde değerlendirmiştir:³¹

O zamana dek CHP'nin geniş ölçüde temel desteği olmuş olan bürokrat grup, savaş yılları içinde hem maddi hem de statü kaybına uğrayacaktır. Gerçi özellikle Şükrü Saraçoğlu Hükümeti döneminde memurlara daha ucuz iâşe maddesi sağlanması için çaba harcanmıştı. Fakat bu çabalar da sonucu değiştirmemiş, üstelik memurlara yapılan aynı bazı yardımlar, halkın memurlardan farkını vurgulamış, bu nedenle de geniş yığınların memurlardan soğumasına neden olmuş ve sonuçta halk ile memurlar arasında bir ayırım, ayrıcalık yaratılmasına neden olmuştu. Yine bu durum, halkın hem memurlardan, bürokrasiden hem de bürokrasinin imgelediği devletten ve devletin simgelediği iktidar partisi olan CHP'den daha da soğumasına ve uzaklaşmasına neden olacaktır. Sonuçta, 1945 yılına girerken, ülkeyi savaşa sokmamak konusunda üstün yetenek ve başarı gösteren yönetim(İnönü ve CHP), aslında geniş halk yığınları, gerekse ticaret ve tarım sermayesi açısından çoktan gözden düşmüş durumda idi.

Türkiye'de bu yıllarda halk arasında CHP'nin uyguladığı ekonomik politikaya karşı bir tepki oluştuğu söylenmez. Buna karşılık bir beklenti mevcut olmuştur. Bu beklentiyi sezinleyen bir grup CHP milletvekili partilerinden ayrılarak yeni bir parti olan Demokrat Partisi'ni kurmuşlardır. Tüm olumsuzluklar DP'in çok hızlı bir şekilde örgütlenip daha da güçlenmesine yaramıştır. DP, Anadolu'nun birçok yerinde Demirkırat olarak tanınmıştır.

Ülkedeki ekonomik durum ile ilgili olarak Korkut Boratav, "Tıkanma ve Yeniden Uyum" olarak isimlendirdiği 1954-1961 yıllarını şöyle değerlendirmektedir:³²

1954-1961 yılları, savaş sonunda genişleme konjoktürünün ve liberal dış ticaret politikalarının son bulduğu; ekonominin görelî bir durgunluk içinde dalgalanmalara tabî olduğu; ithalat sınırlamalarının geldiği bir dönem olarak nitelenebilir. Ekonominin 1946 sonrasında sürüklendiği bağımlı gelişme çizgisi ortadan kalkmış değildir... "Liberal" Demokrat Parti ekonomik zorlamalar sonunda, bir yandan kontrollü bir dış ticaret rejimine, öte yandan da tüketim malı ithalatındaki daralmaları telafi etmeyi amaçlayan ve önemli ölçüde devlet

³¹ Koçak, ss.543-544.

³² Mete Tunçay ve diğerleri, **Türkiye Tarihi 4,(Çağdaş Türkiye 1908-1980)**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1989, s.319.

yatırımları ile gerçekleştirilen bir ithal ikamesi politikasına bu dönemde bağlanmıştır.

Kadir Okçu da dönemle ilgili olarak şu bilgileri vermektedir:³³

1947 yılında başlayan dış ticaret açıkları kapatılamamış, enflasyonist baskılar sonucunda dış borçlanmalara girilmiştir. Dışa açılan Türkiye, liberal bir politika izlemeye başlamış, 1946'da hazırlanan sanayi planından dış baskılarla vazgeçilmiş, ülkenin tarımla kalkınabileceğini ön gören 1947 İktisadi Kalkınma Planı uygulamaya konulmuştur. Dış yardım sağlayabilmek için 1946 yılında devalüasyon yapılmış, Türkiye 1947 yılında IMF'ye, 1948 yılında 5253 sayılı yasanın onaylanması ile Amerika Uluslararası Gelişim Yardım Örgütü'ne (AID) katılmıştır. Bu örgüt özellikle Marshall Planının uygulanmasında Türkiye'de öncü rol üstlenmiştir. Böylece Türkiye, Batı'nın ekonomik örgütleri ile bütünleşmiş, Batı'ya açılmıştır.

1950-1965 yıllarını, genel iktisadi göstergeler bakımından Korkut Boratav bir başka eserinde, dört bölüme ayırmıştır. Bu bölümleri şöyle açıklamaktadır:³⁴

Demokrat Partinin iktidara gelişi ile birlikte Türk ekonomisi bütün sektörler ile hızlı bir gelişme devresine girdi. 1950-1953 yıllarını kapsayan bu devrede ekonominin ortalama yıllık gelişme hızı %13'e yakındır. Bu devre DP altın yıllarıdır.

1954'te, DP iktidarı, iktisadi planda ilk alarm işareti ile karşılaşılıyor. Tarımsal üretimde büyük bir gerileme, tarım dışında durgunluk sonucunda milli gelir %9,5 oranında azalıyor. 1955 yılını takiben 4 yıl boyunca şiddetli bir enflasyon devresi yaşanmıştır. 1956-1959 yıllarında üretim hacmi mutedil bir tempoyla artarken fiyatlar yılda ortalama % 18'e yaklaşan bir oranda yükselmiştir.

1960 ve 1961 kısmen 27 Mayıs'ın doğurduğu etkenler kısmen de kötü mahsulden ötürü iktisadi durgunluk yıllarıdır. 1962-1965 ise iktisadi büyüme ve fiyat atışları bakımından bir bütün olarak normal bir dönem sayılmalıdır.

Bu dönemde köylünün elindeki buğdayın çok değerlendirildiği bu nedenle Anadolu'nun kırsal alanlarında yaşam koşullarında görünür iyileşmelerin olduğu dile

³³ Kadir Okçu, **Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu (1948-1969)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara, 1981, ss.6-8.

³⁴ Korkut Boratav, **100 Soruda Gelir Dağılımı** (Kapitalist sistemde, Türkiye'de, Sosyalist sistemde), Gerçek Yayınevi, İstanbul, Temmuz 1969 ss.186-187.

getirilmiştir. Bu iyileşmenin, Türkiye'nin Kore Şavaşı'ndan dolayı tarım ürünü ihracındaki artışın payı büyüktür. Bu görünür iyileşme bir anlamda DP'nin yelkenine daha fazla rüzgâr taşımıştır. Boratav bu durumla ilgili olarak da ³⁵ “*Tarıma makinenin geniş ölçüde girmesi; orta ve büyük çiftçilerin bir yandan küçük işletmeleri kiralayarak ve satın alarak; bir yandan da meralara ve hazine topraklarına el koyarak genişlemelerine; kapitalist üretimin yaygınlaşmasına yol açtı... Bu durum yoksul köylü tabakalarından ziyade, DP devrinin yeni köy zenginlerinin, siyasi iktidarın köydeki dayanağı olan büyük toprak sahiplerinin harcı idi. Böylece tarımda modernleşme ve ekilen toprakların genişlemesi; işletmelerin temerküzü, küçük üreticilerin mülksüzleşmesi ile birlikte meydana geliyordu.*” yorumunu yapmıştır. Almış oldukları eğitimin niteliği ile adalet ve eşitlik düşünceleri ön planda olan Köy Enstitüsü mezunu olan öğretmenlerin bu durumda yoksul köylüleri uyandırma ve bilinçlendirme gayreti yeni türemiş bu köy zenginlerinin ve iktidar destekçilerinin tepkisini çekmiştir. Bu tepki daha sonraki dönemde özellikle öğretmenler üzerinde yapılan olumsuz propagandalarla birlikte baskı ve şiddet olaylarının çıkmasını da beraberinde getirmiştir.

Öte yandan Türkiye nüfusun büyük çoğunluğu bu dönemde kırsal alanlarda yaşamakta, geleneksel tarım yöntemi ile üretim yapmaya devam etmiştir. Toprak reformunun yapılamayışı, tarım alanında yeterli düzeyde üretimi geciktirmiştir. Toprağın ve ulusal gelirin dağılımında geniş ölçüde eşitsizlik görülmekte ve birçok küçük üretici toprağını kaybetmeye varan olumsuzluklar yaşamıştır. Marshall yardım planı ile teknik tarım araçlarının kırsal alana girmesi, insan toprak ilişkilerinin çözülmesine yol açmış, bu yüzden de köylerden kentlere göç başlamıştır. Burjuva denilen yeni tüccar ve esnaf kesimi ulusal gelirden büyük pay almaya başlamıştır. Kişi başına ulusal gelir oldukça düşüktür. Bununla birlikte “*Dönem boyunca gelir dağılımı açısından nispi durumları en fazla bozulan emekçi grup memurlar olmuştur.*”³⁶ Memur kesimi bu durumdan olumsuz etkilendiği için bu yıllarda hızla örgütlenme faaliyetlerine katılarak, iktidara sesini daha fazla duyurmaya çalışmıştır.

Bunlarla birlikte, Türkiye’de, yetişkin nüfusun cinsiyete göre okuryazarlık oranı 1980’lere kadar şu şekildedir:

³⁵ Boratav, ss.187-188.

³⁶ Boratav, s.197.

Tablo 2: Yetişkin Nüfusun Cinsiyete Göre Okur-Yazarlık Oranı (1935-1980)

Sayım yılı		Okuma-yazma bilen oranı (%)	Okuma-yazma bilmeyen oranı (%)
1935	A	18,70	81,30
	B	30,81	69,19
	C	8,04	91,96
1945	A	28,45	71,55
	B	44,25	55,75
	C	13,51	86,49
1950	A	31,80	67,80
	B	47,60	52,10
	C	16,72	82,90
1955	A	38,70	61,21
	B	56,10	43,60
	C	21,20	78,40
1960	A	38,09	61,91
	B	54,70	45,21
	C	21,15	78,80
1965	A	46,22	53,70
	B	64,60	35,31
	C	27,50	72,45
1970	A	53,61	46,39
	B	70,96	29,04
	C	36,24	63,76
1975	A	61,50	38,30
	B	77,20	22,55
	C	45,00	54,92
1980	A	65,62	34,38
	B	81,33	18,67
	C	49,77	50,23

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler, 1923-2010, www.tuik.gov.tr.(17.04.2012), (15 ve daha yukarı yaştaki nüfus, A. Toplam , B. Erkek , C. Kadın)

Tablodaki verilerden hareket ile Türkiye'nin 1980'lere kadar okur-yazarlık yönünden aynı dönemdeki birçok Avrupa ülkesinin çok gerisinde kaldığı açık olarak görülmektedir. Bu durumun düzeltilmesi ve olması gereken okur-yazarlık oranına ulaşılması birçok çalışma ve yatırım gerektirmiştir. Günümüzde halen okur-yazarlık oranı % 100 değildir.

Ayrıca bu dönemde sendikal faaliyetlere yönelik olumlu bir tutum izlenmediği ve çeşitli sorgu ve baskı yöntemleri ile pasifleştirme yönüne gidildiği görülür. Bu konuda Alparslan Işıklı, 1946'dan itibaren yapılan bazı uygulamalar hakkında şu bilgileri vermektedir:³⁷

1946 yılında sıkıyönetim kararıyla yeni kurulmuş olan sendikalar ve sol partiler kapatılır, bunu adli takip ve tutuklamalar izler. Bazı öğretim üyeleri düşüncelerinden dolayı görevlerinden alınır. 20 Şubat 1947'de yürürlüğe giren sendikalar kanunu, grev ve toplu

³⁷ Alparslan Işıklı, **Sendikacılık ve Siyaset**, İmge Kitapevi, 4. Baskı, Ankara, 1990, ss.317-319.

sözleşme hakkından söz etmediği gibi siyasetle uğraşan sendikaları da yasaklamaktaydı... Muhalefet partisi olan DP, sendika ve grev hakkını savunmaktadır, bununla birlikte diğer bazı çaresiz ve yeterince bilinçlenmemiş muhalefet öğelerinin yanı sıra işçi sınıfının geniş desteğinden yararlanmayı ve işçilerin baş koruyucusu olarak görünmeyi başaramıştır.

1946'dan itibaren toplumsal yapıdaki değişimler siyasal yaşama etki ederek, tek parti yönetiminden çok partili yönetime geçilmiş ve ardından da 1950 seçimlerinden DP birinci parti olarak iktidarı CHP'den devralmıştır. İktidara geçen DP sendikal faaliyetleri, beklenildiği gibi desteklememiştir.

1.1.2. Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu'nun Kurulması

Türkiye'de öğretmen örgütleri tarihinin içinde bulunan ve araştırmanın kronolojik olarak da başında bulunan ilk öğretmen örgütü, Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu (TÖDMF)dir. TÖDMF'in kurulduğu yıllarda Türkiye, “Tek Parti” yönetiminden “Çok Parti’li” yönetime geçişin olumlu havası etkisindeydi. Bu sebeple birçok alanda yenilik yapılmış, özellikle işçi ve memur hakları için bazı yasalar çıkarılmış, örgütlenme önündeki engeller kaldırılmaya başlamıştır. Bunlara ek olarak aynı yıllarla ilgili olarak şu değerlendirmeler yapılmıştır.³⁸

1945'lerden sonra dünyada sınıf mücadelesi ibresinin emekçiler lehine sapma göstermesi, sosyal devlet politikalarının özellikle Avrupa'da yaygınlaşması, Türkiye'yi de yakından etkiledi.1946 yılında Cemiyetler Kanunu'nda yapılan değişiklikle, parti, dernek, sendika vb örgütlerin kurulmasına olanak tanındı.

Aynı amaçlarla kurulan derneklerin bir birlik oluşturması düşüncesi öğretmen kamuoyunda tartışılmaktaydı. Ankara Öğretmenler Yardımlaşma Derneği'nin Ocak 1948 kongresinde ortaya konulan istek göz önüne alınarak, yönetim kurulu tarafından, o güne kadar kurulmuş olan derneklere ve henüz bir öğretmen derneğinin kurulmadığı yerlere, milli eğitim müdürlüklerine bir mektup gönderilerek bir birlik oluşturulması için 10 Ağustos 1948'de Ankara'da temsilcilerin katılacağı kongrenin yapılması önerilmiştir.³⁹ Ankara'da 32 yerel derneğin katılımıyla gerçekleşen kongrede 39 kurucu üye ile kurulacak birliğin statüsünü hazırlanmış ve kendi

³⁸ Sami Evren ve diğerleri, **Eğitim Emekçileri Tarihi (Encümen-i Muallimin'den Eğitimsen'e)**, Bireşim Yayınları, İstanbul, 1995, s.25.

³⁹ **Birlik Gazetesi**, TÖDMB Yayını, Sayı:1, 01.06.1949.

aralarından bir kurucu kurul seçmişlerdir. İlk kongrenin bittiği gün olan 15 Ağustos 1948 tarihi Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Birliği'nin (TÖDMB) kuruluş günü olarak kabul edilmiştir.⁴⁰ 1954'de dernek kurulma işlemlerini tamamlayarak Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu (TÖDMF) adını almıştır. TÖDMF kuruluşunda birden çok yerel derneğin bulunması, bu alanda bir ilk diyebiliriz. TÖDMF, kendinden önce dağınık halde olan öğretmen derneklerini ilk defa bir çatı altında toplaması ve daha sonraki aşamada ise öğretmen örgütlenmelerinde bir sendika olarak kurulmuş olan TÖS'ü var eden kadroları barındırması açısından önemlidir. 1969'da 22. Genel Kurulunda fesih kararı alarak TÖS'e katılan TÖDMF kimi zaman eleştirilere maruz kalsa da öğretmen örgütlenme tarihi içindeki yerini almıştır. Niyazi Altunya'ya göre dönemin siyasi ve ekonomik koşulları bu derneklerin kurulmasını beraberinde getirdiğini şu şekilde anlatmaktadır:

Türkiye, 1945'ten sonra yani İkinci Dünya Savaşı'nın bitimi ile yeni bir dünya düzenine açıldı ve çok partili döneme geçti. 1946'da Cemiyetler Kanunu değiştirilerek memurların dernek biçiminde, sınırlı ölçülerde örgütlenmelerine olanak tanındı. 1947 yılında çıkarılan İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun, kamu görevlilerini kapsam dışı bıraktı. Türkiye'nin 1951'de onayladığı 98 sayılı ILO Sözleşmesi ile 1954'te onayladığı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi de "*kamu görevlilerine sendika hakkı tanır*" biçimde yorumlanmadı. Ancak, öğretmenlerin öncülüğünde 1946'dan başlanarak her il ve ilçede "*yerel dernekler*" kurulmaya başlandı. Bu derneklerin bir kısmı bugün anladığımız derneklere pek benzemiyordu. Bazıları "*dernek*" adını alırken, bazıları da "*sandık*" vb. adlarla kuruldu. Bunlar yasa bakımından dernekti. Tüzüklerinde özgül amaçlar bulunsalar da tümünün amaçları; öğretmenlerin ve eğitim çalışanlarının belirli durumlarını iyileştirmeye çalışan bu dernekler, giderek taleplere karşılık veremediler. Öğretmen sorunları durmadan büyüdü. Özellikle aylığa intibak, terfiler ve aşınan mesleksi saygınlık, yönetsel baskılar, karşı devrimci kalkışmalar; daha büyük bir güç olmayı gündeme getirdi. Ankara'daki yerel öğretmen dernekleri, taşradan gelen sorunların altından kalkamaz duruma geldi. Böylece bir "*Üst Birlik*" gereksinmesi doğdu. Ankara Öğretmenler Derneği, 1 Temmuz 1948 tarihli mektupla, taşrada

⁴⁰ Okçu, s.9.

oluşan öğretmen derneklerini, 10 Ağustos 1948 bir toplantıya çağırarak "Birlik" oluşturmanın adımını atmış oldu.

Prof. Remzi Oğuz Arık'ın başkanlığında Ankara'da, çoğunluğu bakanlık ya da yükseköğretim mensubu olan yönetici, öğretmen ve öğretim üyelerinden oluşan ilk yönetim kurulu yerini, ilk genel kurulda Prof. Hamdi Ragıp Atademir'e bırakmış, Atademir 1957 yılına kadar genel başkanlık ile Demokrat Parti (İktidar partisi) milletvekilliğini birlikte yürütmüştür.

1957'de Gazi Eğitim Enstitüsü Müdürü Vedide Baha Pars genel başkan seçilmiştir. Pars, Cumhuriyet dönemi öğretmen örgütlerinin seçilmiş ilk genel başkanıdır.⁴¹

Ayrıca Altunya şu bilgileri vermektedir:⁴² "Birliğin kurucusu olan 19 kişinin, genellikle yüksek öğretim kurumları öğretim üyeleri, Milli Eğitim Bakanlığında üst düzey yönetici ve müfettişler olduğu anlaşılmaktadır. 1960'a kadar süren yönetimlerinde bu özelliğin hep ağır bastığı görülmektedir".

TÖDMF iktidara yakın politikalar izlemektedir. Bunun iki nedeninden biri bazı öğretmenlerin mevki sahibi olmak için üye olmalarıdır. Bazı yerlerde Milli Eğitim müdürleri dernek yönetimini oluşturuyordu.⁴³ Çeşitli nedenle Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenleri üye yapılmak istenmez. Bunun üzerine Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlerin öncülüğünde yerel köy öğretmeni dernekleri kurulur. Bu türden dernekler, 14 Eylül 1958 yılında İzmir merkezli üst birlik kurarlar. Bu birliğin adı da Türkiye Köy Öğretmen Dernekleri Federasyonu'dur. Bu Federasyonun kurulmasında önemli rolü olan Ege Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği kurucu başkanlarından Halil Akyavaş, anılarında, derneğin kuruluşunu ve amaçlarını açıklarken şu bilgiler aktarmıştır:⁴⁴

Hele o yıllarda çok partili hayat yeni başlamıştı. Partililer, milletvekilleri ve seçilecek olan adaylar, hep büyük köyleri dolaşıyor, bol bol nutuk atıyorlardı. İpe sapa gelmez, sözler söylüyorlar, bazı vaatlerde bulunuyorlardı. İçlerinde bir kısım adaylar, öğretmen evlerini göstererek, "sizi komünist yuvası olan bu evlerin yapılmasından kurtaracağız" diyorlardı. Öğretmen bu hatipleri sadece dinliyor ve çaresiz seyrediyordu. Elinden gelen bir şey yoktu. Bu ithamlara cevap veremiyordu. Hatip doğru söylemiyordu. Söylemiyordu ama

⁴¹ Niyazi Altunya, "Geçmişimize Kısa Bir Bakış", **Eğitim ve Yaşam Dergisi**, Ocak, 1999, s.16.

⁴² Altunya, Ö. Örgütlenmesi, s.57.

⁴³ Hüseyin Gökbulut ile 22.10.2011'de yapılan görüşme.

⁴⁴ Halil Akyavaş, **Toplum Kalkınması Çalışmaları**, Etki Yayınları, İzmir, 2002, ss.7-9.

konuştuğunun yanlış olduğunu belirtende yoktu. İşte bütün bu söylenenlere cevap verme imkânları da yoktu. Halk aydınlatılmalı, bilinçlenmeli idi. Bunlar ancak bir dernek kurularak aydınlatılabilirdi...

Bu dernek aracılığı ile sesimizi daha rahat duyurabilecektik. Kimse bize siz niye konuşuyorsunuz, diyemeyecekti. İstedığımız fikri dilediğimiz gibi savunabilecektik. Karşıdan gelebilecek çamurlara “komünist uşakları” gibi ithamlara daha iyi savunma yapacaktık.

Tezlerimizi, yayınlayacağımız bir dergide rahatça belirtecektik. Çıkaracağımız kitap, broşürleri basın organlarında yayımlaya bilecektik... Ve dernek kurulduktan sonra tüzüğü çeşitli engeller aşıldıktan sonra öğretmenlerce imzalandı

...Derneğin adı “Köy Öğretmenler Derneği”,merkezi de Bayındır olacaktı. Amacı “Meslekleri öğretmenlik olanların her türlü fikirsel gelişmelerine yardım etmek, karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma esasları ile teşkilat kurmak ve bu suretle öğretmenlik mesleğinin yükselmesine hizmet etmektir”⁴⁵.

Şekil 1: Ege Bölgesi Köy Öğretmen Dernekleri’nden Bir Grup Öğretmen

Kaynak: Halil Akyavaş, **Toplum Kalkınması Çalışmaları**, Etki Yayınları, İzmir, 2002 (resimler bölümünden)

⁴⁵ Akyavaş, s.11.

TÖDMF'nin 1963 yılında düzenlediği kurultaydan sonra yayınladığı kitapçıkta şu görüşlere yer verilmektedir:⁴⁶

Türk Öğretmenlerinin organı saydığımız Federasyon, çok yıllar varlığı ile yokluğu arasında bocalayan bir örgütten öte geçmedi. Gücü yok, çabası soluksuz, olan bir kuruluş olarak kaldı. Demokratik kuruluşlara içtenlikle bağlı Türk Öğretmenlerinin eleştirilerine kulak asmaksızın, bir partinin iktidarına kaderlerini bağlayan bazı insanlar, Federasyon'u güdümlü bir örgüt haline getirdiler. Bu uzun yıllar içinde birtakım Milli Eğitim Bakanları da Federasyon'un olumsuz bir yola sokulması için gayret gösterdiler. Diri kişilerin sesleri, çeşitli nedenlerle boğdurulmaya çalışıldı. Öğretmenlerin ekmekleri ile oynandı; sürgün, görevden alınma cezaları uygulandı. Yönetim kurulları kendi aralarından kurbanlar verdiler. Oysa Federasyon yöneticiliğini mideleri ile bir tutan bazı kişiler de böylesine kırımda çanak tutmak için birbirileri ile yarış etiler; alkış tutular: "Hay hay, beyefendi" diyerekten arzı-budiyet bildirileri yayınladı. Bir on yıldan sonra, işlemez, duruk bir Federasyon kaldı. Ama o vurdumduymaz Federasyon yöneticilerinin de rahatı kaçırılmış, usları tedirgin edilmişti. Bir kez zaman durmuyor; toplum sürekli olarak oluşuyordu. Türk Öğretmenleri dernekleşmeye gönül vermişti. Savaşlıyordu. Önceleri 50-60 kişileri zor toplayan kurultaylarda, 1957'den sonra 100'ler görülmeye başlandı. Federasyon bir güç, bir ses olmalıydı. Bu sesi Sivas, Samsun, Aydın, Antalya kurultayları, tüm yalınlığı ve olgunluğu ile ortaya çıkardı.

Dernek ile sendikanın farkı başlığı altında TÖB-DER gazetesinde 1974 yılında yayınlanan makalede şunlar vurgulanmıştır:⁴⁷

Dernekler genel olarak memurun ya da üyelerinin sosyal ve ekonomik sorunlarının çözümü amacıyla kurulurlar. Bu amaçlarını gerçekleştirebilmek için toplantılar, yürüyüşler, yayınlar yapar ve bildiriler yayımlarlar. Amaçlarına varabilmek için başvurabildikleri bu yol ve araçlar bir "isteklerini dile getirme, duyurma, bir temenni" den öteye gidemez. Bu isteklerini gerçekleştirebilmek için dernekler, demokratik ve yasal yollarla, kullanabilecekleri, bir müeyyide, bir zorlama olanağına sahip değildirler. Çok haklı da olsa istekleri daimi edilmediği ve yerine getirilmediği hallerde başvurabilecekleri başka bir yol yoktur. Sendikalara gelince, bu örgütlerin grev ve toplu sözleşme hakları vardır. Grev ve toplu sözleşme, sendikanın elinde bir mücadele aracıdır. Hakları verilmediği, ya da ellerinden alındığı hallerde greve başvurabilir ve işvereni ya da yöneticileri bu isteklerini kabule zorlayabilirler. Uygulama bu mücadele aracının etkili bir mücadele aracı olduğunu göstermiştir. Bu da sendika ile dernek arasında önemli bir fark olduğunu gösterir. Burada grevin bir örgüt için ne kadar önemli olduğu ve sendikanın da asıl varlık

⁴⁶ TÖDMF, **16.Kurultay Çalışmaları 1963**, TÖDMF Yayını:2, Ankara, 1964, s.1.

⁴⁷ **TÖB-DER**, Sayı:71, 1974, s.18.

araçlarından biri olduğu vurgulanmıştır. Üzerinden çok yıl geçmesine rağmen Türkiye’de 2012’de öğretmen ve diğer memur sendikalarının grev hakkı elde edememiş olması ayrıca üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur.

1.2.TÖDMF’NİN İLKE ve AMAÇLARI

TÖDMF’in 1954 yılında düzenlenen ve kabul edilen Tüzük’üne bakıldığında ilke ve amaçlar şu şekilde ortaya konmaktadır:⁴⁸

Federasyonun amacı, öğretmen dernekleri arasında tanışma ve karşılıklı dayanışmayı, fikir ve meslek alanında gelişmeyi, bu suretle ülkede en faydalı şekilde hizmet etmeyi sağlamak, meslektaşlarının hayat seviyelerinin yükseltilmesi için çözümler arayıp bulmak ve bunun için gerekli teşekküllerin kurulup gelişmesini teşvik etmek, öğretmenlerin ve ailelerinin sağlık durumları ile yakından ilgilenmek, bütün öğretmenleri ilgilendiren mesleki meseleleri, mesleği ve meslektaşlarının yararına en uygun şekilde çözüme çalışmaktır.

TÖDMF’in görevleri:

1-Federasyona dâhil derneklerden yılda bir defa rapor isteyerek, onların çalışmalarını takip eder ve dileklerini yerine getirmeye çalışır,

2-Mesleğin geliştirilmesi ve meslektaşların refaha ulaştırılması için idare makamları nezdinde gerekli teşebbüslerde bulunur,

3-Meslektaşların her bakımından inkişafını sağlamak üzere gerekli yayınları yapar,

4-Öğretmenlerin yeni eğitim öğretim metotları ile daha verimli çalışmalarını temin için konferanslar, geziler, sergiler ve kurslar tertip eder,

5-Federasyon ve federasyona dâhil derneklerin kurdukları kitaplıklarla, öğretmenlerin faydalanmalarını sağlayacak, tedbirleri alır,

6-İstirahat ve tedaviye muhtaç öğretmenlerin ucuz ve iyi bir şekilde dinlenmelerini ve bakımlarını sağlamak üzere çeşitli tesisler kurar,

7-Öğretmen çocuklarının orta ve yüksek tahsillerine devamlarını temin için, ortaokul, lise ve yüksek okul bulunan yerlerde yurtlar açar,

⁴⁸ TÖDMF, **Tüzük**, Ankara, 1954.

8-Öğretmenlerin ucuz ve rahat yaşamalarını temin ve kendilerini tasarrufa teşvik eylemek, ihtiyacı olanlara ucuz kredi sağlamak üzere gerekli teşekkülleri meydana getirir,

9- Ankara ve lüzumlu görülen başka yerlerde meslektaşların ucuz yatma, yeme ve içmelerini sağlamak üzere öğretmen evleri kurar,

10-Maksat ve gayelerini gerçekleştiremeyecek duruma düşen, ve dağılmağa doğru giden, federasyona bağlı derneklerle istedikleri üzere bu derneği kalkındırmak için gerekli tedbirleri alır,

11-Her toplantıda, daha eski toplantılarda alınan kararların Komitece uygulanması şekillerini gözden geçirir,

12-Federasyona dâhil derneklerin üyesi olan öğretmenlerin Ankara'da görülecek işlerini takip etmek üzere Ankara öğretmenlerinden ve dernek üyelerinden 15 kişilik bir İş Takip Bürosu kurar. Bu büro çalışmasının neticelerini müracaat sahiplerine tebliğ edilmek üzere yönetim kuruluna bildirir,

13-Temsilciler kurulunun vaktinde toplanmasını sağlar ve yönetim kuruluna sunulacak rapor ve hesap hülasaları ile ertesi yılın bütçesini hazırlar,

14-Çalışmalarında, Federasyona dâhil derneklere zaman zaman yazılı olarak haber verir.

15-Hususi örnek okullar açar,

16-İlmi ve mesleki anketler yapar,

17-Yayım, iktisadi teşekküller, ilmi ve terbiyevi faaliyetler, hukuk işleri ve iç ve dış münasebetler için komisyonlar teşkil edebilir...⁴⁹

1.3. TÖDMF'İN ÖRGÜTLENME ŞEKLİ ve FAALİYETLERİ

TÖDMF, kendinden önce kurulan derneklerin birleşmesiyle kurulmuş, demokratik merkezîyetçi bir meslek örgütü olmuştur. Tüm öğretmenleri üyeliğe kabul eden TÖDMF, kademe örgütçülüğünü yani ilkokul öğretmenleri ve lise öğretmenlerinin ayrı ayrı dernek kurmalarını benimsememiştir. Türkiye'deki tüm öğretmenlerin bir örgüt çatısı altında toplanarak güçlü bir meslek örgütü kurmaları gerektiğini ilke olarak benimsemiştir.

⁴⁹ Altunya, s.269.

Federasyonun en üst organı, birlik temsilciler genel kuruludur. Birlik temsilciler genel kurulu yılda bir kez Anadolu'nun her yıl ayrı bir kentinde olmak üzere, şube temsilcilerinin katılması ile yapılır. Her şube temsilciler genel kuruluna üye sayısı oranında delege gönderme ilkesi benimsenmiştir.⁵⁰

TÖDMF'in örgütlenme faaliyetlerine baktığımızda dönemin siyasi ve ekonomik koşullarından dolayı çok sayıda kurulan derneğin varlığını görmekteyiz. Bütünsel eylemlerden yoksun olan bu dernekler zamanla birleşmenin daha yararlı olacağını görerek bu yönde birlikte hareket etmenin zeminlerini araştırmışlardır. Kendi başlarına yaptıkları faaliyetin sonucunun yetersiz olması TÖDMF oluşmasını sağlamıştır.

TÖDMF oluşum evresine bakıldığında daha önceleri pek etkin olmayan Köy Enstitüsü mezunu öğretmenler yerel olarak birçok dernek kurmaya başlamışlar. Bu derneklerde etkinlikler arttıkça daha büyük çapta birleşmenin yararlı olacağını düşünerek çeşitli adlarla federasyonlar kurmuşlar. Örnek verebileceğimiz,⁵¹ “*Ege Bölgesi Köy Öğretmen Derneği, uzun yıllar etkin bir şekilde köy öğretmenlerinin sorunlarını değişik yollarla dile getirerek, 1958'de Türkiye Köy Öğretmenleri Dernekleri Federasyonu'na katılmıştır.*” köy dernekleri buldukları bölgede yerel örgütsel çalışmalar yapmıştır.

TÖDMF, 1960 müdahalesinden sonra öğretmenlerin öne çıkmasıyla önemli bir yapı değişikliği geçirmiştir. 1962 yılında Köy Enstitüsü çıkışlı Mustafa Şükrü Koç genel başkanlığa getirilmiştir. Koç'un üç devre başkanlığı yanında, CHP milletvekilliği de bulunuyordu. Ancak, CHP koalisyon hükümetinin içinde yer almaktaydı. 1965'te de aynı parti milletvekilliği yapacak olan yine Köy Enstitüsü çıkışlı Hayrettin Uysal genel başkan olmuştur. Bu dönemdeki yapı değişikliği, genç ve dinamik köy öğretmeni kuşağının etkisine bağlıdır. TÖDMF zaman içinde eylem ve tutumlarında değişime giderek tabandan gelen istekleri daha sert bir şekilde işverene iletmiştir. Bu konuda Altunya şu tespiti yapmıştır:⁵²

Federasyon, sorunların gündeme getirilip sunulmasında, 1960'lara kadar “ricacı” üslubu tercih ederken, 1960'tan sonra 27 Mayıs 1960 hareketini desteklemiş

⁵⁰ Okçu, s.14.

⁵¹ Mustafa Şahin, “Ege Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği”, **İzmir Kent Kültür Dergisi**, Sayı:6, Mart, 2003, s.274.

⁵² Altunya, s.69.

olmanın avantaj ve prestij ile daha sert bir üslubu ve eylemci bir tutumu tercih etmiştir.

TÖDMF'in duyarlı olduğu konu, öğretmen özlük haklarıdır. Bu alanda ortaya çıkan birçok sorunun çözülebilmesi için değişik yollardan ilgili resmi makamlara öneri ve isteklerde bulunulmuştur. Altunya bu konuda şunları belirtmiştir:⁵³

Federasyon, 1948'de köy öğretmenlerinin kadro durumlarının düzeltilmesi ve emekli sandığı kapsamına alınmaları, izleyen yıllarda köy öğretmenliği hizmet süresinin düşürülmesi; 1958'de Türkiye Öğretmenler Bankası'nın kurulması, üyelerinin bakanlıkta takılan işlerinin izlenmesi gibi katkıları yanında, kendi olanakları ile olağanüstü durumlarla karşılaşan üyelerine cüzi parasal yardım, kamp açma gibi katkıları da olmuştur.

Bu dönemde meydana gelen 27 Mayıs askeri darbesinin öğretmenlerce çok açık bir şekilde desteklediği görülmektedir. Örneğin bazı dergilerde önde gelen komutanlara şiir yazıldığı çeşitli dergilerde mevcuttur. Bu dergilerden biri Emekli Öğretmen Dergisi'nin Mayıs 1960 tarihli sayısında şu kapak yazısı ile çıkmıştır:⁵⁴

Kahraman Türk Ordusu, tarihi vazifesinin başındadır. Atatürk Gençliği, asil Türk Milleti; şanlı ordusu ile el ele milli birliği kurmuş, Türk Milletinin ve Türk Yurdu'nun mutlu alın yazısını artık öz sahipleri yazacaklardır. Öğünç ve güvenle bu günün ve gelecek günlerin sevinci içindeyiz. Ayrıca dergi Haziran 1960 sayısını bütünüyle 27 Mayıs ihtilaline ayırarak marşını da yayınlamıştır. Burada üzerinde durulması gereken önemli bir nokta demokrasinin önemli savunucularından olması gereken öğretmen ve derneklerinin niçin bu askeri ihtilali tam desteklediğidir. Bu Türk demokrasisinin tarihsel sürecinden gelen bir alışkanlığı olduğu gerçeğini hatırlatmaktadır. Bu süreçte ne kadar yenilik ve önemli hamleler yapıldıysa hep asker kesimin başrolde olduğu gerçeğidir. Osmanlı devletinde yapılmış olan önemli yeniliklerin çoğu Yeniçeri Ocağı'nın 1826'da II. Mahmut tarafından kaldırılmasından sonra gerçekleşmesi madalyonun bir başka yüzüdür. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin etkinliklerinden itibaren askeri kesim ülke genelinde yapılan her türlü yenileşmenin bizzat lokomotif olmuştur. Bu gelenek sonuçlar itibari ile olumsuz olsa da 2000'li yıllara kadar devam etmiştir. 27 Mayıs 1960'tan çok kısa bir süre sonra aynı ordu mensupları iki ihtilal daha yaparak, demokrasinin rafa kaldırılmasına neden "Balans ayarları"

⁵³ Altunya, s.68.

⁵⁴ **Emekli Öğretmen Dergisi**, Cilt:1,Sayı:12-B, Mayıs,1960.

yapmışlardır. Bu süreçte en çok olumsuz etkilenecek olanların içinde de öğretmenler olacaktır.

27 Mayıs Marşı⁵⁵

*Selam, selam orduya
Selam bütün millete
Selam büyük vatana
Hürriyete bin selam*

*Selam kurşun yiyene
Selam cop yarasına
Güller açmış göğsünde
Düşüncelere bin selam*

*Selam, selam gençliğe
Selam bütün halkıma
Selam güzel yurduma
Kardeşliğe bin selam*

1.4.TÖDMF'İN SİYASİ İLİŞKİLERİ

TÖDMF'nin siyasi çevreyle ilişkiler konusunda, Federasyon'un hükümet ile ilişkilerinde ilk dönem düzenli bir ilişkinin olmadığı buna karşılık öğretmen sorunların bakanlığa iletilebildiği görülmektedir. Birlik yöneticilerinin çok rahat resmi makamlarla iletişim içinde olmadıkları görülür.

“Birlik resmi makamlarla yasal kurallarla düzenlenmiş ilişki içinde değildir. Birliğin görüşme istekleri resmi makamlar tarafından kabul edilmiş, öğretmenlerin istemleri resmi makamlara iletilmiştir.1950 yılına kadar birlik yöneticilerinin bakanlık yetkilileri ile kolaylıkla görüşemedikleri anlaşılmıştır.”⁵⁶

Birliğin desteğini sağlamak için, siyasi partiler ve iktidar yoğun çaba göstermeye başlamıştır. Özellikle ana muhalefet partisi DP, öğretmenlerin maaş durumlarının yetersiz olduğunu, öğretmenler arasında farklı işlemler yapıldığını, iktidarın öğretmen örgütlerini kapattığını çeşitli şekillerde ortaya koymuş, 1949 yılında yapılan temsilciler genel kurulunda DP yanlıları TÖDMF'nin yönetimine seçilmişlerdir. DP iktidara geldiğinde birlik yöneticilerinin çoğu Milli Eğitim

⁵⁵ **Emekli Öğretmen Dergisi**, Cilt:1,Sayı:13,Haziran,1960, s.6.

⁵⁶ Okçu, s.21.

Bakanlığı'nın üst kademe yöneticiliklerine getirilmiştir. Birlik bağımsız derneklerle ilişkiler kurarak, onların birliğe katılmaları doğrultusunda çaba göstermiş, dernek kurulmayan yerlerde dernekler kurulması için girişimlerde bulunmuştur. Birlik genellikle örgütlenme çalışmalarını milli eğitim müdürlükleri ve okul müdürlükleri aracılığı ile yürütmüştür.

Birlik güçlü bir baskı grubu olmayı başaramadığı için birliğin etkinliklerine basın gerekli ilgiyi göstermemiştir. Genel kurul toplantıları bile basında yer almamıştır. Yalnız genel kurul toplantısının yapıldığı illerdeki mahalli gazetelerde kısa haberler yer almıştır. Birlik öğretmenlerle yakın ilişki kurmak için iş takip bürosu kurmuş, öğretmenlerin Ankara'daki işlerini izlemiştir. Genel kurul toplantılarının her yıl bir ilde yapılması, birliğin tanıtılması için yararlı olmuştur. Çıkarılan Birlik Gazetesi üyeler arasında düzenli iletişim sağlamaya katkıda bulunmuştur. Üyelerinin kongrelere, konferans ve seminerlere ilgi duyduğu anlaşılmaktadır.

1.5.TÖDMF'İN YAPTIĞI ETKİNLİKLER

TÖDMF'nin eylem türleri ilk başlarda şu şekildedir:

1950 yılına kadar TÖDMF'in eylem türleri oldukça sınırlıdır. Bunlar resmi makamlarla görüşme, öğretmenlerin dileklerini onlara yazılı ve sözlü olarak sunma, gazete çıkarma, yasa ve yönetmeliklerle ilgili görüşleri bakanlı yetkilileri ve milletvekillerine yazılı olarak bildirme, konferans ve seminerler düzenleme, gezi, balo, piyango çekilişleri, yardım kampanyası düzenleme, öğretmen milletvekilleri aracılığı ile öğretmen sorunlarını parlamentoda duyurma türünden eylemlerdir. Türkiye'nin toplumsal koşulları birliğin niteliğini, eylem türlerini belirlemektedir.

Niyazi Altunya'ya göre,1961'de, ülkede sivil yönetime geçişle öğretmenlere saldırının yoğunlaştığını görülmüştür. İhtilal'in öcünü almak isteyenlerin seçtiği önemli hedeflerden birisi öğretmen kitlesi olmuş. Öğretmenler, 27 Mayıs'ın haklılığını büyük bir özveri, coşku, hatta eski iktidara yönelik suçlamalarla anlatma görevi üstlenmişlerdi. Askeri kadro ilk yıllarda öğretmen örgütüne belirgin bir yakınlık göstermişti. Bu duruma Emekli Öğretmen Dergisinin 1960 Haziran sayısının tümünü 27 Mayıs İhtilalına ayırmış olması ve kapak yazısı olarak duyuru

yapması desteğin açık örneğidir.⁵⁷ “Derneğimiz ikinci yayım yılına girerken, bütün sayfalarını Kahraman Türk Ordusunun Milli İradeye armağan ettiği 27 Mayıs 1960 Hürriyet İnkılâbı’na tahsis etmekten mutluluk duyar.” 1961’den itibaren sivil yönetimin başa geçmesi ile öğretmenlerin sorunları katlanarak daha da belirgin hale gelmiştir. Çeşitli zamanlarda miting ve yürüyüşler düzenlenerek seslerini duyurmaya çalışmışlardır.

14 Şubat 1962 yılında yerel ve genel baskıları protesto etmek amacıyla Kırıkkaleli öğretmenler Kızılay’dan Anıtkabir’e yürümüşlerdir. TÖDMF bu eylemde pek etkin olmamasına karşın öğretmenlerin büyük çoğunluğu eylemi desteklemiştir.12 Şubat 1960 tarihli Milliyet’te “Öğretmenler Ankara’da sessiz yürüyüş yapacak”⁵⁸ başlıklı haberde öğretmenlerin eğitim sisteminin bozukluğunu protesto edecekleri bilgisinin yanında şu bilgilere yer verilmiştir: “Öğretmenler bu yürüyüş için hazırlıklarını tamamlamışlardır. Hazırlanan pankartlarda,-Eğitim sistemimiz A’dan Z’ye kadar bozuktur,-Aç insan ordusu ile zafer kazanılmaz,-Beyin oğlu Bey çobanın oğlu çoban olur zihniyetine paydos,-Taktitçi gündelikçi eğitimin karışındayız,-Laf milliyetçisi değil, hizmet milliyetçisiyiz, cümleler yer alacaktır.

Aynı yürüyüşle ilgili olarak 15.02.1962’de Milliyet’te “Öğretmenlerin sessiz yürüyüşünde hadise” adlı haberde şu bilgilere yer verilmiştir:⁵⁹

“...Öğretmen Dursun Akçam da, yürüyüşe katılmak istemeyen öğretmenleri ima ederek ‘Suratına atılan çamurları ve şahsiyetinin kırılmasına rıza gösterenler aramızdan gidebilir. Susan öğretmenimizin aramızda yeri yoktur. Öğretmene, Köy Enstitü mezunlarına yapılan bunca hakaretlere işle cevap vermek isterdik. Olmadı. Artık yeter demenin zamanı geldi. Son zamanlarda hakaretlere uğrayan Köy Enstitü mezunları bozkırlara ağaç diktiler, okullarını kendileri yapıp onardılar. Asıl milliyetçiliği biz bunda görüyoruz. Salon milliyetçiliği istemiyoruz’ demiştir... Öğretmenlerin ellerindeki pankartlarda şu dövizler dikkat çekmiştir:

-Komünistlerin yanında değil karşıındayız.

-İki düşmanımız var, komünizm ve irtica.

-Köy Enstitülerine çamur atan senatörün sözlerini iade ediyoruz”.

⁵⁷ **Emekli Öğretmen Dergisi**, Cilt:1,Sayı:13, 03.06.1960.

⁵⁸ “Öğretmenler Ankara’da sessiz yürüyüş yapacak “ ,**Milliyet**, 12.02.1962, s.3.

⁵⁹ “Öğretmen Yürüyüşü” **Milliyet**, 15.02.1962, s.5.

Öğretmenler bu yürüyüşü Ankara valisinin tüm engellerine rağmen yapmışlar ve öğretmenlerin sesini bu yolla ilk defa duyurmaları önemlidir.

Daha sonra 20 Şubat 1963'te Ankara'da düzenlenen Büyük Eğitim Mitingi'ne Yurd'un değişik yerlerinden 14.600 öğretmen katılmıştır. TÖDMF tarafından bu sayının fazla verildiği, mitinge katılan öğretmen sayısının daha az olduğu dönemin gazetelerinden anlaşılmaktadır.⁶⁰ “TÖDMF tarafından öğretmenlere yapılan tecavüzler, Eğitim Şurası kararlarının tatbik edilmeyişi sebebiyle düzenlenen mitinge 340 öğretmen derneği temsilen 5000 civarında öğretmen katılmıştır.”

Mitingin amaçları şöyledir:

1. Öğretmenlere yapılan saldırıların durdurulması,
2. Öğretmenlerin geçim durumlarını düzeltilmesi,
3. Öğretmenin ve öğretmenliğin meslek itibarını yaralayan tutumlardan doğacak kötü sonuçlara ilgililerin dikkatinin çekilmesi amaçlanmıştır.

Bu mitingin öğretmenler için olumlu birçok etkisi olmuştur. Altunya bu durumu şöyle açıklar:⁶¹ “Miting, hükümeti tedirgin ederken, basında ve kamuoyunda Federasyon'a büyük prestij kazandırmış. Mitingi izleyen günlerde zamanın maliye bakanı Ferit Melen ve Milli Eğitim Bakanı Şevket Raşit Hatipoğlu istifa etmiştir. Yine izleyen aylarda ders ücretleri ve eğitim ödeneği, yasaları çıkarılmış, öğretmen aylıklarına da % 35 artış sağlanmıştır.”

TÖDMF 1964'te bazı kitle örgütlerine çağrı yaparak ülke genelinde yaygınlaşan gerici saldırılara karşı birlikte mücadele yapılmasını önermiştir.

TÖDMF'nin yaptığı bölgesel kurultaylar ve sonuçları şöyledir:

SAMSUN 1962-Anayasanın 46. Maddesinin değiştirilmesi ve TÖDMF icra komitesi oluşturulması,

ANTALYA 1963- Sendika tüzük taslağı ve DP Sendikalar Kanununun çıkarılması için çalışma yapılması,

ESKİŞEHİR 1964- Meclisin sendika kanunu çıkarması için mücadele edilmesi

ADAPAZARI 1965- TÖS' ün kuruluşunun temelleri bu kurultayda atılmış ve tüm üyelerin sendikaya üye olmaları ve yerel demekleri feshetmeleri istenmiştir.

⁶⁰ Milliyet, “Öğretmenler Miting Yaptı” 21.02.1963.

⁶¹ Altunya, s.70.

TÖDMF, 1961 Anayasasının getirmiş olduğu bazı iyileştirici yasalardan cesaretlenerek, hem bir sendika yasası çıkarmayı hem de bir sendikanın kurulması için yoğun bir çabanın içine girmiş olması kuruluşundan beri yapılmakta olan eleştirilere bir cevap niteliğindedir. Bu durumun oluşmasında Köy Enstitülü öğretmen sayısının Federasyonda daha etkin olmasına bağlanabilir. 1963 yılında Genel Kurul Çalıştay'ında Türkiye Öğretmenler Ulusal Sendikası tüzüğünü hazırlamıştır. Bu tüzük 1965'te kurulan TÖS'ün de ilk tüzüğü olarak kabul edilmiştir. Bu tüzüğe bakıldığında TÖDMF'in en önemli katkılarında birisi olan bu tüzük, kamu görevlilerinin sendikalaşmasına yönelik çalışması olmuştur. “Çeşitli gecikmeler nedeniyle, 1965'e kadar kurulamayan sendika, Federasyonun 1961, 1962, 1963 ve 1964 genel kurullarında ayrıntılı olarak tartışıldığını, bu konuda komisyonlar çalıştırıldığını, yabancı ülke sendika tüzükleri de taranarak 1963 yılında bir Türkiye Öğretmenler Ulusal Sendikası Tüzük'ün hazırlandığını görülmektedir”.⁶²

TÖDMF, öğretmen örgütlenmeleri mücadelesinde kendisine düşen görevi yerine getirdiği gibi zincirin bir diğer halkası olan TÖS'ü kurarak kendini fesh etmiştir. Bu konuda Niyazi Altunya bir yazısında şu şekilde ifade etmektedir:⁶³

Federasyonun kuşkusuz en büyük eylemlerinden birisi, içinden çıkardığı kadro ile TÖS'ü kurdurmasıdır. Federasyon, TÖS'e örgütsel varlığı ile birlikte, mal ve para varlığı da aktarmıştır. Bir süre varlığını da sürdüren Federasyonun yönetimi 1968'de TÖS yönetimince üstlenilince, feshi de kolay olmuştur. Fakir Baykurt, TÖS'le birlikte Federasyonun da genel başkanlığını yürütmüş, Federasyon 1969 Temmuz'unda feshedilerek kalan varlığı da TÖS'e aktarılmıştır. Federasyonun 1966 yılında 65 bin (yüzde 50) üyesi, giderek azalmış ve üyeler TÖS'te yer almaya başlamıştır.

1.5.1. Öğretmen Örgütleri İle İlgili Bazı Yazılar

Çok sayıda öğretmenin ve araştırmacının, öğretmen örgütleri ile ilgili makalesi ve yazısı bulunmaktadır. Bazıları, bu örgüt ve sendikaların kuruluş felsefesini anlamak açısından önemlidir. Bu yazılardan birisi Nedim Durmuş kaleme almış ve yazısında şu noktalara dikkat çekmiştir:

1961 öngördüğü ve özel yasasıyla işlerlik kazandırılan sendika hakkını ilk kez kullanan memurlar içerisinde öğretmenler, sahip oldukları örgütlenme isteğiyle ve oluşturdukları yaygın örgütlenmeleriyle dikkat çekici bir yer tutmaktadır. Öğretmenler, bazıları ulusal ölçekte örgütlenmeyi amaçlayan sendikalar, kimileri ise yerel olmak üzere, onlarca sendika kurmuşlardır. Ancak

⁶² TÖDMF, **16. Kurultay Çalışmaları**, TÖDMF Yayınları-2, Ankara, 1963, s.62.

⁶³ Altunya, Kısa Bir Bakış, s.18.

*öğretmenler, bu özellikleri ile değil, daha çok etkili ve mücadeleci sendikalar oluşturmaları ile; öte yandan öğretmen hareketine egemen olan ulusalcı-devletçi, yer yer izler taşıyan anlayıştan koparak siyasetle ilişkilerini işçi sınıfından, ezilenlerden, giderek sosyalizmden yana ve yeniden tanzim ederek, Türkiye'de 1965-1971 yılları arasındaki sosyal mücadelelerin dinamik bir aktörü haline geliştirebilir.*⁶⁴

Bu döneme ilişkin basında çıkan bazı haberler de 13 öğretmen bakanlık emrine alınmış olduğu ve 4 öğretmene de işten el çektirilmiş olmasıdır. Ayrıca 200'e yakın öğretmen de nakledilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı'na bildirilen işten el çektirme ve Bakanlık emrine alma gerekçeleri gerek TÖDMF ve gerekse de Türkiye Öğretmenler Sendikası tarafından değerlendirilmiş ve buna göre öğretmenler hakkında girişilen işlemler özellikle şu sebeplere bağlanmıştır:⁶⁵

- 1-Sosyalizm ve komünizm propagandası yapmak,
- 2-Adalet Partisi ve onun mensuplarına hakaret etmek,
- 3-Bazı gazetelerde çıkan yazıların okunmasını tavsiye etmek,
- 4-Türkiye İşçi Partisini savunmak ve bazı TİP'liler ile haberleşmek,
- 5-Atatürk günü tertiplemek,
- 6-Atatürk'ün Bursa nutkunu okumak istemek
- 7- Ders arasında camiye gitmek isteyen öğrenciye izin vermemek,
- 8- Toplumcu çabalarda bulunmak, vb.

Yukarıda belirtilen eleştirilere karşı dönemin Milli Eğitim Bakanı, Orhan Dengiz, 125 bin civarında olan öğretmenler içerisinde 5 veya 10 kişinin hata yaptığını, bunlara yönelik tedbirler alındığını ve bununla bazı çevrelerce istismar edildiğini, öğretmene baskı ve kısıyımın olmadığını, her şeyin kanun ve yönetmeliklere uygun yapıldığını çeşitli demeçlerinde savunmuştur.

⁶⁴ Nedim Durmuş, "Eğitim Tarihimizden", **Eğitim Bilim Toplum Dergisi**, Cilt:5,Sayı:19,2007, s.166.

⁶⁵ "Öğretmene yapılan baskılar", **Cumhuriyet**, 19.01.1967.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE ÖĞRETMENLER SENDİKASI (TÖS)

2.1.TÖS'ÜN KURULUŞU

Türkiye öğretmen örgütlenmesi tarihinin en etkili adı olan Türkiye Öğretmenler Sendikası 8 Temmuz 1965'te kurulmuştur.1961 Anayasa'sının 46.maddesinde yer alan sendikalaşma hakkından yararlanarak 624 sayılı kanuna göre TÖDMF (Türkiye Öğretmenler Derneği Milli Federasyonu) içinden gelen 92 öğretmen Türkiye Öğretmenler Sendikası'nı (TÖS) kurdu. "Böylece çalışmalarına başlamasının ardından TÖS, kapatıldığı 20 Eylül 1971 tarihine kadar 72 bin üyesi ve 535 şubesi bulunmaktaydı."⁶⁶TÖS'e üye öğretmen sayısının gerçekte 90 ve 100 bin aralığında olduğu tahminleri yapıldığı bilinmektedir. TÖS kuruluşu ile ilgili olarak şu değerlendirmeler yapılmıştır:⁶⁷

TÖS'ün kuruluşuna kadar, eğitim emekçilerinin mücadelesinin ekonomik ekseli olması siyasal koşulları ile ilintilidir. 27 Mayıs'ta Kemalistler ile-Sosyalist Sol'un gericiliğe karşı tabanda ortak mücadeleye girişmeleri sürecinde mücadelenin sınıfsal mücadeleden dönem dönem koptuğu gözlenir. 1961'de TİP'in kurulması ile birlikte, ilerici-demokrat, aydınların ortak bir siyasal partiye sahip olması, işçi sınıfı ve emekçi halkın hızla parti saflarında politikaya girmeleri, Kemalist soldan bir kopuşun yaşanması TÖS'ün mücadele birikimine önemli katkılar sağlamıştır. TİP'in,1965 seçimlerinde 15 milletvekili ile parlamentoya girmesi dünyadaki bağımsızlıkçı hareketlerin hızla yayılması ve devrimci gençliğin anti-emperyalist mücadeleye öncülük etmesi, Marksizm'in emekçiler ve gençlik içerisinde yaygınlaşmasına yol açmıştır. Emperyalizmin, yeni sömürgecilik ilişkilerinin yaygınlaşması ve sonuçlarının emekçi halkı ciddi biçimde sarsmaya başlaması ise devletin baskı ve şiddet dozunu artırarak yoğunlaştırdığı politik saldırıya dönüştürmüştür. Bu saldırılardan en çok etkilenen devrimci gençlik ve TÖS'lü öğretmenler olmuştur.

TÖS ile birlikte Türkiye'de çok sayıda öğretmen sendikası kurulmuş. Bunlardan Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası (T.İLK-SEN), Teknik Öğretmenler Sendikası (TEK-SEN) ve Milliyetçi Öğretmenler Sendikası adlarını duyurabilmişlerdir.⁶⁸ Bu dönemde çok sayıda sendikanın ard arda açılması olumlu

⁶⁶ Fakir Baykurt, **Bir TÖS Vardı, Özyaşam 5**, Papürüs Yayınları, İstanbul, 2000,s.25.

⁶⁷ Sami Evren ve diğerleri, **Eğitim Emekçileri Tarihi**, Bireşim Yayınları, İstanbul, 1995, ss.33-34.

⁶⁸ İ.Sabri Yıldırım, **Türkiye'de Sendikalaşma Sürecinde Öğretmen Sendikaları Ve Siyasetle İlişkisi**(Adapazarı Örneği),Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s.55.

karşılanabilecek bir durumken, sonradan çoğunun işlevsiz kalması ve yeterince üye edinmemesi bu alanda toplumun ve çalışan kesimin daha hazır olmadığını da gösterir. Mihçioğluna göre:⁶⁹

624 Sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunu ile hızlı bir örgütlenme süreci içerisine giren memurlar, Kanun'un yürürlüğe girdiği 1965 yılından 1968 yılına kadar geçen üç yıl içinde 453 sendika, 18 federasyon ve 3 konfederasyon kurmuşlardır... İlk memur sendikası 18 Haziran 1965 günü Ankara'da kurulan Türkiye Devlet Büro Görevlileri Sendikası'dır. Onu 19 Haziran 1965'te tüzel kişilik kazanan İstanbul Özel İdare Meslek Sendikası izlemektedir. Kurulmuş olan 453 sendikanın % 44,1'ini teşkil eden 200 sendika Haziran- Aralık 1965 tarihleri içinde kurulmuştur.

Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın kurucu üyeleri, TÖDMF'nin, 1962-1963 döneminden kuruluş yılına kadar geçen dönemlerde yönetim görevlisi olanlarla, bölge temsilcileridir. Kurucu üyeleri belirleyen karar kurultayda alınmıştır. Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın kurucular toplantısı TÖDMF tarafından düzenlenmiş ve bu toplantıya yüze yakın öğretmen katılmıştır. Bu öğretmenler Türkiye Öğretmenler Sendikası'na önce üye olmuşlar, sonra kendi aralarında yürütme ve yönetim kurulu üyelerini seçmişlerdir.

TÖS kendinden önce kurulmuş olan TÖDMF (Türkiye Öğretmenler Derneği Milli Federasyonu) çalışmalarını sahiplenerek dernekten sendikaya geçişi sağlamıştır. Bu nedenle TÖDMF 1969'da yapılan 22. Kurultayı'nda kendini fesh etmiştir. TÖS'ün kuruluş amacına bakıldığında sendika, öğretmenin günlük yaşantı ve mesleki faaliyetlerinde karşılaştığı sorunlar ve zorluklarla meşgul olmayı ve bunlara çare bulmayı yakın amaç kabul etmiş. TÖS'ün kuruluş amacı şu şekilde belirtilmiştir: ⁷⁰ “Ulusumuzun eğitimi için çaba harcayan öğretmenler çok ihmal görmüşlerdir. Geçimleri, sağlıkları, sosyal hakları; atanma, yer değiştirme, ceza ve taltif işleri; meslekte ilerleme ve tam verim ile çalışabilmeleri için alınan tedbirler her zaman tek yanlı ve yarım olmuştur” bilgisi, TÖS'ün tüm kaynak bilgilerinde benzer cümlelerle geçmektedir.

⁶⁹ Cemal Mihçioğlu, **Türkiye'de Kamu Personeli Sendikaları**, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1968, ss.11-13.

⁷⁰ TÖS, 1967,ss. 20-42

TÖS 1965 yılında birden oluşmadı. TÖDMF'nin devam ettirdiği öğretmen mücalesinin somutlaşmış adı denilebilir. TÖS bir dernek değil bir sendikadır. TÖDMF ve TÖS karşılaştırıldığında konu ilgili olarak Yıldırım Koç şu değerlendirmeyi yapmıştır:⁷¹ *“Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu, 1965 yılında Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın kurulmasına önemli maddi ve manevi katkılarda bulundu. Ancak, TÖS anti-emperyalist, ulusalcı ve emekten yana bir çizgide gelişirken, TÖDMF'nin çizgisi eskisi gibi kaldı.”*

TÖS'ün mirasını devralarak kurulan TÖB-DER ise birçok grubun yönetimde yer almak istemesi nedeniyle TÖS'ten daha farklı bir yapıda olduğu söylenebilir. İlgili kaynaklar tarandığı da TÖS'ü kuran ve gelişimini sağlayan öğretmenlerin büyük çoğunluğu Köy Enstitüleri'nden mezun olmaları, üzerinde durulması gereken önemli bir noktadır. TÖS kurucularından olan, genel başkanı olduğu sendikayı sürekli geliştiren Fakir Baykurt Köy Enstitüsü'nden mezun olmuştur. TÖS'ü günün koşullarında bütünleyici bir sendika yapan ve bu süreçte yüzlerce öğretmen gibi soruşturmaya uğraması ve TÖS davasında yargılanması Fakir Baykurt'un düşünce ve bilgisine deneyim ve anılarına sık sık başvurulmasını gerekli kılmıştır.

TÖS kuruluş nedenleri incelediğinde, her iş örgütünün kendi üyelerine yönelik sağlamak istedikleri bir takım hak ve düzenlemeler görülmektedir. Sendika, daha ayrıntılı olarak tüzüğünde de belirtildiği gibi üyelerinin yeni haklar elde edilmesine çalışacak, personel hukukunu ilgilendiren konularda incelemeler yaparak ilgili kurumlara önerilerde bulunacak; adli ve idari işlemler yüzünden zor duruma düşen üyelerine yardımlar yapacak, üyeleri için her çeşit kooperatiflerin kurulmasına çalışacak; hukuki yardımlarını es geçmeyecek; üyeleri adına toplu sigorta sözleşmeleri yapacak; sağlık ve ihtiyarlık yurtları yönetecek; ölüm kaza ve hastalık karşısında yardımlarda bulunacaktır.⁷² Burada bahsi geçen hususların dönemin kendi sosyal ve ekonomik özellikleri içerisinde değerlendirildiğinde bir öğretmen sendikası olan TÖS'ün başarılı bir tüzük çalışması ortaya koyduğudur. Çalışmanın ileriki bölümlerinde bu alanda sendikanın yapmış olduğu çalışmalara örnekler verilmiştir.

⁷¹ Yıldırım Koç, **TÖS**, Ulusal Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 2006, s. 14.

⁷² TÖS, 1967, ss. 20-42.

İdealist bir öğretmen topluluğu tarafından kurulan TÖS'ü tanımak Türkiye'de öğretmen örgütlenmesinin önemli bir dönemine tekrar ışık tutmaktır. Özellikle TÖS'ün yaptığı mitingleri, boykotları, şuraları, yayınları irdelendikçe önemli bir dönem olan 1960 ve 1970'li yıllar daha da belirginleşecektir. TÖS'ün kuruluş aşamasında tek bir sendika olmanın önemini kavradığı söylenebilir. Özellikle öğretmenlere yönelik bildirimlerde bütüncül dili iyi kullandıkları ve bu yönde sürekli eylemlerde bulunduğu görülmüştür. Çok kısa bir süre içerisinde sendikalaşma faaliyetlerini büyük oranda tamamlamaları da bunu göstermiştir. Dönemin, öğretmen camiası üzerinde oluşturduğu ekonomik imkânsızlıklar ile siyasi otoritenin başına buyruk hareket etmiş olması ve hukuksuzluklar da öğretmenlerin TÖS içinde örgütlenmesini hızlandırmıştır. 1969 Büyük Öğretmen Boykotu'na yaklaşık 109 bin öğretmenin katılması bunu açıkça göstermektedir. Bu konuya TÖS hazırlamış olduğu ilk çalışma programında şu şekilde değinmektedir: ⁷³

Sendikacılıkta başarılı savaş aracı tek sendikadır. Toplumlar insanların mutluluğu ve gelişimini engelleyen türlü görünümdeki düzensizliği ortadan kaldırmak için bir mücadeleye sahne olmaktadırlar. Bütün toplumlar daha iyi bir gelecek için evrimlerden geçmekte, emeği ile geçinenlerde mesleki temeller üstüne oturtulmuş örgütüler içinde toplanarak ilerici güçler safında yerlerini almaktadırlar. Öğretmen kitlesi de geçimini zihni emeğinin karşılığında elde ettiği gelirden sağlayan insanlardan meydana geldiği için ekonomik ve toplumsal özellikleri bakımından emeği ile geçinenlerin uyanık bir parçasıdır. Bu nedenle toplumu yüceltici güçler safında işkâl ettiği yerin önemi büyüktür. Hepimizi birleştirmesi gereken nedenlerin, bazılarımızı ayıran nedenlerden daha önemli olduğu belirtilmelidir.

TÖS, sadece öğretmen mesleğinde çalışan insanların sorunlarıyla uğraşan bir sendika olmayı hedeflememiştir. Aynı zamanda öğretmenleri her konuda geliştirip bilinçlendirdiği gibi tüm öğretmenlerin ülke ve dünya sorunlarına karşı duyarlı hale getirmeyi de hedeflemiştir. Bu konuda özellikle TÖS şu şekilde kendini ifade etmiştir: ⁷⁴

Bugün öğretmenler, bu bozuk düzende egemen olan sınıf ve tabakalarla "müttefik" değildirler. Öğretmenler, içinden çıkıp geldikleri halk tabakalarıyla, işçi ve köylülerle birliktirler. Kim ki işçi ve köylülerle birliktir, o bir devrimcidir. Bundan dolayı öğretmenler devrimcidirler. Okuttukları 5 milyon öğrenciyi hayata karşı devrimci tavırlı yetiştirmek, yetişme olanaklarına ulaşamamış büyükleri de hayata karşı devrimci tavırlı olacak biçimde uyandırmak öğretmenlerin isteği ve görevidir.

⁷³ TÖS Çalışma Programı, 1968, s.8.

⁷⁴ TÖS, 1967, s.9.

Bir başka kaynakta ise şu değerlendirmeler yer almıştır:⁷⁵

Elbet toplum ve ülkenin temel ekonomik ve sosyal sorunları çözümlenmeden öğretmenlerin ve eğitimin gündelik sorunları çözümlenemez. Fakat temel sorunların çözümünde öğretmene düşen görev, halkı uyandırma görevidir. Çünkü bu sorunların çözümlenmesi, halkın bilinçli ve istekli gayretini istemektedir. Kurtuluş ve kalkınma, her şeyden önce bir bilinçlenme ve kültür hareketidir. Bu yüzden bir öğretmen sendikası belli başlı etkinlik olarak, uyandırma görevini yüklenmelidir.

TÖS, sendika olarak siyasi partilere ve politikaya mesafeli durmaya gayret etmiştir. Ama dönemin koşulları hem ülkemizde hem de dünyada her yerde siyasetin çok hızlı bir ivme yaşadığı ve her alanda özellikle sosyalist hareketlerin üniversite gençliği ve öğretmenler üzerinde çok etkili olduğu görülmektedir. Bu konuda TÖS birlikteliğin bozulmaması için hassasiyet gösterdiği, meydana ve olaylara da kayıtsız kalamayacağını şu görüşlerle anlatmıştır:⁷⁶

Örgütlenmiş öğretmen gücünün ulusal kurtuluş ve kalkınma eyleminde öncülük rolü oynadığı, oynayacağı görüşü doğru değildir. Öncülük, politik örgütlerin, yani partilerin görevidir. Hiçbir sendikanın iktidara geldiğini, yabancıları yurttan attığını, köklü reformları yaparak anti-demokratik engelleri ortadan kaldırdığını, kalkınmayı başardığını bilmiyoruz. Bu eylemleri siyasal partiler halinde örgütlenmiş halk başarmıştır. Sendikalar bu eyleme, bilinç ve eğitim katkısı yapmak suretiyle yardımcı olabilirler.

TÖS'lü öğretmen eskiden olduğu gibi eğitim denilince aklına kara tahta ile tebeşiri getirmemiştir. Eğitim çabalarını kahvede, meydanda, köyde kentte, dağda belde sürdürmüştür. Ülkenin neden geri kaldığı, nasıl soyulup sömürüldüğünü, halka anlatmayı amaç edinmişlerdir. Türk halkına çalışkan, aydın bir toplum haline gelmekten başka çarenin olmadığı anlatılacak, Türkiye'nin 100 milyonluk bir insan kitlelerini besleyebileceğini, bunu yapmak için toprak reformunun şart olduğunu öğretmen olarak anlatmak temel amaçlardan birisi olmuştur.

TÖS, ülke çapında başlatmış olduğu aydınlatma hareketleri, ileride açılacak olan kapatılma davasında, aleyhine Anayasa'nın 141. ve 142. Madde'lerinden delil olarak kullanılmıştır. TÖS kurulduğundan itibaren sürekli bir muhalif kitle örgütü

⁷⁵ TÖS, 1967, s.21.

⁷⁶ TÖS, 1967, s.21.

kimliği ile hareket etmiştir. Bu her çalışmasında ve çıkışında görülmüştür. Örneğin TÖS'ün şu görüşleri dikkat çekicidir:⁷⁷

Bugün eğittiklerimizi daha çetin çatışmalara ve Türkiye'nin kaynaklarına sahip çıkmaya hazırlıyoruz. Türkiye'yi sömürecek yerli ve yabancı patronları, demokratik düzenin gerektirdiği çizgi üzerinde hizaya girene kadar uğraşacağız ve baskı gücümüzü kullanarak, onları emeğe karşı saygılı olmaya zorlayacağız. Bunun için kaba kuvvete başvurmadan eğitimi bir kaldıraç gibi kullanacak ve kanunlara saygılı kalacağız. TÖS bir eylem ve demokratik mücadele örgütü, halkın arasından gelme öğretmenlerin birleştiği güçlü bir kuruluş olarak onunla aynı paralelde olan devrimci örgütlerle kanunların müsaadesi nispetinde işbirliği yapacak, halka dönük ve gücünü halktan alan eylemlerini sürdürecektir. TÖS yönetiminde kaldığımız iki yıl içinde uyduğumuz ve bizi izleyecek yönetimlerin de uyacağı temel ilke bu olacaktır.

TÖS mutlu bir azınlığın temsilcisi ve hizmetlisi olmayı reddederek tüm ulusun mutlu ve bağımsız bir şekilde daha iyi bir yaşama kavuşmanın mücadelesini kendine hedef yapmıştır. Bu mücadelede başarı, amaçlarının tüm halka yansiyarak hep birlikte bir bir refahın yakalanmasıdır. Fakir Baykurt, bir öğretmenin duruşunu şu şekilde tarif etmiştir:⁷⁸

“Öğretmenler, suya sabuna dokunmayan, halkın işine yaramayan bilgilerle çocukların kafasını doldurmaktan vazgeçip köylünün, işçinin, yani bütün toplumun, bütün ülkenin ihtiyaç duyduğu bilgileri, beceri ve alışkanlıkları kazandırmanın, Cumhuriyet'in kökleşmesi ve yaşaması için gerekli devrimci tavrı yaratmanın yolunu bulmalıdır.”

Eğitim sistemimizin içinde bulunduğu bugünkü çıkmazdan çıkabilmesi için TÖS'ün yukarıda aktarılan görüşlerinden tekrar üzerinde durulmasında da büyük yarar olacağı söylenebilir.

TÖS çalışma programından alınan bilgilerin bütününden hareket ile TÖS, bilinçlenmiş, içinden yetiştikleri topluma yol gösterici, bu alanda gerekli olan cesaret ve enerjiyi kendinde gören bir öğretmen sendikasıdır. Programlarını ve hedeflerini bu doğrultuda belirleyen TÖS, eylem ve çalışmaları ile yaşadığı dönemde öğretmen örgütlenmesi mücadelesi tarihine damgasını vurmuştur. TÖS bu düşünceler ve ilkelerle yola çıkmış, eylemlerde bulunmuş olmasından dolayı askeri darbe yönlendiricileri tarafından, dönemin girdaplı gidişatından sorumlu tutularak yargılanmış ve ilgili sendika kanunundaki bir sözcük değişimi ile diğer tüm sendikalar gibi 1971'de kapatılmıştır. TÖS üyesi binlerce öğretmen, uğramış

⁷⁷ TÖS, 1967, s.89.

⁷⁸ Fakir Baykurt, **İfade, TÖS Savunması**, Eğitim-İş Yayını, Ankara, 1994, (İFADE) s.62.

oldukları soruşturma ve cezalandırmalara karşı öğretmen örgütlenmesinin mücadelesini bırakmayarak TÖB-DER'i kurmuşlardır.

2.1.1.Dönemin Öğretmenlerince TÖS

Araştırma konusu olan TÖS'ün kurulma aşaması ile birlikte 1971 tarihine kadar olan faaliyetleri çeşitli başlıklara bölündü. Bazı kısımlarda o dönemde, TÖS üyesi olan, sendikal faaliyetlerde bizzat görev olan öğretmenlerin bilgisine başvuruldu. Araştırma konusundan biri olan TÖS'ün , (emekli olan) öğretmenleri ile yapılan çeşitli görüşmelerde edinilen izlenimler şunlardır:

Görüşme yapılan öğretmenlerin hepsinin o dönemdeki bilgiyi, heyecanı, enerjiyi, sürgünleri, hatta kimi zaman canlarını nasıl ortaya koyduklarını, istekli bir şekilde anlatmak istemeleridir. Özellikle 1960-1980 dönemin, iki askeri darbeye sonuçlanmasından ardından birçok bilgi ve belgenin hatta kitabın yok edilmesi ve bu kaynaklara ulaşılmasının zorlaşması bu tür araştırmalarda bu görüşmelerin önemini artırmıştır. Araştırma konusu olan sendika ve derneklerle ilgili bilgilere ulaşılması kısıtlı olsa da dönemin yayınları olan gazete ve dergiler bir anlamda eksikliği kısmi olsa da gidermiştir.

Öğretmen örgütleri ile ilgili olarak görüşme yapılan emekli öğretmen Hüseyin Gökbulut, 1971-1976 TÖB-DER Malatya Şube Başkanlığı yapmıştır. Görüşmede sorulan sorulara karşılık şu bilgileri aktarmıştır:⁷⁹

“1970’te 12 Mart faşizmi, öğretmenler üzerinde baskı yapılmasına yol açtı. Sürekli sürgünler yaşandı. Dönemin öğrenci grupları ile herhangi bir bağ kurulmamıştır. Diğer örgütlere oranla TÖS daha demokratik bir örgüttü. Faşizmin etkin olduğu ortamda öğretmenlerin sesi konumundaydı. Her iki askeri darbeye, ilk başlarda halk alkışladı. Halk, olanları tam anlamadığından ve sonucu göremediğinden yapılan her müdahaleye alkış tuttu, destekledi. Konya’da çıkan şeriat yanlısı isyanda, askeri yönetim halkı uyarıyormuş gibi yapıp, bu tür eylemlere imkân tanıyacak kararlara imza atmıştır. Örneğin, İmam-Hatip liselerinin sayılarının gün geçtikçe artması gibi. Bu dönemde yapılan sürgünleri anlatmak zor. Ancak yaşayan bilir. Gece yarısı çamurlu botlarla evlerimize baskınlar yapıldı. Tüm kitaplarımıza el konuldu. Korkumuzdan tutanak bile isteyemedik. Öğretmen arkadaşlarımızın çoğunu susturmak ve mücadeleden vaz geçirmek amacı ile çeşitli işkenceler yapıldı. Malatya Ziraat Okulu’nun bir binası işkence yeri olarak kullanıldı. Bölgeden geçen insanlar işkence çığlıklarını duymuşlardır. CHP’li Nihat Erim döneminde

⁷⁹ Hüseyin Gökbulut ile 20.01.2012’de yapılan görüşme.

de bu tür olumsuzluklar devam etmiştir. İsmet İnönü bu dönemde yaşanan idamlara karşı direndi.”

Ayrıca Hüseyin Gökbulut tarafından 1978’de dönemin Milli Eğitim Bakanı Nahit Menteşe’ye yazılmış mektubun içeriği itibari ile TÖS üyesi bir öğretmenin düşüncesini yansıtmaya bakımdan önemlidir. Bir eleştiri olan mektup şöyledir: ⁸⁰

Sayın Nahit Menteşe

16.01.1978

Milli Eğitim Bakanı Ankara

1947 yılında Akçadağ Köy Enstitüsü’nü bitirip, köyüme ve köylüme hizmet edebilmenin aşkı ile göreve başladım.

Ne var ki egemen güçler ve onların uşaklığını yapan yerli gericiler zaman zaman çalışma gücümüzü engellemek ve durdurmak için gerek benim şahsıma ve gerekse benim gibi halkına hizmet etmek ve halkını karanlıktan kurtarabilmek için didinen yüz binlerce öğretmene saldırılar sürüp gitmiş ve halen sürüp gitmektedir. Bu saldırılar ile birlikte, bizi temsil eden Milli Eğitim Bakanları da ne yazık ki yukarıda sözü ettiğim egemen güçler ve gericiler ile işbirliği yapmış yurt sever, Türk öğretmenini ezmekten, kıymaktan geri kalmamıştır.

Öğretmen toplantılarına gelebilecek yüzü kendilerinde görmeyen Milli Eğitim Bakanları şu veya bu işçi kurultaylarında, işveren, sermaye sahiplerinin toplantılarında hatta TBMM kürsülerinde öğretmene çamur atan bir milli eğitim bakanının teşekkürlerine layık olacağımı sanmıyorum. Çünkü ben sizden değil, halkımdan ve mensubu bulunduğum toplumdaki gerekli teşekkürü almış ve onurlandırılmış durumdayım.

Kısaca tüm bu nedenlerle emekliye ayrılmam dolayısı ile şahsıma verilen 04.01.1978 tarih ve 21-462-A/1 sayılı adınızı ve imzanızı taşıyan teşekkür yazınızı aldım.

1-Bu güne dek beni insan yerine koymayan ,

2-İçten değil dıştan beni yıkmak, parçalamak ve halkıma, halkımın çocuklarına hizmet azmimi zayıflatmak isteyen,

3-Yasal toplantılarını sabote edip, bizleri diri diri yaktırtmak isteyen,

4-Okullarda yüzlerce öğrenciyi öldüren ve binlercesini yaralayan başıboş sermayeye köpeklik yapan aldatılmış halk çocuklarına dur demeyen, gerçekleri açıklamak istemeyen, susan, sustukça göz kırpan ve bu susuşu kendi çıkarlarına yeğleyen ,

5-Haklı özlük ve ekonomik direnişimizi kırdırıp bizi polis salahiyyet kanunu ile tehdit edip direnişimizi kırmak isteyen bir Milli Eğitim Bakanı’nın teşekkürünü, ret ediyorum.

Sayın Nahit Menteşe söylenecek daha çok ret gerekçelerim var...

Lütfen bu teşekkür kâğıdını size uşaklık edebilecek kişilere gönderiniz.

Şahsınıza değil, Makamınıza saygılar sunarım.

Görüşme yapılan emekli öğretmen Lütfi Doğançay ise sorulan sorulara şu yanıtları vermiştir: ⁸¹

⁸⁰ Hüseyin Gökbulut, 16.01.1978 tarihli mektup.

⁸¹ Lütfi Doğançay ile 05.04.2012’de yapılan görüşmeden.

TÖS zamanında kazanılmış haklar, 27 Mayıs Anayasası'nın getirdiği kısmi örgütler aktüalitesini yitirmemiş, hala canlı idi. Ekonomik durum TÖS zamanında, TÖB-DER zamanından iyi, şimdiki durumdan çok daha iyi idi.

Öğretmen TÖS zamanında kendini güçlü, örgütlü, örgütünce hukuksal ve ekonomik yönden destekleyeceğinden emin ve öyle idi de. TÖS'ün ve üyesinin gücünü iki örnekle anlatayım.

1-1969 Öğretmen Boykotu'nun üçüncü günü dönemin Sivas Valisi Mustafa Yörükoğlu, boykotun en güçlü olduğu, benim de müdürü olduğum Behram Paşa Orta Okulu'na geldi. Boykotu kırmak için yapacak ile bizim için çok kötü olabilecek durumları sıraladı. Ben söz istedim. Sayın Valim: Siz devletin temsilcisi olarak biz öğretmenlere hiç mi yapacağınız iyilik yok. Cumhuriyet'i koruyan, kazanımlarını yeni nesillere ulaştıran biz ilerici öğretmenlerin, Cumhuriyet ve Atatürk adını ağızına almayan sözde milliyetçi öğretmenler kadar da mı devletimiz yanında değerimiz olmayacak, dedim.

2-Boykotta ben açığa alınana kadar, derslere girmiyor fakat idareci olduğum için okulda bulunuyordum. Boykotun dördüncü gününde okula müfettişler geldi, savunmamı istediler. Ben-Şuanda örgütümün verdiği görevi yapıyorum ve size göre suç işliyorum dedim ve savunma yapmadım. Bunun üzerine açığa alındım. Bunlar, öğretmenin ve TÖS'ün gücünü bireysel olarak ta anlatır sanıyorum.

3-TÖS ve TÖB-DER karşılaştırması yapıldığında, şunları söyleyebilirim: TÖS, TÖB-DER'den daha tabana yayılmış, daha etkili idi. TÖB-DER daha dikey bir çalışmanın içine girdi. Milliyetçi öğretmenler de ırkçı ve dinsel vb. ayrılıklarla genelde iktidar yandaşı örgütler kurdular. TÖB-DER de oldukça tabanda yaygındı ama TÖS kadar değil. Bir de belirtmekte yarar var. Biz TÖS'ten çok Fakir Baykurt'u sever, sayardık, ona güvenirdik.

TÖS kuruluşunda görev almış ve Afyon- Dazkırı şube başkanlığını yapmış Ziya Doğan, yapılan görüşmede, ilgili sorulara şu yanıtları vermiştir:⁸²

TÖS kuruluşunda Fakir Baykurt ile beraberdik.1972 yılında Ankara'da TÖS tarafından düzenlenen mitingde Ankara Garı'ndan Ulus'a kadar 8'li sıra halinde yürüyüş yapıldı. Dönemin Başbakan'ı Süleyman Demirel, Emniyet Genel Müdürü'ne "Mitinge kaç kişi katıldı?" diye sorduğunda 30 bin kişi yanıtını alınca, "Hayır ben esas kaynağından edindiğim bilgiye göre 100 bin kişi katılmış" diyor ve bu süreden sonra da devlet tüm gücüyle öğretmen örgütleri üzerine yürüdü, birçok acı ve kayıp yaşanmasına yol açtı.

Bu dönemde öğretmenlerin günlük yaşamı güzeldi. Sürekli etkinlikler yapılırdı. Örneğin Afyon- Dazkırı İlçesi Aşağı Yenice Köyü'ne Fakir Baykurt'u davet

⁸² Ş.Ziya Doğan ile 21.01.2012'de yapılan görüşme.

ettik. İlçeden köye yaya olarak gittik. Çevreden gelen öğretmenler ile tüm köy halkına bir kahvede söyleşi yaptık. Köy muhtarı Fakir'e "İsmin, Türkiye sınırlarını aştı ama köyün için ne yaptın?" diye sorunca "Bunu hiç düşünmedim diyen" Fakir, daha sonra doğduğu köy olan Akça Köy'de Sultan Ana Kitaplığı'nı kurdu.

2.2.TÖS DÖNEMİ SOSYAL VE EKONOMİK DURUM

TÖS dönemin siyasal-sosyal ve ekonomik durum birçok açıdan incelenmesinde yarar bulunmaktadır. Bu dönemde kendi kaynakları ile ekonomisini güçlendirmeyi bir kenara bırakarak, dışarıdan gelen dış yardımlarla ekonomik kalkınma hamlelerinin tercih edilmiş olduğu görülmektedir. Böylece ülke ekonomisi dışa açılmış ve daha sonraki yıllarda da bağımlı hale gelmiştir. Bu konuda Emre Kongar, şu bilgileri vermektedir:⁸³

1950'den sonra DP hükümetleri, Atatürkçülüğün "emperyalizme" karşı olma ilkesine önem vermedi ve bütün ağırlığı batı ile bütünleşmeye kaydırıldı. Bir anlamda Türkiye, kendisini Batı'ya zorla kabul ettirmiştir. NATO'ya pek çok çaba sonunda girilmiştir.1950-1960 döneminde Türkiye ile Batı arasındaki bağlar gittikçe güçlendirildi.1960'tan sonrada aynı siyaset sürdürüldü. Türkiye, "Avrupa Ekonomik Topluluğu"na katılmak üzere anlaşmalar imzaladı ve uygulamaya geçti. Bütün bu büyük çabaların ardında yatan nedenler daha çok dış yardımlar alabilmektir.

Türkiye'nin Batı ile özellikle ekonomik olarak bütünleşmek istemesinin birçok nedeni olmasının yanında ülke içinde uygulanan ekonomik politikaların olumsuz etkisi ile halkın büyük bir kısmının enflasyondan zarar görmesini beraberinde getirmiştir. Bu konuda Kadir Okçu şu değerlendirmeyi yapmıştır:⁸⁴

Tüketime yönelik ve dışa bağımlı sanayileşme başlamış, bu durum enflasyonun büyümesine, girdiler bakımından dışa bağımlılığın artmasına neden olmuştur. Enflasyonun giderek büyümesi sonucunda 1957'de devalüasyon yapılmış,1958'de uygulamaya konulan istikrar tedbirleri beklenen sonucu vermemiştir. Enflasyonla birlikte artan toplumsal huzursuzlukları bastırmak için muhalefet ve basın üzerinde baskılar uygulanmış, üniversite öğretim üyeleri görevlerinden alınmış, yargıçlar üzerinde politik tasarruflar yoğunlaşmıştır.

⁸³ Emre Kongar, **21. Yüzyılda Türkiye** (2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı),Remzi Kitapevi,33.Basım, İstanbul, Kasım, 2003, s.508.

⁸⁴ Okçu, s.23.

Ayrıca Tarık Zafer Tunaya, bu yıllarda DP ile ilgili olarak şu eleştiriyi yapmıştır:⁸⁵

Muhalefette iken grev hakkını savunan DP, iktidara gelince bu hakkı tanımamıştır. Bu dönemde Köy Enstitüleri'nin hukuksal varlığına da son verilmiş üniversiteler üzerinde iktidarın baskıları yoğunlaşmıştır.

1960'tan itibaren de toplumun sosyo-ekonomik durumu çok iyi değildir. Dünyada esen Sosyalist Gençlik hareketleri Türkiye' deki toplumsal katmanları da etkilemiştir. Bu ortamda öğretmenlerin yaşanan gelişmelere duyarsız kalmadıkları gibi çeşitli etkinliklerle düşüncelerini ortaya koymuşlardır. Dönemi yorumlayan Yıldırım Koç şunları yazmıştır:⁸⁶

1965-1971 döneminde yoksulluk vardı; ancak bu yoksulluk yüzlerce yılın birikiminin sonucuydu ve insanlar yoksulluk konusunda öncelikli olarak Cumhuriyet Halk Partisi'ni (CHP) suçluyordu. 1929 Dünya Buhranı'nın Türkiye'ye yansıdığı 1930'lu yıllarda ve büyük yokluğun yaşandığı İkinci Dünya Savaşı döneminde iktidarda CHP vardı. İnsanlar, muhafazakâr DP döneminde yaşam düzeylerindeki yükselme nedeniyle geleceğe umutla bakıyordu. Yoksulluk insanları isyan ettirmiyordu; DP döneminde yoksulluğun azalması, onları daha da muhafazakârlaştırıyordu.

1963 ve sonrasında Türkiye'nin genelini yansıtan rakamlar ile çözüm bekleyen sorunlar şöyledir:⁸⁷

Türkiye'de okuma yaşındaki ve üstündeki nüfusun yüzde 60'ı okuma yazma bilmemektedir. Köylerin yüzde 53'ü, belediyelerin yüzde 55'i içme suyundan yoksun veya yeteri kadar içme suyu bulamayacak durumdadır. Nüfusun yüzde 69'u elektrikten faydalanamamaktadır. Doğan her 1.000 çocuktan 165'i bir yıl içinde ölmektedir. Nüfusun yüzde 2,5'i veremlidir. 4 bin kişiye bir doktor ve hastanelerde 1 hemşireye 111 yatak düşmektedir. Meslekten her ilkökul öğretmene 60 öğrenci ve her eğitici tarım teknisyenine 25-30 köy düşmektedir. Şehirlerde ortalama 2,7 kişi, köylerde 2,1 kişi bir odada oturmakta, şehir konutlarının yüzde 30'u ise oturulamayacak bir durumda bulunmaktadır. En büyük üç şehirdeki nüfusun yüzde 30'u tek odalı evlerde yaşamaktadır. Gecekondularda yaşayan insan sayısı 1,2 milyondur. Türkiye'de nüfus artışı en yüksek hızı ile devam, etmektedir. Bugün tarım kesiminde en yüksek çalışma mevsiminde bile bir milyon işsiz bulunduğu hesaplanmıştır. Gerek bugünkü işsiz kimseler, gerek ileride doğacak ilâve iş gücü hem iktisadi gelişme için faydalanılabilecek bir kaynak, hem de çözülmesi gereken sosyal bir meseledir. Bu durumda güdülecek ekonomi politikası çalıştırma hedefini ihmal

⁸⁵ Tarık Zafer Tunaya, **Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku**, İstanbul, 1969, ss.165-180.

⁸⁶ Yıldırım, Koç, "TÖS Çizgisi ve Geleneği", **Aydınlık**, Sayı:26,11.06. 2006, s.38.

⁸⁷ DPT, **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**(1963-1967),1963, s.27

edemez. Ekilen toprakların genişlemesi yönünde 1950 de başlayan hareket sınırına varmış ve duraklamıştır.

Türkiye'nin 1960'lı yıllarda ki durumu ile gelişmiş ülkelerin durumu karşılaştırıldığında bir hayli geride olduğu görülür. Buna yönelik şu açıklama yeterince açıktır.⁸⁸

Gelişmiş ülkeler, hayat seviyelerini hızla yükseltmek yarışı içindedirler. OECD ülkeleri önümüzdeki on yıl içinde gelirlerinde yüzde elli artışı hedef tutmaktadırlar. Bütün az gelişmiş ülkeler, halklarının hayat seviyesini yükseltmek uğrunda büyük hamleler peşindedirler. Böyle bir görünüm içinde nüfusu hızla artan Türkiye'nin iktisadi kalkınmasını gerçekleştirememesi, ilerde çözümü çok güç olacak birçok karışık meselelerin doğmasına sebep olacaktır. Kaldı ki iktisadi tatminsizliğin ortaya koyduğu meseleler bütün acılığı ile kendisini hissettirmeğe başlamıştır bile. Hızlı bir şehirleşmenin doğurduğu bir gecekondu davası ve gittikçe artan işsizlik şimdiden ortaya dökülmüş gerçeklerdir.

TÖS böyle bir ortamda kuruldu.Özellikle eleştirilerini yoğunlaştırdığı ve topluma yaymaya çalıştığı konu dışa bağımlı bir ekonomi politikasının uygulamış olması idi. Çünkü ekonomisi dışa bağımlı olan bir ülkede belirli bir azınlık dışında hiç kimse mutlu ve huzurlu bir yaşama sahip olamaz düşüncesini kanıksaması idi.

1950'den başlayan toplumsal hareketlilik, 1960 Askeri darbesinden sonra sivil toplum kuruluşlarda kendine yer bulmuştur. TÖS sürecin içinden gelen muhalif öğretmenlerin kurduğu bir sendika olarak aktif faaliyetlerle sürece müdahil olmaya çalışmıştır.

1960-1970 döneminde toplumsal yapımızda şu değişimler yaşanmıştır: Yoğunlaşan ekonomik, toplumsal ve siyasal bunalım, yeni bir siyasal düzenin kurulmasını zorunlu kılmış, bu amaçla hazırlanan 1961 Anayasası yürürlüğe konulmuştur. Bu Anayasa ile Türkiye'de klasik demokrasini yerleşmesi ve kökleşmesi doğrultusunda atılmış bir adımdır. Türkiye'nin toplumsal yapısının demokratikleşmesinde önemli katkısı olan 1961 Anayasası, toplumsal sorunların demokrasiye gerçeklik kazandırılarak, çözümlenebileceğini, sosyal hukuk çerçevesinde ele almıştır.1960-1970 dönemi ekonomik istikrar önlemleri ve klasik demokrasinin temellendirilmesine yönelme, dönemi olarak değerlendirilmiştir. Bu yönelim 1965'ten sonra değişmeye başlamış, 1970'ten sonrada terk edilmiştir. Bu dönemde yaşanan toplumsal değişimler şöyle özetlenebilir:

⁸⁸ DPT, **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(1963-1967)**,1963, s.28.

- 1-1961 Anayasasının getirdiği demokratik haklar ve üretici güçlerin örgütlenmesi,
- 2-Hızlı bir kentleşme,
- 3-Dışa bağımlı tüketim sanayisinin neden olduğu enflasyonun artması,
- 4-İş gücünün yurt dışına göç etmesi,
- 5-Sermayenin belirli ellerde toplanması ve ulusal gelir dağılımındaki eşitsizliklerin artması,
- 6-Ekonomik bunalımın giderek yoğunlaşması, fiyatların giderek artması,
- 7-Okur-yazarlık oranının düşük olması,
- 8-Yabancı sermayenin gücünün artması,
- 9-Üretici güçlerinin nitelik ve niceliğinin değişmesi,
- 10- Tüketim harcamalarının artması,

Toplumsal yapıdaki bu değişmelerin ortaya çıkardığı sorunlar sağlıklı çözüme kavuşturulamamış, gittikçe derinleşen ekonomik bunalım siyasal bunalımlara dönüşmüştür. Bu olumsuz ortamda TÖS bir öğretmen örgütü olarak öğretmenliğin ne olduğunu, ne olması gerektiği ile ilgili, örgütlü olmanın gerekleri ile ilgili olarak birçok görüş ortaya koymuştur. Bu görüşlerden birisi şöyledir:⁸⁹

Öğretmenlik mesleği, çeşitli merciler ve ağızlar tarafından türlü şekillerde tarif edilmekte ve gösterilmeğe çalışılmaktadır. Hatta 657 sayılı Personel Kanunu da öğretmenleri böyle doğruluğu su götürür bir görüşe göre parçalamış ve sınıflandırmıştır. Aslında ve özellikle sendikacılık açısından öğretmenlik, tek işvereni olan, mensupları aynı Bakanlık tarafından işe alınan, işten çıkarılan, cezalandırılan, yeri değiştirilen, terfi ettirilen ve ya ettirilmeyen, başı, dişi, gözü, kalbi aynı şartlarla hastalanan, çocukları aynı hak ve istekle okumak için koşan, ayrılıklarına kıyasla benzerlikleri pek çok olan bir meslektir.

TÖS öğretmenlerin sorunlarının çözümü için bir tek sendika etrafında toplanmanın daha doğru ve etkili bir çalışma olduğunu hem kuruluş ilkelerinde hem de yaptığı bütün eylemlerinde bu savunusu ile hareket etmiştir. Bunda yeterince başarılı olmuştur. Çünkü TÖS kendinden önce kurulmuş olan TÖDMF'nin birikimlerinden yararlanarak daha etkin olmanın tek vücut olmaktan geçtiğini iyi bir şekilde özümsemiştir.

⁸⁹ TÖS, 1967, s.22.

2.3.TÖS'ÜN ÇALIŞMA YÖNTEMİ ve ÖRGÜTLENME FAALİYETİ

TÖS, örgütlenme konusunda “*Milli tipte bir sendika*” kurulmasını benimsemiş, böyle bir sendikanın tek karar organı, tek yürütme organı, merkeziyetçi, kendi içinde demokratik bir işleyiş içerisinde olmasını düşünmüştür.

TÖS, ayrı kademelerdeki öğretmen sendikacılığına karşı çıkarak her öğretim basamağındaki öğretmenleri örgüt çatısı altında birleştirmeyi amaçlamıştır. Bu nedenle kademe sendikacılığı anlayışına göre kurulan sendikalarla birleşme girişimlerinde bulunmuştur. TÖS yöneticileri TÖDMF'nin 1968 yılında yapılan kurultay çalışmalarına katılmışlar, seçimleri kazanarak 1969'da TÖDMF'nin TÖS'e dönüşümünü sağlamışlardır. T.İLKSEN ile de birleşme girişimlerinde bulunmuşlardır. “*T.İLKSEN ile 11.12.1969'da birleşme antlaşması yaptıkları ve sonrasında antlaşma gereği Temmuz 1970'te bir Kurultay toplanmış ve kurultayda istenilen sonuç alınamamıştır.*”⁹⁰.

Kademe sendikacılığı sloganı ile kurulan “*Milli Eğitim Bakanlığı Merkez ve Taşra Teşkilatı Memur ve Hizmetlileri Sendikası*” iki yıl etkinlik gösterdikten sonra genel kurul kararı ile TÖS'e katılmıştır.

TÖS' ün örgütlenme etkinliklerine ilişkin olarak ilk dönem yapılması düşünülen çalışmaları şunlardır:

- Örgütün taşınır taşınmaz mal gereksinmesinin karşılanması,
- Yardımlaşma kooperatifleri kurmak,
- Ders araçlarının yapımı ve satışı ile uğraşarak, ekonomik güce destek sağlamak,
- Dinlenme yerleri açılması, öğretmen çocuklarına burs verilmesi
- Personel hukuku ile ilgili bilimsel araştırmalar yapılması. TÖS, örgütlenme çalışmalarını temsilcileri tarafından sürdürmüştür. 23 kişi olan temsilcilerin 20' si genel yönetim kurulu üyesidir.⁹¹ Ayrıca TÖS ile ilgili olarak 1981'de akademik çalışma yapan Halim Akgöl, çalışmasında şu bilgilere yer vermiştir:⁹²

TÖS, ilk yılda şube sayısını 257' ye, üye sayısını da 20.000' e, ikinci yılda ise şube sayısını 370'e, üye sayısını ise 35.000' e çıkarmıştır. 1966-1967 yılının son

⁹⁰ **TÖS Gazetesi**, Yıl:3,Sayı:60, 15 Ağustos, 1970.

⁹¹ Halim Akgöl, **Türkiye Öğretmenler Sendikası (1965-1971)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara, 1981,s.19.

⁹² Akgöl,ss.19-20.

döneminde şube sayısı 439' a, üye sayısı da 45,0002'e yükselmiştir. TÖS ilk iki yıllık örgütlenme çalışmaları sonucu 668 şube açılacak yerlerden 439'unda şube açmış, Türkiye'deki öğretmenlerin %39,2' sini örgütleyebilmiştir. TÖS' ün örgütlenme çalışmaları 1968, 1969, 1970 yıllarında da sürmüştür. TÖS' ün en son şube ve üye sayılarına ilişkin veriler birbirini tam olarak tutmamaktadır. TÖS gazetesinin 15 Ağustos 1970 tarihli sayısında şube sayısı 518 olarak gösterilirken, Askeri Yargıtay'ın (E.1976/17.K.976/136.) 13.4.1976 tarihli kararında ise 522 olarak gösterilmektedir. Üye sayısı da TÖS gazetesinde 72.000 olarak gösterilmiştir. Ankara 6.Sulh Mahkemesince (E.1971/695,K.1972/140) TÖS kayyımı olarak görevlendirilen Osman Korkut Akol'un mahkemeye sunduğu 5.3.1973 tarihli kayyım raporunda ise üye sayısının 64.133 olduğu belirtilmiştir. TÖS' ün üye sayısının resmi verilerde bu tür görülmesinde son dönem genel kurul çalışmasının yapılmamasına bağlamak gerekmektedir. Taşradaki şubelerin genel merkeze gönderilen ödenti miktarlarını düşük göstermek amacıyla üye sayılarını tam olarak belirtmediklerini, TÖS' ün gerçek üye sayısının 90.000 ile 100.000 arasında olduğunu İ. Safa Güner, Feyzullah Ertuğrul ve H. Cemal Başbay demişlerdir.

TÖS ile ilgili olarak 1981 yılında tez hazırlanması bazı bilgilerin kaybolmasını önlemiştir.⁹³TÖS, örgütlenme konusunda başarılı çalışmalar yapmıştır. Akgöl'e göre,"TÖS, Türkiye' deki öğretmenlerin yaklaşık %51' ini örgütleyebilmiş, şube açılacak merkezlerin %78' inde örgütlenmesini tamamlamıştır."⁹⁴1970'te yayınlanan TÖS Gazetesi'nde "Rakamlarla TÖS" adlı haberde şu bilgiler verilmiştir: ⁹⁵

1-TÖS'ün Başbakanlık Devlet ve Personel Dairesine 624 sayılı kanun uyarınca ve 8.Milli Eğitim Şurası dolayısı ile Milli Eğitim Bakanlığı'nın verdiği resmi bilgiye göre72.000 küsur üyesi vardır. Bu üyelerin %86,4'ü oranında 61.920'si ilkokul öğretmenidir.

2-TÖS,518 şubesiyle bütün yurt yüzeyinde yayılmış dev bir milli kuruluştur.518 şubeden 380'inin başkanı ilkokul öğretmeni, 16'sının başkanı ilköğretim müfettişi, 87'sinin başkanı ortaokul öğretmeni, 35'inin başkanı teknik okul öğretmenidir.

TÖS'ün yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere eğitimin bütün kademesinde örgütlenme amacı gütmüştür. 1965 ve 1971 yılları arasında kurulan sendika ve üye sayıları şöyledir: "Bu dönemde kurulan sendikaların büyük bir kısmının üye sayısı 500'ün altındadır. Üye sayısı 5.000'in üzerinde olan sendika sayısı sadece 10'dur. Bu on sendika içinde ise iki sendikanın; Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) ve İlkokul Öğretmenleri Sendikası (İlk-Sen)'in üye sayısı 10.000'in üzerinde olup; TÖS'ün 70.000; İlk-Sen'in 45.000 civarındadır."

⁹³ Halim Akgöl 17.11.2011'de yapılan görüşme.

⁹⁴ Akgöl, s.21.

⁹⁵ TÖS Gazetesi, Yıl:3 Sayı:60, 15 Ağustos,1970.

1908'den itibaren başlayan öğretmen örgütlenmesi çok mesafeler kaydetmesine rağmen, sendikal kavram ancak, 624 sayılı kanunun kabulünden sonra 8 Temmuz 1965 yılında kurulan TÖS ile anlam kazanmıştır. Dernekten sendikaya fikri TÖS' e taşınmıştır. Ama TÖS; sendikanın bilinen özelliklerine sahip değildir. Toplu sözleşme ve grev hakkı yoktur. Buna rağmen, 6 yıllık bir sürede TÖS; etkisini bugüne taşıyacak büyük eylemlerde bulunmuştur. 1965'te 92 kişi ile kurulan TÖS, bir yıl sonra 28 bin üyeye, 1970 yılında 72 bin üyeye ulaşmıştır. Bu yıllarda toplam öğretmen sayısı yaklaşık 120 bindir.

TÖS 1965'te kurulduktan sonra hazırlanan tüzüğünde hedeflerini şu ifadelerle belirtmiştir:⁹⁶

1. Üyelerin ekonomik, yasal, toplumsal, kültürel hak ve çıkarlarını korumak ve sağlamak,
2. Eğitim mesleğinin çağdaş eğitim-öğretim ilkeleri, öğretmenin mesleğe ilişkin hak ve ödevleri, yurt çıkarları, insan hakları ve ilgili anayasa hükümleri yönünden gelişmesini sağlamak,
3. Eğitim mesleğinin gelişmesine, bu meslekte hizmet görenlerin hukuki ve sosyal çıkarlarının korunup çoğaltılmasına ilişkin genel yurt sorunlarının çözümlenmesinde ilgili demokratik kurumlara yardımcı olmak,
4. Anayasamızın koyduğu temel ilkelere uygun biçimde ülkemizin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak, bu yönde çaba göstermek, biçiminde düzenlenmiştir. Ayrıca "*TÖS, öğretmenin hak ve hürriyetlerini savunmak, öğretim davalarını halka duyurmak, bunun ana sorunlarla ilişkisini anlatmak ve hükümeti etkilemek için bütün demokratik yollardan faydalanacaktır.*"⁹⁷ görüşlerini savunmuştur.

TÖS her çalışmasında bilimi kendine rehber almıştır. Öğretmenleri şu ifadelerle örgüt içine dâhil etmiştir:⁹⁸ "*Türk öğretmeni toplumsal bilimlerde de tutumunu bilimsel gerçeklere uygun olarak belirleyecektir. TÖS bilimi halk için ve halk yararına kullanılan çok önemli bir araç olarak kabul etmektedir. Sendika hem eğitim hem toplum görüşünü bilime bağlamayı ve bu yolla da direnmeyi, uygulayıcı öğretmenlerden isteyecektir.*"

TÖS dönemin koşullarından yararlanmak ve daha hızlı sendikalaşmak ve daha çok etkide bulunmak için yöntemlerini açıklamıştır. Baştan itibaren savunduğu tüm düşünce ve görüşlerini yetiştirici bölge seminerleri ile bütün eylemlerinde

⁹⁶ TÖS, **Tüzük**, Ankara, 1965.

⁹⁷ TÖS, 1967, s.11.

⁹⁸ TÖS, 1967 s.11.

açıklamayı hedeflemiştir. Bu süreçte gerekli pedagojik nitelikleri de sağlayarak halka da ulaşmayı hedeflemiştir. Bunun için atmış olduğu ilk adımlardan biri öğretmen lokallerinde “*üye dışında girilmez*” yazısını kaldırmasıdır. Amaçlanan halka daha yakın olmak ve her şeyden halkı haberdar etmek, halka mal olmaktır. Özellikle çıkarılmış olan gazete ve kitapçıklar hem öğretmeni hem de halkı daha etkin aydınlatmıştır.

TÖS örgütlenme çalışmalarını iki kaynağa dayandırmıştır. Bu kaynaklar maddi ve manevi kaynaklardır. Maddi kaynak üyelerin sendika aidatlarıdır. Başka gelir kaynağı olmayan sendika ileriki sürelerde bu alanda bazı hizmetlerde gelir getirici çalışmalar yapmıştır. Örneğin Tiyatro Tös, KöyKop gibi. Manevi güç kaynağı ise üyelerinin inanç, bilgi, duygu ve düşüncelerinin birleşimidir. Bu bakımdan TÖS’ü sadece bir üyeler toplamı olarak düşünmek yanlış olacağını, akıl yolunda, bilimsel metot ve ölçülerle ayarlı, dinamik bir düşünce ve duygu kaynağından güç aldığını gerçeği ön plana çıkarmıştır. Örgütlenme alanında gerçekleştirmeye çalıştığı işleri sendika şu şekilde sıralamıştır:

- a)Genel Merkez
- b)Bölgeler
- c)Şubeler
- d)Sendikal Eğitim
- e)Araştırma ve Yayın
- f)Yan Sendikalar
- h)Genel Merkezde Yapılacak İşler

2.3.1.Genel Merkez

Genel Merkezde işlerin zamanında yürütülmesi için kurulacak olan yeni servisler ve sorumlukları şu şekildedir.

1-Temel sorunlar müdürlüğüne bağlı komisyon ve bürolardan oluşur. Bunlara İlköğretim, ortaöğretim, öğretmen yetiştirme, yüksek öğretim, halk eğitimi, sanat ve kültür işleri gibi başlıklar örnek verebiliriz.

2-Örgüt ve yayın müdürlüğü

- 3-Hukuk işleri müdürlüğü
- 4-Sağlık işleri müdürlüğü
- 5-Muhasebe müdürlüğü
- 6-Sekreterlik ve evrak bürosu

2.3.1.1.İç Yönetmelikler:

Gerek servislerin görevlerini, gerekse personelin yetki ve sorumluluklarını belirtmek, iç yönetmeliklerle mümkün olacaktır. Böylece servisler ve personel arasında ahenkli bir iş bölümü ve yardımlaşma düzeni sağlanacaktır.

2.3.1.2.Denetleme

Genel Merkez bürolarının iyi işlemesi, kuruluş düzeni yanında denetlemeye de bağlıdır. Bu gerçekten hareketle Servis Müdürlerinden başka Yürütme Kurulu üyelerine de denetleme görevi verilecektir.

2.3.2.Bölgeler

Bölgeler konusunda sendikanın gün geçtikçe artan şube sayısı, işlerin yurt genelinde daha geniş ölçüde yayılması, Şubelerin ve Genel Merkezin daha fazla iletişim içinde olmasını zorunlu kıldığı ifade edilmektedir. Bu koordinasyon tam sağlanırsa yeterli verimin alınmasının hayati derecede önemli olduğu vurgulanmıştır. Her ilin bir bölge sayılıp, buralara birer temsilci atanması, sonra bazı illeri kümeleyerek baş temsilcilikler kurulması düşünülmüştür.

2.3.3.Şubeler

Sendikanın Şubeler başlığı altındaki yapacağı çalışmalara baktığımızda üç nokta ile karşılaşmaktayız. Bunlar:1- Yeniden şubeler açmak,2-Şubelerde yönetimi standartlaştırmak, 3-Üye artışını sağlamak gibi eylemlerdir. TÖS şubeler aracılığıyla daha fazla öğretmene ulaşmayı ve daha etkin çakışma yapabilmek için belirli bir

düzenlemeyi yapmıştır. Merkezden yapılacak olan tüm etkinliklerin her şubeye ulaşımı için aksayan noktaların tespit edilmek istenmesi bu alanda çözüm aranması gündem güne güçlenmesini sağlamıştır. Oysa kendinden önce kurulan TÖDMF dernek olması itibarı ile aynı yolu izlememiş ve yeterli denilebilecek üye sayısına ulaşmamıştır. TÖS'ün devamı olan TÖB-DER ise çok daha fazla öğretmen üyeye sahip olmuştur. Yaklaşık 200 bin üyesi olan TÖB-DER bir önceki sendika çalışmalarından yararlanmıştır.

2.3.4.Sendikal Eğitim

TÖS Sendikal eğitim konusunda özellikle mesleki eğitim ile sendikal eğitimin bir birine karıştırılmaması gerektiğini ve bu alanda her türlü imkânın öğretmenlerde sendikal bilincin oluşturulması adına şu noktalara dikkat çekmiştir:

1-Seminer ve genellik niteliğindeki toplantıların yer ve zamanları programa bağlanacak ve ciddi bir hazırlığa dayandırılacaktır. 2-Seminerlerde işlenecek konular önceden saptanacaktır. Örneğin a)Sendikaya ilişkin konular, b)Personel ilişkileri ve özlük haklarına ilişkin konular, c)Sosyal yaşamımıza ilişkin konular, d)Eğitim ve öğretim yaşamımıza ilişkin konular, f)Dünya ve insanlık ilişkilerimizden doğan konular vb. Bu konuları işleyecek uzmanlar aracılığı ile üyelerimizin ve halkın yeni görüşlerden yararlanmasına ortam hazırlanacaktır. Yapılacak bölge seminerlerine her üyemizin yılda en az bir defa katılması sağlanacaktır.

2.3.5.Araştırma ve Yayın

TÖS, yaptıracığı araştırmalarla derece derece, üyelerinin halkın ve yönetim organlarının yaşantılarına ışık tutmak görevini benimsemektedir. Yapılan araştırmalarla elde edilen veriler uygun yayın araçları ile ilgililere ve topluma duyurulacaktır. Bunlar için sendika merkezinde, bilimsel komisyonların kurulması, mevcut yayın organlarından yararlanılması, gerektiğinde özel yayın organların çıkarılması ve basınla daha sıkı işbirliği kurulması sağlamayı hedeflemektedir. TÖS ayrıca, Anayasa,624 Sayılı Kanun, Öğretmenin Hukuk Rehberi, Tüzüğümüz, Şubeler Yönetmeliği ve öteki iç yönetmelikler basılıp, bunların bazıları maliyet fiyatı ile

bazıları parasız dağıtılacaktır. Sendika üyelerini aydınlatmak amacı ile temel sorunlarla ilgili kılavuz kitaplar yazdırılıp yayınlanması da ele alacaktır.⁹⁹

2.3.6.Yan Sendikalar

TÖS aynı statüde bulunan başka memur sendikalarının durumları bilmek ve aynı zamanda toplum sorunları ile ortak konularda, doğru bulunan tutum ve davranışları teşvik etmeyi gerekli görmüştür. TÖS kendi görüş ve anlayışı doğrultusunda bulunan öteki sendikaları desteklemeyi yurt ve toplum yararına bir davranış saymıştır. Bu nedenle :¹⁰⁰

1-624 Sayılı kanun kapsamına giren memur sendikalarının maddi ve manevi yapılarının tanınması,

2-Devlet personeli sendikalarının eylem ve fonksiyonlarının yakından izlenmesi,

3-Öğretmenlerce, TÖS dışında kurulmuş olan, tutum ve çalışmaları ile TÖS'e katılmayı arzu eden sendikaların bu duyarlılıklarını anlayışla karşılayıp elverişli ortam hazırlanması, amaçlar arasında yer almıştır. Niyazi Altunya, TÖS'ten hemen sonra kuruluşunu tamamlayan iki öğretmen sendikasını şöyle anlatmaktadır:¹⁰¹ *“TÖS'e muhalif iki sendika da izleyen günlerde kuruldu. Bunlardan birincisi, federasyon geleneğinden gelen Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası (T.İLK-SEN, 12.7.1965), diğeri de 1962'de Köy Enstitüleri'nin yönetime gelmesiyle TÖDMF'den ayrılanların kurduğu Milliyetçi Türk Öğretmenleri Sendikası (23.8.1965)'dir.”*

2.4. TÖS'ÜN ÜÇ ÖNEMLİ EYLEMİ

TÖS kurulduğu tarihten itibaren altı yıllık bir sürede birden çok sendikal faaliyet organize etmiş ve öğretmen örgütlenme mücadelesine önemli katkılar sunmuştur. Öğretmenlerin siyasal iktidar karşısında seslerini daha gür çıkarma, miting yapma, yürüyüş düzenleme ve grev yapma seçeneklerini bu dönemde en etkin

⁹⁹ TÖS, 1967, s.21.

¹⁰⁰ TÖS, 1967, s.21.

¹⁰¹ Altunya, Kısa Bir Bakış, s.18.

şekilde yapmış oldukları söylenebilir.

TÖS'le birlikte öğretmen örgütçülüğünde daha tutarlı adımlar atılmaya başlamıştır. Öğretmen ve eğitim sorunlarının, yurt sorunlarından ayrı düşünülmemeyeceği ilkesi, TÖS'le birlikte öğretmenler arasında büyük bir yaygınlık kazanmıştır. Bunun en somut örneği, TÖS tarafından 1968 yılında gerçekleştirilen Devrimci Eğitim Şurası'nda (DEŞ) verilmiştir. Bir öğretmen örgütü tarafından, ilk defa gerçekleştirilen bu şura, öğretmen ve eğitim sorunlarına nasıl yaklaşılması gerektiğine bilimsel bir açıklık getirmesi bakımından olduğu kadar, TÖS'ün eylemleri doğrultusunda, “*Devrim için Eğitim*” sloganıyla belirlemesi açısından da büyük önem taşır. Şura tarafından kabul edilmiş , “*Devrim için Eğitim ilkesi,*” TÖS, 15 Şubat 1969'da Ankara'da düzenledikleri bir yürüyüşle halka tanıtmayı başarmış ve böylece bu ilkenin uygulamasında ileri bir adım atılması sağlanmıştır.

Bütün bunların yanında, TÖS'ün sosyal mücadele içindeki yerini belirleyen, en kapsamlı eylem 15 Aralık 1969 - 18 Aralık 1969 tarihleri arasında gerçekleştirilen “*Büyük Öğretmen Boykotu*” olmuştur. Boykot eylemi gerek gerekçeleri, gerekse sonuçları açısından kamuoyunda büyük yankılar uyandırmış ve örgütlü mücadele gücünün boyutları somut bir biçimde, bir kez daha ortaya konulmuştur. “*Büyük Öğretmen Boykot'u, yalnızca öğretmenlere değil, tüm kamu personeline grevsiz sendika olamayacağını göstermesi bakımından da büyük bir öneme sahiptir.*”¹⁰²

2.5. TÖS VE ÖĞRETMENLİK

TÖS öğretmenlerin yapmış olduğu görevin ne kadar önemli olduğunun en başından beri farkında olmuş ve tüm öğretmenlerin huzurlu ve güvenli bir şekilde görev yapmalarını sağlamak, temel amaç olmuştur. Huzur ve güven ortamı sağlamak içinde var gücü ile çalışmıştır. TÖS bilimsel ve gerçekçi bir yaklaşım ile öğretmenlik sorunlarını, toplum sorunları ile sıkı sıkıya bağlı olduğunu, bundan dolayı da toplumsal yaşamın düzelmesi için gerekli önerilerde bulunmuş ve halk yararına olduğuna inandığı eğitim ve yöntem tekniklerini teşvik etmiştir.

1965'te kurulmuş olan TÖS'ün, iki yıl sonra hazırlamış olduğu çalışma programında, eğitim ilkelerini şu başlıklar altında belirtmiştir. Güncelliğini

¹⁰² Namık Özcan, *Sosyal Mücadelede TÖB-DER'in Yeri ve İşlevi*, TÖB-DER Eğitim Yayını-2, Ankara, 1975, ss. 21-22.

yitirmeyen bu ilkelerin, halen eğitimim bir parçası ve hedefi olması gerektiği açıktır.

- 1-Eğitim özgür olmalıdır.
- 2-Eğitimde fırsat eşitliği olmalıdır.
- 3-Eğitim etken ve üretken olmalıdır.
- 4-Eğitim laik olmalıdır.
- 5-Eğitim barışçıl olmalıdır.
- 6-Eğitim gerçekçi ve devrimci olmalıdır.
- 7-Eğitim ekonomik olmalıdır.¹⁰³

TÖS üretime yönelik olmayan, ezberci eğitime, sürekli karşı çıkmıştır. Ülkenin, geri kalmışlıktan sıyrılıp kurtarılmasının, halkın gerçek ihtiyaçlarına cevap veren yeterli bir üretim düzeni kurulması ile mümkün olacağına inanmıştır. Üretimde emeğin en başta gelen unsur olduğunu savunan TÖS, bu gerçeğe sırt çevrilmesinin ezberci bir öğretim yöntemiyle salt tüketici insanların yetişeceğini ve bunun geleceği de olumsuz etkileyeceği belirtmiştir. Günümüz eğitim ve öğretim durumuna bakıldığında durumun pek iç açıcı olmadığı görülür. Örneğin şiir yazamayan liseli öğrenciler, okuduğunu anlamayan ilkökul öğrencileri, hasta olmayan kişiye rapor veren doktorlar, depremde yerle bir olacak evlere imza atan mühendis ve müteahhitler, savunulananın tam tersi yapıldığını ispatlar niteliktedir.

TÖS, eğitim ve öğretimde sorunların çözülmesi için:

- 1.Milli eğitim, amaç ve ilkelerinin,
- 2.Okul binalarının,
- 3.Öğretim programlarının,
- 4.Ders araç ve gereçleri,
- 5.Ders kitapları,
- 6.İlköğretim kavramının açıklığa çıkarılması ve ilköğretim kurumlarını,
- 7.Öğretmen yetiştirme,
- 8.Tayin ve nakil düzeni, puanlama ve sıra,
- 9.Disiplin kurulları ve ceza uygulamaları,

¹⁰³ TÖS,1967, s.21.

- 10.Öğrenci devamı,
- 11.Bütünleme kursları,
- 12.Özel öğretim konusu,
- 13.Öğretmen ihtiyacın belirlenmesi ,
- 14.Yüksek öğrenim durumu,
- 15.Yüksek öğrenimdeki eğitim ve öğretimin niteliğinin nasıl olması gerektiği,
- 16.İlköğretim müfettişlerinin görev alanının genişletilmesi vb.¹⁰⁴ alanlarda çözüm önerileri savunmuştur.

TÖS, ayrıca öğretmen sorunları çözümü için şu önerilerde de bulunmuştur:¹⁰⁵

- 1.Devlet Personel Kanunu alanında yapılacak çalışmaların izlenmesi ve sınıflamada üyelerin hak etikleri kademedede olmaları.
- 2.Okul müdürlerinin makam ücretlerini yeniden tespit edilmesi.
- 3.İlköğretimde fazla ders ücreti sistemi yerine, orta öğretimi de kapsayan yeterli bir ödenek düzeni kurulması .
- 4.Eğitim ödeneği almayan eğitimcilerin bu statüye katılması.
- 5.Seminere katılan öğretmenlere yolluk ve günlük ödenmesi.
- 6.Oturduğu yer dışında okutmanlıkla görevlendirilen öğretmenlere yolluk ve günlük ödenmesi.
- 7.6273 Sayılı İntibak Kanunu'nun uygulanmasında zarar gören üyelerin mağduriyetlerinin giderilmesi.
- 8.Birleştirilmiş sınıf okutanlar ile sınıfında 40 öğrenciden fazla çocuk okutan öğretmenlere ek ücret verilmesi, sınıf mevcutlarınının 222 Sayılı İlköğretim Kanunu'nun 5. maddesine göre ayarlanması için gayret gösterilmesi.
- 9.Yüksek performans gösteren öğrenenlere, üstün başarı primi ödenmesi.
- 10.Köy ve yoksunluk bölgelerinde verilen hizmetler için yıpranma payı ödenmesi.
- 11.Bayan öğretmenlere daha kısa sürede emeklilik hakkı tanınması.
- 12.Disiplin komisyonlarının, bağımsız yargı kuruluşları haline getirilmesi.
- 13.Öğretmenlerin İller İdaresi Kanunu kapsamından çıkarılması .
- 14.5439 Sayılı Memur Kanunu'na ek kanun uygulanmasında objektif

¹⁰⁴ TÖS,1967,s.25.

¹⁰⁵ Akgöl, s.139.

kıstaslar getirilmesi.

15.Öğretmenlerin not vermesi konusunda, tam özgürlük ortamının sağlanması.

16.Stajyerlik uygulamasının incelenip, öğretmeni huzursuz eden kişisel etkilerden arındırılması.

17.TÖS üyesi ve aile bireylerinin sağlıklarının güvence altına alınma olanaklarının artırılması; sigortaya bağlama yollarının araştırılması.

18.Malulen emekli olan ve sağlığından dolayı görevini terk etmek zorunda kalan öğretmenlere, iş görmezlik maaşı, ödenmesi.

19.TÖS üyesi öğretmen çocuklarına, öğrenim kolaylığı olanakları aranması ve hiç değilse bir yurt yapılması.

20.İlkokul Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığı ile Öğretmenler Bankası'nın daha çok öğretmene imkân sunma olanaklarının aranması.

21.Üyelere ucuz ilaç imkânı sağlanması.

22.Dinlenme yerlerin ve kampların çoğaltılıp geliştirilmesi.

23.Yurt içi ve yurt dışı gezi konularının incelenmesi.

24.Halk eğitimi için en etkin metot ve araştırılması.

25.Bilimsel araştırmaların teşviki ve değerlendirilmesi için özel bir çalışma düzeni kurulması, ulusal çıkarlar için bilim, sanat, kültür, basın ve eğitim alanlarında çaba gösterip başarı sağlayanlara dağıtılmak üzere TÖS ödülleri verilmesi.

26.Üyelerin mesleki yönden yetişmeleri ve genel kültürlerini sürekli olarak artırmaları için kitap kulüplerinin kurularak, indirimli kitap işinin gerçekleşmesi.

TÖS'ün yukarıda belirtilen önerilerinden anlaşıldığı üzere, dönemin koşullarının öğretmen sorunları çözümü için birçok tavsiye ve hizmet ön görülmüştür. Bunların arasında öğretmenlerin ekonomik sorunlarına yönelik bilgilerin halen güncelliğini koruduğunu belirtmek gerekir. Öğretmenler, yeterli ekonomik güce ulaştırılmadığı sürece, öğretmenlerden çok fazlaca verim beklemek yanlış bir beklenti olacaktır. Birçok öğretmen sendikasının, bu konu üzerinde gerçekçi bir şekilde durmasının yararı tartışılmazdır.1960'lı yıllarda söz konusu olan öğretmen sorunlarının halen devam ettiği, dikkat çekici bir noktadır. Türkiye'de 2010 yılında 473 üniversite kütüphanesi olmak üzere toplam 26.692 kütüphane

bulunmaktadır.¹⁰⁶Buna karşılık Türkiye’de 2009 yılında 78 bin kahvehane olması üzerinde durulması gereken bir konudur.¹⁰⁷ 1/3 oranında bulunan kütüphanelerin yetersiz nitelik ve niceliği ayrı bir tartışma konusudur.

2.6.TÖS’ÜN SİYASAL İLİŞKİLERİ

TÖS, siyasal ilişkilerine bakıldığında, yedi başlık altında toplanmış bir ilişki ağı kurulduğu görülür. TÖS dönemin etkin olan tüm kurumları ile iyi ilişkiler ağı kurarak öğretmenlik örgütlemesinde bir çığır açmayı hedeflemiştir. TÖS resmi ve özel kuruluşlar ile ilişkilerini yasalara uygun olarak düzenlemiştir. Bu ilkeden uzaklaşmamak ve ahlak kuralları içinde kalmak şartıyla yanında ya da karşısında yer aldığı kuruluşların tutumlarını değerlendirmeyi de gerekli görmüştür. Sendika çevresindeki sosyal kuruluşlar ve kişiler ile kuracağı ilişkilerde daima meslek ve ülke çıkarlarını amaç edinmiş bulunmaktadır. Bu bakımdan gerek ayrı görüş ve eylem taşıyan kuruluşlar ile yapacağı tartışmalarda, gerekse aynı fikirleri paylaştığı kuruluşlar ile Türk ulusunun ve Türkiye’nin varlığına gölge düşürücü niyet ve girişimleri ret etmiştir. Buna karşın halkın yararına gördüğü, devletin çıkarına bulduğu girişimleri geliştirmeyi ilkelerinden ve üyelerinin çıkarlarından ödün vermemek şartı ile desteklemiştir. Aynı şekilde TÖS, egemenliğin pekiştirilmesi, tam bağımsızlığın güçlendirilmesi yolunda her çabayı benimsemiş ve desteklemiştir. Halkın uyarılması, toplumun kalkınması ve ekonominin canlandırılması için rehberlik etmeyi baş görev saymıştır. Kuruluş olarak bu yükümlülükler altında bulduklarını, üyelerini de aynı bilinç düzeyinde toplamak gayretine getirmeyi ana hedef olarak kabul etmiştir.

2.6.1. Hükümetle İlişkiler

TÖS’ün hükümetle ilişkilerinde sendika, dönemin hükümetini ve temsilcilerini kendine işveren olarak kabul etmiş buna karşın merkezden atanan müdürleri öğretmen olmaları nedeniyle işveren olarak kabul etmemiştir. Çünkü TÖS

¹⁰⁶ TÜİK, “Kültürel İstatistik Verileri”, 2010, www.tuik.gov.tr.(17.04.2012)

¹⁰⁷ “Meclisin Yolu Kahvehaneden Geçer” **İl Gazetesi**, 27.07. 2009, www.ilgazetesi.com.tr (son02.04.2012)

mücadelesini tüm öğretmenleri kapsayacak şekilde sürdürmeyi hedeflemiştir. Bu konuda TÖS 1969'daki çalışma programında şu görüşü dile getirmiştir: ¹⁰⁸ “TÖS, işveren olarak Milli Eğitim Bakanlığını tanımış, illerdeki valiler, ilçelerdeki kaymakamları işverenin temsilcileri olarak görmüş, Milli Eğitim Müdürleri ile İlköğretim Müdürlerini işveren ya da işveren temsilcisi olarak tanımamıştır.”

TÖS, işverenle ilişkilerine, üyelerin ekonomik ve sosyal güvenlik içinde yaşamalarını sağlayıcı yönde girişimlerde bulunmuştur. Bu alanda öğretmenlerin daha etkin olmalarını sağlayarak baskı topluluğu haline getirmeyi amaçlamış ve bu yönde eylemlerde bulunmuştur. TÖS, 1966-1967 etkinlik döneminde, Milli Eğitim Bakanlığı'nın uyguladığı eğitim ve öğretim politikasından dolayı iki muhtıra vermiş, işverenin örgüt üyelerini gerekçesiz görev yerlerinden başka yerlere atamaları protesto etmek amacıyla bildiriler de yayınlamıştır. TÖS' ün resmi makamlarla ilişkileri kuruluş yılından başlayarak diğer yıllarda da olumsuz yönde olmuştur. Bu konuda Niyazi Altunya şu bilgileri vermiştir: ¹⁰⁹

Bakanlık ve mülki idare amirleri TÖS ile gerekli ilişkiyi kurmadıkları gibi, TÖS'e ve üyelerine ya doğrudan doğruya kendileri baskı yapmışlar, ya da tutucu örgüt ve çevreleri etkileyip kışkırtarak TÖS'lü öğretmenleri sindirmeye çalışmışlardır. TÖS'ün iki genel başkanı F. Baykurt ve F. Ertuğrul, Ankara dışına sürgün edilerek, çalışmaları engellenmiş, Baykurt yıllarca Bakanlık emrinde tutulmuştur. TÖS'ün kurulup gelişmesine çok büyük katkıları olan İlköğretim müfettişleri 14.10.1967 tarihli bir bakanlık genelgesiyle TÖS'ten koparılmak istenmiş, diğer yandan da öğretmenlerin ayrı ayrı örgütler kurmaları özendirilmiştir. Örneğin, 1965-1968 yıllarında, il ve ilçelerde 56 tane ilköğretim öğretmenleri sendikasının kurulması gerisinde, yöneticilerin bölücü tavrı da yatmaktadır. TÖS'ten sonra kurdurulan Milliyetçi Türk Öğretmenler Sendikası, eski Milliyetçi Öğretmenler Federasyonu'nun devamı olup bu örgüt tüm okullarını TÖS'e yöneltmiştir. Yine bu örgüt, 12 Mart 1971 darbesinden sonra yargılanan TÖS aleyhine, Sıkıyönetim Savcısı Baki Tuğ'a belge hazırlama görevi de üstlenmiştir.

TÖS, öğretmenlerin haklarını her yerde ve her resmi kurum içinde savunmayı ilke edinmiş, bu noktada çıkabilecek sorunların yasalar çerçevesinde çözümünden yana olmuş, keyfi uygulamaların önüne geçmek için baskı unsuru olmayı hedeflemiştir. Öğretmenlerin karşılaşılabilecekleri sorunları çözmek ve bazı olumsuz durumlarda da dikkat çekici eylemlerde bulunmak sendikanın stratejisi olmuştur. Bu duruma örnek olması açısından TÖS, şu açıklamayı yapmıştır: ¹¹⁰

¹⁰⁸ TÖS, **Sürekli Çalışma Programı**, Ankara, 1969, ss.39-40.

¹⁰⁹ Altunya, s.99.

¹¹⁰ TÖS, 1967, ss.30-32.

Milli Eğitim Bakanlığı adına görev yapan, yetkililerin üyelerle medeni ölçüler içinde ve karşılıklı saygıya dayanan ilişkiler kurması için yapılacak girişimleri TÖS işverene yardım saymaktadır. Verilmeyen hakların koparılması, insanlık ve meslek onuruna saygıda kusur edenlere karşı duruş asla ödün verici olmayacaktır. Yasaların öz ve sözüne uygun hareket ettirmek için var güçle çalışılacak. TÖS'ün asıl amacı üyelerinin meslek mensubu ve insan olarak özgürlük içinde yaşamaları ve çalışma olanaklarına kavuşturulmalarıdır. Eğitimcilerin yalnız emeklilik değil, genel olarak bütün meslek sorunları üzerinde durmak görev saymaktadır.

TÖS, bir öğretmen sendikası olarak yaptığı her türlü eylemin hükümet ve resmi kurumlar tarafından dikkate alınması için kendi yayın ve bültenlerinde açıkça ilan etmiştir. Yapılan etkinliklerin ardından alınan kararlar kitaplar halinde yayınlayarak, her kesimin yararlanmasını hedeflemiştir. Bu çalışmalar karşısında resmi makamların tutumu çoğunlukla olumsuz olmuştur. Bu duruma şu örnekler verilebilir.

Milli Eğitim Bakanı, TÖS'ün düzenlediği, Birinci Devrimci Eğitim Şurası (1968) çalışmalarını desteklemiş ve iyi dileklerini sunmuş olmasına karşın, şuranın sonuçlarından yararlanma yoluna gidilmemiştir.

Resmi makamlar, TÖS ve TÖDMF örgütlerince düzenlenen Büyük Eğitim Yürüyüşü (15 Şubat 1969) eylemini engellemek amacıyla yasa hükümlerini uygulamaya çalışmıştır.

TÖS, Kayseri' deki olağanüstü kongre çalışmalarında (7-9 Temmuz 1969), çeşitli çevrelerden kaynaklanan saldırı olayı karşısında, resmi makamların tutumunu protesto etmek amacıyla İçişleri Bakanlığı'na bir muhtıra vermiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı, TÖS ve İLK-SEN örgütleri tarafından 15-19 Aralık 1969'da düzenlenen dört günlük öğretmen boykotu eylemine katılan öğretmenlere disiplin yaptırımlarını uygulamış, TÖS, işverenin bu tutumunu protesto etmek için, işverene bir muhtıra vermiştir. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı'na, bir siyah çelenk bırakmışlardır.

TÖS' ün hükümet ve resmi makamlarla ilişkilerini düzenleyen belirli ilkeleri işbirliği içinde düzenlenmediğinden, örgütün bu ilişkileri sürekli olumsuz yönde *olduğu* bakanlığa yapılan muhtıralardan anlaşılabilir. Örneğin TÖS Yürütme Kurulu 31.3.1971'de bir muhtıra vermiştir. Muhtıradaki özetle şu görüşlere yer verilmiştir:¹¹¹

Eğitim sisteminde Anayasa'da öngörülen ilkeler yönünde reformların yapılması, öğretmenlerin özlük ve can güvenliklerinin sağlanması, 624 sayılı Kamu Personeli Sendikalar Yasası'ndaki Anayasa'nın 46. Maddesi ile verilen örgütlenme hakkını sınırlayan maddelerin, değiştirilmesi ve öğretmen grev hakkının tanınması, uluslararası meslek örgütleri ile ilişkileri sınırlayan engellerin kaldırılması, teknik eğitime önem verilmesi, ilköğrenim süresinin arttırılmasını özel yüksek okulların kapatılması.

1961'den süregelen, 1965-1971 arasında yoğunlaşan baskı ve sindirme yöntemlerine TÖS "Öğretmen Kıyımı" adını vermiştir.

2.6.3. Siyasi Partilerle İlişkiler

TÖS çok açık bir şekilde siyasi iktidarı elde etmek amacı ile siyasi mücadele yapan partilerin hiçbirisiyle organik bağ kurmamayı savunmuş, bir öğretmen kuruluşu olarak sadece bilim ve gerçeklerin emrinde olduğunu dile getirmiştir. Bu paralelde çalışan ve bilimin ortak bir değer olduğunu savunan diğer kuruluşların böyle bir organik bağın olduğunu ispatlamayacağını ileri sürmüştür.

Öğretmen örgütleri kurulduğu ilk yıllardan itibaren siyasetle bir şekilde ilişkili olmuşlardır. Niyazi Altunya'ya göre 1924'te Türkiye Muallimler Birliği, Türk Devrimi'ni destekleyerek siyaset yapmıştır. 1948'de kurulan TÖDMF, o zamanki iktidara yakınlık göstermiştir. 27 Mayıs 1960 İhtilalini yapanlar, İhtilal'in meşruiyetini genellikle öğretmenlere anlattırılmışlar, öğretmen çoğunluğu da bunu gönüllü yapmıştır. Bu ihtilalin gerekliliğini anlatmakla görevlendirilen öğretmenler, 1961'de sivil yönetime geçişle birlikte iktidarlarca açık hedef olarak alınmış, adeta farklı bir siyasal çizgiye zorlanmışlardır.

Öte yandan Türkiye'de 1961'den beri varlığını sürdüren ve sosyalist bir arayışa yönelen Türkiye İşçi Partisi (TİP)'in çıkışları, dünyayı kasıp kavuran 1968 gençlik olayları, görece düşünce açıklama özgürlüğünün varlığı, köyden kente doğru

¹¹¹ Akgöl, s.64.

hızlanan göçler ve benzeri nedenlerle öğretmenlerin ve onların örgütlerinin siyasete yoğun biçimde duyarlı olmalarını güdülemiştir. Bu dönemde hem Türkiye’de hem Dünya’da siyasal hareketlilik çok aktifken, öğretmenler pasif kalmazlardı. Her anlamda öğretmenler de kendilerini bu hareketliliğin içinde buldular. Öğretmenler örgütlenerek topluluklara katılmakla güçlerinin farkına vardılar.1967’de TÜRK-İŞ’ten ayrılan sendikaların oluşturduğu DİSK de daha toplumcu bir çizgide yürüyordu. Bu gelişme ortamında TÖS’ün kendisine yer bulması gerekiyordu.

TÖS’ün dönemin sol siyasal partileri ile ilişki içerisinde olduğu eleştirilere karşı devamlı kendi belirlediği çizgide ilerlediği söylenebilir. Bu konuda TÖS ve TİP ilişkisine değinen Artun Ünsal şu noktalara değinmiştir:¹¹²

Batı sosyalist partilerinde, öğretmenlerin üye ya da militan kimliği ile faal görevlerde buldukları, örneğin, Fransız Sosyalist Partisi’nin bir dönem öğretmenler partisi olarak tanımlandığı biliniyor. Oysa Türkiye’de anayasanın yasaklaması nedeniyle, kamu personelinin ve bu arada öğretmenlerin siyasal partilere girme olanağı yoktu. Türkiye İşçi Partisi’ne yakınlık duyan, ancak üye olamayan birçok öğretmen, partiye küçük bağışlar yapmaktan öteye gidemiyordu. Çoğu da bunu saklamak zorundaydı, çünkü özellikle küçük yerlerde, sosyal, siyasal ve idari baskı çok etkindi. Gene de öğretmenlerin çıkardığı İmece dergisi TİP’i destekleyici bir çizgi izledi. Bu arada genel ve kısmi senato seçimleri öncesi TÖS üyesi birçok eski öğretmenin bağımsız etiketi altında TİP’den aday gösterildiği izlenecekti. Örneğin 1965 seçimlerinde Yozgat’tan TİP milletvekili seçilen Yusuf Ziya Bahadınlı eski bir öğretmendi. Ayrıca TÖS kurucularından Hürrem Arman, TÖS eski başkanlarından Feyzullah Ertuğrul 1968 ve 1969’da TİP listesinden seçimlere katılmışlardı. Ne var ki TİP ile arasında birçok görüş birliği olmasına karşın TÖS bağımsızlığını korumakta kararlıydı. Bir yandan bir öğretmen örgütü olarak, yoksul halk kitlelerinin sorunlarını kamuoyuna duyurmakla kendini yükümlü görüyor, bir yandan da hareket serbestisi korumak istiyordu: TÖS hiçbir yerden emir almaz. Bu durumun belli bir çekişmeye yol açması kaçınılmazdı. Öyle ki TÖS’ün başkan yardımcılarında Türkkaya Ataöv, istifaya zorlanırken, bazı TİP’liler de TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt’u CHP’ye yakınlık duymakla suçlayacaklardı. TİP’e karşı olmadıklarını, ancak TÖS’ün kendi politikasının kendisi uygulayacağını açıklamaktan geri kalmayan TÖS yönetiminin, TİP’ten çok, Milli Demokratik Devrim hareketinin (MDD) etkisi altında kaldığı da bir gerçektir. Aslında, TÖS tabanının büyük bir çoğunluğunun geleneksel olarak CHP’ye yakınlık duyduğunu unutmamak gerekir.

TÖS, her türlü ilerici siyasal hareketlere saygılı, ancak bunların tümünden bağımsız kalmalıydı. Örgüt içi muhalefetten ve dış çevrelerden bu tutuma eleştiriler de geliyordu. Bu çevrelere göre TÖS, yurt sorunlarını bırakıp, sadece meslek sorunlarına yönelmişti. Oysa yönetimin sık sık vurguladığı gibi öğretmenin politik

¹¹² Ünsal, ss.271-272.

görevi, halkı ve onun çocuklarını uyandırmaktı. TÖS yönetimine göre politik öncülük partilerin görevidir. Bu konuda TÖS şu şekilde görüş belirtmiştir:¹¹³

... Hiçbir sendikanın iktidara geldiğini, yabancıları yurttan attığını, köklü reformları yaparak, anti-demokratik engelleri ortadan kaldırdığını, kalkınmayı başardığını bilmiyoruz. Bu eylemleri siyasal partiler halinde örgütlenmiş halk başarmıştır. Sendikalar bu eyleme, bilinç ve eğitim katkısı yapmak suretiyle yardımcı olabilirler... Sendikalar, partilerin yan kuruluşları değildir. Bunun açık ya da örtülü olarak benimsenmesi, bir sendikayı, ikiye üçe bölebilir. Sendikalar hele bizim sendikamız, halkı kurtuluş ve kalkınma amaçlarımıza doğru uyandırır ve bilinçlendirirken, bunun gelecek seçimler için değil, milletin geleceği için yapmalıdır. Örgüt dışı hiçbir kurum ve merciden, dolaylı dolaysız direktif kabul etmemek suretiyle bağımsızlığını titizlikle korumalıdır. Bu yapılmadığı takdirde sendikalar, başka örgütlerin yan kuruluşu durumuna düşerek üyelerini ve etkinliklerini yitirirler.

Siyasi partilerin sendikaya yönelik yaklaşım çalışmalarından TÖS, çeşitli manevralarla uzak durma eğiliminde olmuştur. Bunun nedeni sendikal kaygıların olduğu düşünülebilir. Siyasi etkilerin sendikanın içinde yer bulması bölünmeleri beraberinde getireceği düşüncesi yöneticilerin bu konuda daha dikkatli davranmaya yöneltmiştir. Bu konuda Halim Akgöl, şu değerlendirmeyi yapmıştır:¹¹⁴

Araştırma verileri, TÖS' ün siyasal partiler karşısında tam anlamıyla, resmi makamlar karşısında bağımsızlığını koruduğunu göstermektedir. TÖS hiçbir siyasal parti ile bağımlılık ilişkisine girmemiş, kendi politikasını kendisi belirlemiştir. Siyasal partilerin TÖS' ü denetim altına alma girişimleri sonuçsuz kalmıştır. TÖS yöneticileri siyasal partilerin milletvekili önerilerini kabul etmemişlerdir. Bu durum TÖS' ün siyasal bir tutumu olmadığı anlamına gelmez. TÖS yapılan tüm saldırıları kendi örgütsel uğraşlarıyla göğüslemiş, öğretmenlerin meslek örgütlenmesinde kişilikli bir politika izlemiştir.

Buna karşın TÖS Davasında savcı, TÖS şubelerinin “Eğitim merkezi” ve “Karargâh” oldukları suçlamasıyla şu iddialara yer vermiştir. Şubelerin, merkezden taşraya giden Dev-Genç üyelerinin hem karargâhı hem de eğitim yuvası olduğu, öğrencilere sol yayınlar okutulduğu, bildiri dağıtıldığı, afiş astırıldığı, bu suretle de fikri hazırlık yapıldığını ileri sürmüştür. Savcı TÖS'ün her ne kadar aşırı sol teşekküllerle organik bir bağla bağlı değilse de aşırı sol çevrenin yan kuruluşu durumunda devamlı faaliyette bulunan bir teşekkül olduğunu ileri sürmüştür. Fakir Baykurt önderliğinde TÖS yöneticilerinin aşırı sol çevrelerle olan iş ve güç birliğini

¹¹³ TÖS, **Devrimci Eğitim Şurası**, 1969, ss.31-32.

¹¹⁴ Akgöl, s.94.

kuvvetlendirmek amacıyla Güç Birliği adıyla bir organizasyon başlatmışlardır. Güç Birliğine, 1970 yılında Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu(DEV-GENÇ),Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), İşsizlik ve Pahalılıkla Savaş Derneği, Üniversite Asistanları Sendikası(ÜNAS), ve öğrenci kuruluşlarının katıldığı bir toplantı sonucunda bir bildiri yayınlanmıştır. Bunlara ek olarak DEV-GENÇ'in ülke çapında tertiplemiş olduğu mitinglerde TÖS yöneticilerinin destek olduklarını çeşitli beyanlarında vurguladıklarını ileri süren savcı, TÖS'ün bir sendika olmanın çok ötesinde iktidara geçme ve ülkede Marksist-Leninist bir yönetim oluşturmak için faaliyette olduğunu ifade etmiştir.

Bu ve benzeri iddialara karşı Fakir Baykurt, savunmasında şunları dile getirmektedir: ¹¹⁵

TÖS'ün kurulduğu 1965 yılından 1971 yılına kadar Türkiye'nin hiçbir yerinde DEV-GENÇ ya da başka kuruluşlar arasında böyle ortak çalışmalar yapılmamıştır. Şubelerin düzenlediği kültür çalışmaları, söyleşi toplantıları, konferanslar, şubelerin çabasıyla ya da şubelerle genel merkez el birliği ile düzenlenmiş ve gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarımıza başkalarının katıldığı ya da yardımcı olduğu doğru değildir. TÖS ve DEV-GENÇ genel merkezleri ve taşra şubeleri aralarındaki irtibat sistemi hayal ürünüdür.

2.6.4. TÖDMF İle İlişkiler

TÖS kurulduğu ilk günden itibaren Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonunun her yönden desteğini almış ve deneyimlerinden yararlanmıştır. TÖDMF'i aynı kişilerin bir kardeş ve ülküdaş kuruluşu olarak sürekli saygı duyduğu dernek olarak gören TÖS birlikte hareket etmenin olumlu etkisini sürekli ilişkilerine yansıtmıştır. Bunun yanında Türk öğretmen topluluğunu parçalamak gayreti içinde bulunan yan kuruluşların eylemlerini göz önünde tutmuştur. Bu alanda kurulmuş ilk sendika ve sayı yönüyle giderek artan üye sayısı ile bu mücadele alanında çatı görevi görmeyi ilke edinerek olumlu yaklaşım sergilemiştir. TÖS eğitimden profesöre kadar her meslektaşını tek işverene karşı tek kuruluş içinde toplamak gayretini kapatıldığı yıla kadar sürdürmüştür. Bu çerçevede TÖDMF'i çatısı altında toplanmaya açık çağını yapmış ve 1969 yılında 21. Kurultayı'nda TÖDMF kendi fesh

¹¹⁵ Baykurt, İfade, s.139.

ederek TÖS'e katılmıştır. Böylece TÖS tek ve güçlü sendika olma hedefinin önemli bir aşamasını tamamlamıştır. Bu konuda Halim Akgöl şu değerlendirmeyi yapmıştır:¹¹⁶

TÖS ve TÖDMF örgütleri, Türkiye' deki öğretmen kıyımının yoğunluk kazandığı 1967 yılında, Antalya' da toplanarak direnme kararı almışlardır. TÖS ve TÖDMF örgütleri, Büyük Eğitim Yürüyüşü (15 Şubat 1969) eylemini düzenlemişlerdir. Her iki örgüt yöneticileri UNESCO'nun 10. Genel kurul çalışmalarına katılmışlardır. Her iki örgüt, öğretmenlerin mesleki ve özlük sorunlarına ilişkin bildirimler ve muhtıralar yayınlamışlardır. TÖDMF, TÖS' ün ilk yıllarda yayınsal gereksinimini karşılayabilmek için, örgütün yayın organı "Öğretmen Gazetesin" de TÖS' ün sendikalaşma konusunda yayında bulunma olanağını sağlamıştır. TÖDMF örgütü, Birinci Devrimci Eğitim Şurası'nın düzenleme çalışmalarına katılmıştır. TÖDMF, sendikal eğitim çalışmalarını TÖS ile beraber sürdürmüştür. TÖS ve TÖDMF Genel Başkanı Fakir Baykurt Ocak 1969 tarihinde Amasya, Merzifon, Havza, Çorum illerinde "Eğitim-öğretim ve yurt sorunları" üzerine konferanslar vermiştir.

2.6.5. Diğer Kuruluşlarla İlişkiler

Diğer kuruluşlarla ilişkilerini, 624 sayılı yasa kapsamında bulunanlarla ayrı, bu yasa dışında kalanlar için ayrı şekilde yürütmüştür. İlgili kanunda belirtilen maddi yardım alışı veriş yasaklarına titizlikle uyulacağı belirtilmiştir. Devlet personelinin ilgilendiren ortak sorunlarla toplum çıkarına bağlı yurt sorunlarının çözümünde ortak çabanın önemi vurgulanarak diğer sendikaların bu anlamda birliğine dikkat çekilmiştir.

2.6.6. Dönemin Basın ve Yayını İle İlişkiler

TÖS kurulduğu andan itibaren basının ve radyonun önemini kavramış, bu duruma göre de ilişki kurmuş ve imkânlar dâhilinde başarılı çalışmalar yapmıştır. Örneğin TRT'de öğretmenlerle ilgili bir dizi program hazırlanmış ve yayınlanmıştır. Bu nedenle de TÖS davası olarak bilinen kapatma davasında bu konuya savcı, iddianamesinde değinilmiştir.¹¹⁷

¹¹⁶ Akgöl, s.66.

¹¹⁷ TÖS Dosyası, **Uçurumun Kenarındaki Türkiye-1**, Töre-Devlet Yayınları, 1973, ss.73-75.

2.6.7.Uluslararası Sendika ve Derneklerle İlişkiler

TÖS, çağdaş eğitim ve bilim verilerindeki karşılıklı yararlanma olanakları elde etmek üzere, dış ülkelerin meslek kuruluşları ile ilişki kurmayı gerekli görmüş ve bu nedenle de Genel Kurul ve Yürütme Kuruluna direktifler vermiştir. Uluslararası alandaki her türü bilimsel ve mesleki konulardaki araştırmaların üyelere aktarılması aynı şekilde ülke içindeki çalışmalarında tanıtımına katkı sunmayı öngörmüştür. Dünya barışına katkı sunmak amacıyla öğretmene düşen her görevin başarılı bir şekilde yerine getirilebilmesi için her alanda öncülük yapılacağı vurgulanmıştır.

2.7. TÖS'ÜN ÜLKE SORUNLARI'NA BAKIŞI

TÖS ülke sorunlarına karşı duyarlı olduğunu ve bu noktada çözümler ileri sürdüğünü görülmektedir. Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı büyük bir başarı ile sonuçlandıran ve ardından Cumhuriyeti kuran Mustafa Kemal'in yaptığı devrimler arasındaki eğitim ve öğretim yeniliklerinin Türk öğretmenine büyük sorumluluklar yüklediği aşikârdır. “*Öğretmenler, Cumhuriyet sizden vicdanı hür, irfanı hür nesiller ister*” sözünüle Mustafa Kemal, Türk öğretmenin topluma ve yeni kurulmuş olan Cumhuriyet'e karşı çok önemli görev ve sorumlulukları olduğunu dile getirmiştir. TÖS bir öğretmen sendikası olarak bu görevin farkında olduğunu ve tüm çalışmalarında bu düşünce ile hareket ettiğini savunmuştur. TÖS hem halkçı olduğunu hem de devrimci olduğunu her fırsatta dile getirmiştir. Aynı zamanda öğretmen kavramının da milliyetçilik kavramını içinde doğal olarak barındırdığını savunmuştur. Kurulduğu zamandaki koşullar içinde savunduğu politikasından da anti-empyalist bir örgütlenme olduğunu söylenebilir. TÖS, hem Türkiye'nin hem de dünyanın sorunlarına duyarlı olduğunu savunduğu ilkelere görmek mümkündür.

TÖS, Türk öğretmeni olarak, ülkenin temel sorununun ekonomik kalkınma ve dünyanın ileri ülkelerinin seviyelerine hızla ulaşmak olduğuna inanmıştır. Bu, kültürel kalkınmanın bir koşulu olduğu gibi bağımsızlığı korumanın ve halkı kurtarmanın da tek yolu olduğuna inanmıştır. Kültürel kalkınmanın yanında, bağımsızlığın korunması ve halkın yoksulluktan kurtarılması temel amaçlardan biri olmuştur. TÖS, Türkiye'nin tarıma dayanan geri bir ekonomiye sahip olduğunu

kabul etmiştir. Nüfusunun % 77,4'nün tarımda çalışmakta oluşu ve ulusal gelirinin % 42'nin tarım sektöründen elde edilmesi, Türkiye'nin endüstrileşmeye muhtaç bir toplum olduğunu göstermiştir. Türkiye daha 19.yüzyıl başından itibaren Avrupa sermayesinin oyununa gelerek ucuz tarımsal hammaddeler satıcısı ve pahalı mamul maddeler alıcısı olarak yarı sömürge durumuna düşmüştür. Osmanlı İmparatorluğu'nun, dış sermayenin boyunduruğunun altına girmesiyle esnaf ve sanatkârların loncaları bozulduktan sonra, yeni bir endüstrileşmeye de gidilmediğinden esnaf ve sanatkârın bir kısmı zor koşullarda yaşamını sürdürmüştür. Dışarıdan gelen sermaye ülkenin geri kalmasında temel etkiyi yaratmış olması ve geri bir tarım ülkesi olarak kalması, tarihsel bir gerçek olarak devam etmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Yıldırım Koç, TÖS'ün etkin olduğu yılları şu şekilde değerlendirmiştir: ¹¹⁸

1965-1971 dönemi genel olarak ülkede hızlı bir ekonomik büyümenin yaşandığı yıllardı. Ekonomik büyüme oranı 1963-1967 döneminde yılda ortalama yüzde 6,7 ve 1968-1971 döneminde yılda ortalama yüzde 6,9 oldu. Bu yıllarda yeni yatırımlar yapıldı, yeni istihdam olanakları yaratıldı. Yurtdışına giden işçilerimizin ülkeye gönderdikleri paralar, özellikle kırsal bölgelerde aile gelirlerini önemli ölçüde artırdı. Ancak 1970 yılında ithal ikameci sanayileşmenin yaşadığı tıkanma, yüksek oranlı bir devalüasyon ile geçici olarak aşılabildi.

TÖS'ün temel felsefesini ve savunduklarını TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt şu şekilde açıklamaktadır: ¹¹⁹

Bizim için, ne Amerika, ne Rusya, biz halkımızın büyük gücüne güveniyoruz. Bugün Amerikan politikasının (Halkının değil) düşmanı olduğumuz doğrudur. Amerika, sömürmekte olduğu bütün ülkelerden ve Türkiye'den üsleri ve tesisleriyle, paktları ve ittifaklarıyla çekilip kendi sınırlarına dönünceye kadar, bu politikanın ve bu ilişkilerin elbet düşmanı olacağız. Biz, Sovyetler Birliği'nin de yurdumuzda üsleri, tesisleri, barış gönüllüleri, bakanlıklarımızda uzmanları, ajanları ve okullarımızda süttozları olursa, onun da karşısına çıkmayı biliriz. Bu apaçık bir durumdur.

1960 yıllarından itibaren eğitim alanında hazırlanmış olan plan ve programların yabancı etkiler taşıdığı ve milli olmaktan çıktığı eleştirileri

¹¹⁸ Koç, TÖS, 2006,s.7.

¹¹⁹ TÖS, **Devrimci Öğretmenlerin Savaşı, TÖS 1967-1969 Çalışma Raporu, 2. Olağan Genel Kurulu**, Kayseri,7-9 Temmuz 1969, s.19.

yapılmıştır.Bu nedenlerle eğitimin hızla bozulduğu, ülkenin ihtiyaçlarına cevap vermekten uzaklaştığı,ezber öğretim tekniklerin öne çıktığı, bir anlamda da ulusal hedeflerden uzaklaştığı söylenebilir.Bu konuda Yıldırım Koç'un değerlendirmesi şöyledir: ¹²⁰

Yabancı nüfuzu, diğer alanlarda olduğu gibi, eğitimde de derhal göze çarpmaktadır. Eğitim felsefesinin saptanmasında, metod ve tekniklerin bulunmasında, araçlarla kitapların hazırlanmasında yabancı uzmanlara sorulduğu kadar, kendi öğretmenlerimize danışılmamıştır. Eğitimin milli olabilmesi için kaynakların da milli olması gerekir. Kendi okullarımızda milli ülkülerimize uygun olarak yetişmiş öğretmenlerle meşhur barış gönüllülerinin değiştirildiği bile olmuştur. Halbuki, devlet iç ve dış sömürücüye karşı çıkan öğretmeniyle övünmeli, kültür emperyalizmini, şartlı dış yardımlar, yabancı uzmanları ve barış gönüllülerini istemeyen öğretmenleri kutlamalı ve Türkiye'de millet çoğunluğunun hayatı 1961 Anayasası'na uygun olmadığına göre, milleti bu Anayasa'ya göre hazırlayan öğretmenleri takdir etmelidir.

2.8. TÖS'E YÖNELİK ELEŞTİRİLER

TÖS'e yapılmış eleştirilerin başında hakkında açılmış olan davada dönemin askeri savcısı tarafından hazırlanan iddianamedeki suçlamalar gelmektedir. İddianamede, TÖS'ün kuruluş amacının dışına çıkarak, Anayasa'nın 141. ve 142. Maddeleri çiğneyerek suç işlediği ve bundan dolayı da kapatılması gerektiği iddia edilmiştir.

2.8.1 TÖS Davası (İDDİANAME)

12 Mart 1971 Askeri Darbesi'nden sonra TÖS aleyhine, Ankara 2 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi'nce açılan davaya sunulmuş olan ve dönemin askeri savcısı tarafından hazırlanan iddianamede yer alan bilgilerlerden yararlanarak hazırlanan bu kısımda, dönemin çalkantılı siyasi-sosyal olayları daha anlaşılır olmuştur.

Savcı iddianamesinde TÖS'e yönelik şu suçlamalar ile başlamıştır: ¹²¹

Kanunlar, yalnız milli menfaati korumak ve milleti yükseltmek için yapılır. Tarih, yalnız milli şan ve şeref bakımından ele alınır. Milli şuur uyanık olunca

¹²⁰ Koç, ss.38-39.

¹²¹ TÖS Dosyası, s.51.

iltimas, rüşvet ve haksızlık kalkar. Hizmeti olanların hizmeti inkâr olunamaz. Avukatlar, milletine hakaret etmiş yabancıların savunmasını üzerine almazlar. Milli şuurun uyanık olduğu yerlerde doktorlar sahte rapor vermez, okula gelmeyen öğrenci hastayım diye yalan söylemez. Milli şuurun olduğu yerde hiçbir zaman yalan söylenmez. Kadınlar erkekler, aşkı, millet ve vatan duygularının üstünde tutmaz. Sancak kutlanır ve saygı görür. Bayrak katlanmak için bile yere değdirilmez. Küçük, büyüğün, öğrenci öğretmenin, memur, amirin aleyhinde söz söylemez. Milli şuur uyanık olunca, başıbozuktan asker, vatan haininden profesör, hâkimden dilci, cahilden tarih bilgini, yabancından vekil, serseriden ülkücü çıkmaz.

...Bir milletin özellikle gençliğinin ahlakı çok önemlidir. Çünkü milletin mukadderatının söz konusu olduğu yerlerde onlar iş görecektir. Gençlik kendini saran maddi ve manevi çevreden ahlak disiplini, ahlak örnekleri görmüşse, ahlaksızlığın daima ezileceğinden emin olursa o zaman kendisi de sağlam ahlaklı olarak yetişir. Öğretmen ahlak bakımından mükemmel bir insan, seçkin ve örnek bir şahıstır. Türk çocuğunun maddi ve manevi yapısının mimarı öğretmendir. Rejimlerin gelişmesi de, değişmesi de ona bağlıdır. Rejimler gaye değil, milletlerin saadeti için birer vasıtaadır. Bu sebeple milletler tarihleri boyunca bazen rejim değiştirmişlerdir. Bir bakıma rejim, milletlerin elbisesidir. Şahıslar gibi milletler de zaman ve mekâna göre elbise giyerler. Ancak sıcak bölgeler için pek uygun olan ketenden göğsü açık bir elbise, soğuk iklim bölgelerinde nasıl insanın ölümüne sebep olursa şu veya bu rejim de bazen bir milletin çökmesini hazırlayabilir. Bu sebeple rejimler, milletlerin şartlarına ve milli özelliklerine uygun olmalıdır.¹²²

Buraya kadar aktarılan kısımda savcı, öğretmen kavramı ile ilgili olarak iyi öğretmenin nasıl olunacağı bilgileri yer almakta. Bu ve benzeri cümleler ile TÖS'e üye öğretmenlerin, mesleklerinin dışında faaliyetlere bulaşarak kötüyü temsil ettikleri sonucu çıkarılabilir. Burada belirtilen olumsuzluklardan kimin sorumlu olduğu anlaşılamayacağı gibi bunların sadece birer iddia olduğu ve TÖS adına tutuklanan yönetici ve öğretmenlerin bu iddialara karşı savunmaları olduğu mahkeme tutanaklarında yer almıştır.

Savcı iddianamesinde Sosyal Devlet ile Sosyalist Devlet'in bir birinden ayrıldığını tarifleri ile ortaya koyduktan sonra şu şekilde devam etmiştir:¹²³

Milli Sosyal Devlet'in asıl görevi, vatandaşlarına alın terinin karşılığını vermektir. Vatandaşların esas görevi de devlete saygı göstermek, devletin kendilerine tevdi etmiş olduğu hizmeti yapmaktır. Bu gün Türkiye üzerinde dış ve iç güçler müşterek bir plan uygulamaktadır. Bu plan neticesindedir ki Türk çocukları Türkiye halklarının bağımsızlığından, Mao'dan, Lenin'den, Che'den söz etmekte ve bu kişileri lider olarak kabul etmektedirler.

¹²² TÖS Dosyası, ss.52-53.

¹²³ TÖS Dosyası, s.54.

İşte Anayasacı kesilen “Eski Tüfekler” 27 Mayıs 1961 Anayasası’nın bazı maddelerini kendi hesaplarına geldiği gibi paravana yapıp, Anayasa’dan söz etmektedirler. Mezkûr Anayasa’nın milli ülküyü en iyi şekilde belirleyen “Dibacesini(giriş kısmı)” hiç görmemektedirler.

1961 Anayasası’nın temel ilkelerini Mustafa Kemal Atatürk’ün sözleriyle anlamlandırdıktan sonra savcı, şu şekilde devam etmiştir: ¹²⁴

Bu neticeye fikir özgürlüğü teranesiyle başladık. “Fikir özgürlüğü” dedik, “Fikre fikirle mukabele edilsin” dedik, bu tezi savunduk. Hep bu sözün yanında olduk. Bu söz güç ve kuvvetini bizlerden aldı. Yeşerdi ve bugün başak verdi. Sonuçta gücü kendinde gördü, fikir özgürlüğünü kaba kuvvete döndürdü. Marksist-Leninist eylemin olduğu yerde hiçbir fikir ve eylem olamaz. Dünya’da tek fikir ve eylem vardır. O da Marksist-Leninist fikir ve eylemdir. Bu fikir ve eylemin dışında kalan fikir ve eylemler, gayri meşrudur. İşbirlikçi uydurmasıdır. Feodal kalıntıların söyledikleri sözlerdir. Burjuvazi’nin kendi çıkarları için yarattığı doğmalardır vb. Tezini savundular. Kendilerinden olmayan her kese gerici, yobaz, faşist ve satılmış damgasını vurdular.

Bu iddiaları TÖS aleyhine yapan savcı ithamlarına şu şekilde devam etmiştir: ¹²⁵

Her türlü ikaz, her türlü ihtar yapıldı. Yapılan her ikaz ve ihtara saldırdılar. Kimler saldırdı? Hayallerinde, rüyalarında ve yürüdükleri her yerde gül bahçelerinde kanarya sesleri arasında, mutlu bir azınlık olarak Türk Milleti’ni esir olarak yaşatmak isteyenler, bunun özlemini çekenler. Bu özlemi çekenler kimlerdir? Bu özlemi çekenlerin gerçek yüzleri bütün açıklığı ile ortaya çıkmıştır. Bunu Türk Milleti’nin her ferdi artık bilmektedir. Bilmek istemeyenler de halen gaflet içerisinde olanlardır.

Suçlamalara hedef olan ve tutuklu bulunan TÖS üyesi ve yöneticileri kısmi imkânlar ile kendilerini savunmuşlardır. Yaklaşık 80 bin kayıtlı üyesi olan bir öğretmen sendikasının bu türden suçlamalara muhatap kalması öğretmen örgütleri gelişimi açısından engel teşkil etmiştir. İddianamenin dayanağı olan Anayasa’nın 141.ve 142. maddelerin cezai karşılığını hukuken var etmek için aşırı sol düşünceli bazı kişilerin bilgi ve belgelerindeki tümceleri ile donatılan bu kısımlar TÖS ilke ve savunuların içinde bulunmadığı mahkemeye verilen ifade de ileri sürülmektedir. Ülke genelindeki olumsuzlukların bazı öğretmen örgütlerine mal etmek iddianamenin hazırlanmasındaki ana unsurlarından biri olmuştur. Örneğin savcı şu

¹²⁴ TÖS Dosyası, s.54.

¹²⁵ TÖS Dosyası, ss.58-59.

ifadesinde ağır itamlarda bulunmuştur.¹²⁶, “Türkiye’de soygun vardır, vurgun vardır, suistimalin her çeşidi vardır. Telefonla bir saat içinde zengin olma imkânları da vardır. Ancak, vurgunun, soygunun, her türlü suistimalin, çok kısa zamanda gayrimeşru yollardan zengin olmanın önleyici tedbiri, Türk Milleti’nin Temelleri’ni, bombalamak değildir.”

TÖS toplantı ve mitinglerinde ileri sürülen görüşlerden savcının bu yorumları çıkarması, TÖS üyelerince olağan karşılanmamış ve karşı savunma ile bu iddialar çürütülmeye çalışılmıştır.

1970’lerde Türkiye’de meydana gelen olayların nedenlerini savcı iddianamesinde şöyle yazmıştır:¹²⁷

Üniversitelerin durumu:

Milletin dışından, aşından ve sırtından artırdığı tasarruflarla kurulan bilim yuvası üniversitelerin bazı öğretim üye ve yardımcıları bilim dışına çıkmıştır. Bazı fakülteler, mühimmat imalathanesidir, cephaneliktir, şaki yatağıdır, soygun yeridir. Ayrıca Marksist-Leninist eylemlerin eğitim ve talim yuvasıdır. Fakülteler, Mao’nun, Lenin’in- Çe Guevera’nın ve daha başka Türk düşmanı liderlerin afişleriyle, bildirileri, fotoğrafları ile donatılmış, Çin ve Rus elçiliklerini andırır bir yer, kısaca devlet içinde devlet olmuştur. Üniversite’de adam öldürülür, polis gidemez, rektör koltuğu yakılır, ses çıkarılmaz, dekan tekme tokat kapı dışarı edilir, bir şey söylenemez, profesörün yüzüne tükürülür hiçbir şey yapılmaz. Ancak militandan birisi diğerini öldürdüğü an kıyamet kopar. Özerklik yıkılır, yurdun dört bucağından cüppesini kapayan profesörü, hâkimi, öğretmeni, öğrencisi, memuru Ankara sokaklarında sol yumruklar havada Anayasa’ya saygı yürüyüşü yaparlar... Asli fail gençlik değil onu yetiştiren bazı öğretmen ve bazı üniversite kadrosudur.

Savcının toplumda var olan tüm olumsuzlukların altında TÖS varmış gibi iddianame hazırlaması dönem içinde TÖS’ün ulaşmış olduğu etkinlik gücünü göstermesi bakımından dikkat çekicidir. TÖS’e yapılan suçlamalar ağır ve çok boyutlu olmuştur. Savcı olumsuzlukların sorumlusu olarak siyasi kadro ve öğretmen camiasını göstermektedir.¹²⁸

İktidarda tutucu ve muhafazakâr olan kadrolar, muhalefette devrimci, ilerici ve Atatürk’çü olmuştur. Muhalefette milliyetçi ve muhafazakâr olan kadrolar iktidara geçince din istismarcısı, din ticaretçisi ve mezar soyuncusu olmuştur. Dönemin bir lideri; “Yürümekle Kızılay aşınmaz, her demokratik ülkede bu nevi anarşik olaylar olur. Bu olaylar birer basit zabita vakasıdır.”Sözünü söylemek suretiyle hadiseleri basite almış, bu günkü ortamın hazırlanmamsa yardımcı olmuştur. Çatının çatırdadığının farkına varamamıştır.

¹²⁶ TÖS Dosyası, s. 59.

¹²⁷ TÖS Dosyası ss.60-61.

¹²⁸TÖS Dosyası, s.63.

Öğretmenler hakkında özellikle gelinen döneme kadar öğretmenlerin yetiştirildiği ve mezun oldukları okullar ile görev yaptıkları alanlar dolayısı ile çok fazla karmaşanın yaşandığı, bunun eğitim öğretimde olumsuzluklara yol açtığı belirtilmiştir.¹²⁹

Çok fazla değişik kaynaktan yetişen öğretmenlerden çok şey beklemek aşırı iyimserlik olur... İktidar değişikliğinden sonra suçlu, köy enstitüsü mezunları gösterilmiş bu öğretmenler ağır ithamlara maruz bırakılmıştır. Zaten maaş ve diğer hakları ile şehir öğretmenlerinden farklı olan ve farklı muamele gören, aynı zamanda çocuk zammının yarısını alan, bu münasebetle de içinde bulunduğu durumu hazmedemeyen Köy Enstitüsü mezunu öğretmen diğer öğretmen camiasına düşman gözü ile bakmıştır. Bu ve benzeri sebeplerle öğretmen camiası da 1-Türkiye Öğretmenler Sendikası,2-Milliyetçi Öğretmenler Derneği adı altında ikiye bölünerek düşman gayesinin tahakkukuna yardımcı oldu.

Yukarıda belirtilen olumsuzlukların sebeplerinden diğerleri, “Yargı Organları, Radyo ve Televizyon ve Basın” başlıkları altında aynı eleştiri temelinde hareketle verilmişlerdir. Ayrıca savcı iddianamesinde “TÖS’ün genel felsefesi ve Stratejisi” adı altında şu eleştirilere yer vermiştir.¹³⁰

Türkiye Öğretmenler Sendikası, öğretmenlerin mesleki menfaatlerini korumak ve kollamak için kurulmuş kanuni bir teşekküldür. Bu teşekkülün temsilcileri yasaların kendilerine tanıdığı yetkileri kullanıp, öğretmenlerin sorunları ile ilgilenmeleri gerekirken bunları bir tarafa itip, yasadışı eylemlerde bulunmuşlardır.

Teşekkülün genel başkanı Fakir Baykurt ve arkadaşları sendika mensuplarını kendi ideolojik tutum ve davranışlarına uygun olarak sevk ve idare etmek için, öğretmen camiasın hiç olmazsa bir kısmının kendilerinin ortaya attıkları tabirle devrimci eğitime tabi tutmuş olup, eğitim malzemesi olarak ta TÖS genel kongre raporlarını, bildirimlerini, afişlerini kullanmışlardır. Ayrıca bu eğitimde, TİP, DİSK, DEV-GENÇ vesaire kuruluşlarının çalışmalarından, bildirimlerinden, afişlerinden ve müşterek olarak yapmış oldukları toplantılardan da istifade etmişlerdir. Burada şu soruyu sormak gerekir. Öğretmenlerin mesleki menfaatlerini korumakla görevli teşekkül mensuplarının vazifesi devrimcilik oyunu oynamak mıdır? Yoksa Türk çocuğunu, Türk milletinin bekasını, milli menfaatlerini korumakla görevli, haysiyetli, şahsiyetli bir genç olarak yetiştirmek midir? Elbette ki Türk çocuğunu milli ruh ve milli şuurla yetiştirmek, onu gelecekte Türk milletinin sarsılmaz bekçisi yapmaktır. Ülkemizde böyle bir eğitim var mıdır, hayır... Milli eğitim camiası öyle bir camiadır ki, taşın, tuğlanın tahtanın, formikanın mimarı değil, Türk çocuğunun mimarıdır. Elinde eğitilecek, ortaya konacak çok taze bir malzeme vardır. Bu malzeme ile arzu ettiği her şeyi yapabilecektir. Müspet olması da

¹²⁹ TÖS Dosyası, s.69.

¹³⁰ TÖS Dosyası, ss.76-77.

menfi olması da ona bağlıdır. Her şey onun elindedir. Ne verirse onu alacaktır. Nitekim bu günkü mahsul, gözler önündedir. Ne ekilmiş ise o biçilmiştir.

Burada yer alan suçlamaların tümünün iddia olarak mahkemeye sunulmasıdır. İddianamede yer alan tümcelerın savcıya ait olması ve bilimsel herhangi bir dayanağının olmaması, sübjektif ve tartışılabilir olması da ayrıca dikkat edilmesini gerektirir. TÖS Dosyası olarak hazırlanmış kitapta “İddianame Hakkında” adıyla yer alan kısımda şunlar dile getirilmiştir:¹³¹

TÖS davasını kavramak ve ilgili ceza kanunlarına göre hükme varmak kanaatimizce mümkün değildir. Askeri mahkemenin karşı karşıya bulunduğu bu dava, alelade kanunsuz bir fil değildir. Siyasi yönü, ideolojik yönü ile ele alınmadan neticeye gidiliği takdirde, ne kamuoyu ne de bizzat kararı veren mahkeme heyeti tam tatmin olabilir. Bu husus Türkiye’de bugüne kadar dikkate alınmadığı için, mahkûm olan her komünist, kısa bir süre sonra topluma bir kahraman gibi gösterilmiş; bunun tabii sonucu olarak da Türk adaletine gölge düşürülmüştür. En azından şüphe yaratılmıştır. Cumhuriyet döneminde, komünist yer altı faaliyetlerinde bulunduğu için cezalara çarptırılan Mihri Belli’ler, Hikmet Kıvılcımlı’lar daha sonra ortaya çıkarak, Türkiye’yi 12 Mart eşiğine getiren teşkilatlanmaları meydana getirmişlerdir. “Propagandanın yeri ve zamanı yoktur” ilkesini en iyi şekilde uygulayan komünistler, mahkemeleri bu maksatla ustaca istismar etmişlerdir. Bir fikrin temeline hareket noktasına dikkat edilmediği takdirde; daha sonraki kısımları mantıklı bir izah içinde gelişeceğinden, herkesi tesiri altına alır. Komünistler propagandalarını yaparken işin temelindeki konuyu tartışmadan, sanki herkes tarafından kabul edilen bir hakikatten hareket ediyormuşçasına, kurulmuş makine gibi konuşur ve yazarlar. Bu safhadaki münakaşa faydalı olmadığı gibi herhangi bir tarafın haklılığı gibi bir neticenin çıkarılması mümkün değildir. Neticelelerinden hareket edilirse ; “Fakirin hakkını korumasını isteyenlerin, insanın insan tarafından sömürülmesine karşı çıkanların, sosyal adalet, sosyal güvenlik isteyenlerin, hür ve müreffeh bir düzeni savunanların” cezalandırılması istenmiş olacaktır. Buda toplum vicdanında ve kararı veren mahkeme heyetinde dahi, kararın insafsızlığı noktasında tepkiler doğuracaktır. Mahkemeler kendilerini sadece kuru kuruya kanunlara dayandırmakla, siyasi mahiyeti olmayan suçlarda belki isabetli etmiş olurlar. Ama dıştan beslenen, ülkede kolları bulunan ve güçlü bir propaganda çarkını çevirecek imkânâ sahip olan komünizm gibi suçları cezalandırırken, mahkemelerin kamuoyunu da düşünmek mecburiyetinde olduğu sanırız.

Bu düşüncelerin hangi kaygılarla söylendiğine bakıldığında, dönemin siyasi-ekonomik özelliklerini bilmenin bu kaygıların nedenlerini ortaya çıkarır. TÖS’e yöneltilen suçlamaların aslında geçmişten beri gelen siyasi bir kavga ve mücadelenin yargılanması olduğunu söylemek pek yersiz olmaz. TÖS etkinliklerinde açıkça komünizmi savunmadığını ileri sürerek iddianamede bu

¹³¹ TÖS Dosyası, ss.91-92.

şekilde suçlanmanın yersiz ve algılamaları saptırmaktan başka öteye geçmeyeceğini savunmuştur. İddianamede, Fakir Baykurt'un el yazısından olduğu iddia edilen ve suç olarak yazılan bir bölüme şunlar not edilmiştir:¹³²

- 1-Örgütlenme, siyasal bilinçlenme
- 2-Sendikal eğitim için kurs açmak
- 3-Anayasacı olmak
- 4-Halkı örgütlemek, bilinçlendirmek
- 5-Öğretmenleri tek çatı altında toplamak
- 6-Devrimci kuruluşlar ile iç ve dış birliği yapmak
- 7-Saldırı olan yere binlerce öğretmeni yığmak, halka geçekleri anlatmak
- 8-Yeni eylem biçimi saptamak
- 9-Öğrenciler için yetiştirici kurslar açmak
- 10-Okullarda haftanın bir gününü devrim günü kabul etmek

Bu ve benzeri cümlelerle 80 bine yakın üyesi olan bir öğretmen sendikasını komünizim propagandası yapmakla suçlanmış ve aynı suçtan dolayı da üyeleri cezalandırılmıştır.

2.8.2. Dönemin Basınında TÖS

1965 ve 1971 yılları arasında ulusal basında TÖS'le ilgili çok sayıda haber ve makale yayınlanmıştır. Bunlar arasında sendikanın bütününe ilgilendirmesi açısından bazı bölümlerden yararlanma yoluna gidildi. Özellikle öğretmen kıyımının nasıl yapıldığını anlamak açısından bilgilendirici olan bu bilgiler dönemin zorluklarını da anlamak açısından da önemlidir.

Öğretmenlerin görevlerinden uzaklaştırma olaylarının ortak özellikleri:

- 1-Anayasa düzenin savunulması ve tanıtılması,
- 2-Atatürk devrimine yürekten bağlılık,
- 3-Batı uygarlığının ve değerlerinin savunulması,
- 4-Düşünce ve eylemde halktan yana olma ,

¹³² TÖS Dosyası, s.94.

5-Türkiye'nin tam bağımsızlığını, amaç edinme vs.

Bu konuda Cavit Orhan Tütengil Cumhuriyet'te yazdığı makalede şu noktalara değinmektedir: ¹³³

İlk bakışta insana şaşırtıcı görünen, meziyetlerin kusur olarak nitelenmesi ve devletimizin temel ilkelerini korumanın suçlanması eğilimidir. Olayların temelinde yatan gerçek, iktidarda bulunan siyasi partinin biçimsel bir bağlılık içinde görüldüğü temel ilkeler karşısındaki olumsuz tavrıdır... Ülkücü öğretmenler kuşağını yetiştirmiş olan Cumhuriyetçi öğretmenler bu üzüntülü tablo karşısında iyi halefler yetiştirmiş olmanın sevincini duyacaklardır. Bu günün öğretmenlerinin de vakti gelince aynı sevinci paylaşacaklarına hiç şüphemiz yoktur.

Benzer konularla ilgili olarak Ecvet Güresin ,Cumhuriyet'te yazdığı makalede şu yorumları yapmıştır: ¹³⁴

Günlerden aylardan beri, ilkokul ve ortaokul öğretmenlerine tırpan atılıyor. Kimisi filan gazeteyi okudu diye bakanlık emrine alınmakta. Kimisine de Atatürk günü tertiplelediği için işten el çektiriliyor. Bu arada 27 Mayıs'tan bahsedenler, anayasanın neler getirdiğini anlatmak isteyenler, birer bahane ile işten uzaklaştırılıyor. Durum böyle iken Milli Eğitim Bakanı Sayın Orhan Dengiz, bakınız neler söylemekte. Bakanlığımızda öğretmen sayımız 125 bindir. Aralarında zaman zaman hata yapanlar olabilir. Bunlar hakkında kanun ve yönetmelik hükümlerine göre işlem yapılır... Öğretmen katliamı diye bir şey yoktur, iddialar 5-10 kişi içindir... Horasan'daki yobaz hoca, öğretmenler, kâfirdir, komünisttir, diyince hata değil, birkaç partizanın tahrikiyle hükümet konağının basımında hata yok. Anamur'da Atatürk gününü kutlamaya çalışan öğretmenlere işten el çektiren Vali sanki gökten inmiş melek. Hele Amasya'da dört öğretmeni işten atmak için gerici bir derneğin giriştiği tertipler iyi niyet ifadesi... Hadi oradan... Bugün Türkiye'de Makyavel metotları ile işletilen bir öğretmen kırımı vardır. Bu kırımında Milli Eğitim kadrosuna çöreklenmiş olanlar başrolü oynuyorlar. Öğretmenleri bir birine vurdurabilmek için milliyetçi sıfatı eklenerek bir de dernek kurdurulmuştur. Şimdi hazırlıkların ve tertiplerin neticeleri alınmaktadır. Eğer meclis ve hükümet işe müdahale etmezse, bu adamlar bakanın etrafını çevirip, ona akıl verenler, çılgınlıklarını daha da ileriye götüreceklerdir.

TÖS davası ile ilgili olarak Milliyet'te çıkan haberde şu bilgiler verilmiştir: ¹³⁵

Türkiye'de bir komünist rejim kurma çabasıyla hareket ettikleri iddia olunan TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt ve 142 arkadaşının duruşmasına Sıkıyönetim 2 Numaralı Mahkemesi'nde dün başlanmıştır. Piyade Albay Celal Altın başkanlığında duruşma hâkimi Yarbay İsmet Onur ve üye Hâkim Binbaşı Doğan Tolon'dan Kurulu Sıkıyönetim 2 Numaralı Mahkemesi'nde iddia makamını Yarbay Keramettin ile Yarbay Mustafa Denizli ve Yüzbaşı Baki Tuğ

¹³³ Cavit Orhan Tütengil, "Öğretmenlerin Verdiği Savaş", **Cumhuriyet**, 21.01.1967, s.2.

¹³⁴ Ecvet, Güresin, "Milli Eğitimdeki Durum", **Cumhuriyet**, 19.01.1967 s.1.

¹³⁵ **Milliyet**, 26.10. 1971.

işgal etmişlerdir. TÖS'lü sanıkların duruşmasına saat 13.30'da başlanmış, salonda hazır bulunan 101 tutuklu sanık ve 40 tutuksuz sanıktan mahkemeye karşı itimatları olup olmadıkları sorulmuştur. Sanıkların hepsi mahkemeye itimat beyan etmişlerdir. Ancak bunlardan Gün Zileli mahkeme heyetini temsil eden hâkimlere karşı bir itirazının bulunmadığını fakat mahkemenin kuruluşunun usulsüz olduğunu öne sürmüştür. İtirazını iyi izah edememesi karşısında duruşma yargıcı İsmet Onur itirazın madde belirtilerek yapılmasını istemiştir. Tekrar konuşan sanık Gün Zileli "Marksist Leninist devrimcilere baskı ve işkence yapıldığını" söyleyince duruşma yargıcı, bu itirazın, bu izah tarzı ile dikkate alınamayacağını ifade etmiş, devamla şunları söylemiştir: Bu kürsüde görev yaptığım sürece kimseyi usul kanunlarının dışına çıkartmam. Savunmalarınızı son sınırına kadar yapmakta serbestsiniz. Ancak konuşmalarınız sırasında hiçbir makam ve şahsa hakaret edemezsiniz. Mahkememizde buna imkân tanımayacaktır."Duruşma yargıcının bu konuşması üzerine Gün Zileli de başka bir beyanda bulunmayarak yerine oturmuştur.

TÖS Davası bugün başlıyor adlı haber Milliyet gazetesinde şöyle yer almıştır:¹³⁶

Türkiye Öğretmenler Sendikası Genel Başkanı Fakir Baykurt ve 142 arkadaşının duruşmasına, bugün sıkıyönetim 2 numaralı mahkemesinde başlanacaktır. Bir ameliyat sonunda Belgrad'da öldükten sonra cenazesi Türkiye'deki ailesine teslim edilen Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın firari sanıklar arasında yer aldığı TÖS davası bu gün saat 13.30'da başlayacak ve kimlik tespitinden sonra, Askeri Savcı Yüzbaşı Baki Tuğ tarafından hazırlanan iddianame okunacaktır. Düzenledikleri toplantılarda yapılan konuşmalar ve bazı yayın organlarındaki yazıları ile devamlı olarak komünizm propagandası yaptıkları öne sürülen sanıklardan 101' tutuklu, diğerleri ise tutuksuz yargılanacaklardır. Öğrenildiğine göre TÖS'lü sanıkların 5 yıldan 27 yıla kadar hapisleri istenmektedir.

2.8.3. TÖS Davası (İFADE)

TÖS davasında Savcılık iddianamesine karşı olarak, Mamak Askeri Ceza ve Tutuk Evin'de, Askeri Mahkemesi'ne sunulmak üzere TÖS başkanı Fakir Baykurt tarafından kaleme alınmıştır. Mahkeme sürecinde yapılanların daha iyi anlaşılması için İfade'den yararlanılarak çeşitli alıntılar yapılmıştır.

TÖS Davası sürecinde, "Türkiye Öğretmenler Birliği Haber Bülteni" adıyla 08.11.1971'de yayınlanan TÖB' de, "Fakir Baykurt Eğitim Sorunlarını Yargıçlara Açıkladı" başlığı ile şu haber yayımlanmıştır:¹³⁷

¹³⁶ Milliyet, 25.10. 1971.

25 Ekimde başlayan TÖS davasına Ankara Sıkı Yönetim Komutanlığı 2.Numaralı Mahkemesi'nde devam edilmektedir.1 Kasım 1971 günü saat 9'da tanık kıdemli Albay Celal Sirel'in başkanlığında hâkim Yarbay İsmet Onur ve hâkim Binbaşı Ergün Argondan Kurulu mahkemede iddia makamında savcı Yarbay Kerametdin Çelebi ile savcı Yüzbaşı Baki Tuğ bulunuyorlardı. Duruşmaya geçilmeden önce gerekli formaliteler tamamlandı. Ve duruşma yargıcı Fakir Baykurt'a söz verdi.-Fakir Baykurt, davanın TÖS davası olarak adlandırıldığını ve kendisinin sanıklar gurubunun başı olarak anıldığını belirtti. Bu nedenle ifadesinin örgütü ve tüm sanıkları kapsar nitelikler taşıyacağını söyledi. Ne var ki sanıklar arasında TÖS'le ve öğretmenlikle ilgisi bulunmayan kişilerin de bulunmuş olması nedenini anlayamadığını beyanla iddianamede yer alan ithamları cevaplamaya başladı.

Fakir Baykurt, ifadesinde suçlamaların hiç birisini kabul etmeyerek, meydana gelen olumsuzlukların tümünde öğretmen kesimini sorumlu tutmanın yanlışlığını şu şekilde vurgulamıştır: ¹³⁸

Askeri savcı bizim TÖS'ü gizli örgüt haline dönüştürdüğümüzü, hem de komünizm propagandası yaptığımızı savlayıp o zamanki TCK'nın 141,142'inci maddelerine göre cezaya çarptırılmamızı istiyor. Oysa bizde gizli örgütün ö'sü yoktu. Nasıl olabilirdi? Hükümet komiseri teybini getirip bütün toplantılarımızı, ünlü bir işçileri bakanının mecliste ağzından kaçırdığı gibi, soluk alışlarımızı bile Amerikan zehir hafiyelerinin kullandığı araçlarla saptıyordu. Konu gizli örgüt değil, toplum ve ülkenin, özellikle eğitimin durumuydu.

Türkiye'de eğitimin perişan halinden yakınmayan var mıdır? Orta da devletin çıkardığı yasalar olmasa acaba kaç ana baba çocuğunu okula gönderir? Devletin yaptırdığı yapılarda, aylık ödediği öğretmenlerle yapılan bu çağ gerisi, nitelsiz eğitimden hoşnut olanlar öylesine az, ya da temeli yok ki, gücü yeten kızını oğlunu, bu alanın açık gözlerince açılan özel okullara yolluyor. Devlet okulları, bütçenin çoğu bir koldan doymak bilmez özel sektörün desteklenmesine, bir koldan da alabildiğine şişik savunma ve silahlanma harcamalarına gittiği için yeterli parasal destekten yoksun. Okullarda yeterince derslik yok, sınıflar acayip kalabalık. Kalabalıkları ikili üçlü öğretmenlerde azaltmıyor. Devlet okullarının öğretmenleri, üstelik baskı altında.Eğitim sorunları üstüne bile konuşmaları, yazmaları yasak. Örgütlenmelerine genellikle izin verilmiyor. İzin verilirse, buna beş on yıl dayanca gösteriliyor; sonra kapatılıyor örgütleri.

Kısa bir süre içinde TÖS, o dönemdeki 120 bin öğretmenin 72 binini örgütlemiştir. Türkiye'nin her köşesinde olumsuz duruma tepkiler gittikçe artmıştır. Dönemin seçilen yöneticileri öğretmen eylemlerine olumsuz bir yönde tepki göstermiştir. Örneğin o dönem başbakan olan Süleyman Demirel, içinde işçinin, memurun sendika hakkını yer almasından dolayı, Anayasa hakkında "Bu anayasa ile devlet yönetilemez!" demiştir. Cumhurbaşkanı Sunay, ise "Bu gün üniversite ve

¹³⁷ Türkiye Öğretmenler Birliği Haber Bülteni, Yıl: 1,Sayı: 4, 8.11.1971.

¹³⁸ Baykurt, İfade, s.7.

yüksek okullarda okuyan gençlere yurt yönetimi teslim edilemez!’” diye İmam Hatip okullarına ağırlık verilmesini ön görmüştür. Genel Kurmay Başkanı Tağmaç ise “Sosyal gelişme ekonomik gelişmeyi geçti, buna çözüm bulmak gerekir” diye açıklama yapmıştır. Ve yaşanan birçok olumsuz olay ardından 12 Mart 1971 askeri darbesi gerçekleşmiştir. Bütün yurt sıkıyönetim tarafından yönetilmiş. Üniversitelerin çeşitli kademelerinde görevli olan Profesörler, bazı yazarlar, birçok öğretmen, sendikacı, gençlik liderleri, işçiler, köylüler tutuklanmıştır. Türkiye’de ilk kurulan öğretmen sendikası, TÖS’ün genel merkezine, şubelerine el konulmuş ve yöneticileri tutuklanmıştır.

İfadenin değişik bölümlerinde suçlamalara karşı örneklerle savunma yapılmıştır. Ülkede meydana gelen sorunların sorumlusu TÖS’ün olmadığı teması sık sık işlenmiştir. Örneğin Baykurt, ifadesinde şunları belirtmiştir:¹³⁹

Askeri savcı Türk ulusunun içinde bulunduğu huzursuzlukta öğretmenlerin, TÖS’ün ve şahsımın büyük rolü olduğu görüşündedir. Bir an için düşünelim: Acaba TÖS kurulmasaydı, öğretmenler ağızlarını açıp sözcük söylememiş olsalardı, TÖS genel başkanı olarak bende konuşmasaydım ve yazmasaydım, Türkiye gene bu huzursuzluk ortamına gelmez miydi? Tereddütsüz diyebilirim ki, gelirdi! Öğretmenlerin, TÖS’ün benim düşünce ve davranışlarımız olmasaydı da Türkiye bu ortama, aynı şiddet ve yoğunlukla gelirdi. Gelirdi; çünkü Atatürk’ün emaneti olan Devrimci Türkiye ve 27 Mayıs’ın armağanı Anayasa karşı devrimci iktidarın eline geçmişti. Gelirdi; çünkü Türkiye’imiz ilerletilmek şöyle dursun, geriletiliyordu. Gelirdi; çünkü bunun için bin bir temel neden, hiç dokunulmadan, ilişilmeden duruyor, üstelik büyüyordu. Eğer bir arazide bataklık varsa, o arazide birikmiş pis sular bulunuyorsa, o bataklık ve birikintide sivrisinek olur. Eğer orada insan yaşıyorsa sıtma da görülür.

Ayrıca suçlamalara karşı daha açıklayıcı bilgiler İfade’de şu şekilde yer almıştır:¹⁴⁰

Bizim bugünkü huzursuzluğun yaratılmasında bir rolümüz ve etkimiz olmamıştır. Olsaydı, Türkiye’nin sorunlarını çözüp topluma huzur getirmek son derece kolay olurdu. İşlenmiş fabrika mallarının çok pahalı, işlenmemiş hammaddelerin çok ucuz olması ulusumuzu gittikçe yoksullaştırmakta, yoksulluğumuzla geri kalmışlığımız iç içe girerek birbirinin neden ve sonucu olmaktadır. Dış ticaretimiz açık verdikçe, zengin ülkelerin üzerimizdeki baskıları artmakta, bu yüzden temelli kalkınamaz ve kurtulamaz bir kısır döngünün içine girmekteyiz. Bundan dolayı toplum hayatımızda yeni bunalımlar doğmakta, patlamalar olmaktadır. Dış sömürü bu kadar baskın olunca iç

¹³⁹ Baykurt, İfade, s.181.

¹⁴⁰ Baykurt, İfade, ss.182-190.

sömürü ve yolsuzluklar da artmakta, toplumun huzursuzluğu dayanılmaz derecelere çıkmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nu yönetenler, bunalımlar arttıkça, patlamalar bir birini izledikçe, bozulan düzeni değiştireceği yerde onu eski haline getirmeye çalışırdı. Çünkü onlar toplum düzenini Tanrı'nın koyduğu bir "Nizamı Âlem" sanırlardı. Bu onların inancıydı. Atatürk böyle olmadığını anladı. Kurtuluş Savaşı'mızdan sonra devrimler yaptı. Bunlar temel sorunun bir yanıtıydı. Öteki yanı olan reformlar halkın bilinçlenmesiyle başarılacağı için, bugünkü kuşaklara emanet edip gitti. Fakat o reformlar bugüne kadar yapılmadı. Atatürk'ün zamanında yapılanlar da yok edilmek istendi.

Son dönemde toplum ve ülkemizi yönetenler arasında tıpkı padişahlar gibi düşünenler görüldü. Bunlar anayasamızın da öngördüğü reformların yapılmasını, ulusumuzun çağdaş uygarlık düzeyine çıkarılmasını isteyenler üzerinde baskı kurdular. Yasa içi yasa dışı yollardan aydınları susturmaya çalıştılar. Halk kitlelerinin bilinçlenmesinden kuşku duydular. Halk bilinçlenince iktidarlarını yitirmekten korktular. Bununla kalmayıp başka yanlışlık ve yolsuzluklara giriştiler. Devlet gelirlerini ve toplumsal kazanç olanaklarını siyasal destekçilerine verdiler. Bunların çoğunun adını bilmiyoruz. Mutlu azınlıktan adamlar bunlar. Ruben Asa, Avram Lâçin, Mıgırdiç Selefyan gibi adını bilmediklerimiz, aldıklarını sırtlarına vurarak yurdu terk ettiler.

Anarşinin TÖS ile ne ilgisi var? Ulusal bankalarımızın parası eşe dosta, kayınlara, kardeşlere dağıtıldı. Bu yüzden şaibe altına giren bakalar, başbakanlar görüldü. Devlet ihaleleri gibi büyük lokmalar, kendi yakınlarının kurulmuş şirketlere verildi. En kazançlı özel yüksek okulları, eğitimci filan olmadıkları halde bunlar açtı. Kıyılarımızın en güzel yerleri bu kimselerin yönetimindeki büyük küçük partililer tarafından yağma edildi. Buralara kurulan tesislerin finansmanı ulusal bankalarımızdan sağlandı. Ulusal çıkarlarımıza aykırı olduğu kuşkusuz olan Petrol Kanunu yüzünden topraklarımıza girmiş yabancı şirketlerle işbirliği yapma fırsatı, iktidardaki partinin merkezindeki, taşrasındaki öne gelene dağıtıldı.

Dönemin siyasi kadroların yolsuzluklara bulaşması pek görülmezken, kötü gidişatın gerçek nedenlerine inilmezken aydın çevrelerin susturulmaya çalışılması TÖS'ün kabul edeceği bir durum olmamış ve bu duruma her yönüyle karşı çıkılması, ayrıca halka anlatılması, bu yönde etkinliklerin yapılması izlenilen yol olmuş ve bu durum şöyle ifade edilmiştir:¹⁴¹

Eleştirden, uyarıdan hoşlanmayanın sadece hamlığına değil, biraz da suçluluğuna hükmetme gerekir. Resmi sorumlular her uyarıldığında, eleştirildiğinde hırçınlaştı. Eleştiri, uyarı yapanların üstüne yürüdüler. En yakın parti arkadaşlarını bile eleştiri ve uyarı yaptı diye kapı dışarı etmekten çekinmeyen bu kimselerin gözünde, aydınlar, öğretmenler kötünün kötüsü sayıldı. Öğretmenler, sadece eğitim düzeni üzerindeki eleştirilerinden dolayı bile hoş görülmedi. Oysa eğitim düzeni, hızla yenileştirilmeye, toplum ve ülkemizin ihtiyaçlarına uygun hale getirilmeye muhtaçtı. O kadar bozuktuk! Toplum düzeninin taşıdığı bütün bozuklukları yansıtan bir ayna haline geldi.

¹⁴¹ Baykurt, İfade, ss.182-190.

Okulların faydası azaldı. Okumamışların, okumuşlardan başarılı olduğu görüldü. Okusun diye kalabalık sınıflarda topladığımız çocuklar, bozuk bir planlama ve huzursuz öğretmenler elinde, başka ülkelerin hiçbirinde görülmemiş derecede sınıfta kaldı. Bu yüzden doğan başarısızlık kompleksleri yaygınlaştı, intihar edenler, evine gelmekten utanıp canına kıyanlar görüldü. Dört buçuk üzerinden beş alıp geçmek hüner, çaktırmadan kopye çekmek başarı sayıldı. Sınıf geçirtmeyi garanti eden özel dersaneler, tıpkı özel okullar gibi öğrenci velilerini soyma yeri oldu. Eğitim en bayağı anlamda ticaret konusu haline getirildi.

Anarşi ve örgüt kurdukları ile ilgili suçlamaları kabul etmeyen TÖS, bu ve benzeri eylemlerin bir sendika tarafından yapılmasının da işin doğasına aykırı olduğunu şu şekilde cevaplamışlardır:¹⁴²

Anarşi!...Anarşi ve TÖS!...

Bir birine ne kadar uzak iki söz...Bu, anlatılması uzun ve hazin bir tablodur. Bu tablonun karşısında, "Adaaaam sen de! Bana ne? Ben bana verilen işi bilirim. ABC okut diyorlar, ABC okutuyorum, D'ye geçemem. Böyle bırak, böyle geçirmiyorsun diyorlar. Aynen dedikleri gibi yaparım. Toplum ve ülkenin geleceğinden bana ne? Onu büyüklerimiz düşünsün..." demeyip tam bir görev ve sorumluluk duygusu ile zorun zorun koşullar içinde örgütlenen aklının erdiğince dilinin döndüğünce, yol gösteren, Anayasa, Atatürk, Cumhuriyet ve Demokrasi ilkeleri uğruna çaba harcayan, devrim diye çırpınan, eğitimi devrim için uygulayan, bu yüzden çekilmeyecek çileler çeken, şimdi sanık diye huzurunuzun dikilen öğretmenleri hiç kimse anlamamış, sizlerin anlaması gerekir.

Ortalıkta kimi zaman öğretmenin kendine, kimi zaman örgütüne yöneltilen kondurmaların ciddiliği yoktur. Geçmiş dönemde niteliklerini iyi bildiğimiz iktidar, gençlik gibi öğretmenleri de böldü. Adı milliyetçi olan kuruluşlara, onların yayınlarına, liderlerinin ticaretine yapılan mali destekleri burada sayıp sıralamak istemiyorum. Niteliklerini bildiğiniz o iktidar, tıpkı gençlik gibi, öğretmenlerin de bölünmesine para yatırdı, bunda başarı gösterdi.

TÖS, savunmasının genelinde bir öğretmen örgütü olarak Türkiye'nin her yönden daha gelişkin bir ülke olması için çalıştıklarını, bu amaç etrafında örgütlenmiş olduklarını, değişik kesimlerden gelen suçlamaların asılsız olduğunu, öğretmenlik mesleğinin sorumluluk bilincini içinde barındırdığını ve bu doğrultuda hareket etmiş olduklarını ileri sürmüştür. Bazı üyelerin siyasi tercilerinden dolayı tüm sendikanın sorumlu tutulamayacağını savunmuşlar ve şu noktalara vurgu yapılmıştır:¹⁴³

TÖS; çıktığı ve çalıştığı okul hangisi, politik ve sosyal meyilleri ne olursa olsun, bütün öğretmenleri bir çatı altında toplamak, onların sahip olduğu maddi,

¹⁴² Baykurt, İfade, ss.182-190.

¹⁴³ Baykurt, İfade, ss.182-190.

manevi gücü, Türkiye'nin değişmesi kalkınması ve yükselmesine yöneltmek, o yönde verimli kılmak için çırpındı. TÖS'lü öğretmenler, öteki kamu personeli gibi yasaların verdiği hakkı kullanarak seçimlerde siyasal parti listelerinden aday oldular. Bunlardan seçilenler var. Bunlar bir tek partiden değildir, dağılım gösterir. CHP'den vardır, AP'den vardır. AP'den seçilip şaibeden kaçan, başka partiye geçenler vardır. Ama içlerinden, binde birden daha azının, şu ya da bu partiye dağılması başka, büyük öğretmen kitlesinin birleşik kalması, toplum ve ülkemizin yükselmesinde etkili olması başkadır. Öğretmenliği dadılık ya da çocuk avutuculuğu gibi dar bir anlayıştan çıkarıp, bir toplumsal sorumluluk haline getirmeyi başarmış olan bu örgütün mensuplarını ve yöneticilerini, tam bu nokta da cesaretlendirmek ya da duraklatmak gibi önemli bir karar anındasınız.

Burada bulunan bizler uzun süredir tutuklu kimseleriz. Daha fazlada kalabiliriz. Çok ağır ceza tehditleri altındayız. Mahkûmda olabiliriz. Özlemlerimiz yarısı gitmiş yarısı kalmış ömrümüzden dışarıda geçireceğine demir parmaklıklar ardında geçmiş ve geçecek olan günlerimizden daha yücedir, daha değerlidir.

Biz yurdumuzun ve ulusumuzun içine düştüğü çıkmazdan ancak "devrim"le çıkılabileceğine inandık, bu yüzden devrim için eğitim dedik. Yurdumuzun ve ulusumuzun muhtaç olduğu devrimin niteliğini ve yolunu gösterdik. Bunu görev bildiğimiz için yaptık. Bu düşüncelerimizden dolayı uğradığımız haksızlık, tutuklanmaktan ibaret değildir. Daha yargılanmadan, hüküm giymeden suçlu ilan edildik. Mesleki onurumuz geniş ölçüde zedelendi. Daha ceza almadan işlerimizden atıldık. Bakanlık takipsizlik kararı alan, beraat eden arkadaşlarımızı göreve döndürmüyor. Bileklerimize kelepçe takıldı. Cezaevinde görüşme günlerinde, çoluk çocuğumuz tellerin dışında bekledi. İki aya yakın kimseyle görüştürülmedik. Bir kısım basın hakkımızda aklına ve ağzına geleni yazdı. Elimizde olanak yoktu, yanıtlayamadık. Şimdide askeri savcının ağır suçlamalarına konu edilmekteyiz. Hak diyenin ağzına vurulmamalı, yol açanın yolu kesilmemelidir.

Bizde bizden önceki öğretmenler gibi, Mustafa Kemal'in öğretmeni Şemsi Efendi gibi, şehit arkadaşımız Mutafa Kubilay gibi inanmış öğretmenleriz. Huzurunuzda beraat etmeyip cezalandırılırsak da , "Eyvah anlamadık, mağdur olduk, çile çektik!" diye, mesleğimize, memleketimize ve halkımıza küsecek değiliz. Mesleğimizin, memleketimizin suçu yoktur. Suç eğer varsa bizde, yoksa bizim bu durumlara düşmemize neden olanlardadır. İnsan kötüler yüzünden gül gibi mesleğine, memleketine niçin küssün? Beraatımızın sevinci gibi cezalandırılmamızın tesellisini aramızda kardeşçe ve içtenlikle paylaşacağız. Şimdiye kadar öğretmen olarak davrandık, bundan sonrada öğretmen olarak davranmaya dikkat edeceğiz.

Atatürk'ün devrimini tamamlama yolunda gerekli reformların yapılmasının söz konusu olduğu bu günlerde, bu reformlardan çıkarı kaybolacak olanlar, reform isteyenlere daha şimdiden "Marksist!..Komünist!...Kolektivist!..." demeye başladılar. Dün onların politikadaki büyük babaları da omuzlarından rütbelerini atıp ulusumuzun önüne düşen Mustafa Kemal'e "Bolşevik" diyordu. Bunlar toplumsal savaşımın doğasından gelen sonuçlardır. Bu mücadeleye giren insanlar, sonuç ne kadar acı olursa olsun, bunlara katlanmayı bilmelidir. Biz bileceğiz, bizden sonraki öğretmenler de bilecektir. Çok iyi biliyor ve inanıyoruz çektiklerimiz, boşa gitmeyecektir.

TÖS davasında askeri savcının iddianamesine karşılık verilen TÖS savunması bu cümlelerle bitmiştir. Her suç ve iddiaya karşı TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt'un kaleminden çıkan bu savunma, davanın yersizliğini ve öğretmenlere yapılan haksızlığı ortaya koymaya çalışmaktadır. Başlıklar halinde tüm yapılan isnatlara cevap verilmiş ve TÖS genel felsefesi her cümleye yansıtılmış ve böylece tarihe TÖS davası olarak kaydolmuştur. Üzerinden 40 yıl gibi bir sürenin geçmesine karşın davada söz konusu olan siyasi, ekonomik, sosyal ve felsefik konular bugün hala güncelliğini korumaktadır. Türkiye'de öğretmen örgütleri mücadelesinin ilk sendikası olan TÖS, yargılanmış ve yöneticiler ile bazı üyelere değişik sürelerde hapis cezası verilmiş olmasına karşın temyiz başvurusu yolu ile sivil mahkemece aklanmıştır.

2.8.4.TÖS'ün Örgüt İçi Muhalefet Grupları

TÖS içindeki muhalefet grubu, örgüt içerisinde "*Devrimci Dayanışma Grubu*" olarak bilinmektedir. Devrimci Dayanışma Grubu örgüt içerisindeki şu görüş ayrılıklarından ortaya çıkmıştır:

1-TÖS' ün siyasi partilerle (Türkiye İşçi Partisi), devrimci işçi örgütleriyle, öğrenci kuruluşları ile ortak eylem cephesini oluşturmaması,

2-TÖS' ün baskı grubu olarak etkinlik göstermemesi.

TÖS' ün kuruluşunda ve diğer yıllarda Genel Merkez Yönetim ve Yürütme Kurulları'nda görev alan bazı kişiler bu hareketin içinde bulunmuşlardır. Bu kişiler A. Kaya Turan, Aydın Aydemir, Cahit Alican, Çetin Özek, Fatma Layık, Fevzi Çimen, Feyzullah Ertuğrul, Hasan Erdoğan, Mehmet Soydaş, Tevfik Yılmaz, Türkkaya Ataöv.

TÖS' ün 1967-1969 çalışma dönemi genel merkez üyelerinden 10' unu muhalefet grubu oluşturmuştur. Bu çalışma döneminin ilk yıllarında muhalefet gruplarının etkisi gittikçe artmış ve yapılan eleştiriler sonucunda Fakir Baykurt istifa etmiştir.

TÖS ikinci olağanüstü kongre çalışmalarına gittiğinde, Devrimci Dayanışma grubu bu çalışmalara bir liste ile girmiş, Kayseri' deki olaylar nedeniyle birleşmenin gerekli olduğuna inanan bazı üyeler genel merkez listesine oy vermişlerdir. Bu arada

muhalefet hareketi içerisindeki bazı üyelerde “*Milli Demokratik Devrimciler*”(MDD) olarak örgüt içerisinde kendini göstermiştir. Taban desteğinden yoksun bulunan bu grup örgüt içerisinde etkili olamamıştır.

Devrimci Dayanışma grubu, TÖS içindeki yapıcı muhalefet hareketini 1970’te de sürdürmüş, Genel Başkan Fakir Baykurt’ un izniyle TÖS Altındağ Şubesi açılmıştır. Altındağ şubesi bu grubun çalışmalarını sürdürdüğü bir yer olmuştur.

TÖS genel merkezi 12 Mart 1971 hareketinin örgütsel beklentileri olumlu yönde etkileyeceği düşüncesiyle yeni yönetimi desteklemiş, Devrimci Dayanışma grubu ise zarar getireceği düşüncesinde birleşmiştir. Tüm yaşanan sıkıntılı süreçlerden sonra yasal olarak işlevini kaybeden TÖS’ün durumu, Halim Akgöl şu bilgiler ile aktarmıştır:¹⁴⁴

Anayasada yapılan değişikliklerle TÖS 22 Eylül 1971 tarihinde münfesihi duruma düşürülmüştür. Ancak TÖS genel merkez yöneticileri 3 Eylül 1971 tarihinde Türkiye Öğretmenler Birliği’nin kurulmasını sağlamıştır. Devrimci Dayanışma grubu da genel merkezden ayrı olarak İLKSEN Genel Başkanı Kenan Keleş’ in başkanlığında Devrimci Öğretmenler Birliği’ni kurmuşlardır. Her türlü yardımdan yoksun kurulan bu örgüt 8 ay kadar etkinlik gösterebilmiştir. Devrimci Dayanışma grubu, TÖS’ ün savunduğu birleştiricilik anlayışına ters düşen bu hareketlerinin yanlışlığına inandıklarını, sonraki yıllarda TÖB-DER içinde örgütlenmeye yeniden başladıklarını söylemişlerdir.

2.9. TÖS’ÜN YAYINLARI

TÖS’ün yayınları, seminerleri ve şuraları hakkında Halim Akgöl ile bir görüşmede yapılmıştır. Bu görüşmede “TÖS” adıyla hazırlanmış olduğu akademik çalışmasında var olan bilgilerin sağlam kaynak ve belgelere dayandığını tasdik etmiştir. Tez çalışmasını hazırlarken çok zor koşulların olduğunu, aynı zamanda her an, araştırma konusu nedeniyle askeri yönetimce (1980) soruşturma açılması riskinin de o dönemde mevcut olduğu, tüm zorluklara karşın tezin bitirildiğini dile getirmiştir.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Akgöl, ss.30-31.

¹⁴⁵ Halim Akgöl ile 17.11.2011’de yapılan görüşme.

TÖS'ün yayınları şu şekildedir:

2.9.1. Gazete, Kitap

TÖS ilk yılda mali yetersizlikler nedeniyle yayınsal etkinliklerini haber mektupları, bildirimlerle sürdürmüştür. TÖS, gazete, eğitim el kitapları ve örgütün çalışmalarını yansıtan kitaplar çıkarmıştır.

2.9.1.1.TÖS Gazetesi

Örgütün sürekli yayını olup, 15 günde bir çıkarılmıştır. İlk sayısı 20 Şubat 1968'de, en son sayısı ise 1 Nisan 1971'de çıkarılmış, toplam olarak 75 sayı yayınlanmıştır. Her sayısı 20000 adet basılmış, dağıtımı şube başkanları aracılığı ile yapılmıştır. Gazetenin her sayısı 25 kuruştur. Örgütsel güncel haberlerin yer aldığı gazetede ayrıca sendikal eğitim ve örgütlenme konularında yazılar yer almış, eğitim sorunlarına her sayısında geniş yer verilmiştir.¹⁴⁶

2.9.1.2 Şube Gazeteleri

Sayısı kesinlikle bilinmemekle beraber bazı şubeler 15 günlük ya da aylık birer gazete çıkarmışlardır. Bu gazetelerin çıkarılmasındaki mali güçlükler nedeniyle yurt düzeyine dağıtımı ve uzun süre çıkarılmaları sağlanamamıştır.

2.9.1.3 Eğitim El Kitapları

Öğretmenlerin hizmet içi ve toplumla ilgili çalışmalarında güvenilir bilgi kaynağı olabileceği düşüncesiyle TÖS tarafından, örgütsel etkinlikleri, eğitim sorunlarını, toplumsal sorunları içeren eğitim el kitapları çıkarılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

¹⁴⁶ Akgöl, s.42.

Tablo 3: TÖS Eğitim El Kitapları

<u>Yapıtın İsmi</u>	<u>Yazarı</u>	<u>Yayıncı ve Yayın Yeri</u>	<u>Yayın Tarihi</u>
Öğretmeni Uyandırma Görevi	Fakir Baykurt	Eğitim ve Bilim Emekçileri Sen-Ankara	2000
Sendika ve Grev	Fakir Baykurt	TÖS Genel Merkezi-Ankara	1969
Türk Halkının Beslenme Sorunu	Osman Nuri Koçtürk	TÖS Genel Merkezi-Ankara	1969
Toprak ve Tarım Sorunu	Sami Küçük	TÖS Genel Merkezi-Ankara	1969
Dünya Olayları ve Dış Politikamız	İbrahim Çamlı	TÖS Genel Merkezi-Ankara	1969
Kredi Yağması	Hilmi Özgen	TÖS Genel Merkezi-Ankara	1969
Montaj Sanayi	Hilmi Özgen	TÖS Genel Merkezi-Ankara	1969

Tablo 4: TÖS Örgütsel Etkinlikleri İçeren Kitaplar

İlk İki Yılda TÖS Çalışmaları	TÖS Genel Merkezi-Ankara	1967
Devrimci Eğitim Şurası	Töyko Matbası Ankara	1969
Büyük Eğitim Yürüyüşü	İş Matbaacılık Ankara	1969
Sürekli Çalışma Programı ve Sendikal Eğitim Planı	İş matbası Ankara	1969
Devrimci Öğretmenin Savaşı-Kayseri Kurultayı	Balkanoğlu Matbaası, Ankara	1969
Öğretmenin Hukuk Rehberi	TÖS Genel Merkezi-Ankara	1969

TÖS, ayrıca örgüte ilişkin ve örgütsel çalışmalarını belirleyen yönetmelikler ve haber bültenleri yayınlamıştır.

2.10. BİLDİRİLER VE TOPLANTILAR

TÖS, örgütsel görüş ve isteklerini bildiriler, muhtıralar ve toplantılar ile açıklamıştır. TÖS' ün kuruluş döneminden 1967 yılına kadar ki etkinliği sırasında yayınlamış olduğu bildiri ve muhtıralarından bazılarında şu görüşlere yer verilmiştir.

TÖS, 27 Temmuz 1966'da yayınlamış olduğu bildiriye, öğretmenlere verilen yeni zammın yetersiz olduğu belirtilmiş, *“Bir yıllık avutmada sonra, üstün körü bir zam ile devlet memurları bir kez daha susturulmak isteniyor. Eğer memur bitip tükenmez bir geçim şikâyetinin içinde olursa, kamu hizmeti büyük ölçüde aksar, millet hayatına geniş bir uyuşukluk çöker ve devlet ciddi bir şekilde halkın gözünden düşer”*¹⁴⁷ yorumu yapılmıştır.

TÖS, 12 Kasım 1966 tarihinde Tandoğan Meydanı'nda yapılacak anti-emperyalist eylemi desteklediğini bir bildiri ile açıklamış, Türk Eğitim Sistemi'ndeki olumsuz etkilerine son verilmesini belirtmiştir.¹⁴⁸

Bir başka TÖS bildirisinde ise genel sekreter Fezyzullah Ertuğrul' un Elazığ ili Baskil ilçesi Karagedik Köyü' ne sürülmesi olayına ilişkin olup, Milli Eğitim Bakanlığı'nın bu tür uygulamaları ve öğretmenlere yapılan değer zorunlu uygulamalar sert bir dil ile kınanmıştır.¹⁴⁹

Bu dönemde ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğretmenlere karşı uyguladığı kıyım politikası ve eğitim anlayışını protesto eden iki muhtıra verilmiştir. Muhtıralarda: *“Haksız yapılan işlemlerin durdurulması, devlet bütçesinden Mali İdarelere ayrılan paralarla ilkokul öğrencilerine yardım kampanyasına girişilmesi, parasız yatılı okullarının halk yararına işlemesi, yetiştirici ve tamamlayıcı kursların devlet tarafından açılması”*¹⁵⁰ konusuna yer verilmiştir.

1967 yılının ortalarından, 1969 yılının sonuna kadar ki dönem içinde Devrimci Eğitim Şurası, Büyük Eğitim Yürüyüşü, Dört Günlük Öğretmen Boykot'u gibi eylemlerle beraber, Sadi Alkılıç olayı hakkında yayınlanan bildiri, personel yasası hakkında örgütün görüşleri, Altıncı Filo ve Gençlik Eylemleri'ni destekleyen bildirilerin yanında, Kayseri' deki kurultay çalışmaları(1969) sırasında çıkan olaylarla ilişkili olarak İçişleri Bakanlığı' na verilen bir muhtıra, örgütün eylem ve etkinlikleri arasında yer almıştır.

¹⁴⁷ TÖS, “İlk İki Yılda TÖS”, Ankara,1967 s.73.

¹⁴⁸ İmece, Sayı: 68, 01.12. 1966, s.32.

¹⁴⁹ İmece, Sayı: 71, 01.03.1967, s 30.

¹⁵⁰ TÖS, İlk İki Yılda TÖS, ss.62-67.

2.10.1.Seminerler

TÖS, çeşitli seminerler yolu ile öğretmenlerin sendikal açıdan daha etkin olmalarını sağlamıştır. Bu seminerlere birkaç örnek aşağıda yer almaktadır.

TÖS' ün ilk eğitim semineri, İstanbul Şubesi tarafından 8-13 Ağustos 1966 tarihinde düzenlenmiştir. Marmara Bölgesi öğretmenlerinin katıldığı bu çalışmada seminer konusu , “*Sendika ve Personel Sendikaları, Eğitim Sorunlarımız*” olup şu başlıklar işlenmiştir: ¹⁵¹ “*Sosyal Değişim ve Değişmede Eğitim, Halkbilimi Çalışmalarında Öğretmenin Yeri, Çağdaş Eğitim Yöntemleri ve Türkiye'nin gerçekleri, Eğitim ve Öğretimde Sömürgeleşme, Gelir Bölüşümü ve Eğitim, Sanayi Devrimi ve Sendikacılık, TÖS' ün Tutumu ve yaptığı mücadelenin ana ilkeleri, Devlet Personel Sendikaları Kanunu, Türkiye'de Sendikacılık, Sendika Yöneticiliği ve Temsilciliği*” Bu çalışma diğer TÖS şubelerine de örnek olmuş ve 250 öğretmen tarafından izlenmiştir. ¹⁵²

TÖS tarafından Ankara'da meslektaş gruplarla da temas kurulması sağlanmış, öğretmenler ile sendikacılık konusunda sohbetler düzenlenmiştir. “*İlköğretim Müfettişleri Kursu, Program Geliştirme seminerleri, Milli Eğitim müdürleri toplantılarından bu amaç ile faydalanılmıştır*” ¹⁵³ açıklamasını yapmıştır. Ayrıca Halim Akgöl'e göre: ¹⁵⁴ “*TÖS, ilk yılda 14, ikinci yılda 25 bölge ile beraber 130 şube ve kesim toplantıları yapmış, sendikal eğitim ve örgütlenme konularında seminerler vermiştir. TÖS, 1967-1969 dönemi içerisinde seminer çalışmaları, sendikal eğitim ve örgütlenme konularında 30 şubede çalışmalar yapmıştır. TÖS bu çalışmalarını 1970 ve 1971 yıllarında da sürdürmüştür.*”

TÖS tarafından 12.4.1970 tarihinde “*Türkiye' de son gençlik hareketleri, Türk-Amerikan ilişkileri, NATO*” konusunda bir seminer düzenlemiştir. ¹⁵⁵

¹⁵¹ Turan Yüksel, “**Sorunlarımız**,” TÖS Yayını, İstanbul, 1967, s.7.

¹⁵² **İmece**, Sayı: 65, Eylül 1966, s.33.

¹⁵³ TÖS, **İlk İki Yılda TÖS**, s.32.

¹⁵⁴ Akgöl, s.49.

¹⁵⁵ “*Türkiye' de son gençlik hareketleri, Türk-Amerikan ilişkileri, NATO*” **TÖS Gazetesi**, Sayı:52, 15.04.1970.

2.10.2 TÖS Şuraları

2.10.2.1. Birinci Devrimci Eğitim Şurası:

TÖS bir meslek örgütü olarak, Türkiye’de uygulanan eğitim sisteminin sorunları ile yakından ilgilenmiştir. Sendikanın, Türkiye gerçeklerine ters düşen bir eğitim politikasının sürdürülmek istendiğini, bunda toplumsal kalkınmaya bir yarar getiremeyeceği görüşü her ortamda dile getirilmiştir. 1962’de toplanan 7. Milli Eğitim Şurası’ndan sonra, 2287 sayılı yasanın 5. Maddesi gereğince şuraların 3 yılda bir yapılması öngörülmüş ise, 1965’te yasa gereğince yapılması gereken 8. Milli Eğitim Şurası, Milli Eğitim Bakanlığı’nın ilgisizliği nedeni ile belirtilen tarihte yapılamamıştır. Bu sebeple TÖS, 4-8 Eylül 1968’de Birinci Devrimci Eğitim Şurası çalışmalarının yapılmasını sağlamıştır. Birinci Devrimci Eğitim Şurası çalışmaları Ankara’ da Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde yapılmış, çalışmalar TÖS genel merkez yöneticileri ile birlikte 221 şubeden 274 temsilci katılmıştır.

2.10.2.2. Devrimci Eğitim Şurasına Katılan Mesleki Kuruluşlar:

- İLKSEN,
- Türkiye Teknik Öğretmenler Sendikası (TÜTÖS)
- Asistanlar Sendikası.

2.10.2.3. Devrimci Eğitim Şurasına Katılan İşçi Kuruluşları:

- Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK)
- Genel-İş Sendikası,
- Büro İşçileri Sendikası (BİS)
- Devlet Demiryolları İşçileri Federasyonu (DYF-İş)

2.10.2.4. Devrimci Eğitim Şurasına Katılan Gençlik Kuruluşları:

- Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Tıp Fakültesi,
- ODTÜ,
- Yüksekokullar. Basın Yayın Yüksek Okulu, Ankara Yüksek Okullar Talebe Birliği
- Fikir Kulüpleri Federasyonu,

2.10.2.5.Devrimci Eğitim Şurasına Katılan Diğer Kuruluş ve Temsilciler:

- Adalet örgütü,
- Tarımcılar,
- Toplumcu Avukatlar Derneği,
- Türk Dil Kurumu,
- Türkiye Edebiyatçılar Derneği,
- Mimarlar Odası,

-Üniversite Öğretim üyeleri ve yardımcıları: Prof. Dr. Rasim Adasav, Prof. Dr. Muammer Aksoy, Doç. Dr. Ahmet Necdet Sözer, Doç.Dr. Bozkurt Güvenç, Hıfzırahman Reşit Öymen,

-Eğitim, bilim ve sanat alanında tanınmış kişiler: M.Rauf İnan, Adalet Ağaoğlu, Metin And,

-Resmi Kişiler: Danıştay üyesi Alpaslan Kayan, MEB Genel Müfettişleri'nden Mustafa Dayıoğlu, Reşat Oğuz, Yüksek Su Mühendisi Numan Ataman, Yüksek Ziraat Mühendisi Ahmet Toksoy

-Basın Temsilcileri: Arif Gelen, Emel Uygur, İlhami Soysal, İsmet Kür, Mustafa Ekmekçi, Muvaffak Şeref,

-Halk temsilcisi: Abdülgafur Demir

2.10.2.6.Devrimci Eğitim Şurasının Çalışmaları:

Devrimci Eğitim Şurası çalışmalarını komisyonlar halinde sürdürmüştür. Dört gün süren çalışmalar süresince şu komisyonlar kurulmuştur

- Komisyon 1. “*Devrimci Eğitim Amaçları İlkeleri, Yöntemleri*”
- Komisyon 2. “*Geri kalmış ülkelerin eğitimi üzerinde emperyalist etkiler.*”

Bildiriler:

a)Geri kalmış ülkelerde özellikle Türkiye’de eğitim sorunları ve devrim ihtiyacı,

b)Türk kültür eğitiminde emperyalist etkiler,

c)Kapitalist düzende eğitim kurumları ve işleyiş biçimleri

-Komisyon 3. “*Anayasadaki eğitim ilkeleri ve ülkemizdeki temel çelişkileri.*”

Bildiriler:

a)1961 Anayasası’nda devrimci eğitimin kökleri,

b)Ülkemizin temel çelişkileri ve eğitime etkileri,

-Komisyon 4. “*Bugünkü eğitim kurumları ve siyasal kurumlara ihtiyaç.*”

Bildiriler:

a)Herkesine açık eğitim kurumları, üniversite ve yüksekokullar, araştırma ve uzmanlık kurumları, çalışanların çocukları, halk eğitimi, beden eğitimi, din eğitimi

-Komisyon 5. “*Türk toplumunun kültür ve sanat sorunları.*”

-Komisyon 6. “*Türk eğitiminde öğrenci sorunları.*”

Bildiriler: Öğrencilerin temel biyolojik ihtiyaçları, Öğrencilerin sosyal ihtiyaçları ve ruh sağlığı, Öğrencilerin okul ihtiyaçları.

-Komisyon 7. “*Köy enstitüleri uygulamasından çıkan sonuçlar.*”

Bildiriler

Cahilliğin ve teknik yetersizliğin giderilmesinde köy enstitüleri uygulamasından çıkan sonuçlar.

-Komisyon 8. “*Ekonomik ve teknolojik açıdan devrimci eğitim.*”

Bildiri: Kalkınma, Teknoloji ve Eğitim.

-Komisyon 9. “*Türk Eğitiminde Öğretmenin Yeri ve Sorunları.*”

Bildiriler: Öğretmen yetiştirme ve yerleştirme, Öğretmenin geçim ve güvenliği, Öğretmen örgütlenmesi.

-Komisyon 10. “*Türk Eğitiminin Planlanması.*”

Bildiri: Eğitim devriminde planlama yöntemi.

Devrimci Eğitim Şurası çalışmaları, belirtilen komisyon konularının tartışmalı ve sunuş biçiminde yapılmasıyla sürdürülmüş, bu çalışmalar sırasında

komisyonlarca ileri sürülen görüş ve önerilerden bazıları şunlardır:

-Kültür ve eğitimde emperyalist etkilerde arınmak için, toprak, vergi, eğitim ve yönetim devrimleri yapılmalı, ulusal endüstri kurulmalı, halk kültürü zenginleştirilmelidir.

-Bozuk eğitim düzeni, bozuk toplu düzeninin zorunlu bir sonucudur.

-Düzenin sürdürülmesinden ve emperyalizmden yana olan egemen sınıflar, devrimci eylemin halka yanlış tanıtılması ve suçlanmasını, bir baskı yöntemi olarak kullanmaktadır.

-Demokratik devrimci güçler örgütlenmede birleşmelidir.

-Özel okullar kapatılmalıdır.

-İşçi üniversiteleri kurulmalı, tarımda gelişmeyi arttırmak için poli-teknik okul programları uygulanmalıdır.

-Öğretmenler uygulanan disiplin yaptırımları değiştirilmeli, disiplin hükümlerinin tarafsız olarak uygulanması için “Bağımsız disiplin mahkemeleri” kurulmalıdır.

-Devrimci eğitimin planlanmasına TÖS önderlik etmeli, beş yıl içinde Türkiye’ de okuma-yazma bilmeyen tüm vatandaşlar okuryazar hale getirilmelidir.

-İlköğretim beş yıldan sekiz yıla zorunlu olarak çıkarılmalıdır.

Devrimci Eğitim Şurasının Ankara’da ki çalışmaları 4 gün sürmüş, çalışmalar sonunda şu kararlar alınmıştır:¹⁵⁶

Ülkemizin bugün içinde bulunduğu koşullarla eğitim devrimi yapmanın olanaksızlığı açıktır. Ancak Türkiye’nin geleceğinden sorumlu olan devrimci güçler, eğitim alanında bugün yapacakları türlü eylemler vardır. Devrimci Eğitim Şurası bu eylemleri “devrim için eğitim” görevi olarak saptamıştır. Devrimci eğitimin amacı halkın siyasi bilinçlenmesine yardımcı olmaktır. Devrimci eğitim örgütlerinin bir diğer görevi de Anayasa ilkelerine, ülke çıkarlarına, bağımsızlığa ve kişi onuruna aykırı uygulamaları önlemek, bunlara karşı direnmektir.

2.10.2.7. Devrimci Eğitim Şurası’nın Önemi

Devrimci eğitim şurası çalışmaları ile Türk eğitim felsefesine örgütsel görüş ve düşünce doğrultusunda yeni bir yön kazandırılmak istenmiştir. Şura’nın çalışmaları sırasında ele aldığı konular, Milli Eğitim Bakanlığı’nca yapılan o ana kadar ki şuraların hiçbirisinde ele alınmamıştır. Şura çalışmalarında hükümetlerin

¹⁵⁶ Devrimci Eğitim Şurası, TÖS Yayını, Ankara, 1969,ss.500-501.

izledikleri ekonomik, siyasi, toplumsal politikaların yanlış olduğu belirtilmiş, eğitimin ulusal kalkınmadaki yeri ve önemi açıklanmıştır. Türk eğitim tarihinde, TÖS tarafından düzenlenen birinci devrimci eğitim şurası çalışmalarının büyük bir önemi vardır.

2.10.3.1 Büyük Eğitim Yürüyüşü

TÖS'ün sendikal faaliyet olarak gerçekleştirdiği Büyük Eğitim Yürüyüşü, 15 Şubat 1969 da binlerce öğretmenin katılımı ile Ankara'da düzenlenmiştir. Yürüyüşün sebebi TÖS tarafından şöyle ifade edilmiştir:¹⁵⁷

Bu hareket, Türkiye'de öğretmen topluluğunun sabrının tükenmiş olduğunun ve bir kitle patlaması arifesine gelindiğinin belirtisidir. Demokratik yaşam süren toplumlarda başvurulan baskı ve tepki yöntemlerinden biri ve sıkıştırılmış sınıf psikolojisinin zorunlu bir sonucudur. Temelinde, 430 Sayılı Öğretimi Birleştirme Yasası'nın uygulanmasındaki ciddiyetsizlik, eğitimin ihmali, Kubilay'ın şehit edilmesi, laik eğitime saygısızlık, insan haklarına tecavüz, idarenin görevleri karşısında gösterdiği sorumsuzluk ve daha buna benzer kışkırtıcı nedenler yatar. Basite indirgenirse yürüyüş, aydınlık karanlık sürtüşmenin öncüsüdür. Kökleri 1935'lerde başlatılan halkçı ve devrimci eğitimin baltalandığı 1946'lara uzanır.1935-1946 arası uygulanan ve ulusal görevi kapsayan köy öğretmenleri ve Köy Enstitüleri sistemine yapılan saldırılar, bilimsizlik savaşının somutlaşmış örneğini verir.

Yürüyüş ile ilgili olarak TÖS yöneticilerinin şubelerine göndermiş oldukları 25.01.1969 tarihli genelgede yürüyüşün amaçları şöyle ifade edilmiştir:¹⁵⁸

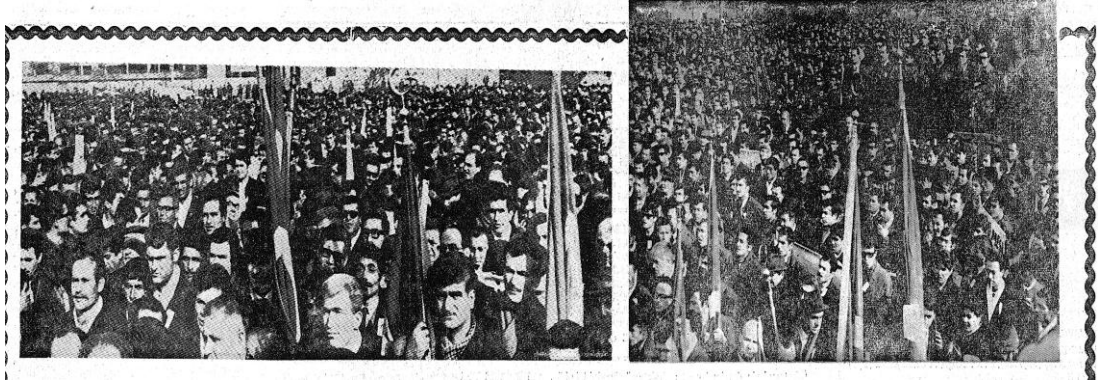
-Her yönü ile çıkmaza sokulmuş bulunan bozuk eğitim düzenini, kesin kanun hükümlerine rağmen savsaklanan halk ve köy eğitimini, köy okullarının ve öğretmenlerinin perişan halini ve genel olarak eğitim mesleği ve öğretmenlerimiz üzerinde günden güne artan siyasi, idari ve mali baskıları ve tertipleri protesto etmek ve kınamak;

-Mesleki görevlerini yapamaz hale düşürülen örgüt ve öğretmenlerimiz üzerindeki bu baskıları kamuoyuna duyurmak ve resmi ilgilileri bir kez daha uyarmak...

¹⁵⁷ TÖS, **Büyük Eğitim Yürüyüşü**, TÖS Yayını, 1969, s.5.

¹⁵⁸ TÖS, **Büyük Eğitim Yürüyüşü**, TÖS Yayını, 1969,s.14.

Şekil 2: TÖS Büyük Eğitim Yürüyüşü 15 Şubat 1969

Kaynak: TÖS Gazetesi, Yıl:2 Sayı:26, 05.04.1969

TÖS'ün yapmış olduğu bu eyleme TÖDMF desteğinin yanı sıra sendikaya üye olmayan çok sayıda öğretmenin destek vermiş ve yürüyüşe katılmıştır. Bu yürüyüşün genel olarak öğretmenlerin yaşadığı ekonomik, siyasi ve sosyal sıkıntılarının bir dışa vurumu olarak nitelenebilir. Yıllarca birikmiş olan sorunların çözümü için kamuoyununun dikkatini çekmek ve iktidara gerekli mesajı vermek için bu yöntemin seçilmesi dönemin koşulları gerektirmiştir. Daha da bilinçlenmiş öğretmen topluluğunun isteklerinin birleşimi sonucu yürüyüş başarılı bir şekilde sonuçlanmıştır denilebilir. Büyük Eğitim Yürüyüşü'nde kullanılmak üzere Gazi Eğitim Enstitüsü öğrencilerin katkısı ile şu dövizler hazırlanmıştır:¹⁵⁹

- Öğretmenleri halktan koparmaya çalışan, yabancı değil Bakan
- Kendimize maaş değil, halkımıza aş isteriz
- Biri yer biri bakar, Kıyamet ondan kopar
- Sinop'ta Avni Bayrak, Çayırılı'da Basri Aydın, Kim bunlar, bir soraydın
- Suç yaratır müfettiş, bu ne biçim iş
- Politikacıya övgü, öğretmene sövgü
- Halk yolundakilere evet, olmayanlara hayır
- Suya sabuna dokunmazmış, pise bak
- Vatan, savaşta halkın, barışta efendilerininindir
- Hepimizi sürmeye harcırahınız yetmez
- Türk öğretmeniyiz biz, işbirlikçi değiliz
- Devrimciyiz biz, siz necisiniz
- Borçla geldik Ankara'ya, nifak sokmayın araya

¹⁵⁹ TÖS, **Büyük Eğitim Yürüyüşü**, TÖS Yayını, 1969, ss. 45-48.

- Yabancınn sütü, öğütü, ikisi de kötü
- Hak dedik, hukuk dedik, Validen tokat yedik
- Okulsuz köy okumalı, memur halka yar olmalı
- Beylere servet için, köylüye ahret için okul
- Paralı öğretim, yaralı öğretim
- Nimette de külfette de eşitlik istiyoruz...

Yürüyüşte kullanılan sloganların verdiği en açık mesaj öğretmenlerin ekonomik olarak sıkıntı çektikleri gerçeğidir. Yürüyüş öncesinde ve sonrasında çeşitli gazetelerde şu yorumlara değinilmiştir:¹⁶⁰

Eğitim ve öğretim sorunu salt öğretmenin değil, tüm Türk halkının sorunudur. İnsan hak ve özgürlüklerine saygılı ve Türk toplumunu çağdaş düzeye ulaşması için bütün engelleri kaldırmaya and içmiş Ortanın Solu, ulusal ülküsüne inanan genç sosyal demokratlar olarak, öğretmenlerimizin ve çocuklarımızın sorunlarına eğilmekten kaçınan her türlü davranışı milletimizin geleceğine yöneltmiş bir suikast sayıyoruz. Türk halkının sorunlarını, kendi öz sorunları sayan bizler, Anayasal sınırlar içinde kalmak şartı ile öğretmenlerimizin 15 Şubat 1969'da yapacakları yürüyüşe destek verdiğimizizi beyan ediyoruz...

Yürüyüşle ilgili olarak TÖS başkanı Fakir Baykurt 15.02.1969'da Cumhuriyet'te çıkan bir yazısında şu noktalara dikkat çekmiştir:¹⁶¹

...Öğretmenlerimiz, bugün ciddi bir bunalım içindedirler...Bu bunalımın nedenleri çok derinlerde ve öğretmenlerin bilincini, bilinç altını dolduracak kadar yoğundur.Ne istiyorlar öğretmenler?...Öğretmenlerin istekleri ile halkın istekleri iç içedir.120 yılı aşan bu meslek Türk toplumuna gerekli rehberliği yapamamış olmanın mahcupluğu içindedir önce...Eğitimi toplumun ve ülkenin bütün sorunları ile bir arada, ekonomisi, politikası, savunması, sağlığı, maliyesi,madeni, petrolü her şeyi ile yan yana düşünmek, onun amaçlarını, kurumlarını, plan ve ders programlarını, toplum ve ülkenin temel sorunlarına bakarak düzenlemek çok yeni bir görüş değildir, ama ülkemiz öğretmenleri asında yeni yeni benimsenmektedir.Bu benimseme ve geçte olsa girişilen mesleki savaş, egemen çevrelerde politik faaliyet sayılarak hırçınlık uyandırmakta ve baskılara yol açmaktadır...Elimizde kala kala bir süs eğitimi kalmış.İhtiyaçlara cevap verme yönünden hala bu süs eğitimle vakit geçirdiğimiz için toplum, bir devlet işi olan bu eğitime sanki saygı gereği katlanmaktadır...Öğretmenler, eğitimin kendi eğitimcilerimizin eliyle ulusal bir planlamaya kavuşturulmasını, dış etkilerin kaldırılmasını, bilgi sınırlamasından vazgeçilmesini, fırsat eşitsizliğinin giderilmesini, geçim ve bakım durumlarının

¹⁶⁰ "Büyük Eğitim Yürüyüşü" **Ulus**, 15.02.1969.

¹⁶¹ Fakir Baykurt, Öğretmenlerin Temel İstekleri, **Cumhuriyet**, 15.02.1969.

yoluna konulmasını, üzerindeki baskıların kaldırılmasını; idare ile aralarındaki anlaşmazlıkların bırakılmasını, öğretmenin basit bir memur olmadığıının anlaşılmasını ve grev hakkının tanınmasını istiyor.

Aynı şekilde yürüyüşü destekler özellikle bir yazı ile Cavit Orhan Tütengil özetle şu noktaları ön plana çıkarmıştır:¹⁶²

...1969 Türkiye'sinde Alfabe ile elifba karşı karşıya getirilmiştir. Tozlu hurafeler, akıl dışı düşünceler, insanı gerçeklerden ötelere itme gayretleri, gittikçe yoğunluğunu arttırıyor. Milyonlarca insanımız okuma-yazma nimetinden yoksundur. Din ticareti ile eğitim ticareti yarış halindedir. Seçmene hoş görünme gayretleri, beş yıllık planlara rağmen plansız bir çalışmayı sürdürmekte, yarım yamalak yetiştirilmiş insanlar üreten okullarımız bir iflasın eşiğine yaklaşmış bulunmaktadır. İşte Türkiye'nin inançlı öğretmenleri böyle bir ortamda Ankara'daki yürüyüşleri ile Türk kamuoyunu eğitim ve öğretim gerçeklerinden haberdar etmek istiyorlar. İleri sürdükleri iddialar karamsar bir tablo çiziyorsa suç onların değildir. Bir mesleğin çilesini çeken, onun yükselmesi ve onur kazanması için savaşıyan öğretmen sevgi ve saygımıza layıktır. Kamuoyunun desteği, halka dönük bir çözüm yolunun en değerli dayanağıdır.

Bir başka yazıda ise İ. Sefa Güner şu değerlendirmeyi yapmıştır:¹⁶³

...Bilmeliyiz ki, Türk öğretmeni bu gün iş göremez durumdadır. Öğretmenin eğitimin üstüne abanan ve kolları mali siyasi ve idari baskılardan meydana gelen bin ahtapot, Türk Milli Eğitimi'ni ve öğretmenini felce uğratmıştır... Yurdumuz ve ulusumuz için pek korkunç yarınlar getirecek olan bu sahnenin arkasında insan ister istemez bir suçlu arıyor. Bu suçlunun kendi suyumuzu içen ve bizden olduklarını söyleyenler olacağını akla getiremiyoruz. O zaman dönüp dolaşıyor, gene emperyalizmin ayağına düşmüş olduğumuz yargısına varabiliyoruz.

Bir milletin eğitimini kösteklemek, öğretmeni çalışamaz hale getirmek için harcanan çaba ve gösterilen telaş o milleti süratle bir başka milletin boyunduruğu altına itmekten başka bir anlam taşımaz. Bu geçekleri halka, yetkili yetkisiz görevlilere, genç kuşaklarımıza duyurmak için Türk öğretmeni, bu gün toplu bir çalışma içinde bulunmaktadır.

¹⁶² Cavit Orhan Tütengil, **Cumhuriyet**, 12.02.1969.

¹⁶³ İ.Sefa Güner, "En Çileli Meslek: Öğretmenlik" **Akşam**, 12.02.1969.

Başka bir yazıda ise Nadir Nadi, öğretmen yürüyüşünü destekler nitelikteki yazısı şöyledir:¹⁶⁴

...Ne yazık ki çok parti yaşam geçildikten sonra Atatürkçü ve ülkücü Türk öğretmeni bu destekten git gide yoksun kalmıştır. Oy avcılığın partileri taviz yarışına sürüklemesi yüzünden gericiler günden güne işi azıtmış, devrimlere bağlı öğretmenlerimiz buldukları yerlerde kimi cahil imamlar ve onları tutanlar karşısında istenmeyen kişi haline düşmüşlerdir. Üzülerek söylüyoruz, 1954'den buyana durum düzelmek şöyle dursun, her geçen yıl biraz daha bozulmuş, nihayet işte adına öğretmen kıyımı dediğimiz korkunç soysuzlaşmaya doğru hızla yol almıştır... Öğretmenlerden aydın vatandaş değil, kalıp vatandaş yetiştirmesi istenmekte, öğretmenin çevresine ışık serpmesi, düşündüğünü söylemesi ve yazması fena halde sinirlere dokunmaktadır... Bunca baskıya rağmen Atatürkçü eğitim ordumuzun doğru bildiği yoldan şimdiye değin şaşmaması bizim en büyük umut kaynağımızdır. Bu umutla yarınımıza güveniyor ve öğretmenlerimizle övünüyoruz.

Yürüyüşle ilgili olarak “Büyük İnsanlar,Öğretmenler” adlı gazete yazısında Çetin Altan şunları vurgulamıştır:¹⁶⁵

Türkiye’de içinde bulunduğumuz devrin en büyük mücadelesini öğretmenler vermektedirler.Açılan koğuşturmalara, tayinlere, sürgünlere, Bakanlık emrine alınmalara ve bintürlü maddi sıkıntubelasına rağmen Türk öğretmeni gözünü kırpmadan soygunların, yalanların talanların, rezilliklerin satılmışlıkların, üçkağıtçılıkların ve kokuşmuş komprador saltanatı ile onun ciğersiz politikacılarının üstüne gitmektedir.Bütün pısrıklar öğretmenleri örnek almalıdır kendilerine.Bir vatan böyle sevilir, bir dava böyle tutulur ve adamlık böyle ispat edilir bu çağda.

Aktarılan yazıların bütününde, öğretmenlerin günün koşullarının her yönden kendilerini bu eyleme sevk ettiği görülmektedir. Demokratik bir hak olan yürüyüşün tüm engellemelere rağmen başarı ile sonuçlanması, TÖS ve destekçi diğer sendikalar, bu tür eylemlerle topluma ve iktidar güçlerine gerekli mesajların verilmesinde etkili olduğunu deneyerek görmüşlerdir.

2.10.3.2 Büyük Öğretmen Boykotu

TÖS ve İLK-SEN tarafından yönetilen öğretmen boykotu gazetelere yansımıştır. Örneğin Milliyet 16 Aralık 1969 sayısında, Boykot, ilk sayfada şu şekilde yer almıştır:¹⁶⁶

¹⁶⁴ Nadir Nadi, “Yarıncı Yürüyüş” **Cumhuriyet**, 14.02.1969.

¹⁶⁵ Çetin Altan, “Büyük İnsanlar: Öğretmenler” **Akşam**, 15.02.1969.

¹⁶⁶ **Milliyet**, 16.12.1969.

Öğretmen Boykot'u, dün sabah 8'de bütün yurttta başlamıştır. Öğretmen sendikalarının yöneticileri boykota katılma oranının bütün yurttta çok yüksek olduğunu ileri sürerlerken resmi yetkililer boykota katılan öğretmen sayısının düşük olduğunu iddia etmişlerdir. TÖS ikinci başkanı Dursun Akçam, "Boykotumuz tutmuştur. Katılma oranı bazı yerlerde %80'in üzerine çıkmıştır" derken Milli Eğitim Bakanı Oğuz, "Bu oranın %10'u geçmediğini" ileri sürmüştür. Hükümet TRT kanununun 17.maddesine dayanarak radyolarda öğretmen boykotu ile ilgili haberlerin yayınlanmasını yasaklamıştır.

Öğretmen Boykotu ile ilgili olarak dönemin İçişleri Bakanı Haldun Menteseoğlu'nun 42 yıl önce öğretmenliğini yaptığını açıklayan TÖS Genel Sekreteri Osman K. Akol tarafından bakana çekilen telgraf şöyledir:¹⁶⁷ *"Türk Öğretmenlerinin haklı sebeplere dayanan boykot kararına ilk karşı çıkan hükümet üyesi olmanız, kırk iki yıl önce size öğrettiklerimi anlamamış olduğunuzu ortaya koyuyor. Bu davranışınızdan öğretmeniniz olarak utandım..."*

Benzer şekilde TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt ve İLK-SEN Genel Başkanı Kenan Keleş Cumhurbaşkanı Sunay'a ortak bir telgraf çekerek Devlet Başkanı olarak hükümeti tehditlerinden ve tahriklerinden sıyrılmaya ve Anayasa sınırlarına çekilmeye davet etmesini istemişlerdir. Telgrafta¹⁶⁸ *"İki öğretmen sendikası, iktidarı uyarma görevini yerine getirme zorunluluğunda kaldıkları için, hükümet sözcüleri tarafından adeta (hukuk dışı) ilan edilmişlerdir. Bir suç varsa, adaletli Türk mahkemeleri usulüne uygun olarak gereken hükmü verecektir. Bir hukuk devletinde mahkemelerin yerine geçerek konuşmaya ve radyolarda bir takım güçleri, 100 binden fazla öğretmene ve ailesine karşı tahrik etmeye, kimsenin hakkı ve yetkisi yoktur."* demişlerdir.

Öğretmen boykotu ile ilgili olarak dönemin bazı köşe yazarları da yazılar yazmışlardır. Buna örnek olarak Kemal Bisalman *"Türk Öğretmeninin Hukuk Güvenliği..."* adlı yazısında şu saptamalarda bulunmuştur:¹⁶⁹

Pardon...Daha doğrusu güvensizliği!.Çünkü Türk öğretmeni için "Hukuk güvenliği diye bir güvenlik yoktur...Baklagillerle yumuşakçalar ne derece ilgili ise öğretmen ile hukuk güvenliği arasında ancak o derece bir ilgi

¹⁶⁷ **Milliyet**, 16.12.1969.

¹⁶⁸ **Milliyet**, 16.12.1969.

¹⁶⁹ Kemal Bisalman, "Türk Öğretmeninin Hukuk Güvenliği" **Milliyet**, 17.12.1969 s.2.

vardır...Komuya biraz eğilir de üç beş kanunu tekti ederseniz görürsünüz ki, sanki mübarek müeyyideler öğretmeni hukuki bir güvenlik altında tutmak değil de cezalandırmak için, emir kulu haline getirmek için, her an meslekten uzaklaştırmak için çıkarılmıştır...Bir ilkokul öğretmenine, disiplin cezası verme yetkisi olanların silsiley-i meratibi şöyledir:

1-Okul Müdürü,2-İlköğretim Müdürü,3-İlköğretim Müfettişi,4-Kaymakam,5-Milli Eğitim Müdürü,6-Vali,7-Milli Eğitim Bakanı,8-İl Milli Eğitim Disiplin Kurulu,9-Bakanlık Disiplin Kurulu...Hani Vali ile Kaymakam olduğuna göre, bir polis müdürü ile mahalle bekçisi eksik!...75 bin öğretmenin 350 ile 800 lira arasında maaş alma kepezeliğinden vazgeçtik, böylesine bir hukuki güvensizlik içinde her Allahın günü oradan oraya sürülen,9 merciye varıncaya dek disiplin cezalarına çarptırılan,politik oyunlarla mahkeme kapılarında süründürülen,zırt pırt bakanlık emrine alınan gözünün yaşına bakmadan tekaiide sevk edilen şu zavallı öğretmenler direnmesinde kim dirensin...Sayın iktidarımız, bu zamana kadar yaptıklarından yüzü kızarıp af dileyeyeceği yerde,üstelik birde bugün, direnişe geçen öğretmenlere zart zurt çekiyor...Oysa bütün mesele zaten bundan çıkmış.Dün korkmayan bu gün mü korkacaktır kıratın çiftesinden..Ateş olsa cürmü kadar yer yakar.

Şekil 3: Kayseri Olayları (Yakılmaya çalışılan Alemdar Sineması ve Saldırganlar)

Kaynak: TÖS Gazetesi, Yıl:2,Sayı:37, 20.08.1969

2.11.TÖS'ÜN ÖĞRETMEN MÜCADELESİ'NE BAKIŞ'I

1970 yılında TÖS, Türkiye'deki eğitimi ve öğretmen mücadelesini çeşitli başlıklar altında yansıtmaya çalışmıştır. TÖS'ü tanımak ve anlayabilmek amacıyla bu konu başlıklarını ve ayrıntıları aktarmak, araştırma konusunun daha etkin ve donanımlı olmasını sağlayacaktır.

Bu yıllarda eğitim kötü bir durumda, öğretmenler zor koşullarda yaşamlarını sürdürmekte ve kötü gidişatı durdurmak içinde öğretmen sendikası olarak TÖS çok önemli mücadeleler vermiştir. Aşağıdaki alıntıda bu durum örneklenmiştir.¹⁷⁰

Öğretmenler bu uğurda, son beş altı yıldır, yurdun her yerinde, il ve ilçe merkezlerinde binden fazla toplantı düzenlediler. Toplantılara halk da katıldı. Bu toplantıların bazıları Pazar günleri yapıldı. Sabah saat 10.00 da başlayan konuşmalar, öğleden sonra 4.00'lere kadar sürdü; kimse yemek aralığı verilmesini istemedi. Akşamları 8.00'de başlayan konuşmaların da bazen gece yarısını geçene kadar uzadığı görüldü. Sinema ve nikâh salonlarında, öğretmen lokallerinde, çok zaman herkesin oturacağı kadar sandalyede olmuyordu. Köylüler, işçiler ve esnaftan insanlar, ayakta dikilerek, söylenenleri dinleyip sorular sordular, TÖS yöneticileriyle yapılan tartışmalara katıldılar.

¹⁷⁰ TÖS, Türkiye'de Eğitim Çıkmazı ve Öğretmenlerin Savaşı, TÖS Yayını, 1970, s.3.

TÖS yaptığı etkinliklere halkın ilgi duyması ve yararlanması üzerinde durulması gereken önemli bir durumdur. Günümüzde var olan öğretmen sendikaları yaptıkları etkinliklerin ne kadarına halkın çeşitli kesimleri katılabilmekte. Halkın katılımı bir kenara, yaklaşık 700 bin kişi olan öğretmen camiasının bile çok az bir kısmı katılabilmekte. TÖS bu konuda çok başarılı örnekler ortaya koymuştur. TÖS, “Devrimci Eğitim ilkesi” anlayışı ile hareket ettiğini savunmuştur. Bunu da şöyle açıklamaktadır:¹⁷¹

Devrim için eğitim ilkesi; bir yandan okullarda, her dersin programından uygun eğitsel fırsatları bularak ve kullanarak; bir yandan da okul dışında, vaktiyle okuma fırsatı bulamamış yetişkinlere, ülkenin içinde bulunduğu koşulları, başlıca ekonomik ve sosyal sorunları, bu koşullardan ve sorunlardan kurtulma yollarını, devrim bilincini, örgütlenme gereğini, yasalardaki ve anayasadaki temel hak ve özgürlükleri, bunların kullanılmasıyla ilgili bilgileri anlatarak değerlendirilen; hem öğrencileri, hem de yetişkinleri, hayata karşı devrimci tavır ve davranışlı hale getirebilmek için bulunmuş elverişli bir ilkedir. Genel anlamda ve uzun sürede insanın kafaca değişmesi, onun çevresinin ve maddi ilişkilerinin değişmesiyle mümkündür. Fakat çevrenin ve insanın maddi ilişkilerinin değiştirilmesi de kendiliğinden olacak değildir. Bunu başaracak insanın bilinçlendirilmesi; devrim bilincinin kitlelere yayılarak maddi güç haline getirilmesi gerekmektedir. Bu yüzden TÖS'ün yapmakta olduğu “devrim için eğitim” çalışmalarına, “bilinçlendirme” ya da “uyandırma” çalışmaları da denilmektedir.

Bir toplum sorunu olarak eğitimin kendisi de bu çalışmalar arasında ele alınmaktadır. Eğitim, hem bir bilinçlendirme aracı olarak, hem de iyi plânlanıp uygulandığı zaman kalkınmaya etkisi kesin ve büyük bir fonksiyon olarak, herkesin ilgisini çekmektedir. Özellikle bugünkü eğitimin, işe yaramaz, toplum sorunlarının çözümüne etkisiz, adeta bir süs niteliğinde, dış etkiler altında, plânlaması bozuk, eşitsiz ve kalitesiz oluşu, durumu bilen yurttaşlar için bir “elem kaynağı” olmaktadır.

Özetlersek; TÖS, bir çıkmazın içine sürüklenmiş eğitimin ve öğretmenlerin sorunlarını, sendikanın savunduğu, ulusal bir milli eğitim yapılanması ile çözüme kavuşabileceği, her türlü emperyalist etkinin savuşturulması gerektiği ve düşünen bireylerin yetişmesi sağlanmasının acil bir durum olduğunu ortaya koymuştur. TÖS tüm öğretmenleri bu amaçlar doğrultusunda örgütlemeye çalışmıştır.

Buraya kadar olan kısımda öğretmen örgütlenme sürecinde önemli biri yeri olan TÖS'ün ne olduğunu, nasıl kurulduğunu, neler savunduğunu ve bu alanda neler yaptıkları ile ilgili bilgiler verilmiştir. TÖS çok kısa zaman diliminde çok önemli eylemler yapmıştır.

¹⁷¹ TÖS, 1970, ss. 4-7.

2.12.1. TÖS Genel Merkez Yöneticileri¹⁷²

1965-1966 İlk Dönem

Yürütme Kurulu

Fakir Baykurt
Aydın Aydemir
Sadrettin Eyüboğlu
Feyzullah Ertuğrul
Mehmet Emiralioglu
Ömer Asla

Yönetim Kurulu

Talip Apaydın
Mehmet Özgüçlü
İ. Safa Güner
Veli Demiröz
Maksut Doğan
Behzat Ay
Mustafa Şanlı
Rafet Özkan
Süleyman Kandemir
Mevlüt Kaplan

Denetleme Kurulu

Rüştü Bozkurt
Necati Feyzioğlu
Nafiz Şentürk

Onur Kurulu

Veli Demiröz
MehmetSoydaş
Ahmet Kaya Turan
Tevfik Yılmaz

1966-1967 İkinci Dönem

Yürütme Kurulu

Fakir Baykurt
Feyzullah Ertuğrul
Sadrettin Eyüboğlu
Aydın Aydemir
Hasan Erdoğan
İsmet Baran

Yönetim Kurulu

İ. Safa Güner
Cahit Alican
Mustafa Şanlı
Fevzi Çimen
Mehmet Başaran
Çetin Özek
Maksut Doğan
Mehmet Özgüçlü
Mehmet Öztekinyiğit
Talip Apaydın

Mahmut Işık
Ahmet Kamacı
Kazım Eke

Nabi Çınar
Hayati Erdönmez
İ. Hakkı Kaytanlı
Rauf İnan

¹⁷² Akgöl, s.142.

Birinci bölüm olan TÖS, Fakir Baykurt'un, TÖS Genel Başkanı olarak, 9 Ekim 1971 günü, Mamak Askeri Cezaevi'nde, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesinde, Askeri Savcının İddianamesine karşılık verdiği "İfade"nin sonunda söylediği sözler ile bitmiştir.¹⁷³

Bu mücadeleye giren insanlar, sonuç ne kadar acı olursa olsun, bunlara katlanmayı bilmelidir. Biz bileceğiz, bizden sonraki öğretmenler de bilecektir. Çok iyi biliyoruz ki, çektiklerimiz boşa gitmeyecektir. ... Bağımsız, demokratik, kalkınmış ve devrim yolunda ilerleyen bir Türkiye'ye vardığımız zaman, o günkü genç kuşaklarla bütün millet, bugünkü öğretmenleri şükranla anacaktır...

¹⁷³ Baykurt, İfade, ss.190-192.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜM ÖĞRETMENLER BİRLEŞME VE DAYANIŞMA DERNEĞİ
(T Ö B-D E R)

3.1 TÜRKİYE’DE 1970’LER DE SİYASAL, SOSYAL VE EKONOMİK DURUM

TÖB-DER’in kurulduğu 1970-1980 dönemi Türkiye’de en çok siyasal çatışmaların yaşandığı ve toplumun kaotik bir ortama sürüldüğü yıllar olmuştur. Birçok insan, yaşanan siyasal çatışmanın kurbanı olmuştur. Siyaset sahnesinde yer alanlar, yaşanan sorunlara çözüm bulmak yerine cepheleşmek ve günü kurtarmak siyaseti ile yaşananların daha da derinleşmesine yol açmışlardır. Bir anlamda tüm yaşananlar 1980 askeri darbesinin de hazırlayıcı basamakları olmuştur. Türk toplumu yaşananları bir daha anımsamamak için bu yılları sonraki sürelerde hafızasından adeta silme gayretine girmiştir denilebilir. Server Tanilli bu dönemi kısaca şöyle değerlendirmektedir: ¹⁷⁴ “1970-1980 dönemi, ilk kitlesel öğrenci eylemlerinin, öğretmen boykotlarının, öğretim kurumlarında çalkantı ve anarşinin egemen olduğu bir dönemdir.1980’de 12 Eylül rejiminin yurdun başına çöreklenmesi, sadece onlardan kaynaklanmaz, olsa olsa bir bahane olurlar.” 12 Eylül 1980 darbesini yaşamış olan Mustafa Gazalcı sonuçları ile darbeyi şöyle yorumlamıştır:¹⁷⁵

12 Eylül ülkemizde onarılmaz yaralar açmıştır. Hem Türkiye halkının üzerinde, hem öğretmenlerin hem de öğretmen örgütçülüğünde ve eğitimde büyük yaralar açmıştır.12 Eylül ülkede örgütçülüğü sıfırladı, halkayı kopardı. Herşeyin suçlusu 12 Eylül için işçi sınıfı ve DİSK’tir, yalnız barışseverlerdir, yalnız öğretmenlerdir, örgütlerdir, kitaptır, gençtir. Herkesin üzerinden bir silindir gibi geçmiştir 12 Eylül, eğitimde büyük onarılmaz yaralar açmıştır.

Bu dönemin ekonomik ve siyasal yansımaları konusunda Korkut Boratav da şu şekilde değerlendirmektedir:¹⁷⁶

¹⁷⁴ Server Tanilli, “**Nasıl bir Eğitim İstiyoruz?**”Adam Yayınları, İstanbul, Ekim 2004, s.106.

¹⁷⁵ Mustafa Gazalcı, **Eğitim Işığı, Selvi Yayınları**, Ankara,1993,s.201.

¹⁷⁶ Mete Tunçay ve diğerleri, **Türkiye Tarihi 4,(Çağdaş Türkiye 1908-1980)**,Cem Yayınevi, İstanbul,1989, s.329.

1962-1976 döneminin bir diğer belirleyici özelliği siyasi rejimin, popülist denilebilecek bölüşüm politikalarına angaje olmasıdır. Bu politikalar, geniş halk kitlelerinin siyaset sahnesinde rol almalarına imkân veren çok partili parlamenter rejimin bir sonucudur. Büyük toprak unsurlarından, ticaret ve sanayi sermayesinden oluşan ve zaman içinde büyük çalkantılar gösteremeyen bir iç dengeye sahip olan egemen güçler bloğu, siyasi iktidara ve tüm iktisat politikalarına hükmetmemektedir ama bu, siyasi rejimin zorunlu kaldığı belli kısıtlamalar içinde gerçekleşmektedir... Böylece egemen bloğun uzun dönemli çıkarları ile geniş halk kitlelerinin kısa dönemli çıkarları arasında belli bir denge sağlanmış olur. Bu dengenin egemen blok aleyhine bozulma ihtimalinin güçlendiği durumlarda rejim-dışı müdahaleler ile durum düzeltilmiştir.

1970 yıllarının siyasal görünümünü değerlendiren Hikmet Özdemir, şu bilgileri aktarmıştır:¹⁷⁷

Türkiye’de siyasetin çok sesli bir yapıya kavuşması olumludur. Bununla birlikte farklı görüşlerde olan ve doğal bir yarışa giren partiler yerlerini silahlı eylem birliklerine bırakmışlarsa, her gün onlarca yurttaş öldürülmüş, mahalle, kasaba ve kentler karşı görüştekilerin veya tarafsızların giremedikleri “kurtarılmış bölgelere” dönüşmüşlerse bunun nedenlerini araştırmak ve üzerinde düşünmek gereklidir. Bu anlamda Türkiye’nin 1976’dan sonra iç savaş ortamını yaşadığı gerçeği kabul edilmelidir. Şiddet eylemlerinde, İstanbul’da(1 Mayıs 1977), Kahramanmaraş’ta (1978) olduğu türden kıyımlarda resmi açıklamalara göre 5000 yurttaş can vermiştir.

Ayrıca Özdemir, bu dönem içinde yaşanan kışkırtmalar konusunda şu bilgileri vermiştir:¹⁷⁸

Özellikle terörü tirmandırmak ve karışıklık çıkarmak amacı ile hedefler son derece dikkat çekicidir. Savcı Doğan Öz, Hacettepe Üniversitesi’nden Doçent Bedrettin Cömert, Karadeniz Teknik Üniversitesinden öğretim üyesi Doç.Dr. Necdet Bulut, Milliyet Başyazarı Abdi İpekçi, Adana Emniyet Mdr. Cevat Yurdakul, gazeteci İlhan Darendelioğlu, İstanbul Üniversitesi’nden Prof.Dr. Ümit Doğanay, ve Prof Dr.Orhan Cavit Tütengil, yazar Ümit Kaftancıoğlu, eski gümrük ve tekel bakanı Gün Sazak, milletvekili Abdurrahman Köksaloğlu, DİSK başkanı Kemal Türkler...

¹⁷⁷ Mete Tunçay ve diğerleri, s.247.

¹⁷⁸ Mete Tunçay ve diğerleri, ss. 247-248.

Bahsi geçen insanlara yapılan saldırılar ile Türkiye'nin ciddi bir kaosa sürüklenmek istendiği ortadadır. Bu ortam içinde öğretmenlerin de daha fazla siyasallaşarak ayrışmaları beklenen sonuç olmuştur.

Böyle bir ortam içinde TÖB-DER kurulmuş ve tüm öğretmenleri çatısı altında toplama amacıyla çalışmalarını sürdürmüştür.

3.2. TÖB-DER'İN KURULUŞU

Türkiye'de öğretmen örgütlenmeleri tarihinin önemli bir yerinde Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği kısaca TÖB-DER bulunmaktadır. Gerek kayıtlı üye sayısı gerekse de yaptığı faaliyetler açısından TÖS'ü hem nicel hem de nitelik yönünden aştığı bir gerçektir. Kendinden önce kurulmuş olan TÖS'ün maddi ve manevi değerlerini sahiplenip sendikal mücadeleye bir öğretmen derneği olarak devam etmiştir. TÖB-DER kuruluşu hakkında bilgiler şöyledir:¹⁷⁹

TÖS yöneticileri 12 Mart 1971 tarihinde meydana gelen siyasi hükümet değişikliğinin örgütü etkileyebileceği düşünerek, TÖS'ün devamı olarak Türkiye Öğretmenler Birliğini kurmak için Anayasa'nın 29. Maddesi'ndeki dernekler hükmü gereğince gerekli girişimlerde bulunmuşlar, TÖS münfesi hale getirilmeden 3 Eylül 1971 tarihinde Türkiye Öğretmenler Birliği'ni (TÖB) kurmuşlardır. Birlik sözcüğüne takan İçişleri Bakanı tüzüğü onaylamayınca örgütün adı 23 Kasım 1971'de Afyon'da toplanan genel kurulda "Türkiye Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği"(TÖB-DER)'ne dönüştürüldü.

Akyüz TÖB-DER ile ilgili olarak şu bilgileri vermektedir:¹⁸⁰

Daha sonra Türkiye isminin dernekler yasasına göre yasak olması nedeni ile, 1973'te Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği olarak değişti. "Örgüt, her öğretim düzeyindeki öğretmenler, memur ve müstahdemlerden 200 000'e yakın üyeye sahiptir ve tüm il ve ilçelerle bazı büyük bucak ve köylerde 660 şubesi vardır. Fakat TÖB-DER'e yakın bazı öğretmen örgütlerinin üyesi ayrıca ona da üye oldukları için az da olsa çift üyelik söz konusudur. Üyeleri arasında sayısal bakımdan ilkökul öğretmenleri başta gelir. Sonra sırasıyla orta öğretim, memur ve müstahdemler ve yüksek öğretimden üyeler gelmektedir. Üyelerin tahminen % 20'si kadındır.

TÖB-DER Genel Başkanı Ali Bozkurt ilk kuruluşta, TÖB-DER içinde Türkiye isminin yer almasının sorun olduğunu, yazdığı anı kitabında şöyle anlatmaktadır:¹⁸¹

¹⁷⁹ TÖB-DER, **Çalışma Raporu**, 1974, s.24.

¹⁸⁰ Akyüz, Ö.Örgütlenmesi, s.5.

“İçişleri Bakanlığı bu kez de adımızdaki Türkiye sözüne kafayı takmıştı. Türkiye sözcüğünü Bakanlar Kurulunun izni olmadan kullanamazsınız. Bakanlar Kurulu'nun bize Türkiye'yi asla kullandırmayacağını bildiğimiz için o yolu hiç denemedik.1973 yılı şubat ayında yaptığımız bir olağanüstü kongreyle adımızı Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği-TÖB-DER olarak üçüncü kez değiştirdik”

12 Mart 1971 darbesinin ardından, 20.09.1971 tarihli Anayasa değişikliği ile Anayasa'nın 46. maddesindeki “çalışanlar” ibaresi yerine “işçiler” ibaresinin konulmasıyla ve 119. maddesinin de memurların sendika ve siyasi partilere üye olamayacağına dair değişiklikle memurların sendikal hakları ellerinden alınmıştır. Anayasanın geçici 16. maddesiyle de daha önce kurulmuş olan memur sendikalarının faaliyetlerinin sona erdirildiği hükme bağlanmıştır. Ayrıca 1971 değişikliği ile Anayasa'nın 119. maddesinde “işçi niteliği taşımayan kamu hizmetlilerinin mesleki menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacını güden kuruluşların bağlı olacakları hükümler kanunla düzenlenir” şeklinde yeni bir fıkra eklenmiştir. Kamu görevlilerinin menfaatlerini korumak ve geliştirmek için çıkacağı belirtilen bu kanun 1982'ye kadar çıkmamıştır. Ancak herkesin dernek kurmasını kolaylaştıran “Dernekler Kanunu” çıkması diğer memurlar gibi öğretmenlerin örgütlenmelerini de kolaylaştırmıştır. Bu dönemde kurulan dernekleri önceki dönemdeki sendikaların ismini değiştirmiş şekli olarak düşünülebilir. 1971'de kapatılan TÖS ve T. İLK-SEN'in yerine TÖB-DER kurulmuştur. Sendikalar kapatıldıktan sonra kurulan derneklerden bir diğeri de Ülkücü Öğretim Üyeleri ve Öğretmenler Derneği (ÜLKÜ-BİR)'dir. Dernekler kanunun çıkarılmasından sonra öğretmenler tarafından çok sayıda dernek kurulmuştur. Fakat bu dönemde kurulan öğretmen derneklerinin çeşitli siyasi görüşlerin aşırı etkisinde kalarak mesleki amaçlara yönelik çalışmalara pek önem vermedikleri eleştirileri yapılmıştır. Bu durum öğretmenlik mesleğinin toplumsal konumunu da olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

TÖB-DER'in kurulması ile beraber birçok öğretmen derneği kuruldu. Bu derneklerin her birinin farklı görüşleri ve hitap ettikleri farklı gruplar oluştu. Bu dönem öğretmen örgütlenmesinde daha fazla parçalanma yaşanmıştır. Ülkede başlayan sağ ve sol grup çatışmaları öğretmen kesiminde de yaşandığı görülmektedir.

¹⁸¹ Ali Bozkurt, **12'den 12'ye –Anılar 2**, Eğitimsen Yayını, Ankara, 2000, s.65.

Bazı şiddet olaylarında öğretmenlerin öldürülmesi yaşanan siyasal çatışmanın ulaştığı noktayı göstermektedir.

TÖB-DER, TÖS'ün 40 üyesi tarafından kurulmuştur.12 kişiden oluşan ilk yürütme kurulu üyelerinin 6'sı ilkokul öğretmeni, 3'ü ortaokul öğretmeni, 2'si ortaokul öğretmenliğinden emekli,1'si de üniversite öğretim görevlisi idi. Genel Başkan ilkokul öğretmeni Haydar Orhan'dı. TÖB-DER kurulduktan sonra yapmış olduğu "Birlik Çağrısı" ne yazık ki öğretmenlerin tümünü TÖB-DER çatısı altında toplamaya yetmemiş, devrimcisiyle, ülkücüsüyle, teknikçisiyle, mefkûrecisiyle, yerelcisiyle ve kademesiyle mantar gibi yeni örgütler doğmuştur.¹⁸²

TÖB-DER, amaçlarını tüzüğünde şöyle belirtmiştir: "*İnsan hakları evrensel beyannamesi ile anayasamızın milli, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti kapsamı içinde, üyelerinin tüm ekonomik, sosyal ve özlük haklarını koruyup geliştirerek Atatürk devrimlerini gerçekleştirecek yönde çalışmalarını kolaylaştırmaktır.*"

Tüzüğünde, amaçlarını gerçekleştirmek için yapacağı çalışmalar gösterilmiştir. Bunlardan bazıları ise Halim Akgöl'e göre şöyledir:¹⁸³

Eğitim-öğretim hizmetinde çalışanları ilgilendiren meslek sorunlarının çözümlenmesi, mesleki çalışanları yeterliklerin artırılması, yeni hakların elde edilmesi için çalışmak ve bu hakların en etkin şekilde savunmasını yapmaktır. Üyelerinin gereksinmesi olan eşyaları sağlamak için kooperatifler kurmak, yardım sandıklarının kurulmasına yardım etmek. Üyelerinin mesleki bilgilerini ve yeterliklerini, genel kültürlerini geliştirmek amacı ile konferanslar, seminerler ve kurslar düzenlemek ve benzeri etkinliklerde bulunmak. Diğer kuruluşlarla yasaların tanıdığı olanaklar içersinde ortaklaşa eylemlerde bulunmak.

TÖB-DER' in öğretmenlerin mesleki, özlük ve sosyal hakların alınmasında izlediği yol, TÖS'ün izlediği yolun bir benzeri ve uzantısıdır. TÖB-DER' in bu alanda izlediği yolun ana hatları şöyledir:

1-Örgütlenmeyi bütün yurt alanında yayarak ulusal boyutta dayanışmayı sağlamak, demokratik işleyiş içerisinde halkın desteğini kazanmak, öğretmenin gücünü halkın desteği ile birleştirerek yasal yollardan sendikal hakların gerçek anlamda ve yeniden kazanmak.

¹⁸² Altunya, Ö.Örgütleri, ss.124-125.

¹⁸³ Halim Akgöl, **Türkiye Öğrtmenler Sendikası (1965-1971)**,Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara, 1981,s. 90.

2-TÖB-DER, devrimci, demokratik, merkeziyetçi bir meslek örgütü olmaya çalışmıştır. Bunları bir ilke olarak benimsemiştir. Bu ilkeler TÖS' ün benimsemiş olduğu ilkelerin bir uzantısı olarak görülmüştür.

TÖS'ün TÖB-DER üzerindeki etkileri 1974 yılına kadar sürmüştür. Bu yıldan sonra genel merkez yöneticilerinin yetersiz olması, öğretmen örgütçülüğüne ve örgüte zarar vermiştir. Örgüt içerisinde çeşitli görüşler belirmiş ve örgüt içi demokrasi ilkeleri işlemez hale gelmiştir. TÖS'ün ilke olarak benimsediği siyasi partiler karşısında bağımsız kalmak ilkesi, TÖB-DER'in ilk yıllarında etkisini sürdürmüş, ancak Gültekin Gazioğlu, seçildiği TÖB-DER Genel Başkanlığı döneminde, kendi doğrultularındaki siyasi partilerle ilişkiler kurmuş, seçimlere katılmıştır. Bu tutum örgütün siyasi partiler karşısında bağımsızlığını koruyamamasına neden olmuştur. Ağustos 1978'de yapılan genel kurul çalışmalarında örgütün bölünmesi, Gültekin Gazioğlu'nun başkanlığı döneminde meydana gelmiştir.

Halim Akgöl TÖS'ün devamı olan TÖB-DER hakkında şu ifadeleri kullanmıştır: ¹⁸⁴

“TÖB-DER' in kuruluşunda, gelişmesinde ve örgütlenmesinde TÖS' ün katkı ve etkileri olmuştur. Nasıl ki TÖDMF bünyesinden TÖS' ü çıkardıysa, yasaların zorlaması ile TÖS de bünyesinden TÖB-DER' i çıkarmıştır. TÖB-DER'i, TÖS'ün devamı olarak kurulan bir demokratik meslek örgütü olarak düşünülebilir.”

Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneğinin kısa adı (TÖB—DER); işareti, güneş içinde yalımdır.

Şekil 4: TÖB-DER İşareti

Kaynak: Özcan, 1975, s.1.

184 Akgöl, s.91.

Namık Özcan, TÖB-DER hakkında yazdığı kitapta örgütün etkisini şu bilgiler ile anlatmıştır:¹⁸⁵

O günden bu yana, TÖB - DER önüne çıkarılan her türlü engele rağmen, gerek yurt sorunları konusunda, gerekse öğretmenlerin ekonomik - demokratik mücadelesinde giderek daha tutarlı olmaya yönelik tavrı ve çabası sonucunda, büyük bir hızla gelişmiş ve bugün yüz bin civarında üyesiyle en yaygın kitle örgütlerinden birisi haline gelmiştir. TÖB-DER'in eylemleri yalnızca öğretmenlerin ekonomik ve mesleki sorunlarıyla sınırlı kalmamış, bu yolda verilen mücadelenin tüm emekçi halkın somut sorunları ve mücadelesiyle bütünleştirilmesinde önemli adımlar atılması sağlanmıştır...

*TÖB-DER Türkiye öğretmenlerini, en geniş biçimde temsil eden, onların ekonomik, demokratik ve mesleki sorunlarının çözümü doğrultusunda mücadele veren, devrimci bir meslek örgütüdür. TÖB-DER, öğretmenlerin baskı, tahakküm ve sömürden ancak halkın gerçek iktidarı ile kurtulabileceğine inandığından ve bu nedenle, emperyalizme ve onunla bütünleşmiş, egemen güçlere karşı bağımsızlık ve demokrasi mücadelesi veren başta işçi sınıfı olmak üzere diğer emekçi sınıf ve tabakaların aktif olarak yanında yer aldığı için devrimci bir kitle örgütüdür.*¹⁸⁶

TÖB-DER, kuruluş aşamasında karşılaşılan engelleri TÖB adıyla yayınlanan bültenin ilk sayısında şu şekilde değinilmiştir:¹⁸⁷

Birliğimiz şubelerinin kuruluşu sırasında bazı idare amirleri ile emniyet görevlilerin zorluk çıkardıkları duyulmaktadır. Bu denli engellemelerin yasal bir dayanağı yoktur. Böylesi durumlarda herkesin bilmesi ve uyması gereken yasal hükümleri aşağıya yazıyoruz. Gerekteğinde ilgililere gösteriniz. Kişisel tartışmalara girmek yararsızdır. Yasaların önerdiği yükümlülükleri yerine getirdikten sonra şube faaliyete geçecektir. Bu yargının dayanakları Anayasa'nın 29. maddesinde belirtildiği üzere: Herkes önceden izin amaksızın dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hak, ancak kamu düzenini veya genel ahlakı korumak için kanunla sınırlanabilir, demektir. Cemiyetler Kanunu 4.Madde: Her dernek kurulduğu tarihten sonra ilk iş gününde kurulduğu yerin en büyük idare üstüne, tüzüğünden iki tanesini iliştilirilmiş bir bildirim vermeye mecburdur.

3.3. TÖB-DER'İN İLKE ve AMAÇLARI ve ÇALIŞMA YÖNTEMİ

TÖB-DER'in ilke, amaç ve çalışma yöntemleri konusunda örgütlenme nedeninin başında Türkiye'nin geri bırakılmış bir ülke olması düşüncesi bulunmaktadır. Geri bırakılmış bir ülkede var olan yurtsever öğretmenlere de bu

¹⁸⁵ Özcan, s.22-23.

¹⁸⁶ Özcan, s.23

¹⁸⁷ Türkiye Öğretmenler Birliği Haber Bülteni, Yıl: 1, Sayı: 1,18.11. 1971.

aşamada önemli görevler düşeceğini savunmuştur. TÖB-DER, kuruluş ve faaliyetlerinin tüm amacını bu düşünceler doğrultusunda ortaya koymuş bir sivil toplum örgütüdür. TÖB-DER, 12 Mart 1971 sonrasında koşullarında niteliğini koruyabilen, demokratik bir güç olarak ayakta kalabilen tek devrimci meslek kuruluşu olduğunu da savunmuştur. TÖB-DER amacıyla “Devrimci Eğitim” vurgusunu sıklıkla kullanmıştır. TÖB-DER’e göre “Devrimi Eğitim, toplumdaki düzensizliğin, ekonomik bağımlılığın, kültürel yozlaşmanın sorumluluğunu duyacak, kişilerin mutluluğunu amaçlayan uygarlık düzeyi ile bağdaşan akılcı bir düzen getirmede eyleme geçecek öncü kuşakların yetiştirilmesine dönük eğitim düzenidir” denilmektedir. Dernek Tüzüğü’nde, “Atatürk Devrimleri, İnsan Hakları Evrensel Beyannameyi ile, Anayasa’nın millî, demokratik, lâik ve sosyal hukuk devleti kapsamı içinde, üyelerinin tüm ekonomik, sosyal ve özlük haklarını koruyup geliştirerek birleşmelerini ve dayanışmalarını sağlamaktadır. Dernek bu amacını gerçekleştirmek için gerekli çalışmaları yapar; amacı dışında başka konuyla uğraşamaz” denilmiştir.

TÖB-DER’in ilk kurucularından olan ve daha sonra genel başkanlığını yapan Ali Bozkurt yazdığı anı kitabında örgütlenme çalışmaları hakkında şu bilgilere yer vermiştir:¹⁸⁸

Kurucu Merkez Yürütme Kurulu’muz, yaklaşık on ay çok güzel çalışmalar yaptı. Derneğin tüzel kişiliğini yerli yerine oturttu. TÖS mallarının TÖB’e geçmesini sağladı, derneğin adını her tarafa duyurdu. Hapiste ve açıkta olanların maaşlarını hiç aksatmadan ödedi. Üye sayısını on ayda 20 bine çıkardı. İlk zamanlarda öğretmenleri derneğe üye yapmakta oldukça zorlandık. Bazı öğretmenler üye olmamak için akla hayale gelmedik bahaneler uyduruyorlardı. Kendini "fazla devrimci" sayan bazıları: "Biz attan inip eşeğe binemeyiz. Sendika üyesinin dernekçiliği kabullenmesi olanaksızdır." diyorlardı. Bazı öğretmenler de: "Şimdiden kaç parçaya ayrıldınız. Birleşirseniz geliriz, yoksa biz yokuz." diyorlardı. Aslında bunların hepsi korkuya kılıf arama bahaneleriydi. Doğrudan doğruya, "Biz korkumuzdan üye olamıyoruz." yerine, ipe sapa gelmez bahaneler uyduruyorlardı.

TÖB-DER tüzüğü incelediğinde, derneğe üye olma ve üyelikten çıkarılma maddeler halinde şöyle ifade edilmektedir:

-Medeni haklara sahip ve 18 yaşını bitirmiş olanlardan aşağıdaki koşulları taşıyanlar, derneğe üye olabilirler.

¹⁸⁸ Bozkurt, s.67.

a) Her çeşit resmi eğitim kurumlarında ve üniversitelerde eğitim-öğretim işleriyle uğraşanlar,

b) Öğretmenlik sıfatını kazanmış olup *da* Millî Eğitim örgütünün çeşitli kademelerinde büro hizmeti görenler ve öteki devlet kuruluşlarında eğitimle görevli olanlar,

c) Öğretmenlik sıfatını kazanmış olup *da* başka devlet hizmetinde veya başka işlerde çalışanlar,

ç) a, b ve c fıkralarındaki özellikleri kazanmışken emekliye ayrılanlar,

d) Millî Eğitim örgütüyle üniversitelerde çalışan memur ve hizmetlilerden tutum ve davranışlarıyla bu derneğe zararlı olmayacakları konusunda üyelere ikisinin olumlu ve yazılı tanıklığını alanlar.

- Üyelikten ayrılmak isteyenler, ayrılmak istediğini yazılı olarak bağlı bulunduğu şubeye bildirdikleri ayın sonundan itibaren üyelikten ayrılmış sayılırlar.

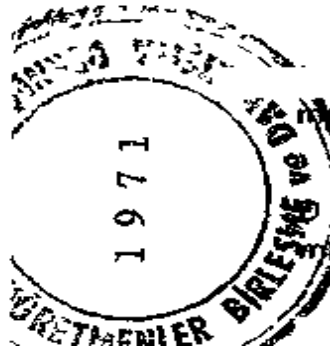
- Dernek üyeliği aşağıdaki durumlarda kendiliğinden düşer:

a) Ölmek,

b) Adli yargı mercilerince ertelenmeksizin kesin hükme bağlanmış cezası medeni haklarını kullanmayı önleyici bir suçtan dolayı mahkûm olmak.

TÖB-DER'in en önemli olan organ derneğin Genel Kurulu'dur. Genel Kurul, derneğin en yetkili organıdır. Seçilmiş ve tabii delegelerden kurulur.

Şekil 5: TÖB-DER Mührü

Kaynak: TÖB-DER, 1971 s.13

TÖB-DER'in ilke ve amaçları ile ilgili olarak Niyazi Altunyan'ın TÖB-DER konusunda 12.15.1994 tarihindeki görüşmelerinden aktardığı bilgiler şöyledir:¹⁸⁹

TÖS'ün sorunlarını devralan TÖB-DER, işverenin gözünde tıpkı TÖS gibi solcu ve bela bir örgüttü. TÖS üyelerini hapse tıkan zihniyet, TÖB-DER üyelerine de aynı yöntemi uygulamıştır. Örneğin TÖS'ün TÖB-DER'e mal devretmesi konusunda dava açılmış, ancak beraat kararı çıkmıştır.6-7 Aralık 1972 gecesi tüm yürütme kurul üyeleri, izinsiz toplantı yaptıkları gerekçesiyle tutuklanmış, haklarında dava açılmış, Genel Başkan Ali Bozkurt'a 25 gün hapis cezası verilmiştir. Hakkında düzmece davalar açılan yöneticiler uzun süre açıkta kalmışlardır. Öğretmen kıyımı bu dönemde de bütün şiddetiyle devam etmiştir. Bu caydırıcı önlemler, başlangıçta etkili olmuştur. Ekim 1973'te yapılan genel seçimlerden sonra geçilen sivil yönetim döneminde üye artışı hızlanmıştır. TÖB-DER üyesi ve Köy Enstitüsü çıkışlı Mustafa Üstündağ'ın Milli Eğitim Bakanı olmasıyla TÖB-DER üye sayısı patlama derecesine artmıştır.

Konu ile ilgili olarak 1974-1976 Sivas TÖB-DER Şube Yazman'ı Zeki Senger, yapılan görüşmede şunları dile getirmiştir:¹⁹⁰

12 Mart'tan sonra TÖB-DER kuruldu. Bu nedenle TÖB-DER, öğretmenlerin ekonomik, demokratik ve mesleki kazanımları için kurulmuş bir örgüttür. Ancak ülkenin koşulları aynı zamanda TÖB-DER'in önüne demokrasi mücadelesi koymuştur. Bu yüzden birçok TÖB-DER üyesi öğretmen, mesleki değil, düşüncesinden dolayı haksız yere sürgün edildiler, öldürüldüler, görevden atıldılar. O dönemde TÖB-DER üyesi olmak demek sürülmek, görevden alınmak hatta ölümü göze almaktı. TÖB-DER'in mal varlığına el konuldu, bir anlamda gasp edildi ve de geri verilmemiştir. Dönemin sosyal devlet yapısı, biraz daha eğitimin ve sağlığın parasız olmasından yana idi. İlk göreve başladığımda 950 lira maaş alıyordum, yaklaşık 900 lirada ek ücret alıyordum. Bu günle karşılaştırıldığında öğretmenlerin ek ücretleri ¼ oranında gasp edilmiştir. Öğretmen ekonomik darboğaza sürüklenmiştir. Aynı şekilde itibarsızlaştırılmıştır.1970'li yıllarda özellikle iletişim olanakları kısıtlı idi. Daha çok yüz yüze etkinlikle iletişim sağlanıyordu. Buda çok sayıda toplantı ve mitingün yapılmasını sağlıyordu. Anayasa'da var olan 141 ve 142. maddeler bu dönemde, demokratik kitle örgütlerinin çalışmalarını hep kısıtlamıştır ve hep engel aracı olarak kullanılmıştır.

Ayrıca TÖB-DER ilke ve amaçlarının ne olduğunu, bu amaçlara ulaşmak için nelerin yapılması gerektiği konusundaki düşüncelerini TÖB-DER'in 1975'te yapmış oldukları olağanüstü kurultayda da dile getirmişlerdir.

TÖB-DER'in yayın organı olan TÖB-DER Gazetesi'nin ilk sayısında, dernek hakkında çıkan bir yazıda, sorunların çözümünü güç birliğinde arayan bir örgüt bilincinin ürünü olduğu dile getirilmiştir. Anayasal değişikliğin sona erdirdiği sendikal dönemden sonra TÖB-DER, Türkiye öğretmenlerinin tek bir çatı altında

¹⁸⁹ Altunya, Ö.Örgütleri s.128.

¹⁹⁰ Zeki Senger ile 19.01.2012'de Yapılan Görüşmeden.

toplama sorumluluğunu üstlenmiştir. Anadolu'dan gelen ilgi ve bilinçli destek mesajların birliğin önemini ortaya koymuş. Birliğin kurulduğu günden geçen kısa süreye rağmen şube sayısının 195'i aşması birleşme özleminin açık kanıtı olduğu ileri sürülmüştür.¹⁹¹

TÖB - DER devrimci, demokratik, merkezîyetçi bir meslek örgütüdür. Devrim: emekçi sınıf ve tabakaların siyasal iktidarı ele geçirerek mevcut üretim biçiminden daha ileri bir üretim biçimine geçiştir. TÖB-DER, emperyalizmin ve faşizmin, baskı tahakküm ve sömürüsüne karşı emekçi sınıf ve tabakaların bağımsızlık ve demokrasi mücadelesine katkısı bulunduğu için devrimcidir. Ancak, öğretmenler ve örgütü devrimin öncü gücü değildir. Dünyanın hiçbir yerinde öğretmenler devrim yapmamıştır, yapamazlar da. Bu, öğretmenlerin emekçi sınıfların kurtuluş mücadelesine katkısı bulunmayacağı anlamına gelmez. Demokratik-Merkezîyetçilik: Tabandan yukarıya eleştiri ve önerilere sınırsız açık olma, tabandan tavana demokratik tırmanış, tavandan tabana merkezi yönlendirme ve demokratik oylamayla merkezden alınan kararlara uymadır. Ekonomik ve demokratik mücadelemizde ileri boyutlara ulaşmanın temel koşullarından biri de birlik, beraberlik ve disiplin içinde tek ses ve tek güç olmamıza bağlıdır. Demokratik-Merkezîyetçilik ilkesi iyi işletildiğinde örgütümüz ve tüm üyelerimiz yarar görecektir. Bizler, örgütümüzü parçalayıcı, örgütte güvensizlik yaratıcı demokratik merkezîyetçi ilkeler ve tavır içinde alınan kararları sabote edici, pragmatist, devrimci dürüstlikle bağdaşmayan her türlü hastalıklarla mücadele etmenin gerekli olduğuna inanıyoruz. Demokratik-merkezîyetçilik bunu gerektirmektedir, örgütsel anlayışımız da budur.

TÖB-DER ilkelerinde ülke yönetime talip bir siyasî örgüt olmayı kabul etmemiş ve bu tür çalışmaların doğru olmadığı görüşündedir. Bunun yanında devrimci bir örgüt olduğunu ileri sürmüştür.

TÖB - DER, devrimcidir, ama iktidara yürüyen bir siyasî örgüt değildir. Devrimci, demokratik, meslek örgütleri devrimin yakın ve uzak hedeflerine varacak mücadele biçimlerini saptayamaz. Bu görev emekçi sınıf ve tabakaların devrimci partilerinin görevidir. Bu nedenle strateji tespiti doğrultusunda yönetime talip olmayı yarasız ve hatta sakıncalı buluyoruz. Ülkemizin bugünkü koşulları içinde örgütümüzün yeri, görevleri ve etkinliği üzerinde ilkelerle, ekonomik ve demokratik mücadele yöntemleriyle yönetimde görev talep etme hareketlerini son derece olumlu ve demokratik buluyoruz.

İlkelerde anlaşanların hareketlerini bir veya birkaç kişiye bağlamak, bu ilkelerde anlaşanları, falancanın ekibi, falancanın kadrosu, diye tanımlamak son derece yanlıştır, kitleye ve kitlenin örgütsel bilincine ve devrimci sorumluluğuna ters düşmektir. İlkelerde anlaşan kadrolar, ekipler ve bu ilkeleri benimseyen, bu doğrultuda uyumlu çalışmayı isteyen kitle vardır. Kişiler bu bütünü oluşturan zincirin halkalarından başka bir şey değildir. Kişilerin

¹⁹¹ TÖB-DER, Yıl:1, Sayı:1,18. 10,1971.

*etrafında kapıkulu zihniyetiyle birleşmek kesinlikle yanlıştır. En doğru yol ilkelerde birleşmektir.*¹⁹²

TÖB-DER, devrim kavramına sıkça vurgu yapmasının dönemin sosyo-politik özelliklerinden kaynaklandığını, siyasal olmasa da bir öğretmen örgütü olarak tutumunun bu doğrultuda olması gereğini sık sık dile getirmektedir. Örgütün, tüm öğretmenleri kavrayacak tarzda hareket etmesi gereğini, birlik ve beraberliğin sağlanmasının geçmişten gelen bir ilke olduğunun, başına buyrukluğun zararlı olacağı, aynı zamanda hiçbir siyasi kadronun ne önünde ne de sonunda yer alınmamasını ve devrimi benimsemiş bir merkezîyetçi yönetim olmanın yararlarını savunmuştur.

3.5.TÖB-DER SİYASET İLİŞKİLERİ

TÖB-DER, kurulduğu dönemin özelliklerinden dolayı, doğal olarak siyasetle ilişkili olmak durumundaydı. Her ne kadar öğretmen örgütü olarak kurulmuş ise de siyasal ortamın çok karışık ve cepheleşmelerin olması nedeniyle TÖB-DER kendisini bu hareketlerden uzak tutamamıştır. Bu konuda Niyazi Altunya, şöyle demektedir: TÖB-DER istese de istemese de siyasetle içi içe idi. Ancak gerek ülkede yaşanan kargaşa gerekse örgütün, bir kitle örgütünün işlev sınırını çizemeyen ya da buna uymayan yönetici kadrolarca yönetilmesi nedeniyle, siyasal hedefler iyi belirlenememiş, doğal olarak herkes kendi siyasetini örgüte egemen kılmak istediğinden ortak bir sendikal siyasette anlaşmada sağlanamamıştır. Özellikle 1974'ten sonra biraz daha sosyal demokrat bir iktidarın hazırladığı rahat ortamın yarattığı rehavetle ipin ucu kaçırılmıştır.

1974'ten itibaren TÖB-DER, devrimcilerin yönetiminde bir örgüttür ve sonuna kadar da böyle gitmiştir. Son örgüt yönetimleri değişik bakış açıları, TÖB-DER değişik sol siyasal çizgileri örgüt içinde yeşertmiş ve örgüt 1974'den sonra sol siyasal partilerin ve akımların boy gösterdiği yer haline gelmiştir. Bu durum iç huzursuzluğu arttırmış ve giderek gerginlikler doruğa ulaşmasına neden olmuştur. Örneğin 5 Şubat 1977'de Ankara Tandoğan Mitingi'nde alana alınmayan bir grubun elemanları, TÖB-DER yönetimince “*Maocu-Bozkurt*” olmakla suçlanırken, aynı grup

¹⁹²“ Olağanüstü Kongre Metni”, **TÖB-DER**, Yıl:4, Sayı:100, 01.07.1975,ss.12-17.

da dernek yöneticilerini “*Revizyonist, Sosyal Emperyalist ve Rus uşağı*” olarak suçlamıştır. Bu grup daha sonra TÖB-DER onur kurulu kararıyla örgütten ihraç edilmişlerdir. Bazı şube yönetimleri de çeşitli siyasal görüşlerden olmaları sebebiyle görevden alınmışlardır.¹⁹³

TÖB-DER, daha baştan benimsediği örgütsel anlayış gereği, üyelerinin sorunlarının çözümünü, yurt ve dünya sorunlarına bağlı, hatta içi içe gördüğünden, etkinliklerini de yurt ve dünya sorunlarının çözümüne öncelik verecek biçimde tasarlamış, örgüt içi ilişkileri de bu çerçevede biçimlenmiştir. TÖB-DER’in anlayışı kısaca formüle edilirse “*emperyalizme karşı bağımsızlık*”, “*yerli işbirlikçi devlet düzenine karşı demokratik devrim*”,sonrasında da “*emekçi halk iktidarı*”nın gerçekleşmesini ön görmekte, üyelerinin sorunlarının çözümünün de bu genel yaklaşımdan çıkacağını var saymaktadır.¹⁹⁴

3.6. TÖB-DER’İN EĞİTİME BAKIŞI

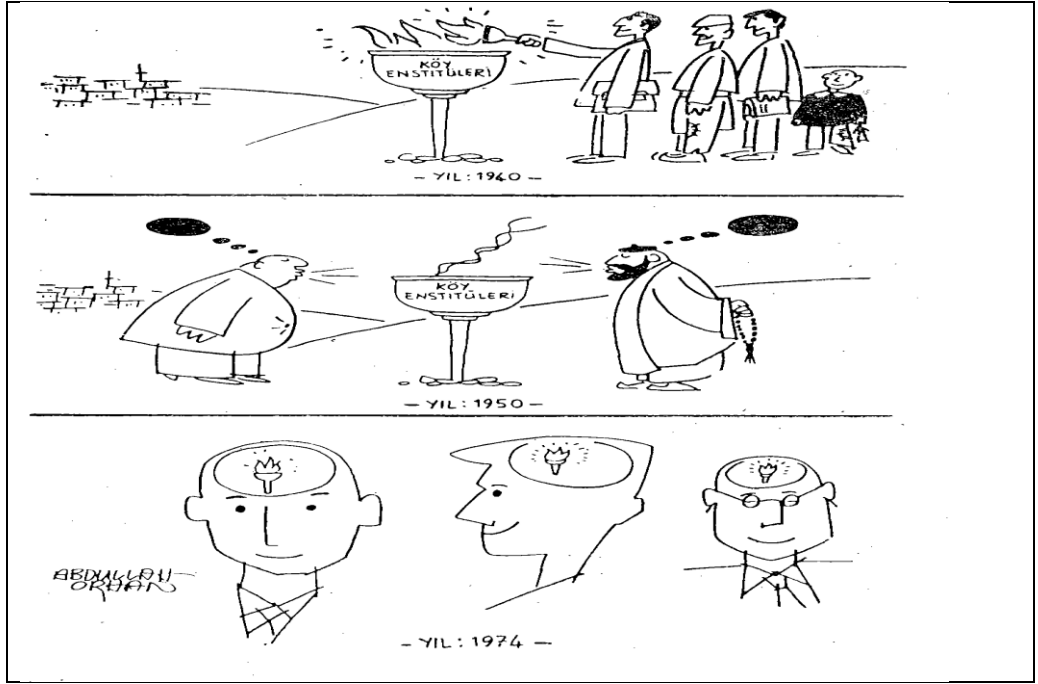
TÖB-DER, eğitim ile ilgili görüşlerine bakıldığında, TÖS’ün eğitim konusunda ileri sürdüğü görüşlerin benzeri çoğu zaman görülmektedir. Özellikle eğitimin dış etkilerden uzak olması, hazırlanacak olan programlarda öğretmenlerin de katkısının yapılması ve eğitimin devrimci olmasını sürekli savunduğu görüşlerdendir. TÖB-DER, eğitimin toplumu şekillendirmedeki rolün farkındadır. Yapılacak her türlü çalışmanın doğru ve etkili bir eğitim yapılanması ile mümkün olacağını, bireyin ve toplumun ancak eğitim sayesinde uyanık olabileceği vurgulayan TÖB-DER, bu konuda TÖS ile kıyaslandığında daha etkili çalışmalar oluşturma gayretine girmişlerdir. Aşağıda TÖB-DER dergisinde Mayıs 1974’te yayınlanan bir karikatürden örnek. Bu karikatür TÖB-DER’in dönemin eğitime bakışını eleştirel olarak yansıtmaktadır.¹⁹⁵

¹⁹³ Altunya, (Ö.Örgütleri), ss. 141-146.

¹⁹⁴ Fevzi Coşkun, **Çalışma İlişkileri Açısından TÖB-DER**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s.139.

¹⁹⁵ Aptullah Orhan, **TÖB-DER**, Sayı:72,04.05.1974, s.10.

Şekil 6: Köy Enstitülerini Konu Alan Bir Karikatür

Kaynak: Orhan, **TÖB-DER**, Sayı:72,04.05.1974, s.10.

Niyazi Altunya, TÖB-DER'in eğitim ve öğretimle ilgili faaliyetler konusunda TÖS'ten geri kaldığını ileri sürerek şu karşılaştırmayı yapmıştır:¹⁹⁶

TÖB-DER, elindeki olanağa ve var olan potansiyele göre eğitim sorununa yönelik çalışmalarda oldukça amatör kalmıştır. Eğitimle ilgili olarak yayımlanan birkaç tane el kitabı, eğitimde uzman kişilerce hazırlanmadığı gibi çoğunun kuramsal ve pratik değerleri de yetersizdir. Dergi ve gazetesinde zaman zaman yayınlanan kimi yazılarda güncel sorunlar sıralansa da kuramsal boyut zayıf; öneriler de düzen değişikliği sonrasına yöneliktir. 1975'te kurulduğu söylenen Araştırma Bürosu, eğitimle ilgili hiçbir şey üretmiş değildir. Aynı şekilde 4-11 Şubat 1978 tarihinde toplanan Demokratik Eğitim Kurultayı (DEK), TÖS'ün 1968'de topladığı Devrimci Eğitim Şurası'ndan oldukça zayıf ve verimsiz bir şuradır.

1975 yılında TÖB-DER'in yayınlamış olduğu "Eğitim El Kitabı"nda eğitimle ilgili şu bilgiler bulunmaktadır:¹⁹⁷

Eğitim, toplumların ekonomik ve politik yapılarının dışında, amaçladıkları ve işlevi sosyal düzenlerden soyutlanabilen bir kavram değildir. Böyle olduğu için de, tarihte üretim araçlarını elinde tutanlar, eğitime önem vermişler, sınıfsal çıkarlarının korunması, kitlelerin belli doğrultularda şartlandırmada eğitimi en

¹⁹⁶ Altunya, Ö.Örgütleri, s.138.

¹⁹⁷ **TÖB-DER**, Eğitim Yayını-1, 1975, ss.19-22.

etkili bir araç olarak kullanmışlardır. Bir üst yapı kurumu olan eğitim altyapısının değişmesinde, yeni boyutlara ulaşmasında kitlelerin bilinçlendirilmesinde ya da uyutulup uyandırılmasında etkili bir araçtır. Bu nedenle eğitim, şoven, ırkçı, teokratik ve bireyi geldiği sınıfa yabancılaştıran emperyalist-kapitalist özden sıyrılıp kişiye devrimci, bilimsel tavır kazandırıp, üretim ve iş içinde ortaklaşa ve yaratıcı çalışmaya yönelik, politik bilinç kazandıran ulusal öze sahip halkçı ve toplumun demokratikleşmesini hızlandıran niteliğe dönüşünce sömürücü sınıfların uykusunu kaçırmaktadır.

Eğitimde, emperyalist-sömürgeci bir yaklaşım hâkim kılındığında geri bırakılmış olacak olan ülkenin bütününde benzer sorunların sıkça yaşanacağı, bireyin özgür olamayacağı ve bağımlılığın yıllarca devam edeceğini ileri süren, TÖB-DER, emperyalizmin güdümünde uygulanan eğitimin üç özelliğine dikkat çekmektedir:¹⁹⁸

1-Eğitim yolu ile kişileri geldikleri sınıf ve tabakalardan koparmak anne ve babalarına yabancılaştırmak, kitleleri karamsar, umutsuz, kendilerine güvensiz yapmak, şu devlet olmazsa biz mahvoluruz, afyonu ile beyinleri yıkamak, kul - köle yetiştirmek.

2-İrkçi ve şoven duyguları körüklemek, kardeşi kardeşe düşman etmek emperyalist - kapitalist sistemin sürmesi, uyanan emekçi sınıf ve tabakaların sindirilip devrimci gelişimin geciktirilmesi için beyinlerini yıkadıkları bu kişileri “Milliyetçilik ve Milliyetçi” yaftası altında bir maşa ve vurucu güç olarak kullanmak.

3-Teokratik ve dine dayalı dünya görüşünü teşvik etmektir.

Devrimci eğitim, ortaklaşa ve birlikte çalışmadan zevk alan, işyerinde ve üretim içinde değerler yaratan kişinin toplum içinde sorumluluk ve görev almasını sağlayan bir eğitimidir. Devrimci eğitim, kendi sınıfsal çıkarları doğrultusunda, ideolojik ve politik bilinç veren, düşünmesini, olaylar arasında bağ kurmasını, doğayı ve toplumu daha iyi tanımalarını bunların ileriye doğru değişmesini sağlayan bir eğitimidir.

TÖB-DER’li öğretmen, aritmetik dersinde öğrencilerine sayı kavramlarını, sayılar arasındaki ilişkileri öğretmekle, işlemleri doğru çözdürmekle görevini yapmış sayılamaz. Yöreye göre pamuğu, fıncığı, tütününü, orman ürünlerini, üzümü, inciri ele almalı, bunları yetiştirenlerle alım - satımını yapanların kârlarını sayılarla göstermelidir.

Coğrafya dersinde, ülkelerin dağlarının yüksekliğini, ırmaklarının uzunluğunu ezberletmek yerine o ülkelerin neden ve nasıl kalkındıklarını ya da geri bıraktırdıklarını anlatmalı, ülkemizin yer altı, yer üstü kaynaklarını, bunların nerelerden ve nasıl çıkarıldığını, bu nimetlerden kimlerin yararlandığını sayılarla, resimlerle, grafiklerle öğrencilerine kavratmalıdır. Demirin, bakırın, çeliğin, civanın, kömürün bileşimlerini öğretirken, bunların nasıl elde edilmesini, damıtılıp kalıba dökülürken fırının karşısında ter döküp, eriyen emekçilerin öyküsünü, yüzlerce metre derinlikteki kömür işçisinin grizu patlamasıyla can verişini dile getirmelidir.

Canlıların organizmasını anlatırken, beslenmenin önemine değinmeli, kimlerin ne denli protein aldığını, kimlerin inekleri, koyunları, mandaları beslediğini

¹⁹⁸ TÖB-DER, E. Yayını-1, ss.21-22.

resimlerle, öykülerle, türkülerle dile getirmelidir. Doğada emekçi sınıfların eliyle yaratılan değerleri bir bir saydırmalı, emekçi sınıf ve tabakaların neler yapmaya muktedir olduğunu gözler önüne sermeli, demokrasi ve gerçek özgürlüğün yalnız onların eli ile kurulup geliştirilebileceğine, onların elinde ülkenin mutlu yarınlarına ulaşabileceğini vurgulamalıdır.

TÖB-DER'li öğretmen, ahlak dersinde soyut kavramlar, biçimler ve görüntüler üzerinde durmak yerine, toplum içinde mutlu olmanın, toplum içinde yaratmanın, emeğe saygılı olmanın önemini dile getirmeli, insanı insanın sömürmesinden daha büyük ahlaksızlığın olamayacağı gerçeğini öğretmelidir. Tüm bunları yaparken, elbette emperyalist- kapitalist sistemin savunucuları devrimci ve yurtsever öğretmenlerin enselerinden kanlı ellerini çekmeyecektir. Onların tezgâhlayacakları zulüm ve tahakkümlere karşı TÖB - DER, maddi ve manevi tüm gücüyle öğretmenlerimizin yanında olacak, emekçi halkımızın desteğini sağlayacaktır. Bu konuda ayrıca, okul ve aile birliklerinden yararlanma yoluna gidilecek çeşitli yörelerde düzenlenecek seminer ve toplantılara bu kuruluşlarda görev alan kişilerinde katılması sağlanacaktır. Egemen güçler eğitim düzenlenmesindeki bozukluğun sorumlusu olarak öğretmeni göstermektedirler. Sorumluların öğretmenler olmadığını, asıl sorumluların emperyalizmle bütünleşen yerli egemen güçlerin olduğunu halkımıza anlatmak başta gelen görevimiz olacaktır.

Yukarıda belirtilenler ile birlikte ayrıca şu değişimlerin de gerçekleştirilmesi için, TÖB-DER etkin çalışmalar yapacaktır:

1-Bütün okullarda tek tip kitap kabul edilmesi, kitap ve tüm diğer araçların devlet tarafından parasız sağlanması.

2-Okul yönetimleri, demokratikleştirilmeli, yöneticilerin baskı ve tahakkümlerine, öğretmenin terfisiyle ilgili yetkilerine son vermelidir. Yöneticiler öğretmenler tarafından seçilmeli, öğrenciler de yönetime katılmalı, okuldaki disiplin kuralları, öğretmen, öğrenci, yönetici üçlüsünün işbirliği ile biçimlendirilmelidir.

3-Sınıf geçme, kalma diye bir şey olmamalıdır. Her çocuk kabiliyet ve yetkisi doğrultusunda eğitilmeli, eğitim işyerinde ve üretime yönelik olmalı, çocuk kendi yarattığı değerlerden kendisi de yararlanmalıdır, gibi birçok öneri savunulmuştur.

3.7.TÖB-DER ve ÖĞRETMENLİK

TÖB-DER, öğretmenlik mesleğine bakışını ortaya koyarken yaşanan dönemin yanlışlıklarını ve yokluklarını beraberinde yansıtmaktadır. Bazı sorunların dönem içinde öğretmenler için büyük acılara yol açtığını, düşünmeyen, okumayan, sorumluluk hissetmeyen öğretmen profilin oluşturulmasına çalışıldığı, ama buna

örgütlenme gücü ile sonuna kadar mücadele verilmesi gerektiği vurgulanırken şöyle devam edilmiştir:¹⁹⁹

Bilindiği gibi öğretmenlik, egemen sınıfların çocuklarının seçeceği bir meslek değildir. Meslektaşlarımızın hemen hemen tamamı köylü, işçi, memur, esnaf ailelerinden gelmektedir. Kısaca öğretmen emekçi sınıf ve tabakalardan gelmektedir. Bu nedenle sınıfının bilincini taşımalı, başkalarının değirmenine su taşımamalıdır. Öğretmen, mesleği gereği okuyan, düşünen, konuşan insan olmak zorundadır. Eğiticinin, öğrencilere yararlı olabilmesi için dünyayı ve Türkiye'yi kavraması, bilmesi, doğru olarak yorumlaması gerekir. Ayrıca geri kalmış ülkeleri öğretmenlerinin görevi okulda bitmez. Halk arasında da devam eder. Emekçi halkın sorunlarını da, çözüm yolları ile bilmek durumundadır. Yani halkın öğretmeni olmak zorundadır. Bu zorunluluk öğretmene aydın olma, bilinç taşıma gibi diğer bir görev yüklemektedir. Aydın olma, bilinç taşıma görevi öğretmen-kitap ilişkisini kaçınılmaz kılar. Gazete, sinema, tiyatro, televizyon v.b. kitle iletişim ve haberleşme araçlarından en geniş ölçüde yararlanmalıdır. Gezi ve gözlemle yurdun değişik yörelerini, dünyanın diğer ülkelerini tanımalıdır. Oysa öğretmenin kendini yenilemesi bu ürünlerden yararlanması için ne gerekli demokratik ortam vardır, ne de öğretmenlere gerekli maddi olanaklar sağlanmıştır. 12 Mart faşizminde binlerce öğretmen okuduğu kitap, savunduğu düşünce yüzünden mahkemelere sürüklenmiştir.

1970'li yıllarda öğretmenlerin günlük yaşamında çok üretken ve günlük siyasetten uzak kalmadıkları görülmüştür. Bu konuda görüşme yaptığımız Eğitimsen İzmir delegelerinden Erkan Taşkırđı şu değerlendirmeyi yapmıştır:²⁰⁰

Bu dönemde ki öğretmenler okul dışındaki zamanlarını okul içinde geçirirlerdi. Okul işi yapıp, okulu onarırlar. İnsanlar ile sohbet ederlerdi. Öğretmenler yaşadıkları yerlerin aynı zamanda bilirkişileri olarak sayılırlardı. Kendilerini çok iyi yetiştirdikleri söylenebilir. Örgütlenme konusunda halkı aydınlatır ve özellikle kooperatiflerin kurulmasını, bölgedeki üretilen ürün çeşidine göre birlikler kurulmasına öncülük ederlerdi.

Öğretmenlerin çok fazla olağan dışı bir yaşamları yoktu. Çocuklarının eğitimi konusuna büyük önem verirlerdi. Her öğretmen en az bir dergiye abone idi. Günlük gazeteleri imkân dâhilinde mutlaka takip ederlerdi. Bu dönemde öğretmen lokalleri çok etkindi ve öğretmenlerin çoğunluğu bu lokallerden yararlanmıştır. Bu dönemin öğretmeni topluma ve çevresine daha duyarlı idi. Örneğin 1977'de Ankara'da 100 binden fazla öğretmenin katıldığı Demokratik Eğitim Mitingini hiç unutmadım. Ekonomik güçleri ve toplumdaki itibarları bu güne göre daha iyi olan öğretmenler, TÖS ve TÖB-DER'i kurarak topluma önderlik yapmışlardır. Bu gün bile bu seviyede örgütlenme gücü yakalanamamıştır.

TÖB-DER'e göre devrimci öğretmen şöyle tanımlanmaktadır:²⁰¹

¹⁹⁹ TÖB-DER, E.Yayımları-1, ss.22-24.

²⁰⁰ Erkan Taşkırđı ile 10.01.2012'de yapılan görüşmeden.

1-Öğretmen halktan soyutlanamaz, halkın içine yaşamını doğal olarak sürdürür, halk ile kendi arasında var olan çelişkileri asgariye indirir.

2-Devrimci öğretmen iyi bir halk gözlemcisi olmalı. Halkın kendi iç çelişmesini saptamalı, bu iç çelişmeleri halkın eğitiminde kendisine eylem kılavuz yapmalıdır.

3-Devrimci öğretmen halkı sevmeli, halkın arasına çok rahat katılmalı ve onların yaşantısına katılmalıdır. Acı ve sevinçlerinde daima halk ile birlikte olmalıdır.

4-Devrimci öğretmen halkın güven ve sevgisini kazanmalı, onlara ters düşecek bütün tavır ve davranışlardan kaçınmalıdır.

5-Devrimci öğretmen halkın kökleşmiş gelenek ve göreneklerini, çevre kültürünü çok iyi bilmeli, sürekli olarak halktan öğrenmeye çalışmalıdır. Halktan öğrendiklerini de devrimci teori süzgecinden geçirerek tekrar halka anlatmalıdır.

6-Devrimci öğretmen halkın inançlarına karşıt olmamalı, sınıfsal nitelik taşımayan, üretim ilişkilerine dayanmayan, soyut devrimci kavramlar uğruna halk ile karşı karşıya gelinmemelidir.

7-Devrimci öğretmen, halkın eğitiminde çevresel ekonomik çelişkilerden yararlanmalıdır.

1970’li yıllarda Anadolu’nun değişik yerlerinde görev yapan TÖB-DER üyesi olan emekli öğretmen Bekir Cavit Şahin araştırma konusu ile ilgili sorulara dönemin içinde yaşanan olayları şu şekilde açıklamıştır:²⁰²

1964’te Hakkâri Şemdinli’de göreve başladım. Bu yıllarda herhangi bir öğretmen derneği ve faaliyeti yoktu. Varsa da bizim haberimizin olması mümkün değildi. Ayda bir gün ilçe merkezine maaş olabilmek için gidebiliyorduk. İlk olarak 1969’da Konya Merkez Kayalı Köyü’nde dört günlük iş bırakma eylemine katıldım. Oturacağımız lojman yok, öğretmen odasında üç yıl oturdum. Bu eyleme ideolojik açıdan değil tamamen yoksunluklardan dolayı katıldım. Örneğin doktora gidemiyorsun, ailen yanında değil, hiçbir yerden haber alamıyorsun, köy halkının umurunda değilsin, bir anlamda yabansın. Boykot’un köylerdeki etkisi fazla oldu. Beş köyden 11 tane öğretmen iş bıraktık. Okul açıldı ama derslere girmedik. Halkın boykota en ufak bir tepkisi olmadı. Boykot ile ilgili herhangi bir haber duymadık.

Bu boykottan sonra 1970’te TÖS’e üye oldum. Maaşlar çok düşük, kupkuru bir okul, İlköğretim kanunu uygulanmıyor, köy muhtarı ve halk hiçbir yardımda bulunmuyor, öğretmen köyde yalnız.

Köy Enstitüleri’nden mezun olan öğretmenler normal öğretmenlerden daha iyi idi. Köyün her işinde onlar bir çözümdü. Buna karşın okuma yazma öğretmekle görevlendirilen eğitimciler çok yetersizdi. Bu eğitimciler genelde muhafazakârdı. Günde beş vakit namaz kılan bu eğitimciler çocuklara sadece okuma ve yazma öğretmek amacı ile görevlendirilmişti. Sonradan hepsi kanun değişikliği ile emekli edildiler.

²⁰¹ TÖB-DER Şubelerinin Çalışma İlkeleri, **TÖB-DER**, Sayı:68,Mart 1974,s.12.

²⁰² Bekir Cavit Şahin ile 27.04.2012’de yapılan görüşmeden.

1971 askeri müdahalesi ekonomik olarak Türkiye'ye bir olumlu etkisi olmadı, aksine yaşamımız daha da kötüleşti. Bu olayların nedeni İktidar politikaları idi.70 sente Türkiye muhtaç oldu. Her şey için kuyruk başladı. Karaborsa ekonominin gerçeği haline geldi. Türk ekonomisi dibe vurdu. İMF'den borç alındı. Bu kötü gidişat Özal'a kadar devam etti.

1978'de TÖB-DER üyesi olarak "Süte Evet, Füzeyle Hayır" mitingine katıldım. Beş bin kişi Konak Meydanı'nda yürürken aşırı bazı grupların tahriki ile bizimle yürüyen polislerden bir güzel jop yedik. Eve geldiğimde yaşananlardan pişmanlık duydum. Çünkü miting amacından sapmış, var olan ayırışma ve gruplaşmalar daha da artmıştı.

Türkiye'deki siyasi çatışmaların doruk noktasına ulaştığı yıl 1979 yılı oldu. Okulda her gün kavga vardı. Hem öğretmenler hem de öğrenciler arasında. Bu dönemde diğer insanlar gibi öğretmenler de çok ceza çekti. Emniyet teşkilatında gruplaşmalar oldu. Çok acılar yaşandı.

Sonuç olarak öğretmen mücadelesi amacına ulaşmadı. Daha kötü olaylar 1980 Askeri Darbesi ile ancak durdu. Ben o dönemde sol görüşe sahipken sonradan bazı öz eleştiriler yaptım. Bazı aşırı sol düşüncelerin etkisinde kaldığımı anladım. Örneğin zengin olana kin duyuyordum, benim de o zenginlikte hakkım var diyordum vb. Daha iyi şartlarda yaşamak için öğretmenlik dışında birçok işte çalıştım. Pazarda roka-maydanoz bile sattım.14 yıl bir restoranda çalıştım. Fikirsiz olarak siyasi mücadeleni vazgeçtim, hayat mücadelesine devam ettim.

Sendikalar, Sağ-Sol olarak Türkiye'nin bölünmesine katkı sundular. Üyelerine hiçbir hak sağlamadılar, aksine kendi amaçları doğrultusunda siyasi gruplaşmalar için çalıştılar.1948'den beri bu güne kadar toplu sözleşme hakkı bile alamadılar. O zaman sendikanın anlamı nedir? vb. soruları halen soruyorum kendime. Sendikalar ne sağladı diye dönüp arkama bakıyorum, Hiçbir şey... İktidarların arka bahçesi oldular.

Bu görüşmeden anlaşılmaktadır ki 1980 Askeri darbesi öğretmen örgütleri mücadelesini oldukça olumsuz etkilemiştir. Öğretmenler düşünmekten ve sorgulamaktan çekinmeye başlamışlardır.

3.8.TÖB-DER'İN ÖZLÜK SORUNUNA BAKIŞI

TÖB-DER, öğretmen özlük sorunlarına bakışında özellikle maaş konusuna dikkat çekmiştir. Hizmet üretmek için sağlanan öğretmenlerin yüksek enflasyon karşısında düşük maaşlarla mağdur edildikleri, bunun kabul edilmesinin mümkün olamayacağı vurgusu yapılmıştır. Türkiye'de zengin maddi kaynakların

bulunmasına karşın çeşitli yöntemler ile bu kaynaklar sömürülerek, borçlandırılarak çok uluslu şirketlerin kar oranları artırılmıştır. Buna karşılık Türkiye’de yoksulluk sınırında yaşayan milyonlarca insanın sırtına bu bir vergi yükü olarak yüklenmiş olduğunu ileri sürmüştür. Bunun bir sömürü olduğu ve her aşamada buna karşı çıkan TÖB-DER, hem öğretmenlerin hem de Türkiye insanının aydınlatılarak bu duruma karşı bir tavır almasını savunduğu görüşleri şöyle devam etmektedir:²⁰³

Öğretmenler, üretime bizzat katılarak artı değer yaratan bir sınıf değildir. Ancak, üretim araçlarının gelişmesinde eğitimin inkâr edilemez bir payı vardır. Bilimin kalıplara dökülmesi demek olan teknolojinin, bireyin ustalaşmasını sağlayan eğitimin yeri ister kapitalist, ister sosyalist sistem olsun inkâr edilemez. Eğitimin, ikinci işlevi olan kitleleri belli noktalara kanalize etme, sınıf bilinci verme özelliği de dikkate alınınca, eğitim işini yürüten öğretmenlik mesleğinin önemi açıkça ortaya çıkmaktadır.

TÖB-DER, Türkiye’nin yabancı güçler tarafından sömürülmesinden dolayı ekonominin yarı sömürge durumunda olduğu, bu yüzden de öğretmenlerin ve halkın büyük bir kısmının yüzünün gülmediğini, bu olumsuz koşulların kader olamayacağını ileri sürmüştür. Egemen güçler yerli iş birlikçilerle birlikte ülke kaynaklarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanma eğiliminde olmaları TÖB-DER’i tarih önünde bu duruma karşı mücadele safına sürmüştür yorumu şöyle devam etmiştir:²⁰⁴

Ayrıca, devrimci, ilerici, yurtsever öğretmen ve diğer kamu personelinin terfilerini çeşitli yollarla engellemektedirler. Onların istediği düşünen, araştıran, nedenlere, niçinlere eğilen, haklarını almak için mücadele veren, örgütlenen, halkına bilinç taşıyan öğretmen değil, egemen güçlere körü körüne maşalık yapan, kul-köle olan öğretmendir. Yaratıcı öğretmene dolgun ücret TÖB-DER’in benimsediği ilkedir. Maaşlarımız, hayat pahalılığına, fiyat artışlarına göre her yıl saptanmalı, ölçüt olarak ta emek alınmalıdır.

3.9. TÖB-DER’DE ÖRGÜTLENME VE ŞUBELERİN GENEL MERKEZLE İLİŞKİLERİ

TÖB-DER neye mal olursa olsun öğretmenin, her haksızlığa karşı örgütlenmesi gerektiğini ve gasp edilen sendika hakkının tekrar alınması için mücadeleye devam edilmesi gerektiği görüşlerini şu şekilde tamamlamaktadır:²⁰⁵

²⁰³ TÖB-DER, E. Yayını 1, s.46.

²⁰⁴ TÖB-DER, E. Yayını, s. 50.

²⁰⁵ **TÖB-DER**, E.Yayını, s.55.

Eğitim ve ğretim sorumluluğunu yüklenen biz öğretmenler, eğitim meslek ve özlük sorunları ile birlikte dünya ve yurt sorunlarına da yabancı kalmayıp bu sorunların bütünlüğü içerisinde kendi sorunlarımıza da zm yolları bulma, etkin mücadele verme, öğrencilerimizi ve emekçi halkımızı emeğine sahip çıkma doğrultusunda eğiterek bilinçlendirmek başta gelen görevlerimizdendir. Uyanan ve bilinçlenen halkın rahatlıkla smrlemeyeceğini çok iyi bilen egemen gler öğretmenlerimizin bu tavrından tedirgin olmakta ve kıyım makinesini işletmektedir.

İşte bu kıyım ve zulme karşı koymanın, ekonomik ve demokratik mücadelenin tek bir yolu örgütlenmek ve örgütlü mücadele vermektir. şunu iyi biliyoruz ki insanlar toplumsal örgütlenmeye gitmedikçe egemen glerin ücretli kolesi olarak kalacaklardır. Bugün kamu kesiminde en çok örgütlenen ve örgütlü mücadele bilincine varan öğretmenlerdir. Ne var ki daha örgütümüze katılmayan yüz binden fazla ğretmen vardır. rgtl uğraşımızı sürdürmek, diğer konularda olduğu gibi bu konuda da öğretmenler olarak tam bir dayanışma içinde çalışmak zorundayız

TÖB-DER, sendikalaşmanın her kurumda olması gerektiği, özel veya komu ayrımı yapılamayacağı, devletin kutsal bir statüsü olamayacağı ve bu neden ile tüm öğretmenlerin bir sendika çatısı altında toplanmalarının hayati derece de önemli olduğunu her fırsatta vurgulamıştır. Örneğin eğitim kitapçığında şu değerlendirmeler mevcuttur :²⁰⁶

Kamu kesiminde çalışanların işvereni durumunda olan devlettir. Egemen glerin sözde bilim adamları devleti sınıflar üstü bir kurum olarak göstererek, bu kuruma karşı sendika hakkı için mücadele etmenin gereksizliğini savunurlar. Tarih boyunca egemen sınıflar devlete damgasını vurarak, mevcut üretim ilişkilerinin devamını sağlamaya çalışmışlardır. Bu nedenle kamu personeli olan biz öğretmenler devletin sınıfsal niteliğini gözden kaçırmamız gerekir.

Sonuç olarak; Toplu sözleşmeli grevli sendikalarda örgütlenmenin, ekonomik ve demokratik mücadelemizin daha güçlü bir şekilde sürdürmenin n koşulu da Türkiye'nin en büyük ğretmen rgt olan TÖB-DER çatısı altında toplanarak 12 Mart faşizminin gasp ettiği sendikal haklarımızı geri alarak daha ileri sendikal mevziler için uğraşa hazırlıklı olmalıyız. Bu yolda başarının sırrı; ulaşılacak hedefi bilimsel olarak saptamak, saptanan bu hedefe bilinçli, inançlı ve örgütlü olarak yürümektir. Zafer örgütlü demokratik mücadelenin ve halkımızın olacaktır.

TÖB-DER, siyasi grupların en yoğun bulunduğu ve en etkin mücadele eden örgüttür. TÖB-DER içinde bulunan fraksiyonlar 1978 4. Genel Kurul'da 16 grup

²⁰⁶ TÖB-DER, E. Yayını, s.56.

yönetime gelmek için liste hazırlamışlardır. Bunların içinde en önemlileri şöyledir:

207

1-Demokratik Merkezîyetçi Grup (1976-1980 yönetiminde)

2-Özgürlük Yolu

3-Devrimci Öğretmen Grubu

4-Birlik Dayanışma Grubu

5-Demokrasi için Birlik Grubu

6-Devrimci Demokratik Birlik

7-Halkçı Eğitimciler

8-Devrimci Demokratik Öğretmen

9-Yurtsever Devrimci Öğretmen

TÖB-DER içinde guruplaşmalar fazlasıyla yönetimde kendini belli ederek, en zor dönemlerde olması gereken birliktelik 1975'ten itibaren bölünmeye başlamıştır. Bu durumu iyi analiz eden, dönemin TÖB-DER Genel Başkan Ali Bozkurt şu şekilde ifade etmektedir:²⁰⁸

Olaylar hepimizi çok üzmüştü. 'İlle de eylem!' diye tutturan arkadaşlarımız da yanlışlarını anlamışlardı. Ya onların akıllarına uyup bütün şubelerimizde kapalı salon toplantısı, yirmi ilde birden yürüyüş kararı alsaydık? Sanıyorum ki onlarca belki de daha fazla sayıda insan ölebilirdi. Üstelik bunların içinde öğretmenler de olacaktı. Demokratik kitle örgütlerinin içerisinde, eylemden başka bir şey düşünmeyen gruplar her zaman olmuştur. Ağzlarını her açtuklarında: "TÖS, dört günlük boykot yaptı. Katılanların sayısı örgütün üye sayısının iki katıydı. Boykottan sonra da üye sayısı iki katma yakın arttı. Biz niçin eylem yapmıyoruz?" diyorlardı. Eylem yapmanın koşulları vardır; eğer o koşullar oluşmamışsa ya da siz o koşulları oluşturmadan eylem yapmaya kalkmışsanız örgütünüz dahi elden gidebilir. TÖS boykotunda, eylem yapmanın bütün koşulları oluşmuştu. Şubeler kendiliklerinden eyleme gitmek istiyorlardı; hatta bazı şubeler boykotu başlatmışlardı bile. Ama bizim eylemimizde koşullar henüz tam olarak oluşmamıştı. Eylem yapma zamanı değildi. En azından, bizi anlamaya çalışan bir hükümet de yoktu artık; yeni değişmişti. Yerine gelen hükümet güvenoyu bile alamamıştı. CHP öncülüğünde kurulan koalisyon hükümeti zamanında, bize kızdıkları halde bir şey yapma cesareti bulamayan bazı mihraklar, pusuda bekliyorlardı. Ülkede bir belirsizlik yaşanıyordu. Bu kadar olumsuz bir tablo karşısında eylem kararı almak, hataydı. Kaldı ki isteklerimizi yerine getirebilecek güçte bir hükümet de yoktu. TÖB-DER yönetimleri, bizden sonra da koşulları oluşmamış eylem kararları aldılar. Ama alınan her eylem kararı örgütün ve öğretmenlerin başına belalar açtı. Binlerce öğretmen açığa alındı, sürgün oldu ve çeşitli cezalar aldılar. Örgütümüz de onarılması güç yaralar aldı. Örgütümüz ve öğretmenlerimiz, eylemimizden hiçbir yarar sağlayamadı. Aksine zarar gördü. En azından birçok

²⁰⁷ İsmail Aydın ile 15.11.2011'de yapılan görüşmeden.

²⁰⁸ Bozkurt, ss.171-172.

öğretmenimiz dayak yedi. Öğretmenlerin evleri ve TÖB-DER lokalleri saldırıya uğrayıp zarar gördü. Üye sayımızda artma yerine az da olsa azalmalar oldu. Bir örgüt için bunlardan kötü ne olabilir? Herkes bundan ders almalıdır mutlaka.

TÖB-DER şubelerinin çalışmaları ile ilgili olarak ön plana çıkan bazı ilkeler şunlardır:²⁰⁹

-Ülke sorunlarının çözünme ışık tutacak devrimci eğitim çalışmaları içinde genel merkezle ilişkilerde örgüt disiplini anlayışı ile hareket edilmesi,

-Yapılacak çalışmalar belli aralıklarla ile raporlaştırılması,

-Örgütlenmeyi daha ileri boyutlara ulaştırabilmek için, örgüt politikası yakından izlenmeli, genel merkeze uyarıcı ve yönlendirici eleştirilerde bulunmalıdır,

-Şubede yapılacak eğitim çalışmaları çevre şubelerden mümkün olduğu kadar çok öğretmenin katılımı sağlanmalı, çevre şubelerinin yaptığı eğitim çalışmalarına aynı ilgi gösterilmeli,

-Çevre şubelerin yöneticileri ile iyi ilişkiler kurulmalı,

-TÖB-DER şubesi bulunmayan yerleşme merkezlerindeki öğretmenlerle iyi ilişkiler kurulmalı, sık sık örgütlenme gezileri düzenlenmelidir

-Her türlü eğitim sorunu ile öğretmenlerle ilgili konuların genel merkeze iletilmesi, şubelerin çalışma ilkeleri olarak belirlenmiştir.

3.10. TÖB-DER YAYINLARI

TÖB-DER kurulduğu andan itibaren kendi yayınlamış olduğu gazete, dergi ve kitaplarla öğretmen örgütleri mücadelesini daha üst noktalara taşımaya gayret etmiştir. Bu yayınlar yolu ile TÖB-DER üyelerin Türkiye’de ve dünyada sendikal mücadele ile ilgili tüm gelişmeleri, yurt çapında tüm şubelerden haberler, bazı öğretmenlerden gelen mektuplar ve çeşitli alanlarla ilgili çeviri yazıları ve kitaplar hakkında bilgilenmelerini hedeflemiştir. Halit Çelenk TÖB-DER yayınları ile ilgili olarak şu bilgileri vermektedir:²¹⁰

TÖB-DER’in yayınları yalnızca örgüt üyelerine satılmaktadır. Hiç bir yayınıımız örgüt dışında dağıtılmamış ve satılmamıştır. Ve çıktığı günden bu yana tüm yayınlarımız yargısal denetime tabi tutulmuş, yasal gerekleri yerine getirilerek Basın Yasası hükümlerine göre yayınlanmıştır. Yıllardan bu yana binlerce sayfalık yayınıımız olmuştur. On beş günlük gazetemiz TÖB-DER, sekiz yıl

²⁰⁹ “TÖB-DER Şubelerinin Çalışma İlkeleri” **TÖB-DER**, Sayı:68, Mart 1974, s.12.

²¹⁰ Halit Çelenk, **Hukuk Açısından TÖB-DER Davası**, Eğit-Der Yayınları-1, Ankara, 1990, s.55.

olarak yayınlanmıştır(1971-1978).Aylık Eğitim, Bilim, Kültür, Sanat dergimiz Yeni Toplum 47 sayı yayınlanmıştır.(1974-1978 yılları arasında)

TÖB-DER, yayınlarının başlıca görevlerini şöyle ifade etmiştir:²¹¹

1-Örgüt içi haberleşmeyi sağlamak, sadece Genel Merkez çalışmalarını örgüte duyurmakla yetinmeyip özellikle şubelerimizin ve üyelerimizin çalışmalarını, sorunlarını tüm üyelere duyurmak,

2-Demokratik öğretmen hareketinin genel sorunlarına eğilmek,

3-Demokratik öğretmen hareketinin düşünsel gelişimine bilimsel katkıda bulunmak,

4-İlerici, demokrat, yurtsever aydınlara seslenmek onlara sayfalarını açmak, demokratik mücadelelerine katkıda bulunmak

5-Yurt ve dünya sorunları ile yakından ilgilenen, bilimsel doğruları, verileri gören, kavrayan sosyal bilimle demokratik öğretmen hareketinin düşünsel, kültürel sorunları ile yakından ilgilenen devrimci yurtsever öğretmenlerin düşünsel kültürel çalışmalarına katkıda bulunmak,

6-Geri eğitim düzeninin demokratikleşmesi için ileri toplum düzenlerinde öğretim sistemlerinin niteliği hakkında aydınlatıcı verileri öğretmenlere iletmek,

7- Daha çok sayıda öğretmen arkadaşımızın TÖB-DER'e katılmalarını sağlamaktır.

Tablo 5: TÖB-DER Eğitim Kitapları (1974 1977)

<u>Eserin Adı</u>	<u>Yazarı</u>	<u>Basım Tarihi</u>
Sosyal Mücadelede TÖB-DER'in Yeri ve İşlevi	Namık Özcan	1975
Hukuk Yazıları	Halit Çelenk	1974
Eğitim ve Üretim İlişkileri	Sadun Aren	1977
Emperyalizm Eğitim Politikası ve Türkiye	Bilal Oğuz	1975
Montaj Sanayi	Hilmi Özgen	1969
Ekonomi ve Sınıflar	Yalçın Küçük	1975
Militarizm, Barış Mücadelesi ve Eğitim	TÖB-DER	1975
Faşizm-Antifaşist Mücadele ve TÖB-DER	TÖB-DER	1977
Memur Sendikacılığı ve Türkiye Deneyi	Gencay Şeylan	1976
Yabancı Sermaye Sömürüsü	Fikret Başkaya	1975

²¹¹ Çelenk, s.125.

Yeni Toplum Dergisi: 1975 yılında yayınlanmaya başlandı.24 sayı çıktı. TÖB-DER'in eğitim bilim ve sanat dergisidir. Dergi yayınına 1978'de son verildi.

TÖB-DER Gazetesi: 15 günde bir yayınlanmış ve 170 sayı çıkmıştır. İlk sayısı 18.11.1971'de son sayısı Kasım 1978'de yayınlanmıştır.

TÖB-DER Ajansı: Örgütün, basınla ilişkilerini ve haberlerini basına yansıtmak amacıyla yayınlanmıştır.

Diğer Yayınlar: Hukuk Yazıları, Köy Enstitülü Ozanlar ve Yazarlar, En Güçlü Kim, İş ve Meslek Eğitimi, DEK Kitapları (I-II)²¹²

3.10.1. TÖB-DER Gazetesinden Yansıyanlar

TÖB-DER'in en etkin yayını olan ve aynı isimle yayınlanan 15 günlük gazetesi içerdiği konuların zenginliği ve sayfa sayısı itibari ile bir dergi özelliği de göstermektedir. Bu konu ile ilgili olarak yapılan bir çalışmada şu değerlendirme yapılmıştır.²¹³

TÖB-DER dergisinin, bir meslek örgütü olan TÖB-DER'in yayın organı olması nedeniyle öğretmen örgütlenmesi konusunda oldukça fazla sayıda yazı ve makale yayınlanmıştır. Özelde, örgüt içi haberler, şubelerle ilgili duyurular, üyelerin karşılaştıkları sorunlar ayrıntılı bir biçimde yer almaktadır. Örgütlenme sorunları, sendikal hakların kazanılması konuları üzerinde de çokça durulduğu görülmektedir. TOB-DER dergisinde yayınlanan örgütlenme ve sorunlarına ilişkin haber, duyuru, yazı ve makale sayısı yüzlerce dir.

TÖB-DER'den alınan bazı yazılar ile dönemin öğretmenleri hakkında ve TÖB-DER mücadelesinin niteliği konusunda daha fazla bilgilenme ve değerlendirme imkanı mevcuttur.Örneğin “Sandukluda Jandarma Zülmü!...”²¹⁴ adlı haberde şu bilgiler yer almaktadır:

Afyon Sandıklı Örenkaya Köyü öğretmeni İbrahim Gedik,10.10.1974 günü saat 22.00 sıralarında köy kahvesinde jandarmalar tarafından halkın gözü önünde kıyasıya dövülmüştür... Yolda ve hapisyanede ağzından ve burnundan kan gelinceye kadar cop, dipçik, tekme ve tokatla dövülen öğretmene sinkaflı küfürler edilmiştir. Kaymakam ve savcının emirlerine rağmen serbest bırakılmayan öğretmen, ertesi gün saat 13.30 kadar dövülmüş ve komaya sokulmuştur.

²¹² Çelenk, s. 126

²¹³ Şebnem Maraşlı, **Türkiye’de Eğitimle İlgili Süreli Yayınlarla Yansıyan Öğretmen Sorunları**,(1970-2007), Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s.322.

²¹⁴ “Sanduklu’da Jandarma Zülmü” **TÖB-DER**, Sayı:83, Ekim 1974,s.6.

Öğretmen hastaneye kaldırılmış ve kan kusmuştur. Köy halkı jandarmanın dövdüğü öğretmene sahip çıkmış. TÖB-DER olayı protesto etmiş. Sorumluların cezalandırılmasını istemiştir.

Aynı olayda yer alan İbrahim Gedikli'nin TÖB-DER'e gönderdiği mektubu şöyledir:²¹⁵

Köye arama yapmak üzere gelen, Sandıklı ilçe jandarmaları, arama belgesi olmadığı halde, köylülerin üstlerini aramak için köy kahvesine girdikleri sırada ben kendilerine hoş geldin diyerek yaklaştım. Jandarma As. Subayı Çvş. M. Ali Şen ve Başçavuş Cafer üzerime yürüyerek, "kaldır ellerini ulan" dediler. Ben de biraz daha yumuşak konuşamaz mısınız, hepimiz devlet memuruyuz, ben okul müdürüyüm" dedim. Bunun üzerine As. Subay "daha konuşuyor musun" diyerek boğazıma sarıldı, yakama yapıştı. Beni hırpalamaya başladı. Köyden Mustafa Karaca "kumandanım bu adam öğretmenimizdir" diyince, astsubay "öğretmen olsun ne bok olursa olsun" diyerek beni jandarmalara fırlattı. Arkadan ellerime kelepçe takıldı. Ben de cinayet işlemedim, adam öldürmedim, suçum nedir, niye dövüyorsunuz" derken köylülerde beni kurtarmak için kıpırdama sezdim... Sandıklı hapisanesine ite kaka beni soktular. İçeriye girince As. Subay M. Ali kepini çıkardı, kollarını sıvadı. Önce tokatladı, sonra yardıkları kaşımdan kan gelinceye kadar dövdü. Bunun sonra As. subay Cafer çekerek ayaklarımı kırarcasına vurarak beni yere yıktı ve tekmelemeye başladı. Ben "Bu yaptığınızın kanunu kitabı var mı, dağ başında mı yaşıyoruz, Anayasa teminatı yok mu?" diyebildim. As subay Cafer "Kanunun da Anayasası da S...rim" dedi. Ve vurmaya devam etti. Daha sonra Kaymakam ve savcı geldiler. Savcı Assubaylara "öğretmenin ifadesini alıp derhal serbest bırakın" deyip gitti. Daha sonra beni daha bir hıçla dövdüler ve savcıya da küfür ederek şöyle diyorlardı: "Bundan sonra köylerde kaç öğretmeni S...ğim, kaç öğretmen hastanelik olacak, senin Allahın'ı kitabını S... Ulan"... Halen Afyon Devlet hastanesinde kan kusarak tedavi altındayım.

Bu dönemde öğretmene karşı yapılmış olan kanun dışı birçok olayın içinden seçilmiş olan bu örnekte emniyet ve jandarma görevlilerinin kanun tanımaz hareketleri ve toplumun aydın kesimleri olan öğretmenlere yönelik şiddetinin ölçüsüzlüğünün birden çok nedeni ve boyutları mevcuttur. Bu kanun tanımamazlık

²¹⁵ "Sanduklu'da Jandarma Zülmü!..." TÖB-DER, Sayı 83, Ekim 1974, s.6.

ve insanlık onuruna yakışmayan davranışlar 1980 ve 1990'lı yıllarda da devam etmiş, hatta bu dönemlerde başbakan olan Turgut Özal tarafından çeşitli sözlerle desteklenmiştir. Örneğin “benim memurum işini bilir-ne jopu aslanlar gibi polislerim var” gibi söylemleri dile gelmiştir. İktidar, gücünü kendisine muhalif gördüğü sivil toplum örgütüne karşı kullanmaya başlarsa, ülkenin her hangi bir köşesinde insanlık dışı bir suç ve işkence her zaman çok basit bir şekilde emniyet güçlerince uygulanma alanı bulur. O zaman esas sorgulanması gereken iktidarı elinde bulunduran kişi veya grupların kendine yönelik eleştiri ve muhalefete nasıl yaklaştıklarıdır.

Başka bir yazı ise Hasan Basri Aydın ait “Savunmamdır...”²¹⁶ adlı yazıda şu bilgiler verilmiştir:

Malatya Kubilay İlköğretim Okulu öğretmeni H. Basri Aydın, 1972 yılında okul yöneticilerinin kışkırttığı dört öğrenci tarafından “komünizm propagandası” yaptığı iddiası ile ihbar edilmiş. Aydın, hakkındaki dosya Adana Sıkı Yönetim Mahkemesi’ne gönderilmiş, bu mahkeme görevsizlik kararı vermiş, dosyayı Malatya Ağır Ceza Mahkemesi’ne göndermiştir. Aydın Malatya Ağır Ceza Mahkemesi’nde savunma yapmış ve beraat etmiştir. H.Basri Aydın savunmasında okul müdürü ile yaşadıkları ırkçılık polemiği nedeniyle şikâyet edildiğini belirtmiştir. Yatılı okula öğrenci alım koşulunda var olan “Türk olmak” koşulunun müdür tarafından “Türk ırkından olmak” olarak yorumlayıp karar aldırma aşamasında karşı çıktığını ve bu maddenin Türk ırkı değil Türk halkı anlamına geldiğini, aksisinin anayasaya aykırı olduğunu belirtmesiyle başlayan bir süreç olduğunu dile getirmiştir.

1970’li yılların ekonomik yönden zorda olan öğretmenleri mesleklerinden istifa etmek zorunda kalmışlardır. Bu konu ile ilgili olarak “Öğretmenler Mesleklerinden İstifa Ediyor” başlığı ile TÖB-DER Mart 1974’te şu haber yayımlanmıştır:²¹⁷

Yaşama ve çalışma koşulları iyice bozulan öğretmenler meslekten istifa etmektedirler.01.11.1973 gününden beri şubelerimiz kanalı ile genel merkezimize bildirilen istifa sayısı 150’e ulaşmıştır. İstifa nedenleri kısaca şunlardır: Hayat pahalılığı, öğretmenlik mesleğinin aşağılanması, idari baskılar, sosyal baskılar, haksız nakiller, eşi ile aynı yere atanmama vb.

Aşağıda bir istifa dilekçesinden bir örnek görülmektedir.

²¹⁶ Hasan Basri Aydın tarafından “Savunmamdır” adı ile 19.03.1974’ te Malatya Ağır Ceza Mahkemesi’ne sunulan yazı.

²¹⁷ “Öğretmenlikten İstifa Artıyor”, TÖB-DER, Sayı:68, Mart 1974, ss.7-8.

...VE BİR İSTİFA DİLEKÇESİ

Sürekli artan hayat pahalılığı ve öğretmenin toplum içindeki değerinin düşürüldüğü bir ortamda şerefle öğretmenlik yapma olanağım kalmamıştır. Aile sorumluluğum, insanlık onurum, meslek gururum, içinde bulunduğum maddi sıkıntılar beni çok sevdiğim meleğimden ayırmak zorunda bırakmıştır. İyi öğretmenlik yapabilme ortamı bulduğumda aşığım olduğum mesleğime döneceğim tabidir.

Kemalpaşa Koşuboğazı Köyü Öğretmeni Tahsin Umur²¹⁸

3.11. TÖB-DER DAVASI

TÖB-DER davası 15.04.1981 de Ankara Sıkı Yönetim Komutanlığı 3. Askeri Mahkemesi'nde açılmıştır. Dönemin askeri savcılığı tarafından mahkemeye sunulan iddianamede şu suçlamalar yapılmıştır:

Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek, memleket içinde müesses iktisadi ve sosyal temel nizamları devirmeye matuf olarak cemiyet sevk ve idare etmek, bu amaç doğrultusunda komünizm ve bölücülük propagandası yapmak ve dernekler kanununa muhalefet ettiği için Türk Ceza Yasası'nın 141. Ve 142. maddelerinden cezalandırılmaları istenmiştir. Bu davada toplam 64 kişi yargılanmıştır. Bu davada kısaca TÖB-DER kendinden önce kurulmuş olan TÖS ve İLK-SEN'e üye olan öğretmenlerce kurulduğu, bu iki sendikanın mirasını devraldığını ve aynı mücadeleye devam ettiğini savcı iddianamesinde açıklanmaktadır. Genelde bakıldığında suçlamalar birinci bölümde işlenen TÖS davasında yapılan suçlamalarla benzerlik göstermektedir. TÖB-DER'in komünizm propagandası yaptığı, illegal örgütlenmelerle işbirliği yaptığı, yayınlarında komünizmi övdüğü ve bölücülük yaptığı gibi suçlamalar mevcut.12 Eylül askeri darbesinin nedenlerinden bazıları TÖB-DER'in faaliyetleri olarak gösterilmiştir.

Askeri mahkemece yapılan yargılama sonucunda:²¹⁹

Öğretmenlerin mesleki sorunlarını çözüme ulaştırmak, daha iyiye güzele götürmek amacı ile kurulan TÖB-DER'in Genel merkezinde olsun şubelerinde olsun, Türkiye'de Marksist-Leninist bir düzeni getirmek için işçi sınıfı bilimini geniş kitlelere öğretip, yapabilmeyi, bu nedenle eğitim faaliyetlerini bu amaç doğrultusunda yönlendirirken, nazariyenin gereği olarak böl ve parçala politikası icabı, Türkiye'de birden çok ulusun var olduğunu, bunlardan özellikle Kürt ulusu üzerinde ırkçı, asimilasyoncu bir politika uygulandığını iddia ve bu

²¹⁸ "Öğretmenlikten İstifa Artıyor", **TÖB-DER**, Sayı:68, Mart 1974, s.6.

²¹⁹ Çelenk, s.221.

arada istemin gereği ülkedeki manevi değerleri tahrip etmek, mevcut müesses nizamı halkın gözünde küçük düşürmek için yapılan toplantılarda verilen demeçlerde, periyodik olarak çıkarılan 15 günlük gazetelerde, yine aylık olarak bastırılan dergilerde, çok akılcı, sistemli ve planlı bir şekilde hedeflerine adım adım varmayı tasarladıkları, bu suretle yasal bir dernek görünümünü altında yasadışı faaliyetlere yöneldikleri ve yön verdikleri böylece legal halden illegal hale dönüştükleri kanısına varmakla, sanıkların, yani haklarında dava açılmış bulunan TÖB-DER Genel Yönetim Kurulu üyeleri ile Merkez Yürütme Kurulu üyelerinin sabit görüldüğü gibi, Genel Merkez ve şubelerinin yasal amaç dışında faaliyet gösterdikleri anlaşıldığından kapatılmasına karar verilmiştir.

Ve bu kararla birlikte TÖB-DER'in tüm mal varlığına el konularak hazineye devredilmiş ve bir daha da dernek, açılma eyleminde bulunmamıştır. Bu konuda İlhan Selçuk Cumhuriyet'teki bir yazısında şu yorumları yapmıştır:²²⁰

“TÖB-DER ve yöneticileri hakkında aynı iddia ve kanıtlarla açılmış iki dava sonunda birisi askeri mahkemece verilmiş mahkûmiyet ve öteki sivil mahkemece verilmiş bereat olmak üzere iki kesin karar ortaya çıkmıştır... Sen kalk bir darbeyle iktidarı ele geçirir geçirmes 650 şubesi ve 200 bin üyeli öğretmen derneğinin kapısına kilit vur. Öğretmenlerin boğazından kestikleri paralarla sağlanan dernek mallarına el koy... Yönetici öğretmenleri gözaltına al, işkenceden geçir. Haksız yere cezalandır. Öğretmenler ceza evlerinde yıllarca çürüsünler ...”

TÖB-DER'in kapatılması ile ilgili olarak Niyazi Altunya şu değerlendirmeyi yapmaktadır:²²¹

Yönetimlerindeki kimi sorun ve sıkıntılara karşın TÖB-DER, Türkiye'de öğretmenlerin en güçlü örgütü idi. TÖB-DER o zaman var olan öğretmenin yarından çoğunu örgütleyebilmiş olan bu örgütü, öğretmenler kimi güncel sorunlardan dolayı terk etmemişler, en sıkıntılı dönemlerinde bile üye olmaya ve üye kalmaya devam etmişlerdir. Bu durum gösteriyor ki TÖB-DER, bir evrim sonucu öğretmenlerin ve eğitim çalışanlarının sendikal örgütü olmaya adaydı. Onu, demokratik süreçler işletilerek beklenen yapıya kavuşturmak üyelerinin görevi idi. Darbe buna olanak bırakmadı.

TÖB-DER ile ilgili açılmış olan dava süreci yüzlerce öğretmenin yaşamını etkilemiştir. Bu konuda görüşme yaptığımız Zeki Senger şunları söylemiştir:²²²

“TÖB-DER meselesi çok sıkıntı yaşanmasına yol açtı. Birçok öğretmenin hayatı bu neden ile karardı.1980 askeri darbesi ülkenin tümünü etkilerken, öğretmen kesimi daha fazla baskı ve şiddete uğradı. Bir anlamda suçlama ve verilen cezalardan

²²⁰ İlhan Selçuk, “Adli Hata mı?” **Cumhuriyet**, 23 Şubat 1990.

²²¹ Altunya, Ö.Örgütleri, s.151.

²²² Zeki Senger ile 19.01.2012'de yapılan görüşmeden.

kaçmak için TÖB-DER'e ait ne var ise yok edildi. Bu tür çalışmalara bir daha buluşmama eğilimi öğretmenlerin zihninde yer edinmeye başladı.

3.11.1.Basında TÖB-DER Davası

Milliyet'in 23.05.1981 tarihli sayısında "64 TÖB-DER'linin komünizm propagandası yaptıklarını iddia etti," başlıklı çıkan haber şöyle devam etmekte:²²³ TÖB-DER hakkında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nde açılan dava dün başlamış, bu arada TÖB-DER Ankara Şubesi yöneticileri Tahsin Doğan ve 7 arkadaşı için ayrılan ayrı bir dava ile birleştirilmiş. Böylece sanık sayısı 64'e yükselmiştir. Hakkında dava açılan 8 TÖB-DER yöneticisinden ikisi Abdullah Gülbudak ile Süleyman Özçifçi halen ana davada sanık olarak yargılanmışlar. Askeri savcı iddianamede, 55'i tutuklu, 64 TÖB-DER'linin komünizm ve bölücülük propagandası yaptıklarını, dernekler yasasına aykırı davranışta bulduklarını belirtmiş, İLK-SEN ile TÖS'ün çeşitli evrelerden sonra TÖB-DER olarak faaliyetlerini sürdürdüklerini söylemiştir.

Askeri savcı TÖB-DER sanıklarının, derneğin kapandığı tarihe kadarki eylemlerini, özetledikten sonra şöyle demiştir:²²⁴

Öncelikle ülkemizdeki işçi ve emekçi sınıfının diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek, Türkiye'yi bağımsızlığa götürüp emperyalizmle işbirliği halindeki yerli ortaklarının ve büyük sermaye sahiplerinin, burjuva sınıfının sömürsünden kurtarmak için mücadeleye girdiklerini açıklayarak, işçi sınıfının liderliğinde ve onlarla yakın bir iş birliği ve temas sağlayarak ve sorunların bilimsel sosyalizm, diğer bir deyişle işçi sınıfı biliminin ışığı altında incelenmesiyle çözümlenebileceğini, her yerde her zaman tekrarlayarak, Marksist-Leninist ideolojiyi gerek üyeleri bulunan öğretmen kitlesine gerekse bu kitleyi paravan kullanarak yurt sathında geniş halk topluluklarına yaymayı amaçlamışlardır.

TÖB-DER'in Temmuz 1976'da Ankara'da yapılan olağan genel kurulundaki konuşmalara değinen askeri savcı, bu kurultayda alınan kararların, derneğin yasadışı hareketlerinin başlangıcı olduğunu savunmuş, özetle şöyle demiştir:²²⁵

Dil ve kültür üstüne engeller konulduğu bu toplantıda, Türk eğitiminin emperyalist-feodal, ırkçı,-şoven baskı ve etkilerinden kurtarılması, temel hak ve

²²³ Milliyet, 23.05.1981.

²²⁴ Milliyet, 23.05.1981.

²²⁵ Milliyet, 23.05.1981.

özgürlüklere aykırı bir biçimde konulan engellerin kaldırılması gerektiği de ileri sürülmüştür.

Demokratik Eğitim Kurultayında yapılan konuşmaların, milli duyguları zayıflatıcı, anayasanın tanıdığı kamu haklarını yok edici propaganda niteliğinde olduğunu belirten askeri savcı, sanıkların demokratik eğitim kurultayında yaptığı konuşmalardan örnekler vermiş, şu görüşleri savunmuştur:²²⁶

TÖB-DER camiası içinde yer alan bütün grupların görüşlerinde, sadece bir takım nüanslar mevcuttur. Hepsinde temel hedef Marksist-Leninist ideolojinin Türkiye’de yerleşmesi, Türkiye’nin sosyalizmle idare edilen bir ülke olmasının sağlanması ve bu arada Türkiye’de bir Kürt ulusunun var olduğunun kabul edilmesi ile bunlara kendi ana dillerinde eğitim görme, kendi kendilerini idare hakkı verilmesini sağlamaktır. Sonuç olarak; Bu fikirler ile ne şekilde Atatürk milliyetçiliğinden yoksun bir kuruluş olduğunu açıklayan TÖB-DER’in anayasa doğrultusunda Atatürk milliyetçiliği prensiplerine göre öğretmenlerin, ekonomik, demokratik ve mesleki sorunları ile ilgilenmek şöyle dursun, Türkiye’de bir Kürt halkının varlığını iddia eden, milli duyguları zayıflatıcı ve bölücü bir örgüt olduğu kesinlikle anlaşılmaktadır. Böyle olunca, artık bunların “ırkçı-şoven ve asimilasyoncu eğitime son” sözleri ile neleri kastettiği, tartışmasız belli olmaktadır.

TÖB-DER’e üye bazı emekli öğretmenler 2010 yılında bir araya gelerek bir basın açıklaması yapmışlar ve TÖB-DER’in tekrar açılması için ilgili kurumlara resmen başvurduklarını beyan etmişlerdir. Basında yer alan bu açıklama şöyledir:²²⁷

TÖB-DER 24 Haziran 2010’da yeniden kuruluyor. TÖB-DER’in kapatıldığı dönem Genel Başkan Yardımcılığı görevini yürüten ve diğer TÖB-DER yöneticileri ile 5 yıl cezaevinde yatan İsmet Yalçınkaya, Ankara’da düzenlenen “Tanıklar Konuşuyor, Gerçek Buluşması” toplantıda TÖB-DER’in yeniden kurulacağını açıkladı. Yalçınkaya, “Biz TÖB-DER’i yeniden açıyoruz. Kırılan onurumuzu onarmak için öldürülen öğretmen arkadaşlarımıza bir borcumuz var. O borcu ödemek üzere biz TÖB-DER’i bu ayın 24’ünde Ankara Valiliğine “biz faaliyetteyiz diyerek açacağız” dedi. 12 Eylül ile hesaplaşmak istediklerini söyleyen Yalçınkaya, TÖB-DER’in el konulan mallarını da geri alacaklarını ifade etti.

²²⁶ **Milliyet**, 23.05.1981.

²²⁷ **Sabah**, 21.06.2010.

3.11.2 TÖB-DER'lilerden Mektup

1970 ve 1980 yılları arasında yaşanan öğretmen kıyımı ve bazı olayları yansıtmaları açısından o dönem içinde kamuoyuna açıklanan çeşitli mektup ve yazılardan alıntılar konuyu daha belirgin hale getirecektir. Örneğin “Bir Sorgu...” adlı mektupta şunlar yazılmıştır:²²⁸

...Şimdi bana sorguda yapılan işlemi cümle cümle özetleyeyim;13 Haziran Salı 1972’de sabah saat 7.00 de eve baskın yapıldı. Arama tarama. Geçen almadıkları kitapları aldılar. Yön, Ant, Türk Solu ciltleri ve Yön kitaplarından 6-7 tane, mektuplar vb. lüzumsuz şeyler. Beni de aldılar. Niçin alındığım söylenmedi. İfadem için birkaç saatliğine alındığım söylendi evdekilere. O gün daireler kapanıncaya kadar Emniyet’in bodrum katındaki bir odaya kapatıldım. Soru sual yok. O gece falakaya yatırılarak kendimden geçinceye kadar copla dayak attılar. Falakadan önce ceryana (manyata) tutuldum defalarca. Sırtıma polis bindi. Bodrum koridorlarından dolaştırıldım. Ayaklarım soğuk su ile oğuldu. Tekrar ceryana tutuldum. Sonra saçma sapan sorular. Örneğin Allahın var mı, komünist misin, sen ne devrimcisin, komünist nasıl olur, hangi partiye oy verdin? Özel hayatımla ilgili bir sürü soru. “Silahınız nerde, kaçakları nerde saklıyorsunuz?”Mahir Çayan savunmalarını güya çoğaltıp, dağıtacakmışız. “Nerede, nereden ele geçirdiniz?”gibi binlerce soru. Gece bire doğru karakola teslim ettiler. Birinci gün bitti.

İkinci gün yapılanlar, polislerin ve bekçilerin açıkbaşlılığıyla kamuoyuna duyurulmuş. Şehirde polis terörü estirildi. Nihayet bizim peder, ailemiz ilgili makamlara müracaat etmişler. “Ölüsünü veya dirisini istiyoruz” demişler. Sonra işkencecilere emir geldi: “Bunlar entelektüel kişilermiş, bunlara dayak atılmayacakmış.”denildi. İkinci gün öğleden sonra karakoldan bodrum katına getirildim. İşkence erken başladı. Gene elektrik ceryanına tutma. Projektörlerle (500 mumluk iki tane lamba) ışık işkencesine tutma. Ellerime copla vurma. Sadist duygularını, tatmin edinceye kadar. En son, en ağırları MİT mensupları tarafından tokatlanmam, bu yapılanlara amir durumdaydı. MİT mensupları en sonunda işkenceye kendileri de karıştı. O gün gece 12’den sonra sabah ezanına kadar yazılı ifadem alındı. Birçok isimler suçlandırıldı. Kendim suçlandırıldım. İtiraz yok.(?)

²²⁸ “Bir Sorgu...”, TÖB-DER, Sayı:63, 04.12.1973, s.8.

Hatta şöyle diyorlardı: “Hoca müsaade et de bu kadar suçlayalım. Yoksa sizi buraya getirmekle biz suçlu duruma düşeceğiz.”Çaresiz imzaladık. İmzalamak bizim için bir kurtuluş oluyordu. “Nasıl olsa mahkemede ret ederiz” diye düşünüyorduk. Küfürün bini bir para. Demirel’den Ecevit’e. Tehdit (öldürme, intihar süsü verme) “kaçarken vurduk deriz. Dışarı çıkınca kurtulamazsınız, faili meçhule uğratarız.”Neden işkenceyi söylemeyeceksin...8.gün sonunda mahkemeye çıkarıldık ve tutuklandık. Baskı çok, teröre hala devam ediyorlar...

3.12. TÖB DER’İN EYLEM VE MİTİNG’LERİ

21 Şubat 1976 İzmir Mitingi: Hayat pahalılığını ve faşist saldırıları protesto için yapılmıştır.

8 Mayıs 1976 Ödemiş mitingi: Hayat pahalılığını ve faşist saldırıları protesto için diğer derneklerle birlikte organize edilmiştir.

Ekonomik ve Demokratik Haklar Miting ve Yürüyüşleri:

22 Ocak 1977’de Mersin’de; 29 Ocak 1977’de Diyarbakır, Bursa ve Zonguldak’ta yapılmış.

20 Mart 1978 Boykotu: DİSK’in iş bırakma eylemine destek vermek; faşist saldırıları protesto etmek için yapılan bir günlük boykottur.

24 Aralık 1979 Boykotu: 24 Aralık 1978’de Kahramanmaraş’ta faşistler mahallelere, tek tek evlere hedef gözeterek saldırırlar. Yüzden fazla emekçi öldürülür. Bunlardan beşi de TÖB-DER üyesidir. Bu katliamın yıldönümünde bir günlük, boykot yapılmış.

29 Eylül 1979 Bursa Mitingi: Bitlis, Trabzon, Giresun, Van, Adapazarı, Ordu Eskişehir ve Bursa da aynı gün miting yapılmak üzere başvurular yapılır. Seçimler öncesinde bulunduğu gerekçesiyle Bursa’nın dışındaki illerde izin verilmez. İzin verildiği halde Bursa mitingine polis planlı olarak saldırır. Yüzlerce öğretmen dövülür. Öğretmen Fehmi Yıldırım ölür. Yöneticiler, yargılanır; suçsuz bulunarak beraat etmişlerdir.

3 Ekim 1979 Yas Eylemi: Bursa Mitinginde polis tarafından dövülerek öldürülen Fehmi Yıldırım anısına bir günlük yas ilan edilerek protesto eylem ve etkinlikler yapılmış.

3.12.1. Demokratik Eğitim Kurultayı

4-11 Şubat 1978 yılında yapılmıştır. Kurultay'ın açılış konuşmasını yapan Gültekin Gazioğlu, kurultayın hangi ihtiyaçtan doğduğunu konuşmasının son bölümünde şöyle özetler: Türkiye'de olanak ve fırsat eşitliğinin sağlandığı insanların yetenekleri doğrultusunda geliştirildiği, özgür tartışma ortamının sağlanabildiği, öğretmen ve öğrencilerin yönetime katıldığı, herkesin kendi anadilinden eğitim görebildiği, emperyalist etkilerden arınmış, üretime ve işe dönük bir eğitim sistemine ihtiyaç vardır. Biçimde ulusal, özde emekçi halktan yana eğitim dediğimiz demokratik eğitim, bu özellikleri, taşınmalıdır. Kurultay sonuç bildirgesi oybirliğiyle kabul edilir. Sonuç bildirgesinden bazı bölümler aşağıdadır.²²⁹

DEK, öğretmen hareketinin en ivedi ekonomik ve demokratik sorunlarının başında grevli, toplu sözleşmeli sendikalaşma hakkının geldiğini dile getirir. Kurultay, tüm çalışanların sendikalaşma hakkını benimser. Bu hak, tüm ücretli emekçiler için vazgeçilmezdir ve dünyanın dört bir yanında eğitim, bilim ve kültür işçileri tarafından kullanılmaktadır. Eğitimin üretimle olan bağı, öğretmenlerin yaşama ve çalışma koşulları dikkate alındığında, eğitim emekçilerini tüm ücretli çalışanlar gibi işçilerin dışında düşünmek olanaksızdır.

TÖB-DER 1978 yılından itibaren Türkiye'de artan siyasal çatışmaların etkisinde kalarak, birçok çatışmanın merkezi olmuştur. Bu nedenle yapılan askeri darbe sonucunda hedefe konulan ilk sivil toplum örgütlerinden biri olmuştur. Hakkında açılan dava sonucunda mahkemece kapatılmıştır.

²²⁹ "Demokratik Eğitim Kurultayı -Sonuç Bildirgesi" KESK, **Partiler ve Demokratik Kitle Örgütleri**, Türkiye'de Eğitim Emekçilerinin Örgütlü Mücadelesi 1, www.sosyalistforum.net, (12.10.2011)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM DİĞER ÖĞRETMEN ÖRGÜTLENMELERİ

4.1. DİĞER ÖĞRETMEN ÖRGÜTLENMELERİ

1960 İhtilal'ından itibaren faaliyet gösteren birçok öğretmen dernek ve sendikası kurulduğu daha önce belirtilmişti. Bu örgütlenmeler içinde çoğunlukla daha önceki bölümlerde işlenen TÖDMF, TÖS ve TÖB-DER'e üye olmayıp çeşitli nedenlerle bu örgütlerden ayrı dernek ve sendika kuran öğretmenlerin bu bölümde konu edinilmesi araştırmanın bütünlüğünü tamamlaması açısından bir gerekliliktir. Bu örgütlerin siyasi olarak farklı düşünce ve savunuları mevcuttur. Bu dönemde kurulan örgütlerin, öğretmenlerin iki siyasi kutuplaşmanın üyeleri olarak görülmesi pek yanlış olmaz. Bölümde bu dönem içinde yazılmış olan çeşitli gazete ve kitaplardaki yazılar kaynak olarak kullanılmıştır. Ele alınan öğretmen örgütleri önceki bölümde yer alan öğretmen örgütleri ile karşılaştırıldığında nitelik ve nicelik olarak daha zayıf kalmaktadır. Çok fazla etkinlikte de yer almamışlardır. Bütün bunlar göz önüne alındığında bu bölümde yer alan dernek ve sendikalar ile ilgili olarak yapılan çalışma ile araştırma konusu sınırlı kalmıştır.

Bu örgütlerin üye sayılarından çok kuruldukları dönemdeki faaliyetleri açısından ele alınmaları bu bölümün diğer bölümlerden daha kısa olmasını beraberinde getirmiştir. Aktif olan öğretmen örgütleri her dönem daha fazla ilgi ve tepki görmüştür. Bu bölümde işlenen öğretmen örgütlerinin “*Milliyetçilik*” kavramını farklılıklarının bir göstergesi olarak kullanmışlardır. Bu dönemde kurulan öğretmen derneklerinin büyük çoğunluğu siyasallaşmıştır. Yapılmış olan bir akademik çalışmada şu tespitler ön plana çıkmıştır:²³⁰

1975 yılında ortaya çıkan ekonomik bunalım öğretmen örgütlenmesini de etkilemiştir. Fakat bu örgütlenme olumlu bir etki yapmıştır. Ekonomik olarak zayıflayan öğretmenler haklarını elde etmek için daha çok örgütlenme yoluna gitmişlerdir. Bu örgütlülük düzeyinin yüksek olması derneklerin aynı zamanda daha çok siyasallaşmasını sağlamıştır. Bu dernekler belirli bir süre sonra öğretmen hak ve menfaatlerini korumaktan çok siyasi bir kimliğe bürünmüşlerdir. Bu dönemde kurulan öğretmen sendikalarında başlıca iki özellik dikkati çekmektedir. Bunlardan birincisi; Öğretmen sendikalarının

²³⁰ Yıldırım, s.60.

kapatılmasının ardından kurulan bu derneklerin çoğu kapatılan öğretmen sendikalarının yerine kurulmuşlardır ve çalışmalarında sendikal amaçlar hâkim olmuştur. İkinci özellik ise; bu derneklerde görülen siyasallaşmadır. Kurulan öğretmen derneklerinin tümünde siyasi partilerin hâkimiyet kurdukları gözlenmiştir. Bu derneklerin mesleki amacın dışında siyasi faaliyetlere daha fazla ağırlık verdikleri görülmüştür.

Kronolojik sıralamaya göre kurulan bu örgütler şunlardır:²³¹

- 1-Milliyetçi Öğretmenler Birliği (1964)
- 2-Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası (1965)
- 3-Milliyetçi Türk Öğretmenleri Sendikası(MTÖS) (1965)
- 4-Ülkücü Öğretim Üyeleri ve Öğretmenler Derneği (ÜLKÜ-BİR)
- 5-Hürriyetçi Öğretmenler Yardımlaşma ve Dayanışma Birliği (HÜR-ÖĞRETBİR)
- 6-Hürriyetçi Öğretmenler Derneği (HÜR-DER)
- 7-Mefkûreci Öğretmenler Derneği (MEF-DER)
- 8-Teknik Öğretmenler Derneği (TÖD)
- 9-Tüm Üniversite, Akademi ve Yüksek Okul Asistanları Birliği (TÜMAS)
- 10-Beden Eğitimi Öğretmenleri Derneği
- 11-Tüm İlköğretim Müfettişleri Derneği (TİM-DER)
- 12-Tüm Öğretim Üyeleri Derneği (TÜMÖD)
- 13-Üniversite, Akademi, Yüksek Okul Asistanları Derneği (ÜNAY)
- 14-Ankara Öğretmenleri Yardımlaşma Derneği
- 15-Anadolu ve Rumeli Öğretmen Dernekleri Federasyonu

4.1.1. Milliyetçi Öğretmenler Birliği

1960 İhtilalı'ndan sonra TÖDMF'nin yönetiminin ilerici-devrimci bir grubun eline geçmesi üzerine yönetimi benimsemeyen ve beğenmeyen bir grup öğretmen "*Milliyetçi Öğretmenler Birliği*"ni (MÖB) kurmuştur. Böylece öğretmen örgütleri arasındaki ilk ideolojik bölünme de ortaya çıkmıştır. Daha sonra MÖB sendikaya dönüştürülerek MTÖS(Milliyetçi Türk Öğretmenleri Sendikası) adını almıştır.

²³¹ Akyüz, Ö.Örgütlenmeleri, ss.5-12.

Bu dönemde öğretmenler içinde baş gösteren siyasi düşüncedeki farklılıklar kendine milliyetçi diyen bazı grupların doğmasına sebep olmuştur. Örneğin Kemal Can milliyetçilikle ilgili olarak şu tespiti yapmıştır:²³²

1960 sonrası politik yelpaze sağ-sol ekseninde tanımlanmaya başlanırken, Türk sağının en önemli bileşenlerinden biri milliyetçilikti. Sağ kampın oluşum sürecinde milliyetçilik, islamcılık ve muhafazakârlık ile değişik tarihsel bağlamlarda, stratejik ihtiyaçlar ölçüsünde değişen oranlarda ilişkilendirilmişti. Bunun özlü ifadesi, milliyetçi-maneviyatçı tamlamasıdır.

MÖB'ün kuruluş amacını ve yapmak istedikleri çalışmaları, birliğin kurucusu ve aynı zamanda başkanı olan Selahattin Arıkan'nın 1966 yılında yazmış olduğu "MÖB Olarak Bizim Mücadelemiz" adlı kitapçıktan çeşitli alıntılar yapılarak birliğin tanıtımı ve düşünceleri yansıtılmıştır. Arıkan mücadelesini şu şekilde aktarmıştır:²³³

MÖB mensuplarının ve bize yardımcı olanların mücadelesi; Atatürk'ün emaneti bulunan Aziz Cumhuriyet'imizin ve demokrasimizin korunması ile vatan bütünlüğü ve İstiklal Savaşı'dır. Davamız, hür milletleri kendi evlatları eliyle yıkmak, hürriyetsizliğe mahkûm etmek daha doğrusu sürüleştirmek, vatansızlaştırmak isteyen bir rejimin yordakçılara karşı koymak, dur demektir. Hangi kılığa girerse girsin onu tanıyarak ve tanıtarak, başarısızlığa uğratmak gayreti içindeyiz. Milletleri köleleştirmek isteyen bir rejimin evvela dile, dine, imana, milliyetçiliğe, tarihi mefahirimize, gelenek ve göreneğe, birlik ve beraberliğe saldırarak bunları türlü vesilelerle yıpratmaya çalıştığını bilenlerin tam zamanında ortaya atılarak, anlayış göstererek yaptıkları milli bir mücadeledir bu.

Milli mukavemetin kırılmasında o memleketin öğretmenini, gençliği vasıta yapmak, politikacıları gaflete, hükümeti acze düşürmek isteyen bir ideolojinin karşısına vatan sevgisiyle, iman, feragat ve fedakârlıkla çıkmanın zarureti kabul eden, vatan ve istiklal bütünlüğümüze çevrilmiş her tehlikeyi göğüslemekten çekinmeyen ve toprakları vatan, toplulukları millet yapmasını bilen, milliyetçi ruh ve karakterde, genç ve kahraman nesiller, yetiştirerek milletimizi kurtaran Türk öğretmenin devamlı mücadelesidir.

Selahattin Arıkan, dönemin politik aktörlerin, öğretmen camiasını böldüğünü ve öğretmenlik mesleğinin amacının dışına çıkarıldığını yazdıktan sonra mücadelelerinin, politikanın ve politikacının ellerinden meslektaşlarının yakalarını kurtarmak, kademe ve menşe üzerine değil, milliyetçilik prensibine bağlanarak, öğretmenleri tekrar birliklerine ve kardeşliğe kavuşturmak, Atatürk zamanındaki

²³² Kemal Can, "Ülkücü Hareketin İdeolojisi", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce /Milliyetçilik**, Cilt 4, İletişim Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 2003 ss.663-664

²³³ Selahattin Arıkan, **MÖB Olarak Bizim Mücadelemiz**, Ankara, 1966, s.3.

öğretmenliğe dönülerek her gün biraz daha zedelenen şeref ve itibarlarını tekrar kazanmak ve kazandırmak olduğunu vurgulamıştır. Arıkan, dönemin diğer dernek ve sendikaların siyasi partilerle hareket ettiğini şöyle belirtmektedir:²³⁴

İşin derneklerle ilgili cephesini bu suretle hallettiklerini düşünen politikacılar, bu defa hükümete ve bakanlığa yöneldiler. Baskı unsuru olarak bakanı ve bakanlığı tazyik konusunda aşırı solcuların metodu ile kampanyaya giriştiler. Şimdi yine CHP'den solcu Hayrettin Uysal, İşçi Partisinden Bahri Savcı, Bulgaristan'dan idare edildiği söylenen Fakir Baykurt münavebe ile sahneye çıkmaktadırlar. Solcu basın ve TRT'nin bütün güçleri ile bu müsfihleri desteklemekte, CHP ve TİP'te planı hazırlanmakta, CHP parti meclisi bildirimlerine geçirilmekte, komisyonlar kurulmakta ve bu partinin senetörü tarafından sözlü soru açılırken İşçi Partisi tarafından gensoru telif edilmektedir. Yani CHP'nin sol kanadı ile İşçi Partisi ortaklaşarak öğretmenleri devlet aleyhine teşvik ve tahrik etmektedirler.

Arıkan'ın 05.11.1966'da CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'ye çektiği eleştiri telgrafına bakıldığında o dönemdeki öğretmen örgütleri arasındaki siyasi çatışmanın ne düzeyde olduğunu görülebilmektedir. Telgraf şöyle başlamaktadır:²³⁵

*Sayın İnönü
CHP Genel Başkanı*

Öğretmenleri parti saflarında ve ortanın solu propagandasında kullanmak üzere memur ettiğiniz kanaatini uyandıran, hatta bu hizmetlerden dolayı birer milletvekilliliği tevcih ederek mükâfatlandırıdığınız görülen çömezler Türk öğretmeninin yanılmaz mantığı karşısında hezimete uğrayınca gayretin dayıya düştüğü görülüyor. MÖB üyelerini bir taraftan Cumhurbaşkanı'mız ile Başbakan'ımıza bizzat şikayet ettiğinizi TRT ile yaydırırken başta damadınızın dergisi AKİS, olmak üzere bütün solcu yayınlara kampanya açtırıyor, aleyhimize cihat ilan edildiğini yazdırıyorsunuz ki bu durum sizin ne hale geldiğinizi gösterir. Politik oyunlarınız belki hükümetleri müteessir edebilir. Ama bir sol fantezisi değil, iman kal'ası halinde hergün gelişme milliyetçi öğretmenleri yıldırılmayacaktır. Milletine karşı asıl vazifesini unutarak solculuk propagandası yapacak öğretmenine asil Türk milleti itimat ve itibar etmeyecektir.

Yine aynı şekilde bir başka bildirisinde, İnönü'yü hedef alan Arıkan şu tespitleri yapmıştır:²³⁶

Milliyetçi Öğretmenler Birliği 1963'te İnönü'nün başbakan bulunduğu yıllarda kurulmuş ve hatta karakollarda sabahlamak pahasına Kayseri, İstanbul, Samsun, Konya, İzmir gibi illerde teşkilatını o zaman tamamlamıştı. Yazılı olarak memuriyetleri ile tehdit edilen, tertip ve iftiralara maruz kalan,

²³⁴ Arıkan, , s.10.

²³⁵ Arıkan, , s.20.

²³⁶ Arıkan, s.22.

kurucular her şeye göğüs germişlerdir. Bu tarihlerde artık Koç Federasyonu adını alan, İnönü'nün himayesindeki Öğretmenler Federasyonu, Bakanları, indirtiyor, müsteşarları naspettiriyor ve bir baskı unsuru haline geldiklerini bültenlerine yaymaktan çekinmiyorlardı. Arzularının yüzde yüz yerine getirilmesinde bazen ihmal gösteren, Milli Eğitim Bakanı İbrahim Ökem'i yuhalyıyorlar, ikiyüzlülükle ve sahte milliyetçilikle itham ediyorlardı ki, bugün bizim aleyhimize makale döşeyen Sayın Cihat Baban, o gün artık bunları ayıplamak mecburiyetinde kalıyor, anarşizme benzeyen bu hareketleri öğretmenlere yakıştırmadığını yazıyordu. İnönü herhalde bu yazıları kendi gazeteleri olan Ulus'ta okuyordu.

08.01.1967'de MÖB'ün yapmış olduğu basın toplantısında ileri sürülen görüşlerin öğretmen örgütleri arasındaki çatışmanın nasıl olduğu hakkında açıklayıcı bilgiler bulundurmaktadır. MÖB adına konuşan Arıkan şöyle demiştir:²³⁷

Değerli basın mensupları; Sevgili Türkiye'mizde öğretmen ve öğrencileri politikanın ne hale getirdiğini yeni yeni hadiselerle görüyor ve durumdan umumi efkârı haberdar ediyorsunuz. Bizde meslektaşlarımızı, hırslı politikacıların ve maceracıların şerrinden korumak, mesleki bütünlüğü sağlayarak vatan ve millet hizmetine koyulmak için elimizden geleni yapmaya çalışıyoruz. Dikkatinizden mutlaka kaçmamıştır ki, öğretmeni temsil ettiklerini iddia eden bu politikacılar, bildirimlerle ve basın toplantıları ile yeni bir tazyik sloganı tutturdular. Öğretmenlikleri sadece diplomalarda kalan bazı cür'etkarlar yakalanarak vatanperver valilerimiz ve bakanlığımız tarafından işten el çektirildikçe maksatlı çılgınlıklar koparmaktadırlar. Çünkü: Vali'lerimizin ve bakanlığın hileyi sezdiklerini, köşe başlarına yerleştirilmiş politikacı yamaklarını tanıdıklarını, yuvaları bozmaya başladıklarını anlıyorlar. Hükümetleri haklı tasarruflarından alıkoyarak açıklamaktan sakındıkları gerçek maksatlarının kısa zamanda tahakkuku arzusu ile tutuşuyorlar. Her harekette olduğu gibi aşırı solcu basınları, partileri B.M. Meclisine de girmiş elemanları ile durmadan hükümeti suçluyorlar. Bırakın bizim solcu yavrucaklarımızı, öğretmenlikten başka her şey yapsınlar, memleketin Vietnam'a dönmesini sağlasınlar diyorlar.

TÖDMF'den siyasi görüş ayrılıklarından dolayı ayrılan öğretmenler tarafından kurulan MÖB'ün dönemin gazetesi olan YÖN'de çıkan "Öğretmenlere Baskı" başlığı ile yayınlanan yazıya karşı savunmaları döneme ışık tutacak bilgiler barındırmaktadır. Yazı içeriği itibarıyla özetle şöyledir: Öğretmenlere baskının CHP döneminde yapıldığını, bu dönemde bakanlığa ve önemli mevkilere yerleşmiş kişilerin oyunu bozulacağı korkusu olduğu doğrusudur. CHP grup toplantısında, Milli Eğitim Bakanı, Adalet Partisinin (AP) ama bakanlık teşkilatı tamamen bizimdir, diyen eski bir müsteşar tamamen haklıdır, denmekte. Bu ara yapılmış olan öğretmen kıyımlarının nasıl yapıldığının ve kabulünün de göstergesi açısından şu

²³⁷ Arıkan, ss.28-29.

sözler önemlidir. Arıkan, yeni iktidarın bunları duya duya hizmeti sabote edecek maksatlı kimseleri köşe başlarında elbette tutamaz. Ehliyetli, iyi niyetli, çalışkan kimseleri bunların yerine getirecektir ki, her milliyetçi ve vatanperver eleman Arıkan'ın ekibi sayılırsa bundan ancak haz duyarız, demiştir. Milliyetçi birliklerine bir de mukaddesatçı, sıfatını ilave etmiş bulunanlar, bizi yine memnun etmiş olmaktadırlar. Çünkü bizim mukaddes tanıdığımız Kuran'ımız, dinimiz, imanımız vardır. Vatan ve bayrak sevgimiz vardır. Zaten bu duygular bizi tahrik etmekte ve vatani satmak isteyenlerin karşılıklarına dikmektedir, demiştir.

Bu sözlerin 1970 ve 1980 arasındaki sağ-sol çatışmasının bir habercisi olduğu düşünülebilir. Öğretmenleri bölen siyasi çekişmelerin sonucunda öldürülen birçok öğretmen ve aydının geride bıraktıklarında acı kederden başka bir şey elde edilmemiştir. Her ne kadar öğretmenlerin oluşturduğu bu örgütlenmelerin amaçları ülkeyi daha iyi yarınlara hazırlamak olsa da gerçekte bir çok çatışma ve sonucunda bir çok kayıp yaşanması ayrıca üzerinde durulması gereken bir konudur.

Aynı yazısında Arıkan,

*“Bizleri Cumhurbaşkanı'na ve başbakana şikâyete gittiğini övünen İnönü ise öğretmenlerinin birlik ve dirliklerinin bozulmasında baş sorumludur. Bize cevap vesin, bu kadar itam ve dedikodulara rağmen kendi partisine mensup milletvekilleri bu mesleki federasyonların başında ne gezerler? Politika ile ilgili bulunmaması lazım gelen bu öğretmen teşkilatını politikaya sokan, politika yaptıklarından mahkemeye düşmesine sebep olan, halk vicdanına mahkûm ettiren bizzat İnönü değil midir? Bunlar kendisinin başkanlığı sırasında hızlanmış ve verilen tavizlerle gelişmiş değil midir? Şimdi esasına dayanarak suçlu arayan İnönü, Maarif tarihimizin affedemeyeceği bir suçludur.”*der.

Bu türden eleştirilere karşı TÖS İkinci Başkanı İ.Sefa Güner “Biz Neden Sövmeyiz” adlı yazıda Milliyetçi Öğretmen Birliği'ne şu eleştirileri yapmıştır:²³⁸

...Meslektaşlarımızdan birkaç yüzünün kurduğu derneklerin bir federasyonu var. Hiç kuşku yok ki, bu örgüte katılan dostlarımızın çoğu milliyetçilik sözünün gerçek anlamına samidirler. Ve gene biliyorum ki, kendilerine başkanlık eden kişinin tutum ve konuşma üslubundan şikâyetçidirler. Bu zat birkaç ay önce, siyasi yönünü yitirmiş bir şaşkının eteğine yapışıp kent kent dolaşıyor öğretmene sövüyordu. Şimdi o adam politik iş ekibini seçti ve iş alanını değiştirdi. Bu kez tüccar başkan eski bir şairin koltuğunda geziyor. Manisa'dan, Muğla'dan, Tarsus'tan, şuradan buradan

²³⁸ İ.Sefa Güner, “Öğretmene Mektup” TÖS Gazetesi, Yıl:1,Sayı:4, 05.04.1968.

telefon edip, tekrarından utanılacak sözler dinlediklerini söylüyorlar... Ama neden sövmeyiz, sövemeyiz? Sövmeyiz çünkü biz edepliyiz. Çünkü biz insanlara karşı saygılıyız. Çünkü biz vatandaşların birbirleri ile kardeşçe yaşamalarını isteriz. Çünkü biz tabiatın et ve kemikten yarattığı insana erdemlik veren öğretmenleriz. Çünkü biz küfür rayicinden habersiziz... Öğretmeni öğretmene düşman etmek, halkta öğretmen için kuşku yaratmak, masum yavruların tertemiz yüreklerinde sarsıntı meydana getirmek, meslektaşlara haksızca iftiralar savurmak milliyetçiliğe değil, insanlığa dahi yakışmaz. Karşılığı bir servet, bir ikbal ve bir saltanat bile olsa ahlak ölçüleri böylesine ayaklar altına alınmaz. Çıkar için çabanın, güçlüye yağ çekmenin, efendiye uşaklık etmenin bile haysiyeti sıfıra indirmeyecek bir yöntemi bulunabilir...

Görüşme yapılan TÖS ve TÖB-DER üyesi Lütfi Doğançay milliyetçi öğretmenler ile ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapmıştır:²³⁹

Milliyetçi öğretmenleri, illerde Süleyman Demirel, açıkça destekledi. İllerin durumuna göre 50.000 TL kadar yardım yaptı. Ona rağmen örgütlenme masa- sandalye düzeyinde kaldı. Çok etkin olamazlardı. Devletin açıkça desteğini almalarına karşın, üretken olamadılar. O günün rüzgârı sol taraftan esiyordu. Ve bu öğretmenler imkânlarını esen rüzgâra karşı kullanmaktan başka bir şey yapmadılar. O yüzden pek bir şey üretemediler. Sendikal mücadeleye de pek bir katkıları olmadı. Örneğin, Sivas'ta Milliyetçi Öğretmenler Derneği Başkanı bile zamanını TÖS'te geçirirdi. Bizi kendi derneklerine çağırır, ikramlar vaat ederdi. Hatta kırmadık, bir gün grupça gittik. Bizim dernekten çok daha iyi imkânları ve koşulda olduğunu gördük.

Bu dönemde çeşitli gazete ve dergilerde milliyetçi öğretmenleri destekleyen ve TÖDMF ile Köy Enstitüsü'nden mezun olanların kurduğu öğretmen örgütlerine yönelik birçok eleştiri yazısı kaleme alınmıştır. Yazılar içerik itibari ile siyasal ve toplumsal çatışmanın da izlerini taşımaktadır. Bu yazıların ilki Cahit Deniz

²³⁹ Lütfi Doğançay,05.04.2012'de yapılan görüşmeden.

tarafından yazılmış “Koç Federasyonu Veya Hasanoğlan’ın eyrek Aydın Kompradorları” makalesidir. Yazı Őyledir:²⁴⁰

Adı: Türkiye ğretmen Dernekleri Milli (?) Federasyonu’dur, fakat Koç Federasyonu diye anılır.

Nedir bu teşekkül? Rivayete göre bir öğretmenler teŐekkülüdür. Üstelik 70 bin ğretmeni temsil ettiği iddiasındadır. Yalanın ve uydurmanın bu derecesi görülmemiŐtir. Saymak, bir listesini çıkarmak mümkün olsa, Koç Federasyonu’nun, iki, üç bin gerçek üyesinin olmadığı meydana çıkar. Zerre kadar haysiyet ve Őerefleri varsa bugünkü üyelerinin adlarını ve bunların hangi okullarda ğretmen olduklarını gösterir bir liste yayınlasınlar. Bindirilmiş kıt’alar teşkil edecek kadar (kaynağı meçhul, çünkü üyeler aidatıyla toplanması mümkün olmayan) paraları vardır, böyle bir listenin yayınlanması her Şeyden önce kendi itibar ve Őereflerini kurtaracağı için ilk yapacakları iş bu olmalıdır.

Ama nerede o cesaret ve drstlik!

Nedir bu teşekkül?Nedir bu Koç Federasyonu?.

Statüsü hilafına, kanun hükümlerinin yasaklamıŐ olmasına rağmen, bu öğretmenler (?) milli (?) federasyonu politikanın daniskası ile meŐguldür. Politika ile iŐtigal maddesinden Şimdi adalete hesap verme ile meŐguldür. Eski başkanları gibi, Şimdi başlarında bulunan adam da primitif, çeyrek aydın (yarı aydın demeye dilimiz varmıyor), acemi bir politikacıdır...

Evvela doğru bir ad vermek gerekirse bu ğretmen teŐekkülüne (Yuh kiciler Federasyonu) denilmelidir. Çünkü Yuuuuh! Çekmede Őampiyonluk mertebesine eriŐmiŐlerdir. Kodaman tosuncukların Şimdi bağlı göründükleri CHP’in Şerefli ve vatanperver bir bakanı (Şevket Raşit Hatipoğlu) Bakanlık’tan yuh diye diye düŐürenler bunlardır. Kendilerini hiç layık olmadıkları mevki ve vazifelere kitle halinde yükselten ve bundan medet uman Dr. İbrahim ktem ile müsteşarı Nuri Kodamanoğlu’ya, kurultaylarında ve dergilerinde yuh çekenler, bunlardır. Adapazarı kurultayı dolayısı ile kendilerine, efendilik ederek, başarı telgrafı yollayan Milli Eğitim Bakanı Cihat Bilgehan’a gıyabında yuh çekenler yine bunlardır... Daha çekeceklerdir, kimbilir daha kimlere ne kadar yuh çekeceklerdir. Çünkü bunlarda utanma arlanma yoktur. Terbiyeden nasıpları yoktur.

²⁴⁰ Cahit Deniz, “Koç Federasyonu Veya Hasanoğlan’ın eyrek Aydın Kompradorları ” **Yeni İstanbul**,11.05.1966.

Türk'lüğün ezeli ve ebedi sembolü Bozkurt'a (İt) diyenler bunlardır. Eskişehir'de, komünistlik tahriklerinden mahkûm olmuş ve hapse tıkmış iki kompradoru, kurultay kararı ile çelenk götürülenler bunlardır.1964 Nisan'ında, ne kadar solak ve kızılıcak tohumları varsa bunları Kızılay binasında (Gericilikle Mücadele) oyunu içinde bir araya toplayıp:(Birer fesat yuvası olan İmam Hatip Okulları'nın kapatılması), (Din derslerinin kaldırılması), (Diyanet İşleri Başkanlığı'nın dağıtılması),(Haç seferlerinin derhal iptali), (Camilerin kapatılması ve bunların okul olarak kullanılması) gibi Sovyetler ülkesinde dahi bu derecesi görülmemiş din düşmanlığını teklifler halinde ileri sürenler bunlardır.

Bütün ülkede nefret ve istikrahla karşılanmış (Yılanların Öcü) adlı eserin (?) sahibi fikir fakiri adam; bunlardandır.

Bunlar fanatiktir. Köy Enstitüleri ham hayalini mezhep haline getirmiş, cezbeyle kapılmış yarım akıllılardır. Daha doğrusu çeyrek aydınlardır.

Bunlar, peynir ekmek yer gibi iftira atarlar, su içer gibi yalan söylerler. Meşhur; küfürlü, yuhalı senelik kurultaylarına dikkat edilirse, görülür ki gelenler; hep aynı şahıslardır. Ve hiçbir zaman miktarları üç yüzü, dört yüzü geçmez. Bunlar Koç Federasyonu'nun bindirilmiş kat'alarını teşkil ederler. Mahut Türkiye Milli Talebe Federasyonu ve TİP, iş ve ideal ortaklarıdır. Bütün bildirilerde imzalar müşterektir.

Bunları, bir öğretmen teşekkülünün mensupları zannederek kurultaylarına katılan ve aynı fikir ve cezbede olmayanların mukadderi yuhalamak ve dayak yemektir. Bu satırları yazan kalemin sahibi, Eskişehir'de, Adapazarı'nda ve Ankara'da bu kesin hükme varmıştır. Hülasa, Koç Federasyonu, bu hüviyeti ile (yahut hüviyetsizliği ile) öğretmen ailesinin bir yüz karası halindedir.

Nerden yetişmişlerdir bu adamlar?

Bunlar, Ethem Nejat yetiştirmesi, Tonguç Babanın uşaklarıdır. Feyizlerini Hasanoğlu Köy Enstitüsünün Yüksek(?) kısmında, Niyazi Berkes'lerden, Sabahattin Eyüpoğlu'lardan, Sabahattin Ali'lerden, Pertev Borata'lardan, Adnan Cemgiller'den almışlardır. Onun için Hasanoğlu Kompradorları adını taşırlar. Bütün kültür ve irfanlarının kaynağı, Köy Enstitüleri Dergisi, Yön ve Akşam'dır. Karl Marks ve Engels'i okurlar. Fakat bunları da anlamağa kafaları müsait değildir. Yarım akılları çeyrek idrakleriyle ve bahusus korkunç aşağılık duyguları ile 32 milyonluk Türkiye'nin Sovyetleştirilebileceğini sanırlar. Komünizmin en büyük düşmanı büyük Atatürk'ü istismara yeltenirler, lafazan Atatürkçü geçinirler. Bugün bir kaç paşababanın himmetiyle CHP milletvekili olarak parlamentoya sokulmuşlardır. Birkaçi daire mecliste TİP sırasında mecliste yer almışlardır. Fakat zamanı gelince CHP safında

istediklerini yapamayacaklarını anladıkları anda paşa babalarının himaye kanatları girenler, derhal TİP'e iltihaka kararlıdrlar.

Köy Enstitüleri'ni muzır teşekkül haline getirerek kapattıranlar ve on binlerce tertemiz köy çocuğuna şaibe sıçratanlar bunlardır ve bunun içindir ki Köy Enstitüleri mezunlarının büyük çoğunluğu bunlardan nefret eder. Ve yine bunun içindir ki zamanımızın komünist yazarları, bunları tutar ve korur. Çetin Altan baş müdafileridir. Paşa Babamız bilmez ki ve ya bilmez görünür ki, Hasanoğlan Kompradorları, kendisini baş düşman saymaktadır. Çünkü Köy Enstitüleri'ni kapatan, tek parti-tek şef devrinin her sözü kanun ve nassı katı hükmünde olan Milli Şefi idi.

Bu makalede eleştiri konusu olan bazı olayların TÖDMF'in etkinlikleri kısmında yer almaktadır. Özellikle MÖB'ün bu dönemde yaşanan gelişmelerle ilgili ne tür bir tutum takındığını ortaya koymak açısından yazıların önemi fazladır. Bu dönemi yansıması açısından Rasim Zeren "*Federasyon Kongresi*" adlı yazısında şu değerlendirmeleri yapmıştır:²⁴¹

Bu yıl Eskişehir'de yapılan TÖDMF Kongresi'ne müşahit olarak katıldım... Federasyon Başkanı Aydın Milletvekili Şükrü Koç, oturumu açarak bir nutuk irad etti. Mesleki ve idari yönden tecrübe yoksunluğunu düşünmeyerek, yersiz mesnetsiz bir takım şahsi fikirlerle bakanımızı ve merkez teşkilatımızı hedef tutan tenkitler yaparak kendisine bağlı olan zümre tarafından alkışlandı... Memleket çocuklarını yetiştirmekle görevli bir topluluğun bu gibi küçük düşürücü işlerle uğraşıp ana hedeften uzaklaşması, eğitim tarihimize ilk defa görülen esef verici halledendi.

Son zamanlarda Bakanlığın tahakkuk ettirdiği eğitim ve ek görev kanunları da Şükrü Koç'a mal edilmek suretiyle methiyesi yapılıyordu. Cemiyetler Kanunu'na ve gündem icaplarına göre okunan raporun leh ve aleyhte müzakeresinin yapılması mutad iken bu da bir yana bırakılarak tam bir köy kahvesi edası ile Bakan'ımız ve Bakanlık teşkilatımızı idare eden her biri başlı başına bir değer olan bu meslektaşlara hücumlarla geçti...

Kanaatimize göre;

1-Öğretmen dernekleri birer meslek teşekkülüüdür. Cemiyetler Kanunu'na göre siyasetle uğraşmazlar. Asli üyeleri de öğretmendir. Öğretmenlikten istifa ederek siyasi hayata atılanların hangi dernekte kayıtlı ise kaydına işaret edilerek dernekle ilgisi kesilir. Kaydına işaret edilenler delege

²⁴¹ Rasim Zeren, "Federasyon Kongresi" **Emekli Öğretmen Dergisi**, Sayı:62, 03.07.1964.

seçilmez, başkan olamaz. Hele federasyon başkanı hiç olamazlar. İç işleri bakanının dikkat nazarını çekeriz.

2-...Menşe farkı yaratarak sosyal refah ve kaderimizi bağladığımız, bakanlık teşkilatımızın kuvvet ve kudretine yardımcı olacağımız yerde hasis menfaat ve çıkarlarımız hesabına kendi evimizi harabeye çevirmeye hiçbir zaman hakkımız yoktur.

3-Menşeleri muhtelif olduğu halde kader birliği yapan bütün meslektaşlarımızın bir birlerini sevmelerini, nifak yaratacak muzır cereyanlara karşı uyanık olmalarını, sosyal ve eğitimsel haklarımızın sağlanması için el birliği ile derneklerimizin planlı ve verimli çalışmalarını diler, gelecek kongrelerin daha faydalı ve başarılı olmasını temenni ederiz.

Bu makalede özellikle 1960-1970 döneminde görevde olan birçok öğretmenin TÖDMF gibi düşünmedikleri ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın önemi ve yaptığı çalışmaların isabetli olduğu ve çalışmaların eleştirilmesinin yersiz olduğu savunulmuştur. Bu açıdan önemlidir.

Benzer açıdan TÖDMF'i hedef alan ve dönemin milliyetçi öğretmenlerin düşüncesini yansıtmaya açısından bir başka makalede, Ahmet Kabaklı şu yorumlarda bulunmuştur:²⁴²

Şimdi içinizden bazıları, TÖDMF'in 17.Kurultayındasınız. İlerde belki sendikamız da olacak. Bu güne dek hep yüce görülen mesleğinizin haklarını koruyacaksınız. İyi hoş...

Ama ben merak ediyorum, Türkiye'nin en aydın ve dolayısı ile en seviyeli toplantısı olması gereken sizin kurultayınız, neden öyle "elektrikli hava" içinde başlatılıyor ve yürütülüyor? Sağa sola fırlatılan o küfürler nedir? Bir çengel düzensizliği içinde neden öyle bir birinizi yiyorsunuz? O bakan yuhalamalar, kimseyi konuşturmamalar, gürültüler, horultular ayıp kaçmıyor mu? Merak ediyorum, bir dağ gibi yığılan meslek dertleri üstüne kaç satır laf edildi? Eliniz patlayıncaya kadar alkışladığınız o garip şeyler ne idi? Bir kaç yıldan beri türlü ayak oyunları ile Federasyon Başkanlığı'nı elinde tutan malum kişi kürsüye çıkmış ve:

²⁴² Ahmet Kabaklı, "Öğretmenler Dikkat!", **Tercüman**, 16.07.1964.

“Sağdan soldan saldırılara hedef oluyoruz. Irkçılar, nurcular, şeriatçılar, komünistler ve faşistler hepsi saldırıyorlar.” diye bağırmiş. O zaman bir kısmınız “Ezileceklerdir! Kahrolacaklardır!” diye tempo tutmuşsunuz.

Orası stadyum muydu efendiler? Yahut anaokulu tatbikat sınıfı mıydı ki böyle “tempo tutma” yarenliği ettiniz? Öyle yapacağınız yerde sizi politik ihtiraslarına alet etmek isteyen o zata, pekâlâ sorabilirdiniz:

“Sağdan soldan saldırılara” neden hedef oluyoruz? Bu kadar işçi sendikaları, Mimarlar, Tabip Odası, Barolar, İşçi ve Esnaf Birlikleri var. Onlara saldıran yok da bize neden saldırıyorlar?

Ona diyebilirdiniz:

“Laflı yuvarlama ve hakikat dışı konuşma!” Bu güne kadar hangi komünist saldırmıştır sizin federasyonunuza? Bilakis bütün komünistler ve sosyalist maskeli kızillar sizi ve ayaktaşlarınızı el üstünde tutmuşlardır. Sizin onlarla ağız birliği edip dine ve milliyete tecavüz ettiğiniz çok görülmüştür. Kimi aldatıyorsunuz efendi?...

Sorabilirdiniz:

“Irkçı, nurcu, şeriatçı, faşist” dediğiniz kimlerdir? Dünyanın hangi bölgesinde yaşar? Bilmediğin kelimeleri ne kullanırsın ve boş sözlerle bizi ne oyalarsın? Seni ve üç beş ayaktaşını yüksek seviyeli öğretmen camiası için “zararlı ve yetersiz” bulan faziletli zümrelerin gerçek sıfatlarını niçin gizlemeye çalışırsın?

Öğretmenleri değil haşa! Ama sizin takımınızı sevmeyenler, gerçek ve efendi Atatürkçüler ile milliyetçilerdir. Sizin türlü niyet ve oyunlarınızı açığa vuran onlardır. Din aleyhtarı davranışlarınızı ilk göğüsleyen, Sayın Banguoğlu gibi Atatürkçüler olmuştur. Bu çirkin tutumunuzu destekleyen pek tabi komünistlerdir... Malum kafadarlarınızın şumarık tutumları yüzünden, halkımız bile öğretilerden soğumuşur.

Ona demeliydiniz:

Neden siyaset yapıyorsunuz? Öğretmenler arasına nifak sokmak ayıp değil mi? Durup dururken “Köy Enstitüsü” öğretmen arkadaşları neden tahrike

kalkıyor, köy şehir zıtlığı çıkarıyorsunuz? Bakanlığa her gün “kayırılacak” veya “işinden atılacak” öğretmenlerin listesini neden sunuyor, bunu yapmayan bakanlık kademeleri ile niçin maraza çıkarıyorsunuz?

Şunu da demeliydiniz:

Eski Milli Eğitim Bakanı Sayın Hatipoğlu hakkında, o zaman Başbakan’a verdiğiniz jurnalde:

“90 binin üstündeki öğretmenler Milli Federasyonu etrafında teşkilatlanmış bulunmaktadır. Bu kitle Atatürk’ün partisine sempati duymaktadır... Federasyon yönetim kuruluna girenlerin hepsi CHP sempatanıdır. Milli Eğitim Bakanı da CHP’li olduğuna göre anlaşmamak için sebep yoktur.” diyerek meslektaşlarınızı bir partiye peşkeş çeken, böylece siyasetin en “adi”sine düşen anlaşmaya şart olarak Hatipoğlu’nun bakanlıktan alınmasını isteyen hizip değil misiniz siz? Ya: “İbrahim Öktemi ve müsteşarı Kodamanoğlu’nu o makamlara ben getirdim. İstediyimi yapacaklar, yoksa attırmak da elimdedir” diye tafraya vuruluş eden kimdir? Sizin iç yüzünüzü ortaya koyan delillere karşı “maalesef” savunan Öktem, neden şimdi “tu kaka” olmuştur...

Öğretmen dostlar, dikkat! Diyorum. “Milli” sıfatını hiç sevmeyen o hizbi tekrar Federasyon başına geçirirseniz birbiriyle, bakanlıkla ve hatta millet ve devlet ile arası gittikçe açılmak istenen camianıza yazık olacaktır.

Bu makalede TÖDMF’e yapılan eleştiriler yanında özellikle halkın çeşitli olumsuzluklar nedeni ile öğretmen camiasından soğuması üzerinde dikkat ile durulması gereken ayrı bir konudur. 1960 ve 1980 yılları arasında öğretmenlerle halk arasında nasıl bir ilişki olduğu aydınlatılması gereken bir konudur. Çünkü halktan kopuk olan veya kendini halka anlatamayan bir aydın kesimi Osmanlı Devleti’nden itibaren süre gelen bir gelenek olmuştur. Bu gelenek Cumhuriyet’in ilk yıllarında kırılmaya çalışılmış ise de yeterli başarı sağlandığı söylenemez. Bu kopukluğu bir anlamda TÖS gidermeye çabalamıştır, hatta kimi noktalarda da başarılı olmuştur. 1980 askeri darbe ile birlikte bu alanda yapılan çaba ve çalışmalar ortadan kaldırılmıştır. Öğretmenler suskunluğa ve örgütsüzlüğe sevk edilmişlerdir.

Bu dönemde yaşanan olayların farklı bir açıdan yansıtan Mustafa Cura, “Sayın Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem’e Mektup” adlı açık mektubunda şunları yazmıştır:²⁴³

...Eskişehir’de bütün bakanlık erkânı ile yine Federasyon’un toplantısına katıldınız. Olanları gördünüz, söylenenleri duydunuz. Bizzat siz: “Federasyon siyaset yapmaktan başka işlere vakit bulamamaktadır.” Beni siz denetleyemezsiniz. Beni ancak TBMM denetler.” “Davul benim boynumda tokmak sizin elinizde idi.” “Ben Şükrü Koç’u şimdi anlayabildim”... gibi cümleler ihtiva eden konuşmalar yaptınız.

Yine size karşı ve müsteşarınıza karşı edep ve terbiye dışı davranışlar oldu. (Laf istemiyoruz), (İn aşağı), (Yuuuuuuuh) gibi hiçbir zaman bir Türk öğretmenin ağzından çıkmayacak sözler sarf edildi.

Biz milliyetçi öğretmenler bu davranışları takbih ediyoruz. Bunu yapanları tel’in ediyoruz. Kişiliği ne olursa olsun bir Milli Eğitim Bakanı’nın böyle bir duruma düşürülmesini milli menfaatler ile ve meslek haysiyeti ile bağdaştırıyoruz.

...Milliyetçi Öğretmenler Birliği’nin aleyhine konuştunuz. Bu tutum isabetli olmamıştır. Çünkü düpedüz sol açıktan yürüyen ve hatta komünistlikten sanık tutukluları kongre kararı ile heyet halinde ziyarete giden, maksadı belli bir hizbin karşısında ve milliyetçilik bayrağı altında yer alan öğretmenler Türk öğretmenlerinin büyük çoğunluğudur. Bu gün henüz teşkilatlanma basamağında buldukları için varlıklarını organize bir topluluk halinde gösterememiş olmaları asla zaaflarından değildir. Biz yakın bir gelecekte Türk öğretmenlerinin milliyetçilik bayrağı altında birleşeceklerine inanıyoruz. Sizin tabirinizle bir (uç) değiliz. Bir gövdeyiz.

Mustafa Cura, mektubunda özellikle milliyetçi öğretmenlerin farklı düşündüğünü, kendilerine ait birliğin tamamlama aşamasında olduğunu yazdıktan sonrada TÖDMF’i Koç grubunun çıkarlarına alet olmakla suçlamış ve yapılan toplantılarda olumsuz davranışların tümünü “Bindirilmiş Kıt’a”ların yaptığını vurgulamıştır.

²⁴³Mustafa Cura, “Sayın Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem’e Mektup”, **Yeni İstanbul**, 25.07.1964.

4.1.2. Milliyetçi Türk Öğretmenleri Sendikası

Milliyetçi Türk Öğretmenleri Sendikası (MTÖS)1965 yılında Ankara’da kurulmuştur. Milliyetçi Öğretmenler Birliklerinin birleşmesiyle oluşmuştur. Daha sonra 1971 yılında yapılan anayasal değişiklikle münfesi hale gelmiştir.

Milliyetçi Türk Öğretmenleri Sendikası’nın kuruluşunu Selahattin Arıkan bir gazete yazısında şöyle açıklamaktadır:²⁴⁴

Mütevazı, her Türk öğretmenin milliyetçi olması lazım geldiğine inanmış bizler ise MTÖS adı altında bir sendika kurduk. Bunun Genel Başkanlığına ise İstanbul Üniversitesi Profesör’lerinden Dr.İbrahim Kafesoğlu’nu seçtik. Her bakımdan teminatlı bir sendika olan bu kuruluş tabiatı ile rağbet gördü, meslektaşların itimadını kazandı. MÖB’ün henüz kurulmadığı yerlerde bile meslektaşlar bu sendika için teşebbüslere geçtiler. Eğitimden üniversite profesörüne kadar bütün meslektaşları ve Eğitim Bakanlığı mensupları ile milli eğitim müdürlüklerinde çalışanları, emekliye ayrılanları sinesinde toplayacak olan MTÖS hazırlıklarına geçilmiş bulunan diğer kolları ile meslektaşın maddi ve manevi bakımdan desteği olacak mali ve hukuki bütün sıkıntılarında elinden tutacaktır.

MTÖS’ün amaçları 1971 yılında hazırlanan tüzüklerinde şöyle geçmektedir:

Sendikanın amaçları şunlardır:²⁴⁵

a)Demokratik prensipleri, insan haklarını, muasır medeniyetinin kültür ve medeniyet gelişmelerini, Yurtta Sulh, Cihanda Sulh, prensiplerini noksansız olarak gerçekleştirmek.

b)Türk Milliyetçiliğini temel prensip sayarak memleket gerçeklerini, ilmin ve tekniğin ışığı altında yürütmek.

c)Eğitim ve öğretim hizmetinde çalışanların iktisadi ve içtimai haklarını korumaya ve hayat seviyelerini yükseltmeye, işlerini kolaylaştırıcı, tedbirler almaya ve öğretmenlik mesleğini cazip bir hale getirmeye çalışmaktır. MTÖS’ün amaçlarını gerçekleştirmesi bakımından Tüzük’te şu bilgiler yer almaktadır:²⁴⁶

²⁴⁴ Salahattin Arıkan, “Öğretim Camiası Yıkılmak İsteniyor” **Havadis**, 01.09.1965

²⁴⁵ MTÖS, **Tüzük**, Ankara, 1971, s.1.

²⁴⁶ MTÖS, ss. 2-3.

Madde 5- Öğretmenler Sendikası amaçlarını gerçekleştirmek için şunları yapmakla mükelleftir:

a)Öğretmenlik mesleğinin gelişmesini, üyelerinin memurluk haklarından doğan, maddi ve manevi haklarını, öğretmenlik mesleğini ilgilendiren bütün problemleri, meslektaşının ve üyelerinin faydalanabileceği şekilde, milli ve ahlaki ölçülere uygun olarak halle çalışmak, bu uğurda savunmalarda bulunmak.

b)Meslektaş üyenin memuriyet haklarını ilgilendiren mevzuat üzerinde mütehassıs heyetler vasıtası ile incelemeler yaptırarak üye faydasına olan teklifleri ilgili kurumla yapmak ve görüşlerini bildirerek işbirliği istemektir.

c)Üyelerin çalıştıkları yerlerin hizmete uygun olup olmadığını ve sağlık şartlarını inceleyerek gerekirse hukuki yardımda bulunmak.

d)Üye arzu ettiği takdir de memuriyet hukukunu ilgilendiren müşküllerin çözülmesi ve bir fiil yararlanması hususunu sağlamak.

e)Meslektaş üyelerin, istiklak, yapı ve kredi kooperatifleri ile yardımlaşma sendikaları kurmaları hususunda teşvik ve yardımlarda bulunmak.

f)Üyelerinin adına toplu sigorta sözleşmeleri yapmak, üyelerinin müşterek hak ve menfaatlerinin takibinde ve hukuki yardıma ihtiyaç duydukları anda üyelerini ve mirasçılarını idari ve kazai her nevi ve derecedeki merciler önünde temsil etmek veya ettirmek, icabında dava açmak ve bu münasebetle açtığı davadan dolayı hüsümete dâhil olmak.

g)Milli bağları kuvvetlendirmek, üyelerin mesleki bilgilerini ve ehliyetlerini arttıracak, ufuklarını genişletecek konferanslar, geziler ve kurslar tertiplemek, benzeri faaliyetlerde bulunmak.

h)Meslektaşların çocukları için çocuk yurtları, yuva ve kreşler ile emekli üyeleri için dinlenme yuvaları kurmak ve idare etmek.

ı)Öğretmen hastaneleri kurulması için gerekli teşebbüs ve temaslarda bulunmak.

i)Gerek üyelerin gerekse ailelerinin boş zamanlarını faydalı şekilde geçirmeleri, sağlıklarını korumaları için kar düşüncesiyle yapılmamak şartı ile dinlenme yerleri, parklar, spor alanları, kitaplıklar kurmak ve idare etmek, kuruluş hedeflerine ve faaliyetlerine uygun yayımlar yapmak.

j)Üyeler arasında sevgi saygı ve beraberliği kuvvetlendirici münasebetler tesis etmek, toplantılar ve eğlenceler tertiplemek.

k)Mensuplarının birlik ve dayanışması için kurulan bu sendikayı mevzuata ve hedeflerine uygun şekilde yürütebilmek için gelirlerini artırmak ve mallar edinmek.

4.1.2.1.MTÖS'ün Organları

MTÖS, organlarını şu şekilde oluşturmuştur:

- 1-Genel Kurul
- 2-Temsilciler Kurulu
- 3-Yönetim Kurulu
- 4-Haysiyet Divanı
- 5-Denetleme Kurulu
- 6-Temsilcilikler
- 7-Şubeler
- 8-İhtisas Kurulları

Diğer sendikalarda olduğu gibi MTÖS'te de en önemli organ Genel Kurul'dur. Bu bilginin yanında sendikada, Türk milliyetçiliği anlayışına aykırı hareket edenler, meslektaşlar arasında birliği bozucu ve sendikayı yıkıcı faaliyetlerle bulunanlarla mahkeme kararı ile suçlandırılmış ve mesleğinden uzaklaştırılmış olanlar ve tüzük hükümlerine aykırı hareket edenler, Yönetim Kurulu'nun teklifi ve haysiyet divanının kararı ile üyelikten ayrılabilirler.

MTÖS'e üye olan öğretmenlerin görüşlerini yansıtması nedeniyle çeşitli dergi ve gazete yazılarına başvurulmuştur. Bu yazılardan Galip Erdem tarafından “*Ünlü Bir Kişiye*” adlı yazısında şu değerlendirmeler yer almaktadır:²⁴⁷

TÖDMF'in, -Milli ha!Yarabbi biz günahkar kullarına bol bol sabır ihsan eyle.- son toplantısında demişsin ki: “Milliyetçilik göğsümüze bir it resmi takmak değildir!”

²⁴⁷ Galip Erdem, “Ünlü Bir Kişiye” **Zafer**, 18.07.1965.

Ne fiyakalı bir cümle, değil mi? Hani eskilerin cinaslı dedikleri cinsten. Hem oturaklı hem tunturaklı. Aferin sana! Tahmin ederim epey alkış toplamışsındır...

Atalarımız Ergenekon'dan çıkış yolu bulamamışlar, bir Bozkurt öncülük etmiş, yol göstermiş...O gün bugün Bozkurt'a üstün bir değer vermişiz, kutsal saymışız.Zahmet etme, derinlere dalmak senin neyine!Al eline bir ortaokul tarih kitabı:Türk tarihinin başlangıcını aç, destanlar bahsini bul.Ne yazıyor?Okumayı mı unuttun, yoksa hiç mi öğrenememiştin.O sayfalarda adı geçen yol gösterici miskin it değildir,efendi,Bozkurttur;Bozkurt!...

Türk Ocakları'nın adını acaba duymuşluğun var mıdır? Balkanların, Birinci Dünya Savaşı'nın, Milli Kurtuluş destanımızın o hiç bitmeyen iman ve heyecan kaynağını bilir misin? Ocaklı şehitleri görmedin ya, Ocaklı gazilerin şerefli yakalarını süsleyene ola ki, tanır mısın? Kemik yalayıcı uyuz bir it mi sandın?

Şaşırma sakın: Hürriyet sevdalısı bir Bozkurt'tur o!Ocaklılardan korkma, senin gibilerini çok gördüler, öfkelenmeğe bile tenezzül etmezler...

Bir başka yazıda Tekin Erer, benzer bir eleştiri yazısında şu düşünceleri yazmıştır:²⁴⁸

Adapazarı'nda Öğretmenler Federasyonu'nun toplantısı yapıldı...Kayseri delegesi Hidayet isimli öğretmen, Milli Türk Talebe Birliği'nin de resmi bulunan, daima töremiz olarak iftihar ettiğimiz "Bozkurt"lara hakaret kusuyor.Bozkurt rozetleri için "Milliyetçilik göğsümüze bir it resmi takmak değildir" diyor.O halde nedir milliyetçilik?Moskoflara uşak olmak,köpek olmak mı?...

Bir öğretmen cesaret gösterip: "Komünizmi tel'in edelim" diyor. Delegeler analarına küfredilmiş gibi galeyana geliyorlar. Hiç böyle şey olur mu? Böyle bir teklifte bulunmak bu toplantının asıl gayesini kökünden yıkmak demek... Büyük protestolarla bu teklif red ediliyor. Bir başka öğretmen söz alıyor: "Hoca neslini Anadolu'dan kurutacağız." diyor. Bunun açık manası "Anadolu'da Müslüman bırakmayacağız" demektir. Bu arada yaşlı bir öğretmen başını iki eli arasına almış, gördüğü manzaradan utanç ve hayret içinde hüüngür hüüngür ağlıyor...

²⁴⁸ Tekin Erer, "Bunlar mı Türk Öğretmeni?" **Son Havadis**, 21.07.1965.

Bunlar mı bizim öğretmenlerimiz? Türk öğretmeni böylemi olmalıydı? Çocuklarımızı bunlar mı terbiye edecek? Milliyetçilik, vatanseverlik, hürriyetçilik aşkını yavrularımıza bunlar mı verecek?

Çocukluğumu hatırlıyorum. İlkokuldaki öğretmenlerimi hatırlıyorum. Beni vatan ve millet sevgisiyle coşturan milliyetçilik ve Türkçülük ateşiyle alev haline getiren hocalarımı düşünüyorum. Sonra şu Adapazarı kongresine bakıyorum. Benim de utanç ve hayret içinde gözlerim doluyor... Artık söyleyecek söz, yazacak kelime bulamıyorum.

Milliyetçi Öğretmenler Birliği Federasyonu adına Salahattin Arkan “*Öğretim Camiası Yıkılmak İsteniyor*” adlı yazıda şu eleştirileri yapmıştır:²⁴⁹

Üzülerek açıklamak mecburiyetindeyiz ki öğretmen arasına da ikilik sokulmuş, politik ve şahsi ihtirasların cazibesine kapılanlar meslektaşlarımızı, asıl vazifelerinden alıkoyarak, sola çekme gayreti içinde bulunmuşlardır. Bu husus meslektaşların ve basının gözünden kaçmamıştır. Durumun olgunlaştığı devreden başlamak lazım gelirse Koç Federasyonunun idarecileri Aydın’dan döndüklerinde zamanın başbakanı İnönü’ye verdikleri bir muhtıra ile öğretmenleri ilerici, gerici, ,çıkarıcı, mideci, kuyruk gibi kamplara ayırmışlar, aynı muhturada menşe ayrılığını da körüklemeye devam ederek birliği bozmuşlar ve meslektaşı temilden uzaklaştırmışlardır.

...Koç Federasyonundan ayrılan öğretmenler Milliyetçi Öğretmenler Birliklerini kurmaya başlamışlardır. Müsait olmayan şartlara, tehditlere, bazı müfettiş ve idarecilerin yanlış tutumlarına rağmen gelişme MÖB kurucu meslektaşlarımızın cesareti ile iyiyi çabuk tanıyan halkımızın gösterdikleri sempaticiden de faydalanarak federasyon haline gelmişlerdir...

Koç Federasyonu talihini bir de sendikada denemek üzere harekete geçmiş ve Türkiye Öğretmenler Sendikası adı altında kuruluşun iskeletini meydana getirmişse de eski bildiklerinden şaşmayarak Fakir Baykurt adındaki aşırı solcuyu bu kuruluşun başına geçirdiklerinden meslektaşı büsbütün şüphelendirmişler bu suretle de sendikayı doğmadan boğmuşlardır.

1965 yılında Milliyetçi öğretmenlerin TÖDMF’e yönelik eleştirilerinden biri de “*Halk Okullara Çocuğunu Güvenle Göndermek İster*” başlıklı Yeni İstanbul

²⁴⁹ Salahattin Arkan, “Öğretim Camiası Yıkılmak İsteniyor” **Son Havadis**, 01.09.1965

gazetesinde çıkan bir yazıdır. Yazı TÖDMF'un Başkanı Hayrettin Uysal'ın İşçi Partisi'ne yakınlığını, Milli Eğitim teşkilatını eleştiren yazılarını ve özellikle aşırı solcu öğretmenleri korumakla eleştirildikten sonra şöyle devam etmiştir :²⁵⁰

Ayıklama şart

Sırası gelmişken kaydedelim ki, millet, iktidarlara ayak patırtıları ile yıpratmak isteyen, hükümetlerin çalışma gücünü azaltan bu gibi çıkışlardan tiksiniş bulunmakta ve milli iradeye gölge düşürecek hiçbir teşebbüsü benimsememektedir. Bunun için okullara çocuklarını güvenle göndermek isteyen halk bu ayıklamayı yapamayacak iktidarı tabiatı ile tutmayacaktır. Solcu radyonun ıslahını sokak yürüyüşlerinden değil kendi seçtiği Büyük Millet Meclisi'nden bekleyecektir. Maksatları belki kırk asistan ve profesörün solculara alet olmasını değil, Vietnam'ı bırakarak asıl vazifelerine eğilmelerini dileyecektir.

Rejimi yozlaştırmak isteyenlerin halkın sabrını daha fazla taşırmaya hakları yoktur. İktidarlara çelme takılmamasını, hüviyeti bizce malum Uysal'lara ve bunu sanat edinmiş olanlara ihtar ediyoruz.

Aynı şekilde MÖB'un başka bir eleştiri yazısı şöyledir:²⁵¹

Ankara Milliyetçi Öğretmenler Birliği, TÖDMF Başkanı, CHP'li Hayrettin Uysal'ın radyoda yayınlanan ve personel kanunu münasebeti ile aklınca hükümeti yeren konuşmasına bir bildiri ile cevap vermiştir.

Bildiride: "Kanunun hazırlandığı kendi iktidarlarına rastlayan beş yıl içinde hiç sesini çıkarmamış ve bir teşebbüste bulunmamış, başkanı CHP'li olan bu federasyon şimdi kendi suçlarını başkalarında aramakta mahir bir partiye hizmete yeltenirken dağılmaya yüz tutan solcu teşkilatını öğretmenlerin hamisi rolünde göstermek suretiyle bir taşla iki kuş vurmaya çalışmaktadır." denilmektedir.

...CHP'li Hayrettin Uysal'ın TRT'de yayınlanan konuşmasının dikkatten kaçmayan tarafı halkın zıddına olarak yine komünizm tehlikesine dokunmadan bu gibilerin gülünç yaygaraları haline gelen gericilik sakızını aynı

²⁵⁰ "Halk Okullara Çocuğunu Güvenle Göndermek İster", **Yeni İstanbul**, 31.12.1965.

²⁵¹ "Uysal, CHP'in Hatalarını AP'ye Yükleme İstiyor", **Adalet**, 08.02.1966.

zamanda “İrtica” şeklinde birkaç defa tekrarlamasıdır. Türlü tertip ve tehditlerle halka tanrısını ve normal ibadetini unutturmaya yeltenen ve tehlikeyi müslümanlıkta görerek komünizme karşı alınması zaruri tedbirleri durduracaklarını zanneden yarım ağızla milliyetçilikten ve Atatürk’ten bahseden bu oyunculara Atatürk’ün en büyük emrini bir daha hatırlatıyoruz: “Türk âleminin en büyük düşmanı komünistliktir. Her görüldüğü yerde ezilmeli.”

Milliyetçi Öğretmen Birlikleri veya MTÖS olarak yazılmış birçok yazıda TRT’in özellikle sol görüşleri ile bilinen kişileri yayına çıkardıkları ve komünizm propagandası amacı ile programlar hazırlandığı eleştirilerini sık sık yapmışlardır.

Örneğin, Arıkan, “TRT’in Tahrifi” adlı haberde şu değerlendirmede bulunmuştur:²⁵²

TRT’nin solcu “Koç Federasyonu” ile işbirliği yapmak sureti ile MÖB’ün çalışma ve bildirimlerini tahrif etmiştir. Öğretmeni öğretmen haklarına karşı gösteren TRT, personel kanunu hakkındaki çalışmalarımızı ters istikamette göstermiştir. Halk vicdanında hükmü çoktan verilmiş TRT ne yaparsa yapsın kervanımız yürüyor. Şahsiyetini çoktan idrak etmiş Türk öğretmenleri, engelleri aşarak, milliyetçi birliklerini kuruyor ve mevcudiyeti ile Türk öğretmenin bozulmadığını ispat etmiştir.

1969 öğretmen boykotunda MTÖS’ün takındığı tutum olumsuz olmuştur. Hatta görüşlerini bazı gazete ve dergilerde açıkça ortaya koymuşlardır. MTÖS’in neler düşündüğünü ve neler yaptığını bazı yazılarla örneklemek yerinde olacaktır. Örneğin “Milliyetçi Öğretmenler Boykota Karşı” adlı haberde şunlar yazılmıştır:²⁵³

Türkiye Milliyetçi Öğretmenler Konfederasyonu Başkanı Selahattin Arıkan, Milliyetçi Öğretmenler’in boykotun karşısında olduklarını, derslere gireceklerini, derse girmeyen öğretmenlerin yerine milliyetçi öğretmenlerden sabahçıların öğleden sonra öğlencilerin de sabahtan derse girerek derslerin boş geçmesini önleyeceklerini söylemiştir.

²⁵² “TRT’in Tahrifi”, **Zafer**, 03.03.1966.

²⁵³ “Öğretmenler Boykotu Bu Başlıyor”, **Tercüman**, 15.12.1969.

Aynı haberde, Milli Eğitim Bakanlığı “Bugün bütün okullar açık, boykotçular cezalandırılacaktır” demiştir. Süleyman Demirel de “Senelerdir okula politikayı sokmayalım dedik, bugün bu hareketle politika sokulmaktadır. Hak alma kisvesi altında okullara siyaset sokulmasından memleket muzdarip olacaktır. Hükümet başkanı olarak benim diyeceğim, kanunsuzlara göz yumulmaz, tehdit ve tahrike vatanperver Türk öğretmeninin uymamasını temenni ederim. Öğretmen kitlesi masumdur, bütün vebal onları kanunsuzluğa sürükleyenlerin omuzlarındadır...” demiştir.

Boykot ile ilgili olarak verilen bir başka haberde şunlar yazılmıştır.²⁵⁴ “Boykot yüzünden iki kişi öldürüldü. Esenpınar köyünde çocuklarını okula göndermek istemeyen Tahir ve Tekin Uçar adlı iki kardeş, akrabalarının da çocuklarını okula göndermemelerini istemeleri üzerine kavga çıkmış ve silahlar patlamıştır. Çatışmada Abdullah Uçar ve kardeşi Mehmet Uçar ölmüşlerdir.”

Bir başka milliyetçi yayın organı olan Milliyetçi Hareket dergisinde “Öğretmenlerin Boykotu” başlıklı haberde şunlar yazılmıştır.²⁵⁵

Solcular yıllardan beri öğretmenler içinde devam ettikleri propagandalarının bir sonucu olarak TÖS ve İLKSEN adlı kuruluşlarının öncülüğü ile ilk umumi boykotlarını yapmayı başardılar. Üniversite olaylarının hızlı olduğu bir zamanda yapılan bu boykot hareketi TRT ve komünist gazete ve diğer yayın organlarının yardımı ile oldukça başarılı oldu. Bu boykota birçok öğretmen de gösterilen ihmallerin neticesi olarak, şuursuzca iştirak etti. Esasında haklı olan boykot, baştakilerin istismarcı tutumu yüzünden sol bir karakter olarak milli eğitim dalında büyük gedikler açtı.

Bu yazıda Boykot’un haklı nedenler ile yapıldığı kabul edilmiş fakat siyasi sonuçları eleştirilmiştir.

Dönemin Milli Eğitim Bakanı İlhami Ertem, öğretmen kıyımı eleştirilerine yönelik olarak mecliste çeşitli değerlendirmeler yapmıştır. Sağcı mısın solcu musun şeklindeki itamlara²⁵⁶ “Benim yerim Atatürk Milliyetçiliği’dir. Ben anayasanın ve hükümet programının içindeyim” diyerek şöyle devam etmiştir. “Türk öğretmenini vazifesinden ayırıp, sokağa düşüren, sınıf kavgası yaratanlara karşı yetkilerimi kullanmaya devam edeceğim... Bunlar 100, 500 kişi de olsalar anarşi zemini hazırlayanlara karşı mücadeleye devam edecek ve gerekli kanunları harfiyen uygulayacağım. Öğretmen nakillerinde keyfi tek işlem yoktur ve

²⁵⁴ “Boykot Yüzünden İki Kişi Öldürüldü”, **Tercüman**,18.12.1969.

²⁵⁵“ Öğretmenlerin Boykot’u” **Milli Hareket Dergisi**, Sayı:42, Ocak 1970, s.3.

²⁵⁶ “Ertem Konuştu” ,**Tercüman**,07.01.1968.

olmayacaktır da". Bu açıklamalardan öğretmenlere zorunlu yer değişikliği yapıldığı eleştirileri doğru olduğu anlaşılmaktadır. Konuya hangi açıdan bakılırsa bakılsın öğretmenlerin mağduriyeti söz konusu olmuştur.

Üzerinde durulması gereken bir başka durum da bu dönemde yapılan komünizm ile mücadele adı altındaki mitinglerdir. 3 Mart 1968'de yapılan mitingde şu dövizler taşınmıştır: *"-Allaha inananlar, solcularla mücadele için birleşiniz.-İslamda iman, dikkat müsliman, komünizme verme aman-Azginlara son ihtar, ya tam susturacağız, ya kan kusturacağız.-Bin gemle bağlı yağız at, şaha kalkıyor, gittikçe yükselen başı, Allaha varıyor.-İşte sana ol, evvela İslam ol."*²⁵⁷ Aynı şekilde yüze yakın kuruluşun ve binlerce kişinin katıldığı bir başka "Şahlanış" mitingi 30 Mart 1968'de Ankara'da yapılmıştır. Yapılan bu mitinglerin Türkiye'de nasıl bir kutuplaşmaya doğru gidildiğini göstermesi açısından önemlidir. Bu ortamda öğretmen örgütlerinin iki kutup olarak ayrılması da sonuçlardan biridir. Örneğin 1969'da TÖS tarafından yapılan 4 günlük öğretmen boykotunu, Ahmet Kabaklı *"Boykot ve Biz"* adlı makalesinde şu şekilde değerlendirmiştir:²⁵⁸

Bağlı olan masum öğretmenlerimiz değil fakat TÖS örgütü başına geçmiş olanların aşırı bir TİP uydusu oldukları herkesçe bilinmektedir. Haklı davalarını halletmek ümidi ile buraya girmiş ve sokulmuş öğretmenlerimiz bu teşkilat tarafından aşırı sol politikaya itilmek istenmişlerdir. Hatta bu teşkilat, Temmuz(1969) ayı içinde Ecevit'i de yuhalatmıştır.

Türkiye'de anarşi kol geziyor. Yanlız bu yıl içinde 6 üniversite gencinin canına kıyılmıştır. Bıçak, tabanca, bomba derken toplu muharebeler başlamıştır. Sorumsuz basın kışkırtması ile polis ve kanun yıpratılmış, kavga liselere ve ortaokullara yayılmıştır... Eğer devlet otoritesi, kanun saygısı, huzur ve bunun sonunda refah isteniyorsa, bunu sağlamak ve anlatmak görevi önce öğretmene düşmektedir. Bu yüzden onu dört gün boyunca sevgili öğrencilerinden ayırmaya kalkanları kınamakta haklıyız. Ecevit'ten, bütün politikacı ve gazetecilerden bu anlayışı bekliyoruz.

Çünkü her zümreye bulaşmak istidadı gösteren anarşinin bizi nerelere sürükleyeceğini birlikte düşünmek zorundayız. Demokratik rejim çökebilir, kardeş kavgası çıkabilir. Zaten kıt olan iş ve istihsal imkânlarımız durabilir. Vergi mükellefinin ve ondan para toplayarak öğretmenlerimizin refahını

²⁵⁷ "Şahlanış Mitingi", **Tercüman**, 04.03.1968.

²⁵⁸ Ahmet Kabaklı, "Boykot ve Biz" **Tercüman**, 17.12.1969.

sağlamak isteyen hükümetin elbette huzura ihtiyacı vardır. Yoksa zamanlı zamansız darbelerle bu kaynaklar kuruyabilir. O zaman öğretmenlerimiz ve hepimiz bugünkünden daha beter bir yoksulluk ve dar geçim anaforuna düşebiliriz.

Politik sendikaların başlattığı boykotu işte bu endişeyle mevsimsiz, yersiz buluyoruz. Esasen, personel kanunu mali hükümleri (yani bir miktar maaş artımları) 15 gün sonra (Ocak 1970) uygulanmaya başlayacaktır...

Boykota katılan ve katılmayan öğretmenlerimiz elbette düşüneceklerdir. İyi niyetli bir sendika bir kaç ay daha bekleyerek bu işlerin sonucunu almayı, olmazsa ondan sonra boykota geçmeyi düşünmez miydi? İdeoloji ve politika vardır fikrini bir yana atsak bile boykot için en uygun zamanın seçilmesi ile tezgâhta olan iyi projelerin baltalanmak istendiği akla gelmez mi?

Öğretmenlerimizden bilhassa ilk barem yıllarında olanların ve ek ders ücreti alamayanların adeta sefalet içinde olduklarını, maaş diye ancak bir ev kirası aldıklarını, bu yüzden pek çok öğretmenin mesleği bıraktığını kimse inkâr edemez...

Fakat biz “Bağımsız Türkiye” gibi bir takım malum sloganlar kullanılarak, meşru otoriteye ilanı harp edilerek, “protokoller” dikte edilerek davanın kazanılacağına inanmıyoruz. Büyük ve muhterem öğretmen kitlesinin bizim görüşlerimizi paylaştığı ise iddialı TÖS boykotuna pek az kişinin katılmasından anlaşılmaktadır.

Makalede öğretmenlerin 1969’da ekonomik yönden çok iyi bir durumda olmadıkları anlaşılmaktadır. Bu nedenle de yapılan boykotun büyük oranda ekonomik sebeplerden kaynaklandığı açık bir şekilde ortaya çıkmıştır.

1969 Öğretmen Boykotu’nun üçüncü gününde TBMM’de gündem dışı söz alan CHP Genel Başkanı İsmet İnönü²⁵⁹ “...Aşırı sol ve aşırı sağ tahriklerin memleketi bunalımlara sürüklemektedir... Aşırı solcular serseriler, haytalar, ahlaktan ve ciddiyetten yoksun kimseler... Aşırı sağdakiler elini kana bulamış canidirler.” olarak nitelemiştir. İnönü hükümetten polisi partiler üstü ve politika dışı tutmasını, aşırı sağı hükümet himaye ediyor imajını silici çareler bulmasını ve tüm demokrasiye inanan güçlerin bir araya gelerek bunalımı çözebileceklerini söylemiştir. Ayrıca “Ülkede aşırı sol irtica ve aşırı sağ irtica

²⁵⁹ Tercüman, 18.12.1969.

bulunmakta ve memleketi kendi istedikleri yönde demokrasi rayından çıkarmak istemektedirler, adeta memleket bu tehditlere karşı savunmasız bırakılmıştır,” demiştir. Aşırı soldakilerin Atatürk namına hareket ediyormuş gibi görünseler de belirsiz amaçları için kullandıklarını ama bu ülkede bunun tutmayacağını ve 24 saatlik ömürleri olduğunu vurguladıktan sonra, aşırı sağın ülkeyi kana bulayarak 31 Mart’a götürmek istediklerini belirtmiştir. Rejim sahipsiz değildir, herkes bunu iyi bilsin ve ayağını ona göre atsın” demiştir.

Bu bölümdeki öğretmen boykotuna yönelik eleştirilere karşı TÖB-DER 1973 yılında şu savunma ile bir anlamda cevaplamıştır:²⁶⁰

Öğretmenlerden, aydınlardan ve öğrencilerden,12 Mart 1971 Muhtırası’nda suçlananların hesabı sorulmuştur. Öğretmen örgütlerini kapatmak için 1961 Anayasası’nın 46. maddesi değiştirilmiş ve Türkiye’nin en büyük kamu personel sendikası TÖS’ün varlığına son verilmiştir.

Meşhur balyoz hareketi ile bir gecede 3500 öğretmen yurdun çeşitli yerlerinden toplanarak, hapishaneye konulmuştur. Türkiye’yi 12 Mart ortamına getirenler zamanında kilit noktalara öyle kimseler yerleştirmişler ki “Hadi suçluları yakalayın” denince ilk önce öğretmenleri yakalatmışlardır.

Bir ülkede öğretmenler yönetim tarafından böyle görülmeye başlanır, öğretmen örgütleri hasım kabul edilirse, o ülkede huzurun yerleşeceğini, kalkınmanın hızlanacağını beklemek hayal olur.

Bir bakanlık düşününüz ki kendi mensuplarını yalan yanlış imzasız ihbarlarla kıyabiliyor, aynı bakanlık, mensuplarını 2-3 kez sıkıyönetime ihbar ettirip tutuklanmalarına sebep olan sonrada beraat ettiği halde yerinden yüzlerce km öteye sürdüren memurlarını halen aynı görevde bekletip aynı işlerin daha fazla yapılmasına ışık yakıyor ve bu bakanlık Danıştay kararlarını ya protesto çekildikten sonra uyguluyor veya bilerek yanlış uyguluyor, ya da hiç uygulamıyor. Ama kıyılan, Danıştay kararları uygulanmayan, sürülen hiçbir öğretmenim yok diyebiliyor... O bakanlıktan öğretmenleri huzur içinde çalıştırması beklenemez. Denilerek öğretmenlerin muhatap kaldıkları haksızlıklar bir kez daha anlatılmıştır.

²⁶⁰ “Değerlendirmede Hata Yapmayalım”, TÖB-DER, Sayı:64, 04.12 1973,s.18.

4.1.3. Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası

Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası (T.İLK-SEN) 1965 yılında İlk-Sen'lerin birleşmesi sonucu Ankara'da kurulmuştur. O yıllarda yüz bin ilkokul öğretmenin otuz binini üye yaparak, ilkokul öğretmenlerin birleştiği en güçlü sendika olmuştur. Türkiye İlkokul yönetimi üyeleri gibi tamamen İlkokul öğretmenlerinden oluşmuştur. TÖS(Türkiye Öğretmenler Sendikası) yöneticileri Türkiye İlkokul'e birleşme teklifinde bulunmuş ancak bu istek gerçekleşmemiştir. Nedim Durmuş bu konuda şu bilgileri vermektedir:²⁶¹

Bir sendika federasyonu olarak örgütlendiği 1966-1969 yılları arasında Türkiye Öğretmen Sendikaları Federasyonu (TİÖSF) isminin de kullanılmasından ötürü ortaya çıkan karışıklığı gidermek amacıyla, sendika isminin yazılışında bir örneklik olmaması da göz önüne alınarak yazıda, T.İLKSEN isminin kullanılması yoluna gidilmiştir. Öte yandan, günümüzde "kamu çalışanları", "kamu emekçileri" ya da "kamu görevlileri" olarak adlandırılan çalışanlar kitlesinin anılan yıllarda Türk çalışma hayatında ve hukukunda veya "kamu hizmeti personeli" şeklinde adlandırılmış olması göz önünde tutularak, "memur" teriminin kullanılması tercih edilmiştir.

4.1.3.1 T.İLK-SEN'in Kuruluşu

T.İLKSEN'in kuruluşu TÖS'le aynı günlere denk gelmektedir. Bu durum öğretmen camiasında bölünmenin olduğunun en açık göstergesidir. Nedim Durmuş'un yazmış olduğu makalede kuruluş şu şekilde anlatılmaktadır.²⁶²

T. İLKSEN, 12.07.1965'te Ankara'da otuzu aşkın eğitim emekçisi tarafından kurulmuştur. T. İLKSEN, ulusal ölçekte örgütlenmeyi, başka bir anlatımla tüm ülke çapında örgütlenmeyi amaçlamış ve salt ilkokul öğretmenlerini üyeliğe kabul etmeyi öngörmüştü. Dolayısıyla, Devlet Personeli Sendikaları Kanununda (DPSK) olarak tanıdığı kesimsel çıkarılara denk düşen bir kademe (kesim) sendikası niteliği taşıyordu.

²⁶¹ Nedim Durmuş, "Kuruluşundan Kapatılmasına Kadar T.İLKSEN'in Örgütlenme Anlayışı", **Ankara**,1995, s.167.

²⁶² Durmuş, s.167.

Yine kuruluşu ve savunduğu amaçlara bakıldığında çokta farklı olmayan T. İLKSEN, varlığını kapatılıncaya kadar sürdürmüştür. Farklı olan neydi? T.İLKSEN’de, Durmuş’un yazısı şöyle devam etmektedir:

T. İLKSEN 10 Temmuz'da, Ankara'da, TÖDMF'in "tek sendika" öngörüsü doğrultusunda ve onun örgütsel ve mali desteğiyle kurulan TÖS'ten, iki gün sonra kurulması ve örgütlenmesi, TÖDMF, TÖS ve T. İLKSEN arasında uzun süre devam edecek olan tartışmalara ve gerilimlere neden olmuş, bu durum, örgütler arasındaki ilişkileri de olumsuz biçimde etkilemiştir. Bu olgunun ortaya çıkmasında gerçekte, siyasal ve sendikal anlayış farklarının da etkili olduğu anlaşılmaktadır.

TÖDMF'nin ve TÖS'ün tüm öğretmenlerin ve eğitim emekçilerinin tek sendikada örgütlenmesi biçimindeki görüşüne karşılık T. İLKSEN, "tüm eğitim, öğretim çalışanlarının sorunları ayrı ayrı olduğundan, kültürel, sosyal, ekonomik hak ve menfaatlerinin korunması hususunda da ayrılmaları doğal bir ayrılmadır" görüşünü savunuyordu. Kademe ve meslek bilinci ekseninde örgütlenen T. İLKSEN, işveren devlet karşısında güçlü ve etkin bir sendikacılık için Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim basamaklarına koşut yerel sendikalarda örgütlenilmesini, bunların oluşturacağı dört federasyonun ayrı birer "tüzel kişi olarak sayı oranlarına göre temsil" edileceği bir konfederasyonda birleşilmesinin gerekli olduğunu savunuyordu. Ankara'da kurulmuş olan T.İLKSEN'den hemen sonra başta İstanbul olmak üzere birçok ilde yerel bazda İlkokul Öğretmenler Sendikası kuruluyor. Doğal olarak bu sendikalar daha güçlü olmak için aynı adla bir federasyonda toplanmayı hedefleseler de istenilen başarı sağlanamamıştır. Bu konuda şu değerlendirme Nedim Durmuş tarafından yapılmıştır:

263

1966 sonrasında ilkokul öğretmenlerinin sendikalaşmasına dönük çabalar TİÖSF tarafından merkezi olarak örgütlenmişse de başta parasal sorunlar olmak üzere pek çok zorlukla karşılaşmıştır. TİÖSF, bu zorluklara karşın üyelerine karşılaştıkları başta haksız yönetsel işlemler ve çeşitli sorunları nedeniyle hukuki ve parasal yardımlar yapmaya çalışmış; öte yandan ilkokul öğretmenlerinin hakları ve çıkarları için olduğu gibi, çeşitli toplumsal sorunlar için de işveren/devleti etkilemeye yönelik etkinliklerde bulunmuştur. Ne var ki TİÖSF, özellikle 1969 yılı içerisinde Türkiye İşçi Partisi'yle yaklaşması ve siyasetle ilişkisini yeniden tanzim etmesi suretiyle yaşadığı kapsamlı ve köklü değişim sürecinde, işveren/devlete karşı çatışmacı savaşım araçlarını

²⁶³ Durmuş, s.170

kullanmaya yöneldiğinde federatif örgüt yapısının görece gevşekliğinden ve açık niteliğinden kaynaklanan bazı sorunlarla karşılaşmıştır.

4.1.3.2.T. İLKSEN'in Kapatılması

İlkokul öğretmenlerinin tümünü örgütleme amacıyla etkinlik gösteren ve kesimsel örgütlenme anlayışının tipik ve etkili bir örneği olan T. İLKSEN'in etkinliklerine, 12 Mart 1971 darbesi sonrasında memurların sendika hakkının ortadan kaldırılması üzerine son verilmiştir. Bu tarih itibariyle T.İLKSEN birkaç kez TÖS ile iletişim kursa da bunlar bu örgütün dağılmasını engelleyemiyor. Bu konuda akademik çalışma yapmış olan Nedim Durmuş şu şekilde T.İLKSEN'i değerlendirmiştir.²⁶⁴

Öğretmen hareketinin tarihinde bir "isyan sayfası" olagelen ve kolektif hafızamızdan silinen T. İLKSEN, başlangıçta 624 sayılı DPSK'nın sınırları içerisinde kalan bir örgütlenme anlayışıyla hareket etmiş, olumlu anlamıyla öğretmenlerin örgütlenme istek ve çabalarının görece yüksekliğinin bir göstergesi sayılabilecek tarzda, pek çok il ve ilçe merkezlerinde ayrı tüzel kişilikler olarak olsa örgütlenmiştir. Öğretmen hareketinin ağırlıklı olarak geleneksel ulusalcı-devletçi anlayışın etkisinde bulunduğu, devletin düzenleyiciliği esasına dayalı korporatist düşüncenin tesiriyle öğretmenlerin kendi sınıf kimliklerine ilişkin algılayışlarının emek karşıtı bir içeriğe sahip olduğu 1960'lar Türkiye'sinde T. İLKSEN, ilk başlarda egemen düşüncenin hâkim olduğu yüzlerce memur sendikasıdan biri durumunda olmuştur. Nitekim gerek kademe sendikası (salt ilkokul öğretmenlerinin sendikası) olması, gerekse taşıdığı kimi olumlu özelliklere karşın yerel ve gevşek bir örgütlenme modelinin benimsenmesi bu yargımızı destekleyen veriler olarak değerlendirilebilir. Ne var ki T.İLKSEN'i öğretmen hareketinin tarihinde kritik bir örgütlenme olarak dikkat çekici kılan pek çok yan bulunmakla birlikte bunlardan biri, sözü edilen niteliğinden sıyrılarak yaşadığı örgütsel, sendikal ve siyasal değişimin derinliği, kapsamı ve boyutlarıdır.

Kısaca, T. İLKSEN, etkinlik gösterdiği süre içerisinde hem zorlu ve risklerle dolu örgütsel değişim süreçleriyle ve bu süreçlere ilişkin sorunlarla mücadele etmek

²⁶⁴ Durmuş, s.178.

zorunda kalmış, hem de özellikle 1969'da açığa çıkan değişimle beraber karşı dönemin en etkili kitle eylemlerine girişmiştir. T. İLKSEN'in böylesi bir kapasiteye sahip olması, başka pek çok faktöre bağlı olmakla birlikte, kanımızca, örgütlenmesinin niteliğiyle ve hem içerisinde bulunduğu toplumsal ve siyasal ortamla, hem de esas aldığı siyasal sendikal anlayışla doğrudan ilgili olsa gerek.²⁶⁵

4.1.4. Ülkücü Öğretim Üyeleri ve Öğretmenler Derneği

Ülkücü Öğretim Üyeleri ve Öğretmenler Derneği (ÜLKÜ-BİR) 1971'de MTÖS (Milliyetçi Türk Öğretmenleri Sendikası) bıraktığı boşluğu doldurmak üzere kurulmuştur. 12 Eylül 1980'de kapatılmıştır. Dernek, açık olduğu dönemde 78.000 üyeye ve 330 şubeye sahiptir. Hakkârî ve Tunceli hariç bütün illerde şube açmıştır.

Dernek her öğretim düzeyinde öğretmenleri ve menşei öğretmenlik olup resmi veya özel başka bir işle uğraşanları ve öğretmen yetiştiren okulların son sınıf öğrencilerini üye olarak kabul etmiştir. Üyelerinin tahminen %60 orta öğretime, %30'u ilköğretime, %5 kadarı da yüksek öğretime mensuptur. Kadın üyelerin oranı % 20 kadardır.²⁶⁶

ÜLKÜ-BİR amacını şu şekilde ifade etmiştir:²⁶⁷

Dernek, bütün öğretim üyeleri ve yardımcıları ile öğretmenleri, Türk yurdunun ve milletinin bölünmez bir bütün olduğu esası ile Türk milliyetçiliği ve Atatürk'ün muassır medeniyet seviyesinin üstüne çıkmak ülküsü etrafında toplayarak sosyal, kültürel ve mesleki dayanışmayı sağlamayı, temel amaç olarak kabul etmiştir.

ÜLKÜ-BİR, 1970'lerde öğretmen camiasında yaşanan siyasal etkiler sonucunda ortaya çıkan bölünmeleri tekrar toparlamak, öğretmenleri milli ülkülerin yayıcısı olarak vazifelerine devam etmelerini sağlamak amacı ile kurulmuş olduklarını ileri sürmüştür.²⁶⁸

ÜLKÜ-BİR'in 1974 yılında başkanlığını yapmış Orhan Düzgüneş, 18 Ocak 1975'te yapılan genel kurulda yapmış olduğu konuşmada özellikle dönem içindeki çekişmelerle ilgili olarak şu eleştiri ve tespitlerde bulunmuştur.²⁶⁹

²⁶⁵ Durmuş, s.170.

²⁶⁶ Akyüz, Ö.Örgütlenmeleri, s.6.

²⁶⁷ **Gündem**,20.06.1973

²⁶⁸ **Milli Eğitimimizin Bazı Meseleleri**, Ülkü-Bir Yayını, No:1, Ankara, 1975, s 3.

²⁶⁹ **Ülkü-Bir**,1975, ss.7-8.

Özellikle 1968'den sonra üniversitelerde olduğu kadar, eğitim enstitülerinde, liselerde, öğretmen okullarında birçok öğretmen ve idareciler tarafından Türk Milli Eğitim Kanun ve yönetmelikler açıkça red edilmiş, bunun yerine Marks, Lenin ve Mao düzenlerinin prensipleri Türk gençlerine ve Türk çocuklarına aşılarmaya çalışılmış olduğunu ileri sürülmüştür. Bunlara uyanların çalışmadan sınıf geçip diploma almaları, büyük miktarda para yardımı görmeleri, hatta cinsi zevklerini tatmin etme imkânlarına kavuşmaları bu yöne akışı teşvik etmiş. Bazı yörelerdeki vatandaşlara bağımsız devlet kurma vaatleri ile de bu yöndeki eylemler kışkırtılmıştır. İlkokula yeni başlamış minik Türk çocuklarına komünist sloganlar ezberletilmiş, ana ve babalara malûm partilere oy vermeleri için çocuklar kanalı ile baskılar yapılmıştır. Türk kültüründen, Türk tarihinden ve Türk hasletlerinden sözeden öğretmenler şeref ve haysiyet kırıcı iftiralara uğramışlar ve cezalandırılmışlardır.

Bu ve buna benzer faaliyetlerin yurt geneline yayılması, devletin sorumlu organlarının da buna engel olmayışı karşısında Türk devletinin geleceğini tehlikede gören öğretim üyesi ve öğretmenlerden bir grup derneğimizin temelini atmıştır. Amaç, eğitimimizin milli oluştan beynelmînelciliğe ve Mao'ya has kültür ihtilalciliğine dönüşmekte ve böylece Türk devletinin temelinden sarsılmakta olduğunu devlet büyüklerine anlatmak ve bu gidişten ızdırap duyan öğretim üyelerini ve öğretmenleri bir ülkü etrafında toplayarak kuvvetli bir mukavemet yuvası kurmaktır.

Kuruluş ve toplanma amacını bu şekilde dile getirdikten sonra Orhan Düzgüneş 12 Mart 1971 Askeri Muhturanın kendilerine olumlu etkiler bıraktığını şu ifadelerle savunmuştur:²⁷⁰ “12 Mart muhturası üyelerimizin endişelerini bertaraf edici değilse bile hafifletici bir etki yapmıştı. Gerçekten bu dönemde okullarda yeniden milli hava teneffüs edilebilir olmuştu. Bunun neticesi olarak kuruluşumuz fazla bir faaliyet gösteremedi.”

ÜLKÜ-BİR başkanı tarafından dile getirilen çok fazla etkinlik yapmama durumu daha sonra ki süreçlerde de devam etmiştir. Üye sayısının 70 bini geçmesine rağmen bu gücünü öğretmen örgütleri mücadelesinde kullanamayışı dönem içinde yaşanan siyasal bunalımın da bir sonucu olmuştur. Bir anlamda öğretmenler sağ ve sol gruplaşmalara girerek esas amaçlarından sapmışlardır. Bu aynı zaman da Türkiye'de demokratikleşme sürecinde de bir kırılma noktasıdır. Hem öğretmen

²⁷⁰ Ülkü-Bir, 1975, s.8.

örgütleri hem de diğer sivil toplum kuruluşları ve siyasi partiler, nedeni ve sonuçlarından çok ağır etkilendikleri 1980 askeri müdahalesinin zeminini birlikte hazırlamışlardır.

Bunlara ek olarak ÜLKÜ-BİR, Mustafa Üstündağ'ın Milli Eğitim Bakanlığı'na getirilmesinden sonra daha aktif bir dernek haline geldiğini savunmuştur. Çünkü bakanın mensubu bulunduğu TÖB-DER ile birlikte, onun artık bütün milletçe bilinen anarşist, ihtilalci, milli birliği parçalayıcı ideolojisi istikametinde uygulamalara başlayınca milli duyguların yeniden canlandığını, ve bu yüzden ülkücülerin örgütlerini büyütmek ve bütün yurda yayma ihtiyacı duyduklarını savunmuştur.²⁷¹

Dernek yöneticilerinin yaptıkları açıklamalara göre 1974'ten itibaren ülkücü öğretmenlerin türlü baskı ve iftiralara maruz kaldıkları belirtilmiştir. Ve bu yıl içinde 5 bin öğretmen hakkında tahkikat açıldığı vurgulanmıştır. ÜLKÜ-BİR'e göre öğretmenler hakkında yapılan tahkikatlar sonucunda 1215 öğretmene yöneltilen soruları şu şekilde sınıflandırmışlardır:²⁷²

- Bozkurt rozeti taktırtmak, Bozkurt'u övmek, sevdirmeye çalışmak.
- Milliyetçilik, Türkçü'lük yapmak.
- Ülkü-Bir ve Ülkü Ocakları'nın kuruluşuna yardımcı olmak.
- Türk Dil Kurumu ve Radyo'nun dil anlayışını tenkit etmek ve böylece milli bütünlüğü sarsmak, bu müesseselerin sol fikre hizmet ettiğini ileri sürmek.
- Fazla miktarda kitap okumak, köy gençlerine kitap vermek ve onların böylece köy kahvesine gitmesini önlemek.
- Komandoculuk yapmak
- Duvarlarında “*Yaşasın Komünizm, yaşasın Marksizm-leninizm*” yazılı okullarda hadise çıkmasına vesile olmak ve ya böyle bir ihtimalin sebebi olmak .
- MHP propagandası yapmak, onun sloganlarını kullanmak.

ÜLKÜ-BİR, 1977'de faaliyetlerini şu şekilde ifade etmiştir:²⁷³

- *Memleketin içinde bulunduğu durumu bütün yetkililere anlatmak.*
- *Devletin milleti ve ülkesi ile bölünmezliği ilkesinin büyük ölçüde zedelendiğini,*

²⁷¹ Ülkü-Bir,1975, s.8

²⁷² Ülkü-Bir,1975 ss.16-17.

²⁷³ Ülkü-Bir , 4. Devre Faaliyet Raporu (9 Şubat 1976 - 4 Şubat 1977), Ankara, 1977, s.18.

üyelerinden, şubelerinden gelen bilgiler ve müşahadeleri ölçüsünde izah etmek; bütün yetkililerin sorumluluklarının idraki içinde olmalarını sağlamak.

- Yabancı ideoloji istilası okullardan Türkiye'ye yayıldığı ve uzun süre öğretmenleri alet olarak kullandığı için, meslektaşlarımızı uyarmak. Onların Milli Eğitim Temel Kanunu çerçevesi içinde hizmet görmelerini ve yetişen nesillere sadece Türk milliyetçiliği ülküsünü benimsetmeleri gerektiğini anlatmak. Yeniden ve manen fethi gereken Türk yurdunun öğretmenler eliyle fethedilebileceğinden hareketle, bu fethin çabuklaşmasını ve dolayısıyla devletin kurtuluşunu sağlamak.

- Yabancı ideoloji istilasını durduran insan, öğretmen olduğu için, öğretmenliğin özel önemini hem öğretmenlere ve hem de yetkililere izah etmek. Öğretmenin her şeyden evvel, Türk milliyetçisi olması gerektiğini belirtmek.

Ülkü-Bir her alanda üyelerine destek olmayı ve onlar adına çeşitli faaliyetlerde bulunmayı da ilke edinmiştir. Örneğin Ülkü-Bir,²⁷⁴ “Üyelerinin mesleki, idari, hukuki, sosyal ve kültürel hak ve menfaatlerini sağlamaya ve korumaya, mesleki çalışma ve ilerlemelerinde kendilerine yardımcı ve destek olmaya çalışır. Üyelerinin her türlü haklarını korumaya çalışır. İlgili yerlerle yazılı veya sözlü temas kurarak üyelerine yardımcı olur.” bilgisi ile düşüncelerini yansıtır.

ÜLKÜ-BİR, aynı adlı aylık bir gazete ile “ Milli Eğitim ve Kültür” adlı üç ayda bir yayınlanan bir dergi çıkarmıştır. Ayrıca kitap, broşür gibi yayın etkinliklerinde de bulunmuştur. Örgüt TÖB-DER gibi toplu gösteri eylemlerine başvurmamıştır.²⁷⁵

²⁷⁴ Akyüz, Ö.Örgütlenmeleri, s.7.

²⁷⁵ Yıldırım, s.58.

Şekil 7: Milliyetçi Bir Dergi Kapağında Yer Alan Bir Karikatür

Kaynak: **Milli Hareket Dergisi**, Sayı:42, Ocak 1970

Bu dönemin sonunda yaşanan 1980 Askeri Darbesi'nden beklentileri yansıtması açısından “*Mutlaka Milli Eğitim...*” adlı makalesinde Ayvaz Gökdemir şunları yazmıştır:²⁷⁶

“...Kanaatimizce, harekâtı satıhtan derine indirecek, hedeflerine ulaştıracak ve başlıca hassasiyet konusu bakımından teminat olacak icraat sahası, Milli Eğitim'dir... Milliyetçi olmayan, hatta milliyet ve milliyetçilik mefhumlarına düşman öğretmen ve maarifçi bir abestir. Ancak bir cinnet ve hıyanet hali böyle bir varlığa mazeret teşkil edebilir... Milli Güvenlik Konseyinin Türk Milli Eğitimi'ni gerçekten ve samimi olarak Atatürk devrindeki şevk ve heyecan seviyesinde milli bir mihraka oturtmak istediğinde şüphe yoktur.”

Aynı paralelde Ahmet Kabaklı da, “*Atatürkçü Eğitim Kiminle Nasıl Olur?*” başlıklı makalesinde şunları yazmıştır:²⁷⁷

“*Milli Eğitim Bakanı sık sık “Atatürkçü, Milliyetçi Eğitim”den söz ediyor. Fakat nasıl olur Atatürkçü, Milliyetçi Eğitim?*”

İşte bu, para ile pulla veya zorla değil, öğretmenle olur, kitapla olur, yürek ile aşk ile olur... Ayrıca milliyetçiliğin ve Atatürkçülüğün gerçekten ne olduğunu bilen, “sosyalizmi, komünizmi, devrimcilik masalını” Atatürkçülük diye yutmayan eğitim, okul yönetici ve müdürleri ile olur... Fakat bir düşünün Türkiye üç yıl önce bir “*Milli Eğitim*” çemberinden

²⁷⁶ Ayvaz Gökdemir, “*Mutlaka Milli Eğitim...*” **Yeni Sözcü Dergisi**, Yıl:1,Sayı:2, 15.12.1980,s.8.

²⁷⁷ Ahmet Kabaklı, “*Atatürkçü Eğitim Kiminle Nasıl Olur*” **Tercüman**, 12.12.1980.

geçmişti ki; “Mukaddeslerin hepsini kitaplardan silmiş, Allah diyen, millet diyen öğretmenleri sürüp atmış, Fatih’in, Yunus’un, Mehmet Akif’in resimlerini duvarlardan sökmüştü.

Okullara, eser diye, çocuk kitabı diye, bizzat “Kültür Bakanlığı” tarafından vıcık vıcık ihtilalcı, komünist, grevci, devlet yıkıcı yayınlar sokulmuştu. Şimdi bunları tezgâhlayan kadroyu tekrar iş başına getirir, bu kitapları yine okula bırakırsanız... Milliyetçiliğin suç imanın gericilik olduğu telkin ve korkusunu, bu adamların, sinsice işlemlerine göz yumarsanız, nasıl Atatürkçü, nasıl milliyetçi nesiller yetişebilir?”

Yukarıda aktarılan makale içeriğine uygun olarak “Bakanlıkta...” adıyla Yeni Sözcü dergisinde çıkan haberdeki şu üç örnek 1980’den sonra Milli Eğitim Bakanlığı içinde yapılmış olan çalışmaları açıklar niteliktedir:²⁷⁸

1-Orta Öğretim Genel Müdürlüğüne aşırı faaliyetleri ile tanınan bir TÖB-DER’li tayin olundu ve kısa bir süre sonra durumu fark edilerek bu görevden alındı.

2-Din Eğitimi Genel Müdürlüğü’ne, bu hizmet alanı ile hiç ilgisi olmayan ve içkiye düşkünlüğü ile tanınan birinin tayin edildiği ve bu kişinin durumunun ailesi içinde tuhaf karşılandığı söyleniyor.

3-Teftiş Kurulu Başkan Yardımcılığı’na getirilen şahsın 1969’da Amasya’dan TİP adayı olduğu biliniyor.

Bu benzeri değerlendirmelerden 1980 yıllarında birçok kurumda olduğu gibi Milli Eğitim Bakanlığın’da da cadı avı yapılmış olduğu söylenebilir.

4.1.5. Tüm Üniversite, Akademi ve Yüksekokul Asistanları Birliği

Tüm Üniversite, Akademi ve Yüksekokul Asistanları Birliği (TÜMAS) yüksek eğitim kurumlarındaki asistan, öğretim görevlisi, uzman ve okutman statüsündeki kişileri örgütlemeye çalışmakta olan dernek, 1975’de kurulmuştur.

Amacı tüzüğünde şöyledir:²⁷⁹

“Asistanlar arasındaki dayanışma ve birliği sağlamak, üyelerinin haklarını demokratik ilkeler ışığında savunmak ve kültürel, bilimsel

²⁷⁸ “Bakanlıkta”, **Yeni Sözcü Dergisi**, Yıl:1,Sayı:2, 15.12.1980, s.8.

²⁷⁹ Akyüz, Ö.Örgütlenmeleri, s.9.

yeteneklerini geliştirmek amacıyla, çalışmalar yapmak. Eğitim sorunlarının ülke çıkarları doğrultusunda çözümlenmesi amacıyla, gerekli çalışmaları yapmak.”

Tmas Haberler adında 2 aylık ve 2 bin sayı kadar basılan bir süreli yayını vardır.

4.1.6. Hürriyetçi ğretmenler Yardımlaşma ve Dayanışma Birliği

Hürriyetçi ğretmenler Yardımlaşma ve Dayanışma Birliği (HR-ğRET-BİR) 1975 yılında kurulmuş olup, o dönemde her ğretim düzeyindeki öğretmenlerden yaklaşık 11.000 yesi ve 59 şubesi vardır. Dernek;²⁸⁰

“yelerinin ve bütün öğretmenlerin toplumdaki saygınlıklarının artırılmasına çalışmak, milli kültürün öğretilmesine, birlik ve beraberliğin devamının teminine, ülkeye yararlı genç nesiller yetiştirilmesine, hürriyet ve ilim doğrultusunda Türk Milli Eğitimi'nin gelişmesine yardımcı olmak”

Amacı ile kurulmuştur. Dernek “ğRET-BİR” adlı aylık bir dergi de çıkarmıştır.

4.1.7. Hürriyetçi ğretmenler Derneği

Hürriyetçi ğretmenler Derneği (HR-DER), 1977'de kurulmuş olup, o dönemde her ğretim düzeyindeki öğretmenlerden 6000'e yakın üyeye sahipti. Dernek, Anayasa'da belirtilen esaslar dâhilinde, Türk milliyetçiliğine ve Atatürk ilkelerine bağlı, manevi değerlere saygılı, laik ve sosyal hukuk devleti esaslarına bağlı kalarak üyelerinin ekonomik, sosyal, kültürel ve özlük haklarını korumak ve savunmak amacıyla kurulmuştur.²⁸¹

Dernek “*Hürriyetçi ğretmen*” adlı bir gazete çıkarmıştır.

²⁸⁰ Yıldırım, s.59.

²⁸¹ Akyüz, .örgütlenmeleri, s.8.

4.1.8. Mefkûreci Öğretmenler Derneği

Mefkûreci Öğretmenler Derneği (MEF-DER), 1975 yılında kurulmuş olup, toplam üye sayısı 9500'dür.35 il ve 51 ilçede şubesi vardır. Üyelerinin büyük çoğunluğu ortaöğretim düzeyindeki İmam-Hatip okulları öğretmenleridir. Bunları sayı bakımından Yüksek İslam Enstitüleri öğretmenleri izler. Bazı üniversite mensuplarından da üyeler vardır. Kadın üyeler çok az sayıdadır. Ankara merkez şubesinde hiç kadın üye yoktur. Tüzüğünde amacı şöyle gösterilmiştir: Öğretmenler arasında mesleki birlik ve dayanışmayı sağlamak için, bütün öğretmen kademelerini milli mefkûre etrafında toplamak. Üyelerin sosyal hak ve menfaatlerini sağlamak ve korumak.Vatanın kalkınmasında öğretmen topluluğuna mukaddes vazifeler düştüğüne inanarak bu gaye için hizmet eden kuruluşlarla işbirliği yapmak. Eğitim ve öğretim sisteminin milli değerler ve tarih içinde bizi biz yapan ölçüler etrafında bütünleşmesini sağlamak maksadı ile ilim ışığında araştırma ve yayınlar yapmak. Eğitim ve öğretimle ilgili program ve projelerin milli bütünlüğe ve değerlere uygunluğunu sağlamak için ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmak ve yardımcı olmak.²⁸²

Mefkûre adıyla 2 ayda bir yayınlanan bir dergisi vardır.

4.1.9. Tüm İlköğretim Müfettişleri Derneği

Tüm İlköğretim Müfettişleri Derneği(TİM-DER) 1971'de kurulmuştur.1700 üyesi bulunan dernek, tüm ilköğretim müfettişlerinin %90'nını temsil etmektedir. Üyelerinin yalnızca %2'si kadındır. Tüzüğünde amacı şöyle belirtilmiştir:²⁸³ "İlköğretim müfettişliği mesleğinin ve ilköğretim müfettişlerinin ortak hak ve çıkarlarını korumak, mesleğin ve Türk Milli Eğitim'in gelişmesine yardımcı olmak. Derneğin Tim-der adına 3 aylık ve 2500 sayı basılan dergisi vardır."

Ayrıca TİMDER ile ilgili olarak Niyazi Altunya şu değerlendirmeyi yapmaktadır:²⁸⁴

Bizde ilköğretim müfettişliğinin eğitim hizmetleri içinde 135 yıllık bir geçmişi vardır. Buna karşın sistemin özüne değin hiç bir değişiklik girişiminde

²⁸² Akyüz, Ö.Örgütlenmeleri, s.8.

²⁸³ Akyüz, Ö.Örgütlenmeleri, s.10.

²⁸⁴ Niyazi Altunya, **Öğretmen Gözüyle İlköğretimde Teftiş**, s. 15 www.e-kutuphane.egitimsen.org.tr (15.12.2011)

bulunulmamıştır. Üstelik ileriye doğru değişmesi istenmez olmuştur. Sistem Osmanlı'dan kalma tutucu bürokrat yapısını sürdürürse baskıcı yönetimler onu bir araç olarak daha iyi kullanacaklardır. İlköğretim müfettişi 1913 tarihli geçici ve numarasız bir yasa ile sorgu yargıçlığı yapar. Özellikle günümüzde müfettişten beklenen de budur. Bu işlevini siyasal iktidarın felsefesine göre yürütmeyen ilköğretim müfettişleri eceline susamıştır. Bunlardan 110 kadarı 1975'in son üç ayında kıyılmış, 500 kadarı da ecelini beklemektedir.

4.1.9.1.TİM-DER' in İşlevi

TİM-DER tüzüğünde derneğin amacı, İlköğretim müfettişliği mesleğinin ve ilköğretim müfettişlerinin ortak hak ve çıkarlarını korumak, mesleğin ve Türk Millî Eğitiminin gelişmesine yardımcı olmak. Görüldüğü üzere amaçlar üç noktada toplanmaktadır. 1) Müfettişlerin hak ve çıkarlarını korumak, 2) Müfettişlik mesleğinin gelişmesine yardım etmek,3) Türk Millî Eğitiminin gelişmesine yardım etmek.

TİM-DER Genel Başkanı Fevzi Öz, 10 Ocak 1975 tarihli genelgesinde yeni dönemde yapılacak işleri şöyle sıralamıştır:²⁸⁵

1) İlköğretim müfettişlerinin de bakanlık müfettişleri gibi daimî yevmiye almalarının gerçekleşmesine çalışılacaktır.

2) Daimî ücret ile ilgili girişimlerin sonucuna göre iş güclüğü ve iş riski zammı üzerinde durulacaktır.

3) Kurs çıkışlı müfettişlerin, birinci derece maaşa ulaşmalarına ve isteyenlerin yüksek öğrenim yapabilmelerinin sağlanmasına çalışılacak.

4) Ara verdikten sonra yüksek öğrenim yapan arkadaşların hemen yüksek öğrenime başlayanlarla denk maaş almalarına çalışılacak.

5) İlköğretim müfettişlerinin bakanlık müfettişi olabilme olanağı mutlaka elde edilmeye çalışılacaktır.

6) Bir yayın organı satın alınacak.

7) Teftiş örgütünün ve müfettişlik mesleğinin gelişmesi için de çaba gösterilecektir.

8) Grupla teftiş konusu tekrar ele alınarak, teftiş ve rehberlik hizmetlerinin daha iyi şekilde yürüyebileceği bir sonucu ile hareket edilecektir.

²⁸⁵ Altunya, Ö. Gözü ile Teftiş, s.22.

9) Yurt dışı müfettiş dernekleriyle ilişki kurulacak (...)Yurt dışına geziler düzenlenecektir.

10) Önce başkentte, sonra taşrada, eğitimciler sarayı, kurarak konuk müfettişleri seviyelerine uygun biçimde ağırlanacak. Bu konuda MEB'in yardımını, öteki kuruluşların ortaklığını sağlanacak.

4.1.10.Tüm Öğretim Üyeleri Derneği (TÜMOD)

Tüm Öğretim Üyeleri Derneği (TÜMOD),1975'te kurulmuştur. Yüksek öğrenim kurumlarındaki öğretim üyesi ve yardımcıları derneğe üye olmuştur. Yaklaşık 1500 üyesi vardır. Bunlardan %20'ye yakını kadındır. Tüzüklerinde amaçlarını şu şekilde belirtmiştir. Ülke sorunlarının bilimsel yaklaşımlarla incelenerek ülke çıkarları doğrultusunda çözümlenmesi; üyeleri arasında birlik ve dayanışma sağlanması; üyelerinin haklarının demokratik ilkeler ışığında savunulması, kültürel ve bilimsel niteliklerinin geliştirilmesi amacıyla gerekli çalışmaları yapmak. Örgütün TÜMOD Bülteni adında 2 aylık ve 2500 sayı basılan bir yayın organı vardır.

SONUÇ

Araştırmada 1960 -1980 yılları arasında Türkiye’de kurulmuş olan öğretmen örgütlerinin kuruluşları, ilişkileri, faaliyetleri ve savundukları ilkeler işlenmiştir. Araştırmanın 1960 ve 1980 arasındaki öğretmen örgütlerini kapsamı nedeni ile kronolojik kuruluşa dikkat edilerek etkinlik derecelerine göre bölümlere ayrılmıştır.

Türkiye’de 1960’tan itibaren kurulmuş olan öğretmen örgütlerinin büyük çoğunluğunun toplumsal ve siyasal yapıdaki değişmelerin etkisinde kalmışlardır. Ayrıca öğretmen örgütlerinin siyasal partiler ile aralarında yapısal bir bağ olmamasına karşın bazı alanlarda ortak hareket ettiği görülmüştür. Gelişmiş demokrasilerin göstergelerinden biri olan sivil toplum kuruluşlarından sayılan öğretmen örgütlerinin, yaptıkları faaliyetler ile Türk demokrasinin gelişmesine de katkı sunmuşlardır. Türkiye’de devlet memurları içinde ilk defa sendikal eylemler yaparak iktidarda bulunanlara uyarı yapan ve toplumsal baskı uygulayanlar öğretmen örgütleri olmuştur.

Öğretmen örgütlerinin ilk temsilcisi bu dönemde TÖDMF olmuştur. Federasyon yapısı ile birçok öğretmen grubu içinde barındırmıştır.1960 öncesi dönemde Köy Enstitüsü’nden çıkışlı öğretmenler ile diğer öğretmenler ayrımı bu yapıda da devam etmiştir. Daha sonra çeşitli eleştiriler sonucunda öğretmenler siyasal ayrıma gitmişler ve Federasyon eski gücünü kaybederek, 1969’da fesih kararı almıştır. Türkiye’de 1965’te kurulan ilk öğretmen sendikası olan TÖS, hem yaptığı etkinliklerle hemde siyasi duruşu ile öğretmen örgütleri mücadelesine çok kazanımlar sağlamıştır. Birlikte hareket edilerek, bilimsel verilerden yararlanarak eğitime ve topluma yön verilebileceğini her aşamada savunmuştur. Ayrıca ulusal çıkarları, toplumsal yararların artırılmasının, bireyin ancak ve ancak aydınlatılarak sağlanabileceğini ileri sürmüşlerdir. TÖS, Cumhuriyet’in kazanımlarının tümüne sahip çıkmış, yarım kaldığını ileri sürdüğü Türk Devrimi’ni tamamlama misyon yüklenmiştir.

TÖB-DER,1970 ile 1980 yılları arasında varlık gösteren bir öğretmen örgütüdür. Türkiye’nin siyasal açıdan en zor yılları olan bu dönemde TÖB-DER, TÖS’ten aldığı mirası örgütlenme mücadelesinde iyi bir şekilde kullanmaya çalışmıştır. Öğretmenler bu dönemde sendikal mücadelenin yanında siyasal

çatışmaların da öznesi konumuna gelmişlerdir. Bir dernek olmasına karşın TÖB-DER, 200 000'e yakın üyesiyle tam bir sivil toplum gücü olmuştur. Gerek TÖB-DER, gerekse TÖS, öğretmen örgütleri tarihi içinde yaptıkları faaliyetler ve mücadelelerle başarılı olmuştur, denilebilir.

Dönem içinde yaşanan askeri darbelerden sonra öğretmen örgütleri sürekli hedef gösterilmiştir. Kurulmuş olan öğretmen örgütlerinin, kendi sorunları ile birlikte, ülke sorunlarının çözümüne yönelmişlerdir. Bu alanda çok yol kat etmişlerdir.1950 yılından itibaren örgüt içlerinde siyasal tartışmaların yaşandığı ve bu tartışmalar bölünmelere yol açmıştır. Öğretmenlerin maddi durumunun zayıflaması ile örgütlere üye sayısının artışında paralel bir ivmenin olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen örgütlerinin genel olarak iktidardaki partiye eleştirel yaklaştıkları, bunun karşılığında iktidarın, örgütleri karışıklık çıkarmakla suçladığı ve dönemin olumsuz olaylarının sorumlusu ilan etmişlerdir. Örgütlenme mücadelesi süresince yüzlerce öğretmenin haksız sürgün, görevden uzaklaştırma, soruşturma ve hapis cezalarına maruz bırakılmıştır. Öğretmenlerin kendi emek ve imkânları ile oluşturdukları birçok maddi olanağa el konularak hazineye devredilmiştir. Öğretmen örgütlerinin, tüm eylem ve etkinliklerine genel olarak örgüt içi demokrasiye bağlı kaldıkları, üyelerin istek ve haklarını yönetime ulaştırabilmiş oldukları anlaşılmaktadır.

Bunlara ek olarak; eğitim ve öğretim tarihi açısından yapılacak incelemeler için de bu örgütlerin savundukları fikir ve geride bıraktıkları bilgilerin zengin bir kaynak oluşturmaktadır.1971'de Anayasa'da yapılan bir değişiklikle yalnızca işçilere sendika kurma hakkı verilince öğretmen sendikaları kapatılmış ve öğretmen dernekler dönemi başlamıştır.1980 Askeri yönetimi tarafından öğretmenlerin dernekleri de kapatılmıştır. Sonraki yıllarda öğretmenler yine bu derneklerin izleyicileri olarak örgütlenmelerine devam etmişler. Bu örgütler1992 yılından itibaren sendikalaşarak bu günkü duruma gelmiştir.

2012'de en çok üyeye sahip Türk Eğitimsen, Eğitim-Sen ve Eğitim Bir-Sen'in ideolojik temelli yapılanmaları, öğretmen mücadelesi tarihi açısından geçmişten ders alınmadığını göstermesi dikkat çekici bir husustur. Günümüz öğretmen sendikalarının birleşerek aynı çatı altında mücadele vermeleri hem öğretmenler açısından hem de toplum açısından bir zorunluluk olduğu açıktır.

Geçmişte yaşanan kısır çekişme ve siyasallaşma eylemleri nedeniyle içine kapanmış görüntüsü veren öğretmen örgütlerinin tekrar ortak amaçlar etrafında toplanmış görmek ve daha güzel yarınlar için bir arada hareket etmesini sağlamak tüm öğretmenlerin sorumluluğudur. Öğretmen sendikaların eğitim ve öğretimdeki birikmiş sorunların çözümü için bir arada hareket etmeleri hayati derecede önemlidir.

Öğretmenlerin kendilerini her konuda daha güvenli, başarılı ve iyi hissedebilmeleri için her alanda desteklenmesi ve emeklerinin karşılığı tam olarak verilmesi bütün Türkiye'yi ilgilendiren bir önemi beraberinde getirmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Aksoy, Muammer. **Devrimci Öğretmen Kırım ve Mücadelesi**, Gündoğan Yayınları, Ankara,1975.

Akyavaş, Halil. **Toplum Kalkınması Çalışmaları**, Etki Yayınları, İzmir, 2002,ss.7-9

Akyüz, Yahya. **Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1848-1940)**,Doğan Basımevi, Ankara, 1978.

Akyüz, Yahya. **Türk Eğitim Tarihi (MÖ.1000-MS. 2011)**,Pegem Akademi, 20. Baskı, Ankara, 2011.

Akyüz, Yahya. **Öğretmen Örgütlenmesi (Türkiye/Fransa/İsviçre ve Uluslararası Düzeyde)**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fak. Yay. Ankara,1980.

Altunya, Niyazi. **Türkiyede Öğretmen Örgütlenmesi 1908-1998**, Ürün Yayınları, Ankara,1998.

Arıkan, Selahattin. **MÖB Olarak Bizim Mücadelemiz**, Öğretmen Dergisi Yayını, Ankara, 1966.

Baykurt, Fakir. **Bir TÖS Vardı**, Özyaşam 5, Papürüs Yayınları, İstanbul, 2000.

Baykurt, Fakir. **İfade TÖS Savunması**, Eğitim iş Yayınları, Ankara, 1994.

Baykurt, Fakir. **Türk Eğitiminde Emperyalist Etkiler**, Öğretmen Dünyası Yayınları, Ankara 1999.

Binbaşoğlu, Cavit. **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Bilimleri Tarihi**, Tekışık Yayıncılık, Ankara, 1999.

Boratav, Korkut. **100 Soruda Gelir Dağılımı** (Kapitalist sistemde, Türkiye’de, Sosyalist sistemde),Gerçek Yayınevi, İstanbul, Temmuz 1969.

Bozkurt, Ali. **12’den 12’ye –Anılar 2**, Eğitimsen Yayını, Ankara, 2000.

Coşkun, Fevzi. **Çalışma İlişkileri Açısından TÖB-DER**, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, 1999.

Çelenk, Halit. **Hukuk Açısından TÖB-DER Davası**, Eğitder Yayınları-1,Ankara, 1990.

Durmuş, Nedim. “Kuruluşundan Kapatılmasına Kadar T.İLKSEN’in Örgütlenme Anlayışı”, **Ankara**,1995.

DPT, **Kalkınma Planı,1963-1967**, (Birinci Beş Yıllık), Ankara,1963.

DPT, **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**(1963-1967),1963.

Ertuğrul, Feyzullah. **Sendikal Eğitim ve Savaşım Yazıları**, Eğitimsen Yayını, Ankara 2007.

Evren, Sami ve diğerleri, **Eğitim Emekçileri Tarihi** (Encümen-i Muallimin’den Eğitimsen’e), Bireşim Yayınları, İstanbul, 1995.

Gazalci, Mustafa. **Çağdaş Eğitim Yolunda**, İleti Yayınları, Ankara, 1996.

Gazalci, Mustafa. **Eğitim Işığı**, Selvi Yayınları, Ankara,1993

Göldaş, İsmail. **Milli Kurtuluş Savaşında Öğretmenler I**, Öğretmen Dünyası Yayını, İstanbul, 1981.

Güneş, Turan. **Araba Devrilmeden Önce**, Kaynak Yayınları, 1983.

Işıklı, Alparslan. **Sendikacılık ve Siyaset**, İmge Kitapevi, 4.Baskı Ankara, 1990.

Koç, Yıldırım. **TÖS**, Ulusal Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 2006.

Koçak, Cemil. **Türkiyede Milli Şef Dönemi (1939-1945)**,İletişim Yayınları Cilt 2,İstanbul, 2003.

Kongar, Emre. **21. Yüzyılda Türkiye (2000’li Yıllarda Türkiyenin Toplumsal Yapısı)**,Remzi Kitapevi,33.Basım, İstanbul, Kasım 2003.

Mihçioğlu, Cemal. **Türkiye’de Kamu Personeli Sendikaları**, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1968.

Öztürk, Cemil. **Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1996.

Sencer, Oya. **Türk Toplumunun Tarihsel Evrimi**, HaboraYayınları, İstanbul, 1969.
Tanilli, Server, “**Nasıl bir Eğitim İstiyoruz?**”Adam Yayınları, İstanbul, Ekim 2004.

Tekeli, İlhan ve İlkin. **Cumhuriyetin Harcı, Köktenci Modernitenin Doğuşu**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,2003.

TÖS Dosyası, **Uçurumun Kenarındaki Türkiye 1**,Töre-Devlet Yayını, Ankara 1973.

Tunaya, Tarık Zafer. **Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku**, İstanbul, 1969.

Tunçay, Mete ve diğerleri, **Türkiye Tarihi 4,(Çağdaş Türkiye 1908-1980)**,Cem Yayınevi, İstanbul 1989.

Tütengil, Cavit Orhan. **Az Gelişmenin Sosyolojisi**, İkinci Baskı, Ankara, 1971.

Ünsal, Artun. **Umuttan Yalnızlığa Türkiye İşçi Partisi (1961-1971)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2002.

Ünsal, Engin. **Memur Sendikaları**, Boyut Yayınları, İstanbul, 1999.

Yüksel, Turan. **Sorunlarımız**, TÖS Yayını, İstanbul, 1967.

Makaleler

Akyüz, Yahya. “Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmenin İlk On Yılına Bakışlar (1908-1918)”, **OTAM**, Sayı: 22, 2007.

Altan, Çetin. “Büyük İnsanlar: Öğretmenler” **Akşam**, 15.02.1969

Altunya, Niyazi. “Geçmişimize Kısa Bir Bakış”, **Eğitim ve Yaşam Dergisi**, 1999

Arıkan, Salahattin. “Öğretim Camiası Yıkılmak İsteniyor” **Son Havadis**, 01.09.1965.

“Bakanlıkta”, **Yeni Sözcü Dergisi**, Yıl:1,Sayı:2, 15.12.1980, s.8.

“Boykot Yüzünden İki Kişi Öldürüldü” **Tercüman**,18.12.1969.

Baykurt, Fakir. “Öğretmenlerin Temel İstekleri”, **Cumhuriyet**, 15.02.1969.

Bisalman, Kemal. “Türk Öğretmeninin Hukuk Güvenliği” **Milliyet**, 17.12.1969.

“Büyük Eğitim Yürüyüşü” **Ulus**, 15.02.1969.

Can, Kemal. “Ülkücü Hareketin İdeolojisi”,**Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Milliyetçilik**, İletişim Yayınları, Cilt:4,2.Baskı, İstanbul,2003.

Cura, Mustafa. “Sayın Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem’e Mektup”,**Yeni İstanbul**, 25.07.1964.

Deniz, Cahit. “Koç Federasyonu Veya Hasanoğlan’ın Çeyrek Aydın Kompradorları ” **Yeni İstanbul**,11.05.1966.

Erdem, Galip. “Ünlü Bir Kişiyi” **Zafer**, 18.07.1965.

Erer, Tekin. “Bunlar mı Türk Öğretmeni?” **Son Havadis**, 21.07.1965.

- “Ertem Konuştu” **Tercüman**,07.01.1968.
- Gökdemir, Ayvaz. “Mutlaka Milli Eğitim...”**Yeni Sözcü Dergisi**, Yıl:1,Sayı:2, 15.12.1980 s.8.
- Güner, İ.Sefa. “En Çileli Meslek: Öğretmenlik” **Akşam**, 12.02.1969.
- Güresin, Ecvet. “Milli Eğitimdeki Durum”, **Cumhuriyet**, 19.01.1967.
- “Halk Okullara Çocuğunu Güvenle Göndermek İster”, **Yeni İstanbul**, 31.12.1965.
- Kabaklı, Ahmet. “Öğretmenler Dikkat!”,**Tercüman**, 16.07.1964.
- Kabaklı, Ahmet. “Atatürkçü Eğitim Kiminle Nasıl Olur”,**Tercüman**, 12.12.1980.
- Kabaklı, Ahmet. “Boykot ve Biz” **Tercüman**, 17.12.1969.
- Kara, Selim. “Öğretmen Sendikacılığı”,**TÖS Gazetesi**, Yıl:1,Sayı:1,20.02.1968.
- Koç, Yıldırım. “TÖS Çizgisi ve Geleneği”, **Aydınlık**, Sayı:26, 11.06.2006.
- “Meclisin Yolu Kahvehaneden Geçer” **İl Gazetesi**, 27.07. 2009.
- Nadi, Nadir. “Yarınki Yürüyüş” **Cumhuriyet**, 14.02 1969.
- “Öğretmen Yürüyüşü” **Milliyet**, 15.02.1962.
- “Öğretmene yapılan baskılar”, **Cumhuriyet**, 19.01.1967.
- “Öğretmenlerin Boykot’u” **Milli Hareket Dergisi**, Sayı:42, Ocak 1970, s.3.
- “Öğretmenler Ankara’da sessiz yürüyüş yapacak “ ,**Milliyet** 12.02.1962.
- “Öğretmenler Boykotu Bu Başlıyor” **Tercüman**, 15.12.1969.
- “Öğretmenler Miting Yaptı” **Milliyet**, 21.02.1963.
- Selçuk, İlhan. “Adli Hata mı?” ,**Cumhuriyet**, 23.02.1990.
- “Şahlanış Mitingi” **Tercüman**, 04.03.1968.
- “TRT’in Tahrifi” ,**Zafer**,03.03.1966.
- Tütengil, Cavit Orhan. “Öğretmenlerin Verdiği Savaş”, **Cumhuriyet**, 21.01.1967.
- “Uysal, CHP’in Hatalarını AP’ye Yükleme İstiyor”,**Adalet**, 08.02.1966.

Zeren, Rasim. “Federasyon Kongresi” **Emekli Öğretmen Dergisi**, Sayı:62, 03.07.1964.

Tezler

Akgöl, Halim. **Türkiye Öğrtmenler Sendikası 1965-1971**,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara, 1981.

Filiz, Taylan. “**Milli Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Örgütlerinin Eğitim Sorununa Bakışı (1920-1935)**”,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü,2005.

İnceoğlu, Engin. **Türkiye’de 1960 Sonrası Öğretmen Sendikacılığı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2010.

Maraşlı, Şebnem. **Türkiye’de Eğitimle İlgili Süreli Yayınlara Yansıyan Öğretmen Sorunları**,(1970-2007), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2007.

Okçu, Kadir. **Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu 1948-1969**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara, 1981.

Uygun, Selçuk. Türkiye’de Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Bir Sözlü Tarih Araştırması (1937-1954). Yayınlanmamış Doktora tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara 2003.

Yıldırım, İhsan Sabri. Türkiye’de **Sendikalaşma Sürecinde Öğretmen Sendikaları Ve Siyasetle İlişkisi-Adapazarı Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

TÖDMF, TÖS ve TÖB-DER Yayınları

Baykurt, Fakir. **Öğretmenin Uyandırma Görevi**, TÖS Yayını, Ankara 1970.

“Bir Sorgu...”, **TÖB-DER**, Sayı:63, 04.12.1973, s.8.

“Büyük Eğitim Yürüyüşü,” **TÖS** Yayını, 1969, s.14.

Birlik Gazetesi, TÖDMB Yayını, Sayı:1,01.06.1949.

“Değerlendirmede Hata Yapmayalım”, **TÖB-DER**, Sayı:64, 04.12 1973,s.18.

Emekli Öğretmen Dergisi, Cilt:1, Sayı:13,Haziran 1960,s.6.

Emekli Öğretmen Dergisi, Cilt:1,Sayı:12-B, Mayıs 1960.

Güner, İ.Sefa, “Öğretmene Mektup” **TÖS Gazetesi**, Yıl:1,Sayı:4, 05.04.1968.

İlk İki Yılda TÖS, TÖS Yayını, Ankara, 1967.

MTÖS, **Tüzük**, Ankara, 1971.

“Olağanüstü Kongre Metni”, **TÖB-DER**, Yıl:4,Sayı:100, 01.07.1975,ss.12-17.

“Öğretmenlikten İstifa Artıyor”, **TÖB-DER**, Sayı:68, Mart 1974, ss.7-8.

Özcan, Namık. **Sosyal Mücadelede TÖB-DER’in Yeri ve İşlevi**, TÖB-DER Eğitim Yayını 2, Ankara, 1975.

“*Sanduklu’da Jandarma Zülmü!...*” **TÖB-DER**, Sayı:83, Ekim 1974,s.6.

TÖB-DER Şubelerinin Çalışma İlkeleri, **TÖB-DER**, Sayı:68,Mart 1974, s.12.

TÖB-DER, Sayı:71, 1974, s.18.

TÖB-DER, Yıl:1,Sayı: 1,18.10.1971.

TÖB-DER, **Çalışma Raporu**, 1974.

TÖB-DER, **Eğitim Yayını 1**, 1975.

TÖB-DER, **Olağanüstü Kongre Metni**, Ankara,1975.

TÖB-DER, **Tüzük**, 1971.

TÖDMF, **16.Kurultay Çalışmaları 1963**, TÖDMF Yayını-2, Ankara, 1964.

TÖDMF, **Tüzük**, Ankara, 1954.

TÖS Gazetesi, Yıl:2 Sayı:26, 05.04.1969.

TÖS, **Çalışma Programı 1967-1969**, Ankara, 1968.

TÖS, **Devrimci Eğitim Şurası**, Töyko Matbası, 1969.

TÖS, **Devrimci Öğretmenlerin Savaşı, Türkiye Öğretmenler Sendikası Yönetim, Yürütme, Denetim, Onur Kurulları 1967-1969 Çalışma Raporu**, 2. Olağan Genel Kurul, 7-9 Temmuz 1969, Kayseri, 1969.

TÖS, **Sendika ve Grev**, Eğitim El Kitabı, Tös Yayını, Ankara,1970.

TÖS, **Sürekli Çalışma Programı**, Ankara, 1969.

TÖS, Türkiye’de Eğitim Çıkmazı ve Öğretmenlerin Savaşı, TÖS Yayını, 1970.

Türkiye Öğretmenler Birliği Haber Bülteni, **TÖB**, Yıl:1,Sayı:1,1971.

Türkiye Öğretmenler Birliği Haber Bülteni, **TÖB**, Yıl:1, Sayı:4, 1971.

ÜLKÜ-BİR, Milli Eğitimimizin Bazı Meseleleri, Ülkü-Bir Yayını, Sayı:1, Ankara 1975.

İnternet Adresleri

Eğitim-sen,e-kutuphane,www. egitimsen. org.tr (10.01.2012).

İl Gazetesi “Meclisin Yolu Kahvehaneden Geçer”, 27 Temmuz 2009
www.ilgazetesi.com.tr (02.04.2012).

Milliyet,www.gazetearsivi.milliyet.com.tr (18.12.2011).

Sosyalist Forum,www.sosyalistforum.net (12.10.2011).

TÜİK, “Kültürel İstatistik Verileri”, 2010,www.tuik.gov.tr.(17.04.2012)

TÜİK, İstatistik Göstergeler 1923-2010, www.tuik.gov.tr (17.04.2012).

Yüksek Öğretim Kurulu,www.tez2.yok.gov.tr (10.01.2012).

EKLER

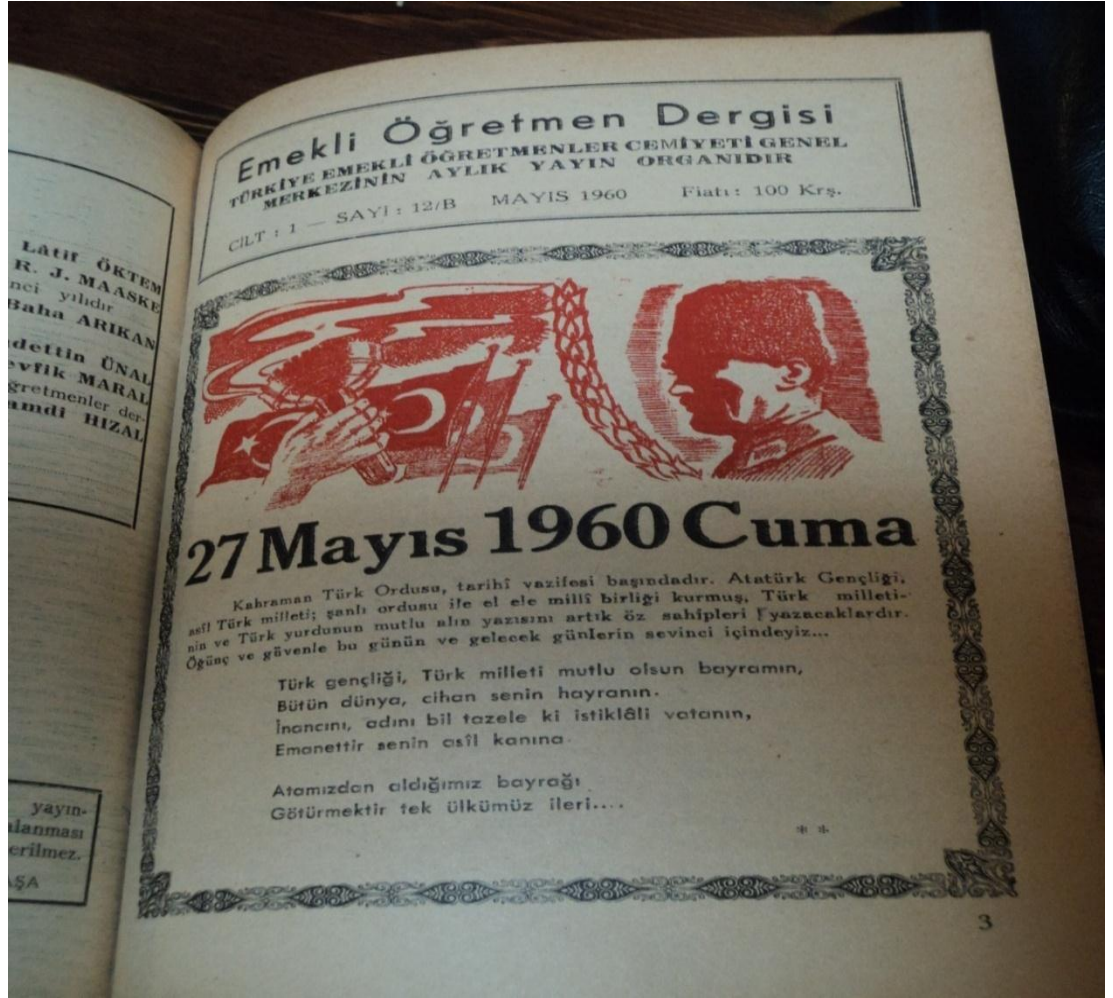
EK 1 Röportajlar (Görüşme)

Bekir Cavit Şahin	(Emekli Öğr. TÖB-DER, EĞİT-DER Üyesi)	(27.04.2012)
Erkan Taşkırđı	(Resim Öğr, Eğitimsen İzmir Delegesi)	(10.01.2012)
Halim Akgöl	(Dokuz Eylül Üni. Öğrt. Üyesi)	(17.11.2011)
Hüseyin Gökbulut	(Emekli Öğr, TÖS Üyesi)	(20.01.2012)
İsmail Aydın	(Emekli Öğr. TÖB-DER Üyesi)	(15.11.2011)
Lütfi Doğançay	(Emekli Öğr. TÖS veTÖB-DER Üyesi)	(05.04.2012)
Ş.Ziya Doğan	(Emekli Öğr. TÖS veTÖB-DER Üyesi)	(21.01.2012)
Yahya Akyüz	(Ankara Üni. Öğr. Üyesi)	(12.12.2011)
Yıldırım Koç	(Eğitim Bilimcisi, Gazeteci Yazar)	(03.10.2011)
Zeki Senger	(Emekli Öğr. TÖB-DER Üyesi)	(19.01.2012)

EK 2 Cumhuriyet'in İlk Öğretmenlerden Bir Kare

EK 3 Emekli Öğretmen Dergisi Kapak (Mayıs 1960)

Öğretmenler, Cumhuriyet sizden fikri hür, vicdanı hür nesiller ister!

ATATURK

SAHİBİ VE YÖNETMENİ MURAT T. ÖĞRETMENLER SENDİKASI ADINA
1. KAFKA GÜNLERİ
HAZİRAN ADRESİ:
Etiler sokak No: 10/1-7 Yenimahalle - ANKARA

TÜRKİYE ÖĞRETMENLER SENDİKASI YAYIN ORGANIDIR
SUBAT
20
SALI
1968

HA
* Vatandaşlığa ya
* İşe girmeye ya
* Kurumlaşmaya ya
* Kariyerinize ya

F. Baykurt hakkında
"bakanlık emri,"
Kararı durduruldu

Bakan İ. Ertem'in haksız ve asılsız suçlamalarında bulunduğu ortaya çıktı

TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt hakkındaki Bakanlık emri kararını Danıştay durdurmuştur. Yürürlüğe sokulmuş kararın Danıştay Başkanlığı tarafından iptal edilmiştir.

Yana görevleriyle Bakanlık emrine alınmış. Milli Pazarlar Kurulunda görevli öğretmen olan Baykurt, iki aydır görevinden uzak tutulmuş ve maaşından kesinti yapılmaktadır.

Danıştay bu karardan sonra Fakir Baykurt Milli Pazarlar Kurulundaki görevine dönmüştür.

BASIZI
"TÖS'te Bileşmek

Fakir BAYKURT
TÖS Genel Başkanı

Bu yılın başlarında öğretmenler için bir yasa çıkması beklenmektedir. Bu yasa ile öğretmenlerin emeklilik yaşları düşürülecektir. Bu yasa ile öğretmenlerin emeklilik yaşları düşürülecektir.

Öğretmen Sendikacılığı

Salim KARA
-Yahut delanisi beyni kest parçala.

Öğretmen sendikacılığı yeni çıkmış bir kavramdır. Öğretmen sendikacılığı yeni çıkmış bir kavramdır. Öğretmen sendikacılığı yeni çıkmış bir kavramdır.

Sendikacılık hak savaşıdır...
Kervan yürüyor TOS'e
katılmalar yoğunlaştı

Türk öğretmenleri, başka görüşlere kayna uğradıkları için öğretmenler birleşme hareketine başlamışlardır. Bu hareketin sonucu olarak öğretmenler TOS'ün yanına katılmaya başlamışlardır.

Akılan üyelerimiz
göreve başlatılmı

Gözetim İşletiminin İstanbul'daki öğretmenleri Ahmet Özalp, Köylü komünistlik propagandası yapmakla suçlanarak 28 Eylül 1967'de tutuklanmıştır.

TÖS Öğretmen haklarından
birini daha aldı

1968 sayılı Emekli Kanununa 13. maddesinin D fıkrasının VI. cümlesinde 'öğretmen' kelimesi kaldırılmıştır. Bu kararın sonucu olarak öğretmenlerin emeklilik hakları zayıflamıştır.

Bir Öğretmen için
Danıştayın yürütme
kararı

Danıştay İktisat Dairesi Başkanlığı tarafından Fakir Baykurt'un emeklilik hakkındaki kararının iptali kararlaştırılmıştır.

Ne İstedik
Ne Oldu..

- 1 - 22 Eylül Kanununa 30. maddesinin yürürlüğe konulması, birtirtilirliği de olsa 40 tan fazla öğretmenlerin işsiz kalması...
2 - Birleştirilmiş sınıf öğretmenleri...
3 - Görev yeri dışında ayrılmış öğretmenlerin emeklilik haklarının iptali...

Öğretmen sendikacılığı nedir, ne olmalıdır? Öğretmen insan denen yaratığı işleyen ve onun düşünce ve duygularını veren bir varlıktır. İnsan birincil bir varlıktır. İnce düşünce ve duygularla hareket eder. Bu düşünce ve duyguların sonucu olarak hareket eder.

Öğretmen sendikacılığı nedir, ne olmalıdır? Öğretmen insan denen yaratığı işleyen ve onun düşünce ve duygularını veren bir varlıktır. İnsan birincil bir varlıktır. İnce düşünce ve duygularla hareket eder.

MESLEĞİN VE MEMLAKETİN ORTAK SOBUNLARINI GÖRÜŞMEK İÇİN TOPLANAN DEVRİMCI ÖĞRETMENLER İSTİKLAL MARŞI SOYLUYORLAR

Öğretmen sendikacılığı nedir, ne olmalıdır? Öğretmen insan denen yaratığı işleyen ve onun düşünce ve duygularını veren bir varlıktır. İnsan birincil bir varlıktır. İnce düşünce ve duygularla hareket eder.

EK 6 Milliyetçi Öğretmen Gazetesi (15.08.1969)

EK 9 TÖB-DER Üyesi İsmail Aydın Göz Altı Belgesi (07.08.1980)

